

კულტურათაშორისი კომუნიკაციები
INTERCULTURAL COMMUNICATIONS
МЕЖКУЛЬТУРНЫЕ КОММУНИКАЦИИ

INTERCULTURAL RELATIONS SOCIETY

ISSN 1512-4363

საერთაშორისო სამეცნიერო-პერიოდული გამოცემა
International scientific periodical edition
Международное научно-периодическое издание

კულტურათაშორისი კომუნიკაციები

INTERCULTURAL COMMUNICATIONS

МЕЖКУЛЬТУРНЫЕ КОММУНИКАЦИИ

№15

თბილისი – Tbilisi – Тбилиси
2011

UDC (უკ) 008 (100)

კ-897

მთავარი რედაქტორი
Editor-in-chief
Главный редактор

ინდირა ძაგანია
Indira Dzagania
Индира Дзагания

რედაქტორები
ლირა გაბუნია
ოლღა პეტრიაშვილი
მარინე ტურავა
ირინე ჯობავა

Editors
Lira Gabunia
Olga Petriashvili
Marina Turava
Irina Jobava

Редакторы
Ли́ра Габу́ния
Ольга Петриа́швили
Ма́рина Турава
Ири́на Джобава

**კომპიუტერული
რედაქტირება**
რობერტ მესხი

**Computer
Editing**
Robert Meskhi

**Компьютерное
Редактирование**
Роберт Месхи

**პასუხისმგებელი
მდივანი**
ლიანა გვასალია

**Executive
Secretary**
Liana Gvasalia

**Ответственный
секретарь**
Лиана Гвасалиа

სარედაქციო საბჭო

ჯონი აფაქიძე (საქართველო), დელვინ ჰარნიშჩი (აშშ), ბილალ დინდარი (თურქეთი), ქემალ აბდულა (აზერბაიჯანი), ენდრიუ ჰარისი (დიდი ბრიტანეთი), მარია კორნელია ბარლიბა (რუმინეთი), დორის ფოგელი (ავსტრია), სვეტლანა ტერ-მინასოვა (რუსეთი), პეტრე კონონენკო (უკრაინა), გიორგი პოპა (მოლდავეთი), ილონა მანელიდუ (საბერძნეთი), ილიას უსთუნერი (თურქეთი), ანა აგრანატი (ისრაელი), ლალა ანმედოვა (აზერბაიჯანი), აიტენ მუსტაფაევა (აზერბაიჯანი), დავით გოცირიძე (საქართველო), ვილემ ჰენდრიკ დე ბოფორტი (ნიდერლანდების სამეფო), ვენტა კოცერე (ლატვია), ჟანა ტოლისბაევა (ყაზახეთი), ზაირინისო იუსუფი (ტაჯიკეთი), მერი მადარშახი (საფრანგეთი), რობერტო რიჩი (იტალია), იორდან ლუტსკანოვი (ბულგარეთი), ქემალ მაკილი-ალიევი (აზერბაიჯანი), ირინა ანდრიუშენკო (უკრაინა), მარია დიმასი (საბერძნეთი), რიტსუკო ინოუე (იაპონია), ალა საინენკო (მოლდავეთი), მანუელ ფილიპე დე კოსტა (პორტუგალია).

Editorial Board

Joni Apakidze (Georgia), Delwyn Harnisch (USA), Billal Dindar (Turkey), Kamal Abdulla (Azerbaijan), Andrew Harris (Great Britain), Maria Cornelia Barliba (Romania), Doris Fögel (Austria), Svetlana Ter-Minasova (Russia), Peter Kononenko (Ukraine), Gheorghe Popa (Moldova), Ilona Manelidu (Greece), Ilyas Ustunyer (Turkey), Ann Agranat (Israel), Lala Akhmedova (Azerbaijan), Ayten Mustafaeva (Azerbaijan), David Gotsiridze (Georgia), Leonid Jakhiaia (Georgia), Mikhael Bogutski (Poland), Willem Hendrik de Beaufort (the Netherlands), Venta Kotsere (Latvia), Jhana Tolisbaeva (Kazakhstan), Hairiniso Yusufi (Tajikistan), Mehri Madarshahi (France), Roberto Righi (Italy), Yordan Lyutskanov (Bulgarian), Kamal Makili-Aliyev (Azerbaijan), Irina Andriushenko (Ukraine), Maria Dimasi (Greece), Ritsuko Inoue (Japan), Ala Sainenco (Moldova), Manuel Filipe da Costa (Portugal).

Редакционный совет

Джони Апакидзе (Грузия), Делвин Гарнишч (США), Билял Диндар (Турция), Кямал Абдулла (Азербайджан), Эндриу Харрис (Великобритания), Мария Корнелия Барлиба (Румыния), Дорис Фегель (Австрия), Светлана Тер-Минасова (Россия), Петр Кононенко (Украина), Георгий Попа (Молдова), Илона Манелиду (Греция), Ильяс Устуньер (Турция), Анна Агранат (Израиль), Лала Ахмедова (Азербайджан), Айтен Мустафаева (Азербайджан), Давид Гоциридзе (Грузия), Леонид Джаяхия (Грузия), Михаил Богуцкий (Польша), Виллем Хендрик де Бофорт (Нидерланды), Вента Коцере (Латвия), Жанна Тольсбаева (Казахстан), Хайринисо Юсуфи (Таджикистан), Мери Мадаршахи (Франция), Роберто Ричи (Италия), Йордан Люцканов (Болгария), Кямал Макили-Алиев (Азербайджан), Ирина Андриущенко (Украина), Мария Димаси (Греция), Ритсуко Иноуэ (Япония), Алла Сайненко (Молдова), Мануэль Филипе де Коста (Португалия).

EAN 9771512 43 6007

Жанетта Вардзелашвили
(Грузия)

**КУЛЬТУРНАЯ ЭПИСТЕМА КАК МОДЕЛЬ СОЗНАНИЯ И ПРОБЛЕМЫ
ВЕРБАЛИЗАЦИИ СМЫСЛА**

Новейшая лингвистика признает, что структуры знания, которые зафиксированы в языке, – это естественные структуры опыта, осмысления, категоризации и оценок мира, общие для всех членов данного языкового сообщества. Язык является одним из средств описания и усвоения культуры народа, но вместе с тем язык входит в культуру, влияя на ее развитие и самобытность. Следовательно, язык имманентен культуре, а его единицы могут пониматься в качестве зафиксированных в языковом сознании способов понимания и интерпретации действительности. Поэтому выявление национально-культурного, этно-семантического компонента в языке является частью лингвистической проблемы «человеческий фактор в языке» и глобальной проблемы соотношения языка и мышления.

Языковые сущности традиционно делятся на план выражения и план содержания. Отталкиваясь от этой классической дихотомии, современная лингвистика, в поисках доступа к механизмам языковой деятельности, выстраивает все более и более сложные научные абстракции: концепты, фреймы, семантические сети, слоты и т.п. Эти абстракции помогают в реконструкции ментальных проекций культурной жизни соответствующих эпох и свойственных им моделей познания, объективированных в языке. Естественно, эти идеальные конструкторы носят характер гипотезы. Но верификация данных в лингвистике всегда осуществляется на языковом материале. Процессы концептуализации, представленные таким образом, могут быть поняты как план выражения и план содержания, где план выражения – вербализованные объективаторы определенного обобщенного опыта освоения категорий и реалий мира. План содержания – «сверхглубинная семантика», ее динамическая составляющая, уровневая организация вербализованного обобщенного знания в ментальном лексиконе отдельной личности и в коллективном языковом сознании народа-носителя языка.

Для расширения исследовательского поля изучения ментальных проекций универсальных, общечеловеческих категорий культуры, отраженных в языке, мы предлагаем методику моделирования культурной эпистемы анализируемого понятия. Как представляется, такой прием позволит двигаться в исследовании от первичных теоретических конструкторов ко все более абстрактным, отображающим те допущения, которые легли в основу построения картины исследуемого сегмента реальности. Введение на начальном этапе реконструкции концепта в методику анализа модели культурной эпистемы соотносится с теоретическими предпосылками и лингво-когнитивного исследования, где признается, что в процессе познания человеческая мысль эволюционирует от первичного к абстрактному, создавая все более сложные мыслительные интерпретативные структуры. Данный способ организации исследования позволит выстроить схему связи понятий, последовательно вписывая одно знание в

другое, с тем, чтобы сформулировать гипотезу о процессах концептуализации анализируемого понятия, отраженного в фактах языка.

Термин «эпистема», введенный М. Фуко, получил широкое распространение, а вместе с этим, и разнообразную интерпретацию в трудах по философии, социологии, психологии; его активно используют в культурологических и литературоведческих исследованиях. Мы понимаем эпистему как модель-конструкт, «познавательное поле», в котором фиксируется и интерпретируется способ, которым представляется и понимается анализируемый факт культуры.

Обратимся к основополагающему, универсальному для всех культур понятию «время», которое, наряду с пространством, является для человека изначальным ориентиром бытия.

В обыденном, не научном понимании, время – это все и ничто, оно – ускользающая материя, знаки которой даны человеку косвенно: «Восходит солнце, и заходит солнце, и спешит к месту своему, где оно восходит... Что было, то и будет; и что делалось, то и будет делаться, и нет ничего нового под солнцем» (Екклесиаст, 1:5-9). Время невидимо и неслышно: «У человека нет органа, специализированного на восприятии времени, но у человека есть чувство времени» (Арутюнова, 1999:52). Чувство времени появилось у человека задолго до того, как его разум научился мыслить качественно иными абстракциями и категориями, такими, как направленность, асимметрия, причинность. Следовательно, время является категорией чувственно воспринимаемого мира.

Анализируя данные об универсальном и национальном в восприятии времени, исследователи сходятся во мнении, что в большинстве ареалов культуры время концептуализируется в виде нескольких универсальных моделей, соответственно представлениям о феномене на разных уровнях эволюции человечества.

Развитие представлений о времени связано с умением фиксировать и сопоставлять естественные циклы природы. Повторяемость, цикличность времени породили соответствующие символы – колесо, круг, песочные, водяные, солнечные часы.

Древнейшей моделью времени, в которой проявляется и его универсальная ценность и которую относят к первобытным и языческим культурам, принято считать «циклическое» время. Эта модель восходит к архаическому, космологическому, мифологическому сознанию. В основе такой модели лежит образ круговорота событий, их ритмического повторения. Следует подчеркнуть, что эта идея характерна не только для европейской цивилизации.

В циклическом времени нет ни начала, ни конца, все движется по кругу. Поэтому в этом движении по кругу трудно понять, где прошлое, а где настоящее: впереди или позади человека? В древнегреческих и древнеримских представлениях прошлое часто оказывается впереди человека, ведь он его знает, следовательно, видит. А будущее – невидимо, поэтому оно за спиной человека.

Как результат более позднего осмысления феномена в культурологии рассматривается модель «линейное время». Линейное время может быть понято как разомкнутый сознанием и расправленный в линию круг. Следовательно, в нем появляются «начало» и «конец». Будущее теперь находится впереди человека, он смотрит в неизвестное. Внутри этой модели времени в культурологии выделяют «библейское» линейное время, связывая его категории с понятиями «начала» и «конца» сотворенного, «тварного», мира. «Библия рассматривает В. не как процесс, внутренне присущий миру, напр., как круговорот, в котором все повторяется, возвращаясь к своему началу, или как

течение из ничего в ничто, а как нечто, данное Богом и направленное к определенной цели».

Но линейное время по Ньютону – это прямая линия без начала и конца. Это время движется и течет вдоль мысленной линии, уподобляясь потоку, реке. Новая модель времени накладывается на уже существующий синкретический образ. Отсюда, к примеру, универсальные для многих языков узуальные метафоры типа «время течет», восходящие к языковой модели с прямым значением «вода течет».

Итак, как результат процессов освоения и концептуализации времени в истории культуры принято выделять две его основные, базовые модели – циклическое и линейное время. Эти модели взаимопроницаемы, поскольку в сознании между ними нет четких границ, о чем свидетельствуют факты языка.

Наряду с этими представлениями, как исторически промежуточное между циклическим и линейным, Ю. С. Степанов предлагает рассматривать и «разом данное время». Это – модель-представление о времени, «когда «настоящее», «прошлое» и «будущее» мыслятся как бы разом, одновременно данными сознанию человека и одновременно присутствующими в окружающей его действительности» (Степанов, 2004:119). С точки зрения появления такой концептуальной модели, как отмечает ученый, трудно предположить, появилось ли оно до или после циклического времени: «мы находим его в текстах Гомера..., и оно исчезает с появлением греческих исторических сочинений – в V в. до н. э.» (там же, с.119).

Осмысление позиции человека во времени, т. е. размышление не об объективном (научном) времени, а понятом как модус бытия, легли в основу его дальнейших интерпретаций, вплоть до отрицания существования времени. Так, у А. Ахматовой: *«И время прочь, и пространство прочь»*, у З. Гиппиус: *«По крайней мере, точно, без обману: Нет времени у нас, и меры нет»*, у А. Белого: *«Какая злость в тысячелетнем взгляде! Погасни, время!»*, *«Времени – Нет уже... Падаю В эту же – Бездну Безвременья»*, у Б. Пастернака: *«Он был так долгов, Что пропадало чувство времени»* или: *«Вы поняли, что время бы не шло, Когда б оно на нас не обижалось»*, у О. Мандельштама: *«Уж до чего шероховато время, А все-таки люблю за хвост его ловить, Ведь в бегах собственном оно не виновато Да, кажется, чуть-чуть жуликовато»¹...*

В современной культуре существует феномен, названный «переоткрытие времени». Это название введено в научный обиход лауреатом Нобелевской премии И. Пригожиным, который, в частности считает: «Отрицание времени было искушением и для Эйнштейна, ученого, и для Борхеса, поэта. Оно отвечало глубокой экзистенциальной потребности...» (Пригожин, 1999:260). «В поисках утраченного времени» философия постмодернизма «обретает» время как коллаж, как симулякр сознания. Современный человек мыслит «коллажно», накладывая «друг на друга куски реальности. Коллаж – это не произвольная мешанина тестов, цитат, тел, красок, форм, это композиция, подчиненная динамике различия и повторения, которая складывается в образ мысли. В субстанции коллажного образа времени, в симулякре «время» спрессована сама процессуальность. Но она больше не сворачивается в круг-цикл и не разворачивается в линию. Время начинает пониматься не как преемственность событий прошлого, настоящего и будущего, а как форма интенсивности мысли; оно не сводимо

¹ Примеры отобраны из материалов Национального (поэтического корпуса русского языка); электронный ресурс; режим доступа: http://www.philosophy.ru/library/time/vpkazaryn1.html#_Toc514412008; дата доступа: апрель 2011.

более к линии, поскольку главное в нем – глубина, предполагающая объем, а линия лишена этой характеристики.

Модели концептуализации времени

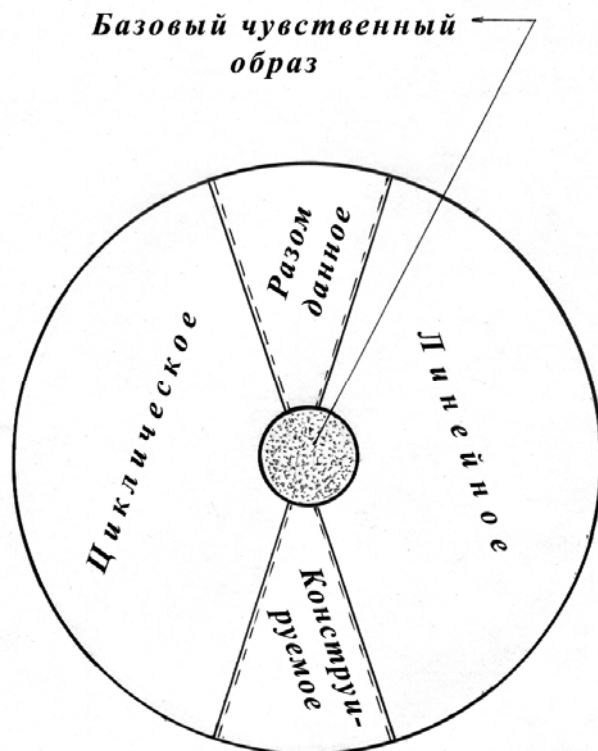
Основные

- циклическое время: время как повторяющийся цикл событий; наиболее архаичская концептуализация, связана с циклами природы: восход и заход, день и ночь, смена времен года и т. п.; прошлое, настоящее и будущее еще не концептуализируются как качественно разные фрагменты времени;
- линейное время: время как геометрическая линия, где есть начало и конец; прошлое, настоящее и будущее концептуализируются как качественно разные фрагменты времени; формирование образа «стрела времени», направление которой зависит от того, идет ли речь о развитии или регрессе

Промежуточные

- разом данное время: слияние трех временных точек как в сознании человека, так и в окружающей действительности;
- конструируемое время: время как призрачность, факт сознания, симулякр, процессуальная свернутость, нравственная ответственность человека перед временем

Эти данные позволяют выстроить по полевому принципу модель культурной эпистемы универсального понятия «время» как образ «наивной коллективной философии» от архаического периода до наших дней, коорый является своеобразным каркасом для онтологического восприятия феномена и его языковой экспликации.

Предложенная модель-схема культурной эпистемы «время» может быть основой для последующей реконструкции научной абстракции, имеющей привязку к языковому сознанию. Процессы концептуализации понятия, которые могут быть «высвечены» при реконструкции вербализованной части его концепта, охватывают категории понятия,

значения и смысла, каждое из которых мотивированно как логикой познания, так и культурой, в которой они формируются.

Лიტერატურა:

1. Арутюнова Н. Д., Язык и мир человека. М., 1999.
2. Степанов Ю. С., Словарь русской культуры. М., 2004.
3. Пригожин И., Стенгерс И., Время, хаос, квант. М., 1999.
4. Фуко М., Слова и вещи. Археология гуманитарных наук. М., 1977.

ჯანეტა ვარძელაშვილი
კულტურული ეპისტემა, როგორც ცნობიერების მოდელი
და აზრის ვერბალიზაციის პრობლემა
რეზიუმე

სტატია ეძღვნება კულტურული ეპისტემის კონსტრუირების თეორიულ დასაბუთებასა და მეთოდოლოგიურ აღწერას, როგორც უნივერსალური კულტურული კონცეპტების ანალიზის ხერხს (ეპისტემა „დროის“ მაგალითზე). წარმოდგენილი მოდელი-სქემა შეიძლება გამოყენებული იქნეს ისეთი მეცნიერული აბსტრაქციის რეკონსტრუირებისათვის, რომელიც შერწყმული იქნება ენობრივ აზროვნებასთან.

Janeta Vardzelashvili
Cultural episteme as a model of consciousness and a problem
of verbalising the opinion
Summary

The given article deals with construction of the theoretical basis and describing methods of cultural episteme as getting of analysis of universal cultural concept. This scheme-model of the cultural episteme "Time" could be used as the basis for the following reconstruction of scientific abstraction, having the link to the linguistic essence.

თამარ მეტრაბიშვილი (საქართველო)

სამეტყველო აქტების თეორია უახლეს ლინგვისტიკაში

სამეტყველო აქტების თეორია წარმოიშვა ოქსფორდის ანალიტიკოსტა (ფილოსოფიურ) სკოლაში გასული საუკუნის 40-იან წწ. ამ თეორიის ძირითადი დებულებანი ჩამოყალიბებულია ჯონ ოსტინის ფუძემდებელ ნაშრომში „How to do things with words“, რომლის სიტყვასიტყვითი თარგმანია – „რანაირად უნდა ვიმოქმედოთ სიტყვების მეშვეობით“¹. აღსანიშნავია, რომ ქმედებაში ოსტინი მანიპულირებას გულისხმობს.

მეცნიერმა შეამჩნია, რომ ენაში ისეთი ზმნები არსებობს, რომელიც გარკვეულ პოზიციაში (1 პირი, მხოლოდითი რიცხვი) მთლიანი წინადადების ჭეშმარიტებას ანუღირებს. წინადადება ხდება არც ჭეშმარიტი და არც არაჭეშმარიტი. ამ პოზიციაში ასეთი ზმნა თვითონ აწარმოებს ქმედებას. ილუსტრირებისთვის მოყვანილია წინადადებები: მოგესალმებით, ბატონო პროფესორო (თუ შემხვდა ქუჩაში ხანდაზმული პროფესორი); სიტყვას გაძღვეთ, რომ ეს აღარ განმეორდება (დამნაშავე მოსწავლე ეუბნება მასწავლებელს) და ა.შ. ამ წინადადებებში არ არის რეალობის აღწერა, მაგრამ არის თვით რეალობა, რადგან, როგორც ოსტინი აღნიშნავს, მისაღმების სიტყვების წარმოთქმის ფაქტით უკვე ვესაღმები პროფესორს.

ოსტინის თეორიაში ასეთი ტიპის ზმნებს მიეცა სახელწოდება „პერფორმატივები“ (ინგლ. Performative – ქმედება, საქციელი, შესრულება). აღმოჩნდა, რომ ბუნებრივ ენაში საკმაოდ ბევრი პერფორმატივია: მწამს, გვედრები, ვგულისხმობ, ვაპირებ, მჯერა, ვვარაუდობ, ვუარყოფ, ვაფასებ და ა.შ. (Austin 1956).

იმისათვის, რომ ის წინადადებები, სადაც რეალობა აღიწერება (ბიჭი სკოლაში წავიდა) გაემიჯნა წინადადებისგან, სადაც პერფორმატივი თვითონ ქმნის რეალობას, ოსტინმა შემოიღო ტერმინი „სამეტყველო აქტი“. სამეტყველო აქტში იგულისხმება წინადადება, რომელშიც არის ზმნა-პერფორმატივი. აღსანიშნავია, რომ XX ს. 60-იან წწ. გამოითქვა აზრი, რომ თითქმის ყველა ზმნა პოტენციურად პერფორმატიულია, რადგან ნებისმიერ წინადადებას აქვს ე.წ. პრესუპ პოზიცია (ის, რასაც ვგულისხმობთ, მაგრამ არ ვამბობთ). და თუ ეს ასეა, მაშინ ყველა წინადადება – პოტენციური სამეტყველო აქტია.

სამეტყველო აქტების თეორიაში ცნებები „ჭეშმარიტი-არაჭეშმარიტი“ იცვლება ცნებებით „წარმარტებული-წარუმარტებული“. თუ პროფესორმა მიპასუხა, როდესაც მას მივესალმე, წერს ოსტინი, და მოსწავლემ დროებით მაინც შეწყვიტა ცელქობა, მაშასადამე, სამეტყველო აქტი წარმარტებულია. თუ კი პროფესორი არ მესაღმება, გამირობს, მოსწავლე კი აგრძელებს თავისას, სამეტყველო აქტი წარუმარტებულია.

სამეტყველო აქტის წარმარტების წინაპირობა წინადადების მოდუსი, მისი პერფორმატიული ნაწილია (Brekle, 1972:128). სამეტყველო აქტების თეორიის ერთ-ერთი დებულება მდგომარეობს იმაში, რომ ადამიანთა კომუნიკაციის მინიმალური ერთეული არა წინადადება ან გამოთქმაა, არამედ „გარკვეული ტიპის აქტების გან-

¹ საბჭოურ თარგმანში წიგნის სათაურია «Слово как действие» // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. 17. Теория речевых актов. — М., 1986.

ხორციელება: კითხვა, კონსტატაცია, ბრძანება, განმარტება, პატიება, მილოცვა და ა.შ.“ (Серль, 1986).

მიჩნეულია, რომ სამეტყველო აქტი შეიძლება იყოს წინადადებაზე/გამოთქმაზე მსხვილი, ან პირიქით. მაგრამ, როგორც მკვლევარებს მიაჩნიათ, შეუძლებელია საუბარი წინადადების შინაარსზე, თუ არ განისაზღვრა სამეტყველო აქტის მიზანი (Демьянков, 1986). ის არავერბალურსა და ვერბალურს აერთიანებს, და ამ საფუძველზე ვ. ა. ძვეგინცევი თვლის, რომ სამეტყველო აქტი ტექსტსა და ქვეტექსტს განსაზღვრავს (Звегинцев, 1976:298). ხოლო მისი ძირითადი ამოცანა ადრესატის აზრებზე ზეგავლენა და ამავედროულად რამდენიმე სუბიექტის გონივრული და შეგნებული ურთიერთქმედებაა (Dijk, 1981:298).

სამეტყველო აქტის თეორია ანალიზის სხვადასხვა დონეს გამოყოფს. სამეტყველო აქტი შეიძლება განიხილოს როგორც „რადაცაზე ლაპარაკის“ აქტი. ამ შემთხვევაში განსახილველი სამეტყველო აქტი იკვლევს როგორც „ლოკატიური აქტი“ (ლათინური სიტყვიდან locution-ლაპარაკი).

ლოკატიური აქტი, თავის მხრივ, წარმოადგენს რთულ სტრუქტურას, რადგან თავისთავში მოიცავს:

- ბგერების წარმოთქმას (ფონაციის აქტი);
- ამა თუ იმ ობიექტის აღნიშვნას სიტყვების დახმარებით (რეფერენციის აქტი);
- სიტყვების გამოყენებას;
- ამ სიტყვების გრამატიკის წესებით დაკავშირებას;
- ამ ობიექტებზე ამა თუ იმ თვისებისა და დამოკიდებულების მიწერას (პრედიკაციის აქტი).

სამეტყველო აქტების თეორია დიდი ხნის განმავლობაში იყო კონცენტრირებული სამეტყველო აქტის ზუსტად ლოკატიური ასპექტის შესწავლაზე. მაგრამ კვლევის ლოგიკამ მოითხოვა ობიექტში ახალი რაკურსის გამოყოფა: ლაპარაკის მეშვეობით ადამიანი აღწევს გარკვეულ შედეგებს, მის გარემომცველ სინამდვილეში ამა თუ იმ ცვლილებების მოხდენით. მაგრამ საუბრის ადრესატი, რომელიც მოსაუბრეს ლოგიკით უნდა დაეთანხმოს, სინამდვილეში შეიძლება არ/ვერ მიიღოს ლოკუციაში გაუდერებულს. ამიტომ სამეტყველო აქტის თეორიაში შემოვიდა ახალი კატეგორია – „პერლოკატიური აქტი“ (პერლოკატიური ეფექტი), სამეტყველო აქტი განხილული მისი რეალური შედეგების ასპექტში.

შემდგომში სამეტყველო აქტების თეორიაში შემოდის კატეგორია „ილოკატიური აქტი“. ლოკატიური აქტისგან იგი განსხვავდება ინტენციონალური ნიშნით¹, ანუ შეკრული, განსაზღვრული მიზნით, განზრახვით. ხოლო პერლოკატიურ აქტს იგი წინ აღუდგება კონვენციულობის ნიშნით, ანუ გარკვეული წესების არსებობით, რომლებთანაც შესაბამისობაში მოქმედება ავტომატურად უზრუნველყოფს მოსაუბრეს მოცემულ ილოკატიურ აქტის წარმატებულად განხორციელებაში.

მიჩნეულია, რომ არსებობს, ე.წ., „პერფორმატიული გამონათქამები“ („Performative Uttrances“), რომელთა ლექსიკურ-სემანტიკური სტრუქტურის საფუძველს წარმოადგენს ილოკატიური ზმნა. ილოკატიური ზმნა სტრუქტურირებს სალაპარაკო ზმნების ქვეკლასს. ილოკატიური ზმნის ლექსიკურ-სემანტიკურ ველში მნიშვნელობის ისეთი კომპონენტებია წარმოდგენილი, რომელიც ამავედროულად საუბრის მიზანზე მიმანიშნებლად მსახურობს. პრინციპულად მნიშვნელოვანია, რომ

¹ ინტენცია – intention (ლათინური; სწრაფვა, მიზანი, მიმართულება).

ილოკატიური ზმნის არსებობა არ არის საკმარისი პირობა წინადადების პერფორმატიურობისთვის. ამისათვის აუცილებელია აგრეთვე, რომ ილოკატიური ზმნა იყოს გამოყენებული არა ზოგიერთი სიტუაციების აღწერისათვის, არამედ იმისთვის, რომ გააშუქოს, თუ რომელ სამეტყველო აქტს ახორციელებს მოსაუბრე ამ წინადადების გამოყენებით.

ამგვარად, ილოკატიური აქტის ძირითად ნიშნად ითვლება მისი ინტენცია. ამასთანავე, მხედველობაში მიიღება არა ყველანაირი მიზანი, რომლის მისაღწევადაც ჩვენ ვასრულებთ სამეტყველო აქტს, არამედ მხოლოდ ის, რომელიც ჩვენი ჩანაფიქრის შესაბამისად უნდა იქნეს გამოცნობილი ადრესატის მიერ. ხოლო ასეთი გამოცნობისათვის გახსნილი მიზანი იწოდება ილოკატიურად.

ილოკატიური აქტების ყველაზე ცნობილი უნივერსალური კლასიფიკაცია შემუშავებულია ამერიკელი ფილოსოფოსის ჯ. სერლის მიერ (Серль, 1986). ამ კლასიფიკაციის ბაზას წარმოადგენს ნიშნების ჯგუფი, რომლებსაც თვით ავტორი უწოდებს „ილოკატიურ აქტებს შორის განსხვავების მიმართულებებს“. სერლის კლასიფიკაციის ძირითადი კრიტერიუმი ილოკატიური და პროპოზიციური შინაარსის განსხვავებაა. სერლის თანახმად, სამეტყველო აქტები არ არსებობს დამოუკიდებლად: ცნობიერებასთან კავშირის მეშვეობით სამეტყველო აქტს შეუძლია სამყაროში არსებული რეალების რეპრეზენტაცია. სერლს შემოაქვს ცნება „ინტენციონალურობა“, ანუ საგნებზე (რეალებზე) მიმართული გონება.

ლინგვისტიკის ტერმინი „ფრეიმი“. ფრეიმში სამეტყველო აქტის ინტერპრეტაციის მეტაპირობებია აკუმულირებული. კვლევის ამ წერტილში სამეტყველო აქტების თეორია კოგნიტივიზმს უკავშირდება.

როგორც ვ. ზ. დემიანკოვი აღნიშნავს, სამეტყველო აქტების თეორიის განვითარებამ მიაღწია ისეთ საფეხურს, როდესაც მისი ეგიდით შეიძლება გამოიყოს ორი დამოუკიდებელი დისციპლინა:

- 1) საკუთრივ სამეტყველო აქტების თეორია – სამეტყველო აქტების ანალიზი და კლასიფიკაცია სამეტყველო ხერხებისაგან დამოუკიდებლად;
- 2) სამეტყველო აქტების ანალიზი, ანუ მეტყველების ლინგვისტური ანალიზი – სამეტყველო აქტებისა და მეტყველების ერთეულთა კავშირების დადგენა (Демьянков, 1986:224-225).

როგორც სამეტყველო აქტების თეორიის გაღვივების შედეგი აღიარებულია ახალი ლინგვისტური დისციპლინა „ვერბალური კომუნიკაციის თეორია“, რომელიც შეისწავლის ენობრივ საშუალებათა ფუნქციონირების კანონზომიერებებს, ადამიანთა სამეტყველო ურთიერთობაზე დაკვირვებით რეალურ სამეტყველო აქტებში. იგი მიზანმიმართულია გამოავლინოს ვერბალური კომუნიკაციის ნებისმიერ კონკრეტულ აქტში ენის კომუნიკაციური ფუნქციის ზოგად კანონზომიერებათა ქმედების ნიშნები. ამ თეორიის პოსტულატია – ვერბალური კომუნიკაციის ნებისმიერი გამოვლინება განხილულ უნდა იქნეს არა როგორც ავტონომიური სამეტყველო წარმონაქმნი, არამედ როგორც რთული პრაგმატული კომპლექსი, რომლის ელემენტები ორგანულ მთლიანობას წარმოადგენს.

კომუნიკაცია ერთიანი, განუყოფელი პროცესია, რომელშიც ერთ დონეზე მონაწილეობენ შეტყობინების გამგზავნიც და მისი მიმღებიც. კომუნიკაციის აქტი მუდამ დაკავშირებულია ადამიანთა საზოგადოებრივი ცხოვრების რაიმე კონკრეტულ აუცილებლობასთან, კომუნიკანტთა განსხვავებულ ურთიერთობასა და ფსიქოლოგიურ განწყობასთან.

კომუნიკაციის ყოველი კონკრეტული აქტი შეიცავს პრაგმატულ მიმართებას, რომელიც მიმართულია ამ აქტში მონაწილე პარტნიორზე. იგი გათვლილია რეალური, კონკრეტული ადრესატის ან პოტენციურად არსებულ ადრესატთა კრებითი მოდელის ენობრივ გამოცდილებასა და იმ სათანადო ცოდნის მარაგზე, რომლის ფონზე რეალიზებადი უნდა იყოს მიღებული შეტყობინების გაცნობიერება. ამდენად, წარმატებული კომუნიკაციის განხორციელებისთვის ენობრივი კომპეტენციის გარდა, არსებობს არანაკლებ მნიშვნელოვანი პირობა, რომელიც დაკავშირებულია ადრესატის მენტალურ თეზაურუსთან და ინფორმაციის დეკოდირებას უზრუნველყოფს.

ენობრივი კომპეტენცია აუცილებელი, მაგრამ არა საკმარისია წარმატებული კომუნიკაციისათვის. ამგვარად, სამეტყველო აქტების თეორია ფართოვდება ტექსტ-ლინგვისტიკის თეორიამდე, ღვივდება ინტერტექსტისა და დისკურსის ანალიზის და ვერბალური კომუნიკაციების თეორიებში. ეს ყოველივე კი ნათელყოფს თანამედროვე ლინგვისტიკის ინტერდისციპლინარულ ხასიათს, როგორც შიდა ლინგვისტურ, აგრეთვე მთლიან ანთროპოცენტრულ მეცნიერებათა წრეშიც.

ლიტერატურა:

1. Остин Дж., Слово как действие // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. 17. Теория речевых актов. М., 1986.
2. Brekle H.E., Semantik: Eine Einführung in die sprachwissenschaftliche Bedeutungslehre. – München: Fink, 1972.
3. Серль Дж. Р., Косвенные речевые акты // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. 17. Теория речевых актов. М., 1986.
4. Searle J.R., Kiefer F., Bierwisch M. ed., Speech act theory and pragmatics. – D. etc.: Reidel, 1980.
5. Демьянков В.З., «Теория речевых актов» в контексте современной лингвистической литературы: (Обзор направлений) // Новое в зарубежной лингвистике: Вып.17. Теория речевых актов. М., 1986.
6. Звегинцев В. А., Предложение и его отношение к языку и речи. – М.: Изд-во Моск. Ун-та, 1976.
7. Dijk T.A.v. Studies in the pragmatics of discourse. – The Hague etc.: Mouton, 1981.
8. გამყრელიძე თ., თეორიული ენათმეცნიერების კურსი, თბ., 2003.

Tamar Merabishvili

The Theory of Communicative Acts in Contemporary Linguistics

Summary

This article deals with the theory of communicative acts, its origin and place in modern linguistics. The main categories of communicative acts, like “performatives”, “intention”, “locative” and “illocative” acts etc. are discussed in the article.

The theory of communicative acts is connected with cognitive linguistics, it expands into text-linguistics and intertext, verbal communication and discourse analysis theory. All these indicate multidiscipline character of contemporary linguistics in intralinguistics and in anthropologic science circle as well.

Тамар Мерабишвили
Теория речевых актов в современной лингвистике
Резюме

Статья посвящена теории речевых актов, ее истокам, становлению и месту в современной лингвистике. Рассмотрены основные категории теории речевых актов: «перформативы», «интенция», «локативный» и «илокативный» акты и др.

На современном этапе развитие теории речевых актов связано с когнитивизмом, текст-лингвистикой и теорией интерекста, анализом дискурса, теорией вербальной коммуникации.

Все сказанное иллюстрирует интердисциплинарность современной лингвистики, как интралингвистическую, так и в контексте всего круга антропологических наук.

Maria Dimasi, Eleftherios Charatsidis
(Greece)

***LOSS OR RETENTION OF CULTURAL ELEMENTS IN TRANSLATION OF
LITERARY WORKS: THE CASE OF WORKS OF RUSSIAN LITERATURE BOOKS FOR
THE TEACHING OF LITERATURE IN SECONDARY EDUCATION IN GREECE***

Literature and translation

The issue of translation in general and the translation of literary works in particular are very important. The relationship between theory and practice in literary translation has always been problematic. It could call into question even the existence of analytical models in an area of such a deep emotional involvement. The literary texts are acts of communication and not just piles of language features. Their translation is interpretation and creation together. The factors of interest are not the textual features themselves, but the sub-text strategies of language use, as shown in textual features (Connolly, 1998, b). The Jones(1989) identifies three main stages: the stage of understanding, which included a careful analysis of the text - source' stage of interpretation, which the translator faces the problem of each individual seeking the intertextual equivalences with constant references in the text - a source in the text-goal' and finally the stage of creation, where the text - the objective is formed as a result (artifact), which acquires value as part of the culture of entertainment and is located at more than or less equivalent to the text - source.

A translated text is deemed acceptable by most publishers, critics and readers when it «flows» where the lack of linguistic and stylistic peculiarities makes clear, giving the appearance that reflects the personality and intent of the author or the basic meaning of the foreign text · picture, namely, that translation is not really a translation but the «original» (Connolly: 1998).

The translator tries to convince both the reader of the text- source and the one of the text- target. This means that the receiver of the target language goes along with both the translator as to the content of the text and also the author as to the worldview (Sella-Mazi, 1996:855-864). The translation as an effect affects recipients and as feedback the transmitters. The translation process involves therefore two equivalent messages and not a single model of literacy and realities (Batsalia and Sella-Mazi, 1994:28).

In literature the "ethics of translation" is tested the most when the translator undertakes to help the writer of the original switch to the opinion of readers of translations, or simply convince them of his thoughts (Robinson, 1991:213). The role of the translator is very important. The translation does not worth more than what it's worth the translator (Ampatzopoulou, 2000:31-56).

In an age of communication, information revolution and technological progress which made the intimate interaction between different language systems and cultures, we must see considering literature as a wine with «delicate» flavor literature how a culture can «travel» and what damage or loss of taste (Krieger, 1996).

As a main feature of a good translation is particularly the precision. The problem, of course, for the fidelity in the translation transfer language starting in the language of arrival and the relationship of confidence and artistic effect is very old (Kehagioglou, 1998:1). This concern for poetry, in particular, reads as follows: ... conformity with what is true to the thread of the poem. So the task of the translator is to carry a poem in a foreign language while

remaining faithful to the emotional meaning. It is to reproduce not only the thought, but also the feeling (Vagenas, 1989:13-47). For others the free version is preferable (Elytis, 1976:11). The poetry was by many as the genre that can not be translated. Highlighted the huge difficulties «transfer» the highest «verbal art» a language system and a culture in a manner accessible to others (Krieger, 1996).

The translation works as a deterrent tendency to isolation of a linguistic community, which remains wedded to the particular traditions. It is recognized as a method of bridging cultural and language barriers, essential for communication. The translation is essentially a powerful cultural weapon. It specifies the various constructions of national identities for foreign cultures. An area of linguistic, cultural, economic and ideological conflicts and determinations and therefore can be regarded as a prime cultural politics, which manufactures ideologically charged identities for foreign cultures or criticize them, to confirm or negate values and institutions culture of the target language (Sella-Mazi b, 1996:225-236).

The regarded as «small» languages can defend themselves against the domination of «strong» but all emerging nationalism in the translation of foreign language texts in the national language of a people (and Greek) and the national papers (parent, the national language) to major foreign languages in order to become widely known the identity of a given linguistic community (Batsalia and Sella-Mazi, 1994).

The translation gives people in general and person in particular, the required means of on-commune, inter-communion to the nature, beliefs, ideals, so that, once understand, accept each other as people (ibid).

The theory of translation for two or three decades, agreed under intense pressure from transformational grammar, general and comparative linguistics, semantics, information theory, anthropology, semiotics, psychology and speech analysis (and other disciplines). This created conditions for the ‘transfer’ between the language and cultural systems. The dichotomy has traditionally plagued the translation between literal and free translation has been replaced by discrimination linguistic nature (semantic vs. communicative translation, for example) (for details see Connolly, 1998, b). Particular problems such as the «misleading equivalence» can be analyzed efficiently rather with the introduction of stylistic analysis, but not limited to literary stylistic analysis focuses on examining the criteria of artistic style or theme. The difficulty of the task is not only about the differences in the source- language to target-language but also in the fact that represent different cultures and, therefore, very different in language, literary and cultural-social conventions (see Snell-Hornby, 1988).

In particular, issues relating to literary translations from Russian to Greek are examined at the performance of the phraseologisms by P. Krimbas, which refers to differences in the mechanisms of cohesion (cohesion) and consistency (coherence) of the two language systems (Russian-Greek) (Krimbas, 2008:18-19).

Literature and Culture

As regards the identification of translation relations and culture / civilization, every culture resists translation although in need. The net translation problem, which is of interest to this work, the way transmission of cultural elements (language, history, customs, attitudes) of the text translated. Every translation is a double interpretation: the translator interprets the original, but also interprets his world (Ampazopoulou: 2000). There is always a danger for a translator in trying to bring a culture to the known, the familiar, to arrive at appropriating the foreign text leading to the appropriation of foreign cultures and the leveling of differences. In

this case we speak of "bad" translations on the pretext of transmissible, attempting a systematic refusal of alien nature of foreign (literary) work (Sella-Mazi b, 1996:225-236).

To illustrate the cultural elements in literary translation proposed today socio-semiotic method. The emergence of a text is found mainly in the translation of fiction, which is more complex than translation of other species textures, since it deals only with the bilingual cross-language activity but also with cross-cultural and social transfer including system of ideas, emotions in a complicated way on the languages of different nations, lifestyles and traditions that constitute the core of fiction. The translation of fiction includes the exchange of personal and social experiences in the fictional world of readers in another culture or another society. The socio-semiotic approach to literary translation takes into account the various aspects of literary, linguistic, communication and other approaches to translation and extends considerably the basis for recognizing the importance of vocabulary and content, rhetoric and cultural and social value. As a socio-semiotic approach, it places emphasis on the systematic management of all the points system used by human societies. The theoretical basis stresses the unity of the text (language), the context (linguistic or non-linguistic) and the social structure and that language is a unique points system to function in society. In the evolution of the visa highlighted the tripartite entity of each sign: semantics, syntax, pragmatics (meaning indicated, linguistic and factual / conceptual meaning). Most importantly, social semiotics is addressing not only what people say, do or how they do it, it also focuses on the context and cause, namely large-scale social consequences of words and actions (Yongfang, 2000).

The relationship between literature and culture is undeniable and influences literary translation searches too. We must seek the ability to support inter-cultural dialogue in the teaching of literature. The literary text becomes a complex and multifaceted cultural place, the horizon of which coincides with that of the total social-cultural environment. So, it is offered for the orderly exploration and realization of the latter. Approaching the text as a complex social-cultural hub not considered as a source for the spontaneous gush a meaning (or multiple master) but as a place of production of a culturally and socially mediated and interpreted and in this context should be guided by the teaching approach (Paschalidis, 1999).

According to the conclusions of the research team of Aristotle, the literary text must be treated as cultural texts and literature as a subject culture (c. Inter-texts, 2002:52-53). The literary approach, the reading of literature and the translation of foreign literature, which reflected linguistic elements and characteristics of other cultures in a different language, are acts of setting of intercultural aims. Acceptance of literary diversity and cultures that give birth to, lay the foundation for the acceptance of diversity as an essential dimension of humanity (Pissalidis, 2004).

It has been suggested, and we agree, that literature as a vehicle of multiculturalism is beyond language (Akritopoulos: 2004), overshooting that is resulting from shaping the literary language in use and the potential acquisition of symbolic meaning and leads in shaping positive attitudes about other cultures, as experienced through the actions of heroes and textual structures. Besides the perceived universality of literature, as evidenced in surveys of important scholars (Ibid) and the possibility of combinatorial activation of several features, such as polysemy of its language, the emotional impact of the human psyche, and the undeniable connection with what we call culture, makes it a significant factor in growing intercultural awareness (Fridaki et al, 2004).

This work will not expand on particular problems of translation of literary texts. We will attempt to prove the extent to which literature can be translated as a basis for understanding of ethno-cultural contexts, to maintain the linguistic picture of the world from

the original text and how it is possible to effect adjustment linguistic-cultural phenomenon performance during translation. It will also attempt to contribute to the promotion of issues that concern the selection criteria: premium text selection must be the selection of texts from the translated literature for the simple reader, or "specific" texts in translation as close to original as closely as possible language supported by detailed explanations and comments? The unit of analysis we choose the word signified to ethnographic-cultural content.

The Russian literature in literature textbooks in Greece

The texts from Russian literature included in textbooks for teaching literature in high school and high school are:

- A junior high school: 1. Grandfather and grandchild-story, L. Tolstoy (trans. P. Antaiou Oceanis). 2. The BANK-story instead. Chekhov (trans. K. Simopoulos - Foundation).
- C junior high school: 1. The thick and thin, short story instead. Chekhov (trans. B. Dinopoulos-books.Estia).
- B high school: 1. The Brothers Karamazov-novel-excerpt, F. Dostoevsky (trans. Alexander Aris-ed Gkovosti). 2. War and peace-novel-excerpt, L. Tolstoy (ed. Gkovosti).
- B school Modern European Literature (elective): 1. Xelasposte future-poem, See Mayakovsky (trans. G. Ricci). 2. The Aliosa and pot-story, L. Tolstoy (trans. M. Tsantsanoglou). 3. The artwork, short stories instead. Chekhov (trans. al. Katz). 4. In the basement-story, ES Babel (trans. S. Tsakni).
- High School C: 1. Clouds with pants-poem-quote, see Mayakovsky (trans. G. Ritsos - CEDAR). 2. The calm Don, novel-excerpt, M. Solochof (trans. R. Bioumi-Papa).

In terms of critical commentary of these options is established the existence of reflection rather than the teaching of foreign literature, but the quality of translations, which should be taught with a «special method», since these texts reflect not only the age and style of the author but also, perhaps primarily, the age and style of the translator. It is assumed that the explanatory memoranda may not lead to the desired result of a fruitful literary reading. A proposal is filed for the use of older translations, which give closely the nature, content and cultural elements of the original texts. An example is the translation of the novel «Crime and Punishment» by Papadiamantis that despite the difficulties in accessing language translator is very good. (Tsoutsoura, 1999). The same very positive comments are made for the translation of Mayakovsky's poems by G. Ritsos, too (Vagenas, 1989). This is the translation used in two of the poems of the Russian poet, included in textbooks and investigated in this work.

Another practice for the presentation of the text of Ant. Chekhov's «The Work of Art» in the book of the second class of the high school for an elective course, is really interesting: For the wording of the teaching proposal detailing all translations of short stories and key elements that integrate widely in the biography and bibliography of the author: ... by a happy coincidence the short story «Art Work» is the first literary work translated in 1900 into Greek. As the translator Agathocles Konstantinides: The author of this short story Anton Chekhov is probably the most popular and most read of the modern Russian novelists...

The translation of the short story mentioned above is listed as a second, alternative version of Translation, which is offered for comparative reading with that of Alexander Kotzia in Anthology translations. From the comparison of two translations may be interesting observations arising mainly for the language of the older translation. The strict purist of short narrative parts subsides in a mixed version of the interactive parties that dominate the story, which preserves the delicate satiric tone of the episode and for the modern reader adds a

second occasion ironic reading because of its distance from the dialect. The comparison between the two translations leads to finding other differences, such as reporting the localization of baptismal names, sample translation older morality, which is a process of loss of cultural elements in translation (Vassiliadis, 1999).

For the user of Modern European Literature total delivered criticism moves from forward questions on the content and reaches the negative value judgments about the selection of projects, selection of certain translations and selective «presentation» elements of Russian culture with an obvious, for the author of the article aims ideological propaganda on the part of the authors of the manual (Ioannatou, 2000).

Study manuals for the teaching of literature in secondary education, especially the manual: Modern European Literature led to the conclusion, which applies to works of Russian literature, the place, time, persons, authors are changing, but the issues raised over the church, but it appears a different aspect of universal truth in another cultural situation (Fridaki, etc.: 2004). Accompanying Comments and questions didactic use record the same effort to find and display similar and not different. Expressions such primordial forces, determinism, proud people of the earth, existential agony, returning in different forms, direct the reader's eye to capture the human condition status as a universal rather than culturally determined (ibid).

Examples of literary translation and manipulation or loss of cultural assets

His grandfather and grandchild. Story by L. Tolstoy. A school

This is a simple text that L. Tolstoy sent novice readers of Russian literature. This short story is, like the rest of this class, characterized by simplicity and consistency of descriptions, details the author saw as a prerequisite for readability by the readership. These works were intended for ordinary readers or listeners, often illiterate, Tolstoy used specific stylistic features in the narrative. Linguistic and stylistic choices of popular narratives of folklore can be found in short stories.

In the short story «My grandfather and grandchild» is found an increased use of elements of popular myth and folklore typical pattern: the top three, starting a traditional pattern, suffix: e.g.: «... Ноги у него не ходили, глаза не видели, уши не слышали, зубов не было» [His feet and walked, eyes can not see, ears it sounds like it had teeth], «... Снесли ему раз обедать в чашке» [brought him once to eat a bowl], « Невеста стала бранить старика ... » [The bride began to snub his old man ...], « Сидят раз муж с женой ... » [She was sitting once a man with his wife ...], «Стали с тех пор ...» [started by then ...] etc.

The translation, in theory, should not have caused particular difficulties to the translator. However, the study of Greek translation included in the textbook of the first class of junior high school shall not have been any of the aforementioned stylistic and structural elements. Perhaps the translator did not possess the prerequisite knowledge or following the principles of a faithful performance of the meaning of the text, which inoculate the love and understanding for the elderly, subjugated to that targeting the translation would follow the literary «conventions» of the text.

Reading the text could be done without any comment or explanation of Contents cultural elements, which indeed the author does not interpret the original. For example, the word «печь» proposal «Сын и невеста перестали его за стол сажать, а давали ему обедать за печкой» in the context of this propositional environment does not require comment and explanation. Would it be translated simply as «heater» or «stove», since the author uses this

word the meaning it wishes to incorporate in his text. The translator, however, trying to convey the content and the technical-functional characteristics of the Russian «печь», translates the last sentence as follows: «His son and his bride did not put any more with them in the table, but gave him to eat on the large built-rustic stove where lie.» The stylistic simplicity of the original text replaced with a "meticulous" interpretive performance.

To highlight the problem of translation will attempt a reverse translation process: From the Greek version in Russian. The proposal that emerges is as follows: «Сын и невеста перестали сажать его с собой за стол, а давали ему обедать на большой построенной деревенской печке, на которой он спал». The translator also explains the word «heater» in a footnote stating: Heater: Russian people sat and slept in large, it built stoves-fireplaces.»

If you translate the explanation in Russian we have: в России люди сидели и спали на больших построенных печах - очагах ».

In our opinion, the translation requires also the adaptation of texts translated and on the differences between cultures in the target language. This action requires additional information, additional explanations and interpretations of the structure of literary work. This translating project should therefore be accompanied by supplementary documents: introductory instead of the pre-organized material, observations and comments. This commentary aims to eliminate the «dark» points to the interpretation of the text to remove inconsistencies, since any «alien» cultural element of the original text can be a starting point for searches correlations, allegories, etc.

The Vanka. Short Story. Anton Chekhov. A' class of junior high school

The translator of the short story gives the same Russian word that was commented in the previous story «печь» as «mezzanine» semantic performance has nothing to do with this kind of heater either technically or from a functional standpoint, since the loft for the Greek language means a separate space on the mezzanine floor or down from the ceiling horizontally separated from the rest and is often used as a storeroom. Let's see the last paragraph of the short story: «Убаюканный сладкими надеждами, он час спустя крепко спал ... Ему снилась печка. На печи сидит дед, свесив босые ноги, и читает письма кухаркам ... Около печи ходит Вьюн и вертит хвостом ...».

The translation of the textbook passage translated as follows:

«After an hour slept with clenched the little fists, lulled by the sweet hopes. He dreamed of the loft in the village. My grandfather sits in the attic and legs dangling. Reads the letter to slaves ... And Helis spinner brings the loft waving his tail ...» In this case we find an absolute mismatch of foreigners (Russian) physical reality to the translation transport. The translator, realizing the problem but not knowing what exactly is the Russian «печь», resorting to explanations. The comments read: «Attic: the peasants not slept in a bed but in a sort of loft brick and stones used it for a seat.»

(Патари: мужики не спали в кроватях, а на «патари», который строили из кирпичей или камней, который использовали и как место для сидения).

It is obvious that such a comment, rather than expand the bank information on the texts translated in point raised by the basic function of the referenced object, leads the reader of the target language to false images and false cultural associations.

To conclude our work we consider rather incorrect use texts of Russian literature «for wide consumption» in the form of specific translations in the majority. They don't help gratifying targets cross-cultural dialogue through the teaching of literature.

We have proposed the use of texts translated literature reviews detail to cover gaps in understanding and in particular with reference to cultural information. So, it would be possible to circumvent the barriers of «patridognosia»¹ that they are constituted and interweaved by the ethno-cultural concepts of Russian-cultural society, and which are made with corresponding specific vocabulary.

References:

1. **Akritopoulos A. (2004).** «Intercultural education and literature.» Makednos Winter.
2. **Ampatzopoulou-Fr. (2000).** «Literary translation in Greece. The writing and torment. Issues literary representation.» Athens: Patakis.
<http://www.auth.gr/virtualschool>
3. **Batsalia-John - Sella-Mazi El (1994).** «Linguistic theory and approach to the teaching of translation.» Corfu: Ionian University.
4. **Connolly, D. (1998) a.** «The (inter) invisibility of the translator.» TO VIMA 08/16/1998 (V05).
5. **Connolly, D. (1998) b.** «Literary translation: what is the theory?» Workshop: The language of literature and language translation, Thessaloniki, Greek Language Centre.
6. **Elytis, O. (1976).** «Second writing.» Athens: Ikaros.
7. **Fridaki-Ef.-Aravanis Ef.- Raftopoulou-Ag (2004).** «The literature in the service of growing intercultural awareness.» http://www.pee.gr/e25_2_04
8. **Hamburg D. (1994).** «Education for Conflict Resolution». Extract from the Annual Report 1994, Carnegie Corporation of New York.
9. **Laying.** Life-texts (2002). «Language, Literature and School. A proposal for instructional use.» v.4, p.52-53. Laboratory of Comparative Literature.
10. **Ioannatou, Associate (2000).** «Modern European Literature.» Topics Education, v.4.
11. **Kagialis, T. (1999).** «The European literature and the teaching of” communication to the scientific meeting» on “The teaching of European literature in Secondary Education”, 8-9 October 1999.
12. **Kehagioglou, G. (1998).** «Greek translations of the 18th century: Post-dative or treacherous. Faithful and unfaithful ugly and beautiful.» Conference Proceedings: “The Language of Literature and Language Translation.” Thessaloniki: Greek Language Centre.
- Krieger M. (1996).** «Everyday language, literary language, and the problem of translation». Surfaces Vol. VI.101 (v.1.OA-5/8/1996)
13. **Krimbas, P. (2008).** «Phraseologisms of Russian literary language and their performance in the new Greek». Athens: GREGORY
14. **Paschalidis, G. (1999).** «General principles of a new program for the teaching of literature» in: "Literature and Education." Ed. B. Apostolidou-El. Hodolidou. Athens: Typothito, G. Dardanos.
15. **Pissalidis B. (2004).** «Interculturalism and reason in education. A proposal for intercultural teaching» in: INTERCULTURAL EDUCATION-GREEK A SECOND OR FOREIGN LANGUAGE, University of Patras, Department of Primary Education Patras University of Patras, Department of Primary Education, t.II.
16. **Robinson D. (1991).** «The Translators Turn». Baltimore & London: The Johns Hopkins University Press.

¹ «patridognosia»: the importance of results from both synthetic as follows *patrida (homeland)*: anything that connects the individual members of a nation, the native soil and common heritage, and the members themselves of all, the nation: Babinotis, 2002: 1358 *gnosi (knowledge)*: representations formed through sensory and cognitive processing of their data, what one knows about the world and things: Babinotis, 2002: 431

17. **Sella-Mazi-El (1996) a.** «Ideologies, meanings and translation»: the “Strong” and “weak” languages in the European Union. Aspects of linguistic hegemonism. Proceedings of the conference (Thessaloniki, April 25, 1996). Thessaloniki: Greek Language Centre. Ed. A.-F. Christidis. Vol. B, s.855-864.
18. **Sella-Mazi-El (1996) b.** «Translation as a means to support» weak "languages" in the volume: "Strong-Patients' languages in the European Union. Aspects of linguistic hegemonism. Thessaloniki: Greek Language Centre.
19. **Snell-Hornby, M. (1988).** «Translation studies as an independent discipline», Translation Studies. An Integrated Approach, John Benjamin: Amsterdam: 7-37
20. **Tsoutsoura M. (1999).** «The pitfalls of translation.» To Vima.
21. **Jones, F.R. (1989).** «On aboriginal suffrance: A process model of poetic translating.» Target 1 (2): 685-689.
22. **Vayenas, N. (1989).** «Translation as a prototype. Poetry and Translation». Athens: time.
23. **Vassiliadis, B. (1999).** «Anton Chekhov, Artwork (B6). Show e-file.» Communication at scientific meetings: The teaching of European literature in Secondary Education (Athens, 8-9 October 1999) and: The teaching of European literature in high school: a research program (Thessaloniki, 14 December 1999).
24. **Yongfang H. (2000).** «Sociosemiotic approach, translation of fiction». Translation Journal, vol. 4, No 4.

მარია დიმასი, ელეფსერიოს ქარაციდისი

კულტურული ელემენტების დაკარგვა ან შენახვა/შენარჩუნება ლიტერატურული ნაწარმოებების თარგმანში: რუსული ლიტერატურის წიგნები საბერძნეთის საშუალო განათლების სისტემაში.

რეზიუმე

ზოგადი თარგმანი და კერძოდ ლიტერატურული ნაწარმოებების თარგმანი ძალიან მნიშვნელოვან საკითხს წარმოადგენს. თეორიის და პრაქტიკის კავშირი ლიტერატურულ თარგმანში ყოველთვის პრობლემატიური იყო. კავშირი ლიტერატურასა და კულტურას შორის უღაოა. ის გარკვეულ გავლენას ახდენს თარგმანზე.

Мария Димаси, Элефсериос Каратсидис

Потеря или сохранение культурных элементов в переводе литературных произведений: книги по русской литературе для преподавания литературы в средних школах Греции

Резюме

Общий перевод, в частности перевод литературных произведений представляет собой очень важный вопрос. Связь теории и практики в литературном переводе всегда являлась проблематичной. Связь между литературой и культурой является неоспоримой и оказывает влияние на перевод.

თამარ მერაბიშვილი
(საქართველო)

კომუნიკატივისტიკა, როგორც ლინგვისტიკის მიმართულება

კომუნიკატივისტიკა ფუნდამენტურ-თეორიული დისციპლინაა, რომელიც იკვლევს ინფორმაციის მიღება-გადაცემისა და აღქმის საკითხს. ამ გლობალურ რეალიას მიმოიხილავს როგორც საბუნებისმეტყველო (მაგ.: ინფორმატიკა, ლოგიკა და ა.შ.), ისე სოციალური და ჰუმანიტარული მეცნიერებების სხვადასხვა დარგი. ლინგვისტიკაში კომუნიკაციის მექანიზმები შეისწავლება სამეტყველო აქტების თეორიაში, დისკურსის ანალიზის თეორიასა და უცხოური სწავლების მეთოდოლოგიაში.

კომუნიკაციის აქტი მუდამ დაკავშირებულია ადამიანთა საზოგადოებრივი ცხოვრების რამე კონკრეტულ აუცილებლობასთან, კომუნიკანტთა განსხვავებულ ურთიერთობასა და ფსიქოლოგიურ განწყობასთან. კომუნიკაციის ყოველი აქტი შეიცავს პრაგმატულ მიმართებას, რომელიც მიმართულია ამ აქტში მონაწილე პარტნიორზე. წარმატებული კომუნიკაციისათვის ენობრივი კომპეტენცია აუცილებელია, მაგრამ არასაკმარისია.

სამეტყველო აქტების თეორია ფართოვდება ტექსტ-ლინგვისტიკის თეორიამდე, ღვივდება ინტერტექსტისა და დისკურსის ანალიზის და ვერბალური კომუნიკაციების თეორიებში, რაც ილუსტრირებს თანამედროვე ლინგვისტიკის ინტერდისციპლინარულ ხასიათს, როგორც შიდა ლინგვისტურ, აგრეთვე მთლიან ანთროპოცენტრულ მეცნიერებათა წრეში.

დისკურსი რთული კომუნიკაციური მოვლენაა, რომელიც შეიცავს ექსტრა-ლინგვისტურ ფაქტორებს (ცოდნა სამყაროს შესახებ, აზროვნება, ინტენცია).

თანამედროვე ჰუმანიტარულ მეცნიერებებში დისკურსის განსაზღვრება სხვადასხვაგვარია. ინგლისური ენის ლექსიკონი დისკურსს განსაზღვრავს, როგორც თემატურად ურთიერთდაკავშირებული ტექსტების ერთობლიობას. ლოგიკაში იგი (დისკურსი) გაიგება, როგორც სამეტყველო კომუნიკაციის სახეობა.

ზოგადად დისკურსი გაგებულია უფრო ფართოდ – როგორც ყველაფერი, რაც ითქმება და იწერება (სამეტყველო ქმედება, აქტი).

კომუნიკაციაში ტექსტს უწოდებენ კომუნიკაციის ინტროვერტულ ფიგურას, დისკურს კი – ექსტრავერტულ ფიგურას.

დისკურსში, როგორც ერთიან ორგანიზმში, ერთდროულად ხორციელდება არა მარტო ენის, არამედ ენობრივი აზროვნების ყველაზე მრავალგვარი ასპექტები. კლასიკურ ფილოსოფიაში დისკურსული აზროვნება, რომელიც ცნებათა ან მსჯელობათა თანმიმდევრობით იშლება, უპირისპირდება ინტუიციურ აზროვნებას, რომელიც, ყოველგვარი თანმიმდევრული გაშლის გარეშე, ერთბაშად მოიხელთებს მთელს. გასული საუკუნის 70-იან წლებამდე ტერმინები „დისკურსი“ და „ტექსტი“ ევროპულ ლინგვისტიკაში პარალელურად იხმარებოდა.

პრინციპული განსხვავებების დანახვა, დისკურსისა და ტექსტის ცნებების გამიჯვნა დაკავშირებულია ტ.ა. ვან დეიკის დისკურსული ანალიზის სკოლასთან.

დისკურსი განსხვავებული პრინციპული მიდგომით ვითარდება, როგორც ლინგვისტური პრაგმატიკის მიმართულება.

იგი ტექსტის პრაგმატიზებული ფორმაა, მისი კომუნიკაციური მარკირებაა, რისი შესწავლაც შეუძლებელია კომუნიკაციის სუბიექტისა და მისი ადრესატის ფაქტორებისგან განყენებულად, იმის გაუთვალისწინებლად, თუ რამ განაპირობა კომუნიკაციის აქტი, როგორი კომუნიკაციური ინტენცია მართავს ამ აქტს და ვინაა

მისი ადრესატი. პრაგმატიზებული ტექსტის პირობათა გამოვლენა კი, თავის მხრივ, მოითხოვს ფსიქოლოგიური და სოციალური ფაქტორების გათვალისწინებას, რადგანაც მათში თავს იყრის როგორც საკუთრივ ენობრივი, ასევე გარეენობრივი ასპექტები.

გარდა ამისა, თანამედროვე სამყაროში მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების როლის გაფართოებასა და ზრდასთან ერთად გაძლიერდა საზოგადოებრივი აზრის პოლიტიკური ზემოქმედება, საზოგადოებრივი მასების პოლიტიზირება, კერძოდ კი, პოლიტიკური დისკურსი, რომელიც ხდება ადამიანის ინფორმაციული ცხოვრების განუყოფელი ნაწილი. ამიტომ პოლიტიკური დისკურსის ანალიზი აუცილებელია მისი შინაგანი კონცეპტის შესწავლისათვის, მისი ჭეშმარიტი ინტენციისათვის (ანუ იმ მასალის შესწავლისათვის, რაც უზრუნველყოფს პოლიტიკური მოღვაწის სიტყვისა და ინტენციის გაგებას), რომელიც აისახება მის საჯარო გამონათქვამებში.

პოლიტიკური დისკურსის კოგნიტური ასპექტების კვლევის პრობლემა წარმოადგენს ენის კოგნიტური თეორიის ერთ-ერთ პრობლემას. პოლიტიკური კომუნიკაციის მკვლევარმა ნებისმიერ შემთხვევაში უნდა იცოდეს, რამდენად სწორად ესმით ერთმანეთის მოსაუბრესა და მსმენელს. გაგებაზე ორიენტაცია ფუნდამენტური პირობაა ადამიანური ურთიერთობისა. ამასთანავე, წარმატებული დიალოგი წარმართება არა მხოლოდ მაშინ, როცა ადამიანები ცდილობენ, გაიგონ სიტყვებისა და სიტყვათშეთანხმების მნიშვნელობა პოლიტიკურ გამონათქვამებში, არამედ, უპირველეს ყოვლისა, მაშინ, როცა ისინი კონცენტრირებულნი არიან სინამდვილის ფიგურაზე, რომლის სფეროშიც და რომლის საფუძველზეც არსებობს კომუნიკაცია ტექსტზე, რომელიც უზრუნველყოფს მის შინაარსობრივ-ენობრივ მხარეს, ასევე დისკურსზე, რომელიც უზრუნველყოფს შინაარსობრივ-მეტყველებით საფუძველს, ვერბალურსა და არავერბალურ კომპონენტებთან ერთად. კომუნიკაციის პრობლემის გადაწყვეტა ხორციელდება პოლიტიკური დისკურსის ანალიზის საფუძველზე“ ანუ მის კოგნიტურ ასპექტებზე დაკვირვებით, რამეთუ დისკურსი გარკვეული კანონზომიერებით მოწესრიგებული მეტყველებაა.

დისკურსის ზუსტი და საყოველთაოდ აღიარებული განმარტება, მისი გამოყენების ყველა შემთხვევის მომცველი, არ არსებობს. ეს ცნება მოდიფიკაციას ახდენს და სახეს უცვლის ტრადიციულ წარმოდგენას სიტყვაზე, ტექსტზე, სტილზე და ენაზეც კი.

ყველაზე მკაფიოდ გამოიყოფა ტერმინ „დისკურსის“ გამოყენების სამი ძირითადი კლასი, გაჯერებული სხვადასხვა ნაციონალური ტრადიციითა და კონკრეტული ავტორების წვლილით. ამ ტერმინის საკუთრივ ლინგვისტური მოხმარება ამერიკელი ლინგვისტის ზ. ჰარისის დისკურს-ანალიზის სტატიის სახელწოდებაში მოხდა. ტერმინ „დისკურსის“ ლინგვისტური გამოყენება ძალზე სხვადასხვაგვარია, მაგრამ მთლიანობაში შეიმჩნევა მეტყველების ტრადიციული გაგების, ტექსტისა და დიალოგის დაზუსტებისა და განვითარების მცდელობა. ერთი მხრივ, დისკურსი მოიაზრება, როგორც სიტყვა, შერწყმული კომუნიკაციურ სიტუაციასთან და ამის მეშვეობით, როგორც კატეგორია, უფრო ნათლად გამოხატული სოციალური შინაარსით ინდივიდის სამეტყველო მოღვაწეობასთან შედარებით, დისკურსი – ეს ფენომენია ცხოვრებაში ჩაძირული.

მეორე მხრივ, ანალიზის რეალური პრაქტიკა შერწყმულია კომუნიკაციური სიტუაციების ჩარჩოებში ინფორმაციის მოძრაობის კანონზომიერებების გამოკვლევებთან, განხორციელებული რეპლიკების ცვლით, რითაც ხდება დიალოგური ურთიერთქმედების ზოგიერთი სტრუქტურის რეალური აღწერა, რაც აგრძელებს სრულ სტრუქტურულ ხაზს. ამასთანავე, ხაზგასმით აღინიშნება დისკურსის დინა-

მიკური ხასიათი, რაც კეთდება დისკურსის მცნებასა და ტექსტზე, როგორც სტატიკურ სტრუქტურაზე ტრადიციული წარმოდგენის განსასხვავებლად. ტერმინ „დისკურსის“ გაგების პირველი კლასი, უმთავრესად, წარმოდგენილია ინგლისურენოვან მეცნიერულ ტრადიციებში.

ტერმინ „დისკურსის“ გამოყენების მეორე კლასი უკანასკნელ წლებში გამოსულია მეცნიერების ჩარჩოებიდან და გეხვდება პოპულარულ პუბლიცისტიკაში, რომელიც ფრანგი სტრუქტურალისტებიდან და პოსტსტრუქტურალისტებიდან მოდის, უპირველეს ყოვლისა კი – მ. ფუკოდან. ამ გამოყენების უკან შეიმჩნევა სწრაფვა სტილის ტრადიციული გაგების („სტილი – ეს ადამიანია“) და ინდივიდუალური ენის დახუსტებისაკენ.

ამგვარად, „დისკურსი“ აღწერს საუბრის ხერხს და გააჩნია განსაზღვრება – როგორი ან ვისი დისკურსი. მკვლევრებს აინტერესებთ არა დისკური მთლიანობაში, არამედ მისი კონკრეტული სხვადასხვაობები, მოცემული პარამეტრების ფართო კრებულებით: სუფთა ენობრივი განმასხვავებელი ნიშნებით (იმ საზღვრებში, რომლებშიც ისინი შეიძლება იყოს მკაფიოდ იდენტიფიცირებულები), სტილისტური სპეციფიკით (რასაც ბევრად განსაზღვრავს რაოდენობრივი ტენდენციები ენობრივი საშუალებების გამოყენებისას), აგრეთვე თემატიკის სპეციფიკით, დარწმუნების სისტემებით, განსჯის მეთოდებით და ა.შ. (ის, რაზეც საუბრობს დისკურსის ავტორი და ისიც, როგორ საუბრობს იგი ამაზე). ამ გაგებით დისკურსი – ეს არის სტილისტური სპეციფიკა პლუს მის უკან მდგარი იდეოლოგია. უფრო მეტიც, მიაჩნიათ, რომ საუბრის ხერხი (საშუალება) ბევრად განსაზღვრავს და ქმნის თვით საგნობრივ სფეროს დისკურსისათვის, აგრეთვე მის შესატყვის სოციალურ ინსტიტუციებს. ამგვარი გაგება ასევე წარმოადგენს სოციოლოგიურს უმაღლეს ხარისხში. არსებითად, განსაზღვრება – როგორი ან ვისი დისკურსი – შეიძლება განხილულ იქნეს, როგორც მითითება სოციალური ქმედების სუბიექტის კომუნიკაციურ თავისებურებაზე. ამასთანავე, ეს სუბიექტი შეიძლება იყოს კონკრეტული, ჯგუფური, აბსტრაქტულიც კი.

ტერმინ დისკურსის მესამე გამოყენება დაკავშირებულია გერმანელი ფილოსოფოსის და სოციოლოგის ი. ხაბერმასის სახელთან. იგი შეიძლება ჩაითვალოს სახეობითად წინამდებარე გაგებებთან მიმართებაში, მაგრამ გააჩნია მნიშვნელოვანი სპეციფიკა. მესამე გაგებაში დისკურსად იწოდება კომუნიკაციის განსაკუთრებული იდეალური სახეობა, განხორციელებული შესაძლებლობების მაქსიმალური დაშორებით სოციალური რეალობიდან, ტრადიციებიდან, კომუნიკაციური რუტინიდან და ა.შ. გააჩნია კომუნიკაციის მონაწილეთა შეხედულებებისა და ქმედების კრიტიკული განხილვისა და დასაბუთების მიზანი. ამგვარად, ჩამოთვლილი სამი მაკროგაგება და მათი სხვადასხვა სახეობა ურთიერთქმედებს ერთმანეთთან.

ლიტერატურა:

1. Бенвенист Э., *Общая лингвистика*, М. Прогресс. 1974.
2. Деик Т.А., Ван., *Язык Познание Коммуникация*. М. Прогресс. 1989.
3. Van Dijk., Teun A., *Ideology and Discourse*. www.discourse-in-society.org.
4. Safire W., *On Language* -Times Books. 1981.
5. ოშიაძე ს., ქართული დისკურსის ლინგვოკულტურულ შემადგენელთა სტრუქტურა, სემანტიკა და ფუნქციონირება (სადისერტაციო ნაშრომი ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად), თბილისი, 2006.

Tamar Merabishvili
Communicativistics as a direction of contemporary Linguistics
Summary

The article deals with communicativistics as a phenomenon. As a pragmatic discipline it researches communicative problems. The article emphasizes discourse and its usage in contemporary humanitarian sciences, however discourse is a regulatory smooth speech.

Communicative problems are solved on the basis of political discourse analysis, observing its cognitive aspects.

Тамар Мерабишвили
Коммуникативистика как направление современной лингвистики
Резюме

В статье приводятся две точки зрения понимания коммуникативистики в современном языкознании. Как прагматическая дисциплина коммуникативистика изучает механизмы и закономерности речевого поведения коммуникантов. Ряд теоретических положений рассмотрен на материале фрагментов политического дискурса.

ირინა ყრუაშვილი
(საქართველო)

სიტყვათა თამაშის ფუნქციები და შესაძლებლობები

ენის ლექსიკური მარაგის კვლევისას საგანგებო ყურადღება უნდა მიექცეს კრეატიულ ასპექტსაც. აქ იგულისხმება ენობრივი მასალის წინასწარ გამიზნული, სახალისო ცვლილება ან კომბინაცია, ანუ სიტყვათა თამაში, კალამბური. „სათამაშო“ მასალად გამოიყენება არა მარტო სიტყვები, მათი უშუალო შემადგენელი კონსტიტუენტები ან ცალკეული მორფემები, არამედ სიტყვაწარმოების მთელი მორფოლოგიურ-სტრუქტურული და სემანტიკურ-ფუნქციონალური არსენალი, კერძოდ, ენაში არსებული სიტყვაწარმოებითი ელემენტები, სიტყვაწარმოების ხერხები და სახეობები, სიტყვაწარმოებითი ნიმუშები და პარადიგმები, მორფოლოგიურ-სემანტიკური მოტივაცია და სიტყვაწარმოებითი მნიშვნელობები. „თამაშის წესებსაც“ თავად ენა ადგენს საკუთარი ენობრივი კანონზომიერებების შესაბამისად. სიტყვათა თამაში ხორციელდება მხოლოდ ენაში გაბატონებული სტრუქტურების, ფუნქციებისა და ნორმების მიხედვით.

მეტყველის ლექსიკონის მიხედვით, სიტყვათა თამაშის ცნება ენის ზოგადი გამოყენების ფარგლებში განიხილება, როგორც ერთგვარი თეორიული აღნიშვნა, რომელიც გულისხმობს სახალისო, სახუმარო, მახვილგონივრულ, სარკასტულ მიდგომას ომონიმური, ომოგრაფიული და ომოფონიური სიტყვებისა თუ გამოთქმებისადმი (Glück, 2000:697). პ. შიფკო სიტყვათა თამაშის ცნებას უფრო მასშტაბურად განიხილავს, კერძოდ, როგორც კომუნიკაციურ თამაშს ან სულაც სემიოტიკურ თამაშს და ამ მოსაზრებას იმით ასაბუთებს, რომ შეიძლება „ითამაშო“ ნებისმიერი ენობრივი ერთეულით და ნებისმიერი რაკურსით (Schifko, 1987:71). პ. ბუსმანი გვთავაზობს სიტყვათა თამაშის ყველაზე გავრცელებულ ხერხებს: 1) ბგერების ან მარცვლების გადანაცვლება. მაგ., *Du bist – Buddhist, Martin Luther – lehrt in Armut, Leckt schmecker*; 2) სიტყვების მორფოლოგიური ან სემანტიკური ცვლილება, მაგ., *Spaß bei Seide, SchreIBMaschine*; 3) ლექსიკური შეჯვარება ანუ კონტამინაცია. მაგ., *Unruhestand, Demokratu, Qualverwandtschaften* (Bußmann, 2008:800).

სიტყვათა თამაშს სიტყვაწარმოების კრეატიულ სახეობად მიიჩნევს ე. დონალიზი. მისი აზრით, ენაში უკვე არსებული სიტყვაწარმოებითი პროდუქტების ანალოგიით წარმოიქმნება ირონიულ-სახუმარო სიტყვაწარმოებითი კონსტრუქციები. მაგ., *Untertan*-ის მიხედვით შეიქმნა *Obertan, Lebewesen*-ის მიხედვით – *Klebwesen*. ამგვარ წარმონაქმნებს სახალისო ეფექტი, რა თქმა უნდა, მაშინ აქვთ, როცა მკითხველისათვის ან მსმენელისთვის საწყისი პროდუქტი ნაცნობია (Donalies, 2005:152).

ის ფაქტი, რომ სიტყვებით, მათი სტრუქტურებითა და მნიშვნელობებით თამაში შეიძლება, ჯერ კიდევ ანტიკურ რიტორიკაში იყო ცნობილი. მასში აღწერილი სისტემური კატეგორიები, როგორცაა გადანაცვლება (*transmutatio*), გამოტოვება (*detractio*), დამატება (*adiectio*) და აზრის შეცვლა ან ჩანაცვლება (*immutatio*) უძველეს ენობრივ ნიმუშებს განეკუთვნება. მათ ზოგადსაყოველთაო ღირებულება აქვთ, ისინი ყველა ენისათვის დამახასიათებელია, მაგრამ მათი რეალიზება დამოკიდებულია ცალკეული ენის სტრუქტურულ და სემანტიკურ თავისებურებებზე.

ანტიკური რიტორიკის მიმოხილვა გვიჩვენებს, რომ სიტყვათა თამაშს როგორც ვიწრო, ისე ფართო გაგებით ხანგრძლივი და მდიდარი ტრადიცია აქვს. ეს შეიძლება იყოს პარონომასია ანუ *Annominatio*, რომელიც თვითმყოფად რიტორი-

კულ ფიგურას წარმოადგენს. მისი არსი იმაში მდგომარეობს, რომ სიტყვის გარეგნული ფორმა იცვლება გამეორების გზით, რასაც ხშირად თან ახლავს სიტყვის მნიშვნელობის მოულოდნელი ცვლილება. მაგ., Nicht rasen, reisen! განსაკუთრებულ სახეობად გვევლინება ე.წ. Figura etymologica, რომლის დროსაც ხდება ერთი და იგივე ფუძის გამეორება. მაგ., sein Leben leben; einen schweren Gang gehen; eine Grube graben; betrogener Betrüger; Mäßig – aber regelmäßig; zwangloser Zwang.

პარონომასიის შედარებით დამოუკიდებელ ვარიანტად განიხილება პოლიპტოტონი, რომლის დროსაც ხდება ფლექსიურ-მორფოლოგიური განსხვავებების თამაში სიტყვის სხვადასხვა ფორმის ფარგლებში. მაგ., Stadt missachtete beim Fest der Feste eigene Regel; Kein Mensch muss müssen.

საკმაოდ ხშირია შემთხვევები, როდესაც ანტითეზის ფორმალური გაძლიერება ხორციელდება სიტყვაწარმოებითი ანატონომიის, სინონიმის ან სიტყვაწარმოებითი ელემენტების გამეორების გზით. მაგ., Die einstige Superschwimmerin macht ergebnistechisch nur Rück – statt Fortschritte; Der Fahrstuhl im Landgericht ist ein "Standstuhl"; Eine Gesellschaft, die ... die Klamottendiktatur ... propagiert, stärkt nicht das Ego, sondern fördert den Egoismus; Es gibt erfülltes Leben – trotz vieler unerfüllter Wünsche (Poethe, 2002:25).

პარალელური სიტყვათა სტრუქტურებით მიიღწევა ანტიმეტაბოლა. უპირველეს ყოვლისა, ეს ითქმის კომპოზიციაზე (Weltbilder - Bilderwelten) და დერივაციაზე (fremde Vertrautheit – vertraute Fremdheit). ოქსიმორონში ორი საპირისპირო ცნების პარადოქსული, ერთი შეხედვით, უაზრო შეერთებით შეიძლება მიღწეულ იქნეს განსაკუთრებული სტილისტიკური ეფექტი. მაგ., schaurigschön; beredtes Schweigen.

საკმაოდ გავრცელებულია ფუძეებით თამაშის ემოციურ-ექსპრესიული მოდელი, რომლის დროსაც ხდება თავკიდური თანხმონის მონაცვლეობა. მაგ., Kuddelmuddel, Schickimicki, Hokusfokus, Techtelmechtel. ამგვარი მოდელი უპირატესად ზეპირ მეტყველებაში გვხვდება. ე.წ. „აბლაუტური გაორმაგების“ დროს კი ადგილი აქვს -i- და -a- ხმოვნების ვარირებას: Schnickschnack, Singsang, Mischmasch, Wirrarr. ამ სახის ორმაგ სტრუქტურებს უმეტესად ნეგატიური, პეიორატიული ხასიათი აქვს.

სიტყვათა შეჯვარება, რომლის დროსაც ორი ლექსიკური ერთეული ერთმანეთშია გადახლართული, სიტყვაწარმოების სპეციფიკურ სახეობად განიხილება: Formularifari მიღებულია ორი სიტყვიდან – Formular + Larifari. ასევეა vorwiegend – überwiegend + vorherrschend; angeheitert: angetrunken + aufgeheitert. მისი სპეციფიკა იმაში მდგომარეობს, რომ ორივე უშუალო შემადგენელი კონსტიტუენტის ორი მეტნაკლებად კომპლექსური სემანტიკური ერთმანეთს გადაფარავს, ამასთან, კონსტიტუენტები არანაირ სემანტიკურ მიმართებას არ ავლენენ. მაგ., affenteuerlich: Affe + abenteuerlich (ჰ. ჰაინე). თუმცა, ამგვარი წარმოქმნა თვითნებურად არ ხორციელდება, იგი გარკვეულ წესებს, უპირველეს ყოვლისა კი, ფონემურ-ფონეტიკურ რეგულარობებს ემორჩილება. საწყისი სიტყვების რომელიმე ნაწილი შეიძლება ამოვარდეს ან მეორე ნაწილს შეერწყას. სიტყვათა შეჯვარება ძირითადად არსებითი სახელისა და ზედსართავის კლასს შეეხება, ზმნებთან ის ნაკლებად არის გავრცელებული. წარმოქმნის აღნიშნული ხერხი დამახასიათებელია ტექსტის გარკვეული ჟანრებისათვის, პრესისა და რეკლამის ენისათვის. მას განსაკუთრებით ხშირად იყენებენ რეკლამებში იმ მიზნით, რომ სიტყვათა უჩვეულო შეერთებით მომხმარებელთა ყურადღება შეაჩერონ გარკვეულ პროდუქტსა თუ მოვლენაზე. მაგ., Milka: Milch + Kakao; Nescafé: Nestle + Café; Persil: Perborat + Silikat; Feurika: Feuer + Paprika;

Globiläum: Globus + Jubiläum.

ზოგჯერ სიტყვათა შეჯვარების უკან ირონია და სატირა იმალება: Medizyniker: Medizin + Zyniker; akadämlich: akademisch + dämlich (Lohde, 2006:44). იშვიათად გვხვდება ამგვარი სიტყვაწარმოებითი კონსტრუქციები საყოველთაო მოხმარების ენაში ჩვეულებრივი ლექსიკური ერთეულების სახით. მაგ., verschlimmbessern: verschlimmern + bessern; instandbesetzen: instand setzen + besetzen; jein: ja + nein; Liger: Löwe + Tiger. მთელი რიგი ამგვარი ნაერთებისა აღმოცენდა არა გერმანულში, არამედ ნასესხებია სხვა ენებიდან, ძირითადად, ინგლისურიდან. მაგ., Moped; Motel; Telex: teleprinter + exchange; Transistor: trasfer + resistor; Smog: smoke + fog; Brunch: breakfast + lunch; Stagflation: stagnation + inflation (Fleischer, Barz, 1995:47). ოკაზიონალური სახუმარო და სატირული წარმონაქმნების პარალელურად, როგორცაა Promillionär, Kompromißgeburt, გვაქვს უკვე უზუალურად ქცეული დასახელებები: Kurlaub, Schiege, Infotainment, Mechatroniker. სპეციფიკური სახის ნომინატიური მოთხოვნის საფუძველზე ვღებულობთ დასახელებას, რომელიც არსებითად წარმოადგენს ორი ცნების ნარევს, ნაზავს.

ფაქტის საზგასმა მისი საპირისპირო ცნების უარყოფის გზით ხორციელდება un- პრეფიქსით: nicht ganz unzufrieden. კინობითი სიტყვაწარმოებითი კონსტრუქციები ხშირად ირონიას ამჟღავნებენ. თუკი დიმინუტიური სუფიქსი კომბინირებულია რამე დიდის, ღირსეულის და საპატიოს აღმნიშვნელ ცნებასთან, მაშინ ამგვარი კონტრასტი უკვე სტრუქტურულადაც ირონიის სიგნალიზებას ახდენს, მაგ., eine alte Hofdame des regierenden Häuschens von Haßlau (ჟან პოლი). ირონიული ეფექტი მიიღწევა აგრეთვე დეტერმინატიულ კომპოზიტში, ატრიბუტთან მიმართებაში დარღვეული წესის შედეგად: vierköpfiger Familienvater.

სიტყვათა თამაშის ესთეტიკური, პოეტური ზემოქმედება მაშინ არის თვალსაჩინო და ხელშესახები, როცა მხატვრულ ლიტერატურაში მთელი სისრულით და გაცნობიერებულად არის გამოყენებული სიტყვაწარმოებითი პოტენციალი, იქნება ეს სხვა სტილისტიკურ ელემენტებთან კავშირში თუ გარკვეული სიტყვაწარმოებითი ნიმუშებიდან, სიტყვაწარმოებითი ელემენტებიდან, სახელდების მოტივაციიდან, სტრუქტურული და სემანტიკური ომონიმიიდან გამომდინარე.

გარკვეული ლიტერატურული ეპოქებისა და მიმდინარეობებისათვის სიტყვათა თამაში მეტად დამახასიათებელ სტილისტიკურ საშუალებას წარმოადგენს. მაგ., ექსპრესიონიზმში, სადაც წინა პლანზე ცალკეული სიტყვაა წამოწეული, მას გვერდს ვერაფრით ვერ ავუვლით. სიტყვის, განსაკუთრებით კი კომპლექსური სიტყვის ღირებულება იმაში მდგომარეობს, რომ მოახდინოს მელოდიური, რიტმული და ხატოვანი ზემოქმედება. კონკრეტულ პოეზიაში, რომელიც მთლიანად კონცენტრირებულია ენაზე, როგორც ტექსტის შექმნის საშუალებაზე, ფორმალური ექსპერიმენტისათვის მოხმობილია ენობრივ ნიშანთა ერთმანეთთან დაკავშირების ამოუწურავი შესაძლებლობები.

ესთეტიკური ფუნქციის პარალელურად სიტყვათა თამაშს ხშირად პრაქტიკული და მეტად მნიშვნელოვანი კომუნიკაციური ფუნქციაც აქვს. პ. შიფკოს აზრით, კონკრეტული ეფექტებია: მხიარულება, კომიზმი, გართობა, მანიპულაცია, ესთეტიკა, გაუცხოება, სიურეალიზმი, ემანსიპაცია, ირონია, დაცინვა, აგრესიულობა, ენობრივი და საზოგადოებრივი კრიტიკა (Schifko, 1987:70). ამასთან, სასიამოვნო ეფექტი მაშინ არის განსაკუთრებით დიდი, როდესაც სიტყვათა თამაში არ შემოიფარგლება მხოლოდ ცალკეული, ფაკულტატიური მანიპულაციებით, არამედ როცა ის სემანტიკურად მნიშვნელოვანი დატვირთვით მთლიანი ტექსტის ან დისკურსის

ფარგლებში ჯდება, ან კიდევ თვითონ არის მნიშვნელოვანი შინაარსის მატარებელი.

ზემოქმედებითი მიზნების გარდა ყურადღება უნდა მიექცეს ასევე ტექსტის ლინგვისტიკურ და სტილისტიკურ ასპექტებს, რომელთაც ბ. ზანდიგი მოიხსენიებს ტერმინებით – „ტექსტის სტილისტიკურ-სტრუქტურული პროდუცირება“, „ტექსტური ნიმუში“ და „სტილისტიკური ნიმუში“. მას სიტყვათა თამაში ერთგვარ ტექნიკად მიაჩნია, რომლის საშუალებითაც მაგ., სტილისტიკური ნიმუში – „სახუმაროსახალისოდ წარმოჩენა“ – ტრადიციულად რეალიზდება (Sandig, 1986:150). თუმცა, თვით მეთოდი ტრადიციული და, მაშასადამე, მოსალოდნელია, მაგრამ კონკრეტული ენობრივი ფორმა არაპროგნოზირებადი და, შესაბამისად, ყოველთვის ორიგინალურია. ამგვარი ფორმულირების ფუნქცია, გარდა ინფორმაციულობისა და შეფასებითი განზრახულობისა, არის რეციპიენტში საკუთარი ინტერპრეტაციის სურვილის აღძვრა, განსაკუთრებით კი სტილისტიკური თვითწარმოჩენა. ტექსტის შემქმნელი იმპლიციტურად ახდენს საკუთარი თავის პრეზენტაციას ენის გამოყენების მისეული ხერხებით. იგი თავის თავს წარმოაჩენს როგორც გონებამახვილი, ხუმარა, ენობრივად მოქნილი, ენაკვიმატი, ნაკითხი, განათლებული, კრეატიული ადამიანი და, ამავედროულად, იძლევა სტილისტიკურ ინფორმაციას ენისადმი მისი დამოკიდებულების შესახებ. ამგვარ შესაძლებლობას განსაკუთრებით ხშირად იყენებენ ჟურნალისტები თავიანთ ინდივიდუალურ სტატიებსა და რეპორტაჟებში. კაბარეს მსახიობისათვის სიტყვათა თამაში ერთგვარ ინსტრუმენტს წარმოადგენს, ასე, მაგალითად, ჰ. შტენგელის, რომელიც თავის თავს „ენის აკრობატს“ უწოდებს, აქტუალურ პროგრამას ჰქვია Transrapid und andere Transzendenzen (LVZ. 24.11.1999). ასევე სცენის მიღმაც გვხვდება მსგავსი ეფექტები, როგორც, მაგალითად, ლაიპციგელი კაბარეს მსახიობი 1999/2000 წლების მიჯნაზე ერთ-ერთი აქტუალური გამოკითხვის დროს აცხადებს: „Bald bricht das Jahr 2000 an, und viele haben Angst vor diesem Anbruch – wegen eines eventuellen Einbruchs. Andere kauen immer noch am Umbruch. Ich wünsche mir Hals- und Beinbruch beim Aufbruch, einen kreativen Ausbruch und dann den Durchbruch. Also: Laßt uns aufbrechen!“ (LVZ 31.12.99).

საბავშვო ლიტერატურაში ენისადმი „თამაშით“ მიდგომა გართობასა და გახალისებაზე მეტად შეფარვით დიდაქტიკურ მიზნებს ემსახურება და მეტაენობრივ მოსახრებებს წარმოშობს. საქვეყნოდ ცნობილია, მაგალითად, ფ. ფიუმანისა და ჰ. შტენგელის წიგნები, რომელთა თემას, ამავედროულად, ენა წარმოადგენს. ფ. ფიუმანის წიგნის სათაური „Die dampfenden Häse der Pferde im Turm von Babel“ მეტად პოეტური და იდუმალებით მოცულია. იგი მკითხველში უეჭველად დიდ ინტერესს აღძრავს. მას მოსდევს არანაკლებ დამაინტრიგებელი და მრავლისმთქმელი ქვესათაური „Ein Spielbuch in Sachen Sprache. Ein Sachbuch der Sprachspiele. Ein Sprachbuch voll Spielsachen“ (Fühmann, 1984). ენის სახელმძღვანელოებში სიტყვაწარმოებითი საშუალებებისადმი სახალისო მიდგომით თვალსაჩინოდ შეიძლება სიტყვაწარმოების სწავლება და მოსწავლეთა ენობრივი კრეატიულობის განვითარება.

სიტყვათა თამაშის სეკუნდარული ფუნქცია იქიდან გამომდინარეობს, რომ ნორმალური და სპონტანური კომუნიკაციისაგან განსხვავებით, ენის „თამაშით“ გამოყენებისას სწორედ ნორმიდან გადახვევის გამო მთელი ყურადღება გამახვილებულია თავად ნორმაზე და, შესაბამისად, ენის ფორმალურ სტრუქტურასა და ფუნქციონირების ხერხებზე; ამ გზით ხდება მათი მეტნაკლებად გაცნობიერება (Schifko, 1987:69). რასაც რეციპიენტი დიდი ძალისხმევის შედეგად იმპლიციტურ მეტაენობრივ რეფლექსიამდე, სემიოზის უმაღლეს საფეხურამდე მიჰყავს, შეიძლება დიდაქტიკურ განზრახვებსაც დავუკავშიროთ. პ. შიფკო საზგასმით მიუთითებს

სიტყვათა თამაშის დიდაქტიკური გამოყენების ჩინებულ შესაძლებლობებზე, რათა ფილოლოგიური მიმართულების სტუდენტებს ლინგვისტიკის და კომუნიკაციური თეორიის საფუძვლები, მათი ძირითადი პრინციპები გააცნოს.

ფუნქციებს, მიზანდასახულობასა და პოტენციურ ზემოქმედებას მჭიდროდ უკავშირდება კომუნიკაციის სფეროები და ტექსტის ჟანრები. გარკვეულ ტექსტებში მოლოდინიდან გადახვევა და ენის სისტემაში არსებული ყველა შესაძლებლობის გამოყენება დიდ როლს თამაშობს. ზოგიერთი ჟანრისთვის ტიპურ გამომსახველობით საშუალებას ენობრივი ფორმების და მნიშვნელობების თამაში წარმოადგენს, მაგ., აფორიზმი, სენტენცია, გამოცანა. ხანდახან საბავშვო ლექსებში თვალშისაცემია სიტყვაწარმოებითი საშუალებებისა და მოდელების უჩვეულო გამოყენება, რაც ამ ჟანრის სპეციფიკად იქცევა, როგორც დიდაქტიკური თამაშის გამოხატულება. ასევე კომუნიკაციის სხვა სფეროებშიც, რომლებშიც გაცნობიერებული და ინოვაციური ენობრივი ფორმებით ხდება რეციპიენტებზე ზეგავლენის მოხდენა, დასაშვებია ენობრივი ელემენტებისადმი სახალისო, ენობრივი ნორმების „შემლახავი“ დამოკიდებულება. ის ფაქტი, რომ ნორმიდან გადახვევა ხდება, უკვე გაცნობას აღარ იწვევს, მაგრამ საინტერესოა, თუ როგორ, რა გზით ხდება გადახვევა, ვინაიდან ამის შესაძლებლობები მეტად მრავალმხრივი და ამოუწურავია.

საქმიანი ინფორმაციისა და, ამავდროულად, სტილისტიკური ეფექტების შემჭიდროებულად გადმოცემის, ასევე ზემოქმედების მოხდენის უნარის გამო სიტყვათა თამაში განსაკუთრებით ხშირად გამოიყენება საგაზეთო და სარეკლამო ტექსტებში, კერძოდ, საგაზეთო სტატიის სათაურებში, სარეკლამო სლოგანებში, კედლის ლოზუნგებში. ასე, მაგალითად, მარგარინის მწარმოებელი ერთ-ერთი ფირმა იყენებს სლოგანს: *Weil's lätta schmeckt*; „შპიგელის“ ყოფილი მთავარი რედაქტორის ე. ბომეს მიერ შედგენილ გლოსეების კრებულს ჰქვია „Bonbons“ (Poethe, 2002:30); ე. ვოლფის ერთ-ერთი წიგნის სათაურია „Phänomenologie des Kitsches“ (Wolf, 1980). ზოგიერთი ბეჭდვითი ორგანოსათვის, როგორცაა, მაგ., „Spiegel“, „Die Zeit“, „FAZ“, „TAZ“, ტრადიციულ იმიჯს წარმოადგენს ის, რომ ინტელექტუალური აღქმა სხვა ხერხებთან ერთად განსაკუთრებული ენობრივი საშუალებებითაც ხორციელდება.

ჟურნალისტურ ტექსტებში, როგორებიცაა: კომენტარი, ესე, ფელეტონი, ძირითადი აქცენტი აზრის გადმოცემაზე კეთდება და ინდივიდუალური სტილისტიკური შტრიხები განსაკუთრებით მკაფიოდ ვლინდება, ასევე ხშირად გვხვდება სიტყვათა თამაშები. მაგ., *Aber in Frage steht mittlerweile die Verfasstheit der Republik – und nicht mehr nur die Verfassung der Union* (LVZ. 27.01.2000); *das Fahr- meist ein Stehzeug ist* (Zeit, 1995. Cosmas) (www.ids-mannheim.de/cosmas2); *Dschihad wird von Ideologie beherrscht, McWorld von Videologie* (Zeit, 1997, Cosmas) (www.ids-mannheim.de/cosmas2); *Nur gehen sie von dort meistens an die sogenannte Leibwäsche – Gehirnwäsche trage ich nicht, ich bin leidlich abgehärtet* (Hildesheimer, 1983:9); *Kein Pointen spuckender Witzbold..., eher schon ein witziger Ernstbold* (Donalies, 2005:153). ინფორმაციულად დატვირთულ, საქმიან ახალ ამბებშიც კი ვაწყდებით ამგვარ სახალისო სიტყვათა თამაშებს: *In Sektbranche herrscht Sektlaune* (LVZ.31.12.1999); *Geschäfte bei Florena Cosmetic florieren* (LVZ.28.01.2000); *Alles frischobello am S-Bahnhof Buckower Chaussee* (Donalies, 2005:153). სიტყვათა თამაშის სახალისო ნიმუშები მეტად შთამბეჭდავად გამოიყენება მაღაზია-დაწესებულებების ორიგინალური სახელწოდებების აღსანიშნავად, მაგ., კაფე-რესტორნების დასახელებები – *Seitensprung, Weiberwirtschaft*.

სიტყვაწარმოებითი ელემენტებით თამაში სულ უფრო მეტად გამოიყენება სამეცნიერო და სამეცნიერო-პოპულარული კომუნიკაციის სფეროში, მაგ., „Das

Undenkbare denken“ (კონსტანცელი ფილოსოფოსის იურგენ მიტელშტრასის საუნივერსიტეტო მოხსენების სათაური); „Betriebslinguistik und Linguistikbetrieb“ (კრებულის სახელწოდება); „Klangfarbe - Farbenklang“ (ფერთა თეორიის საფუძვლებისადმი მიძღვნილი ღონისძიების სახელწოდება).

სამეცნიერო საქმიან პროზაში ტექსტის სტრუქტურის განსაკუთრებულად რელევანტურ ადგილებში ხშირად გამონათქვამის მნიშვნელობის ხაზგასმა ხორციელდება ფორმალურად თვალშისაცემი ენობრივი საშუალებებით, როგორცაა მორფემების გამეორება სიტყვის სტრუქტურებში. შინაარსობრივად მნიშვნელოვანი ელემენტების ხაზგასმა, რაც სიტყვაწარმოების საშუალებით მიიღწევა, კიდევ უფრო მეტად ამახვილებს დედააზრზე ყურადღებას. თვალშისაცემი სიტყვათსტრუქტურები მკითხველს ნაკლებად გამორჩევა მხედველობიდან, ვიდრე თვალშისაცემი წინადადების სტრუქტურები, ხოლო სიტყვისა და წინადადების სტრუქტურის კომბინაცია განსაკუთრებულ სტილისტიკურ პოტენციალს შეიცავს. გ. ჰელბიგი თავისი ერთ-ერთი ნაშრომის დასკვნით ნაწილში წერს: „Insofern kann von einer lexikonfreien Grammatik ebensowenig die Rede sein wie von einem grammatikfreien Lexikon“ (Helbig, 1997:12).

სიტყვებისადმი სახალისო დამოკიდებულების წინაპირობები მოცემულია სიტყვაწარმოებითი პროდუქტების სტრუქტურულ და სემანტიკურ თავისებურებებში, ასევე უზუალობისა და ოკაზიონალობის ურთიერთმიმართებაში. თუმცა, ზემოქმედების პოტენციალი არ შეიძლება ცალსახად უზუალო ან ოკაზიონალურ მიმართებას დაუქვემდებაროთ. უზუალო წარმონაქმნებთან შესაძლებელია სტილისტიკური ეფექტების მიღწევა, ხოლო, მეორე მხრივ, ოკაზიონალურ შენაერთებს ხშირად არ ძალუძთ განსაკუთრებული ზემოქმედების მოხდენა. ოკაზიონალური წარმონაქმნები, უპირველეს ყოვლისა, მაშინ არ არის თვალშისაცემი, როცა ისინი ტექსტით განპირობებული და ადვილი მისახვედრია და ინტერნული ასოციაციებით არის მოტივირებული. თვალშისაცემი ოკაზიონალიზმები, რომლებიც ხშირად ინოვაციურ წარმონაქმნებს წარმოადგენენ, თავიანთ განსაკუთრებულ ზემოქმედებას, უპირველეს ყოვლისა, სემანტიკურად შეუთავსებადი კონსტიტუენტების შეერთებით (მაგ., *Schwein ade – die Fischwurst erobert den Grill*) ან კიდევ არაპროდუქტიული სიტყვაწარმოებითი ნიმუშებისა თუ ნაკლებად აქტიური კონსტიტუენტების გამოყენებით ახდენენ (მაგ., *Sind wir eine Gesellschaft der Ichlinge?*) (Poethe, 2002:32).

განსაკუთრებით აღსანიშნავია ცალკეული სიტყვაწარმოებითი კონსტრუქციის ანალოგიით შექმნილი პოლისტური წარმონაქმნები. ამ შემთხვევაში სიტყვაწარმოებითი პროდუქტი წარმოადგენს ერთიან ინდივიდუალურ ნიმუშს ახალი ანალოგიური შენაერთის წარმოსაქმნელად. მაგ., *Likörelle, offenhörllich, knäckoladig*. ამგვარი ოკაზიონალიზმების ფორმალური და ფუნქციონალური კონოტაციაა: „ორიგინალურად შექმნილი“.

სიტყვაწარმოებითი პროდუქტების უმეტესობას უზუალო შემადგენელი კონსტიტუენტების სტრუქტურა აქვს, ეს კი კონსტიტუენტების სტრუქტურით თამაშის საუკეთესო საშუალებაა. უჩვეულო, არაორდინარული სემანტიკებით გასაოცარი ეფექტების მიღება შეიძლება, მაგ., *Antrags-teller, Freischwimm-erzeugnis, Gene-sender, Uran-fang; Allgemeinheit: böses Verhalten im Kosmos; Urheber: Sportler der Vorzeit; Nachteile: nächtlicher Bewegungsdrang* (Ulrich, 1995:143).

კონსტიტუენტების სინტაქსურად და სემანტიკურად სახეცვლილი გამეორების შედეგად ვლუბულობთ ფრიად შთამბეჭდავ ფორმულირებებს, როგორცაა, მაგალითად, სლოგანი: *Durch Vorsorge vor Sorge geschützt*, ან რეკომენდაცია ერთ-ერთი ბანკის სარეკლამო განცხადებაში: *Mit Fondssparen fangen Sie am besten an, indem Sie*

schon beim Kauf des Fonds sparen.

სიტყვაწარმოებითი კონსტრუქციის სემანტიკური თავისებურებები „თამაშის“ ეფექტს აღწევენ მოტივაციით, რემოტივაციითა და მოტივაციის შეცვლით. ახლადწარმოქმნილი სიტყვები ზოგადად მათი შექმნის მომენტში მორფემულ-სემანტიკურად მეტნაკლებად მოტივირებულია, ე.ი. მათი მნიშვნელობა შეიძლება აისხნას შემადგენელი ნაწილების მნიშვნელობებიდან. თანდათან დემოტივაციის პროცესი იხენს თავს, რომელმაც შეიძლება სრულ იდიომატიზებამდე მიგვიყვანოს. სემანტიკური ეფექტები მიიღწევა, როცა თავდაპირველი მოტივაცია ისევე ცოცხლდება ან ახალი მოტივაცია ჩნდება, რისი სიგნალიზებაც ხშირად გრაფიკულად დეფისით ხორციელდება. უკვე უზუალურ ნაერთებად იქცნენ Hoch-Zeit, er-fahren. მოტივირებული წარმონაქმნებიც კი ყოველთვის არ არის მთლიანად გამჭვირვალე, რადგან შესაბამისი შესიტყვების ყველა ნაწილი სიტყვაწარმოებით პროდუქტში არ ჩანს და სემანტიკური მიმართებები ექსპლიციტურად არ არის გამოხატული. ზოგჯერ შეიძლება უზუალური მოტივაციური მნიშვნელობისაგან განსხვავებული მნიშვნელობაც იყოს წარმოჩენილი, რაც სიტყვათა თამაშის ერთგვარი ალტერნატივაა. ასე, მაგ., Leipziger Zoo hat 1999 neben dem Eintrittspreis einen Löwenanteil zum Erhalt der traditionellen Löwenzucht erhoben. იმპლიციტურ-კონსტექსტუალურად, უბრალო განლაგებით ან ექსპლიციტური პარაფრაზირებით შესაძლებელია იმ მოტივაციური სტრუქტურების დაშვება, რომლებიც აშკარად წინააღმდეგობაში მოდიან ლექსიკალიზებულ მნიშვნელობასთან ან ერთდროულად უზუალური და ოკაზიონალური მნიშვნელობის აქტუალიზებას ახდენენ. განსხვავებული პარაფრაზირებით ახალი მოტივაციური მნიშვნელობა მიიღება: Sparbücher sind Bücher, die man sich sparen kann. თუკი საერთო სათაურის – „Obstschüsse“ ქვეშ ისეთ სიტყვებს გავაერთიანებთ, როგორცაა Augäpfel, Fingerbeeren, Glühbirnen, Ohrfeigen da Kopfnüsse, მაშინ ამგვარი ლექსიკალიზებული წარმონაქმნები იმპლიციტურად მეტაენობრივ განხილვას მოითხოვენ (Poethe, 2002:33).

სიტყვაწარმოების სხვადასხვა სახეობის არსებითი მახასიათებლები მრავალფეროვან სპეციფიკურ შესაძლებლობებს გვთავაზობენ ენის სახალისო გამოყენებისათვის. განსაკუთრებით ნაყოფიერია კომპოზიცია და რედუქცია, ისევე როგორც რიტორიკულ ფიგურად მიჩნეული სიტყვათა შეჯვარება. საკმაოდ ხშირად გამოიყენება აგრეთვე დერივაციული მოდელები და კონვერსია. ბაზისისა და კონვერსიის პროდუქტის ფორმალური იდენტურობიდან გამომდინარე გამეორების ეფექტი აძლიერებს ზემოქმედებას: Einfach beim Sparen sparen. თუკი სიტყვაწარმოებითი პარადიგმებით ხდება თამაში, მაშინ მასში შეიძლება მონაწილეობდეს სიტყვაწარმოების ყველა სახეობა.

სიტყვათა თამაშისთვის ამოუწურავ წყაროს წარმოადგენს კომპოზიცია უშუალო შემადგენელი კონსტიტუენტების დამოუკიდებლობისა და შედარებით მცირე დისტრიბუციული შეზღუდვების გამო. ამას ემატება ასევე სიტყვაწარმოებითი მნიშვნელობების ფართო სპექტრი. ამ შემთხვევაში შეიძლება გამოყენებულ იქნეს სემანტიკურ მსგავსებასა და განსხვავებას შორის არსებული მიმართებაც კი კომპოზიტსა და შესიტყვებაში. მაგ., Geschlechtertheorie და Theorie der Geschlechter.

კომპოზიციას გერმანულში, უპირველეს ყოვლისა, არსებითი სახელის წარმოებისათვის უამრავი საშუალება აქვს (Blumenrath, 2003:56). ფ. ფიუმანის „პატარა ლექსი“ ამას თვალნათლივ გვიჩვენებს, მით უფრო, რომ მასში სიტყვათა თამაშის არაერთი საინტერესო ნიმუშია წარმოდგენილი:

„In ihr Maushaus
lief die Hausmaus,

In dem Zwergberg
sitzt der Bergzweig,

doch sie hielt's nicht lang drin aus,
denn im Dreckeck,
lag viel Eckdreck,
und das war ein großer Graus.

In dem Wurmturn
ächzt ein Turmwurm
und er ächzt so schauerlich,
weil der Fuchsluchs
mit dem Luchsfuchs
gestern ums Gemäuer strich.

und er sehnt sich jedes Jahr
nach dem Strandsand,
fern am Sandstrand,
wo er mal auf Urlaub war.
Und der Dachslachs
huscht zum Lachsdachs,
den er aus der Schule kennt,
und der Spechthecht
ruft zum Hechtspecht:
Endlich ist das Lied zu End!“

(Fühmann, 1984:35).

კომპოზიციები ძირითადად ორშემადგენლიანია, ხშირია აგრეთვე სამ და მეტ კომპონენტისანი წარმონაქმნებიც. გერმანელები ამ თემაზე ხშირად ხუმრობენ, აგრძელებენ რა – რამდენადაც, ეს ასე თუ ისე შესაძლებელია – ხელოვნურად სიტყვებს. აი, თუნდაც, ეს ერთი „კლასიკური“ მაგალითი (ე.წ. სიტყვა-მონსტრი): Donaudampfschiffahrtsgesellschaftskapitänswitwentröstervereinsvor sitzendenstellvertreter (გვენცაძე, 2009:147). მაგრამ სიტყვაში Rindfleischetikettierungsüberwachungsaufgabenübertragungsgesetz არ იგრძნობა ირონიული ელფერი.

სიტყვაწარმოებითი კონსტრუქციების იერარქიული სტრუქტურა, კომპოზიციების წარმოქმნისას გერმანული ენის სპეციფიკური მიდრეკილება მრავალმხრივი განშტოებებისაკენ მკაფიოდ არის ილუსტრირებული ფ. ფიუმანის ერთ-ერთ პატარა მოთხრობაში „Am Schneesee“: „Es war einmal ein See, der war immer voll Schnee, darum nannten ihn die Leute nur Schneesee. Um diesen Schneesee wuchs Klee, der Schneeseeklee, der wuchs rot und grün, und darin äste ein Reh, das Schneeseekleereh, und dieses Schneeseekleereh wurde von einer Fee geliebt, die fast so schön war wie Scheherezade, der überaus anmutigen Schneeseekleerehfee. Diese Fee hatte, wie alle Feen dieser Gegend, sechsundsechzig Zehen, fünfundsechzig zum Gehen und einen zum Drehen, und dieser sechsundsechzigste Zeh war natürlich der Schneeseekleerehfeedrehzeh...“ (Fühmann, 1984:13).

გრძელი კომპოზიციების პრინციპზე შეიძლება მთლიანი ტექსტი იყოს აგებული, როგორც მაგალითად, ჰ. გუმპენბერგის პაროდია „Sommermädchenküssetauschelächelbeichte“:

„An der Marmelrieselplauderplätscherquelle
saß ich sehnsuchtstränentröpfeltrauerbang;
Trat herzu ein Augenblinzeljunggeselle
in verwegnem Hüfteschwingschlendergang,
zog mit Schäkerehrfurchtsbittegrußverbeugung
seinen Federbaumelriesenkrämpenhut –
gleich verspürt' ich Liebeszauberkeimeneigung,
war ihm zitterjubelschauerherzensgut!...“ (Alles Unsinn, 1974:176).

დეტერმინატიულ კომპოზიციებში უშუალო შემადგენელი კონსტიტუენტების მყარი თანმიმდევრობითა და მათი გადანაცვლებით მიღებული სემანტიკური შედეგებით ხდება თამაში ანტიმეტაბოლაში: Weltbilder-Bilderwelten; Betriebslinguistik-Linguistikbetrieb.

ერთგვარ უხერხულობას ქმნის ერთნაირი ელემენტების ზედიზედ ერთმანეთის მიყოლებით გამოყენება. შესაბამისად, კომპოზიციურ წევრთა გამეორების ეფექტიც ჩვეულებრივი მოლოდინისაგან განსხვავებულია, იგი რეციპიენტის ყუ-

რადღებას ამძაფრებს და, უპირველეს ყოვლისა, გაღიზიანებას, დაბნეულობას იწვევს, მაშინაც კი, როცა შესაბამისი განმარტებისას მნიშვნელოვანი რაციონალური მიმართება იკვეთება, მაგ., Kandidaten- Kandidaten, Erwartungserwartungen (კონსტიტუენტების ზუსტი გამეორება) ან Heckenhexe mit der Hackenhaxen (ბგერითი სტრუქტურის გამეორება).

ინიციალური შემოკლების გზით სიტყვაწარმოებითი კონსტრუქციის ან შესიტყვების სრული ფორმის რედუცირება კონოტაციური პოტენციალის სახალისო გამოყენების საშუალებას იძლევა. ინიციალებისათვის და, შესაბამისად, მთლიანი გამონათქვამისათვის ახალი მნიშვნელობის მინიჭების მეთოდი ყოველდღიურ მეტყველებაში უფრო ადრე დამკვიდრდა. ვ. კლემპერერი თავის მოგონებებში საპატიმრო დაწესებულების შესახებ წერს: „Es ging die Sage, einer von ihnen habe das L. A.H. auf ihren Kitteln aus „Landsberger Arbeitshaus“ in „lauter anständige Herren umgedeutet“ (Klemperer, 1996:220).

სიტყვაწარმოებით პარადიგმებში სიტყვაწარმოებითი ბუდეები ფორმალური და სემანტიკური ნათესაობის და ასევე სიტყვაწარმოების სხვადასხვა ხერხში მონაწილეობის გამო განსაკუთრებით დიდ პოტენციალს ავლენენ სიტყვაწარმოების პროდუქტების ეფექტური გამოყენების მხრივ. სიტყვებს შორის კავშირი მყარდება არა მხოლოდ შინაარსობრივი მხარის მორფოემანტიკური მოტივაციის, არამედ ასევე ფორმალური გამოხატულების მეშვეობით. თვალშისაცემი ეფექტი მიიღწევა, უპირველეს ყოვლისა, სიტყვაწარმოებითი ბუდის წევრების ხშირი გამოყენებით ან მათ შორის მცირე დისტანციით. იშვიათად წავაწყდებით ისეთ ტექსტს, რომელიც აგებულია მხოლოდ ერთადერთი სიტყვაწარმოებითი ბუდით: „Verfolger verfolgen die Verfolgten. Verfolgte aber werden Verfolger. Und weil Verfolgte Verfolger werden, werden aus Volfolgten verfolgende Verfolgte und aus Verfolgern verfolgte Verfolger.“ (Ulrich, 1995:141). აქ თამაში ხორციელდება სიტყვაწარმოებითი ბუდის verfolge- ელემენტებით და შესაბამისი გრამატიკული ფორმებით. მთლიან ტექსტში, რომელიც 187 სიტყვისაგან შედგება, 96-ჯერ გვხვდება მორფემული კომბინაცია verfolge-. სხვა ავტოემანტიკური სიტყვები მასში ძალიან მცირეა. სხვადასხვა სინტაქსური კომბინაციით ყოველ ჯერზე ახალი აზრობრივი მიმართება მიიღწევა, მაქსიმალური სიმჭიდროვე განსაკუთრებულ წვდომას უზრუნველყოფს.

ამგვარი ეფექტი უფრო ხშირად გამოიყენება ტექსტის ცალკეული ადგილების ხაზგასმისათვის: „Nur die Wirklichkeit wirkt wirklicher“; „Sprache, Sprachwissen, Sprachwissenschaft“; „Unsere postmoderne Moderne“ (Poethe, 2002:37).

სიტყვაწარმოებით მწკრივში საერთო აფიქსით პარადიგმატულად ურთიერდაკავშირებული სიტყვები ზოგადად ბაზისის განსხვავებული ლექსიკური მნიშვნელობის გამო არ ავლენენ მჭიდრო სემანტიკურ კავშირს, რომელიც აბსტრაქტული სიტყვაწარმოებითი მნიშვნელობის ფარგლებს სცილდება. თუკი სიტყვაწარმოებითი მწკრივის სხვადასხვა სიტყვაწარმოებითი პროდუქტი საგანგებოდ გვერდიგვერდ გამოიყენება, მაშინ ერთი და იგივე სტრუქტურის გამეორებით შეიძლება განსაკუთრებული ეფექტი იქნეს მიღწეული: Schnurlos wunschlos glücklich (ტელეკომის რეკლამა). დიდი ეფექტი მიიღწევა ასევე რამდენიმე პარადიგმატული მიმართების ერთობლიობით: Auf 100 Besserwisser kommt ein Bessermacher (სარეკლამო განცხადება).

როგორც კომუნიკაციის სხვადასხვა სფეროდან და განსხვავებული ჟანრების ტექსტებიდან აღებულმა მაგალითებმა გვიჩვენა, სიტყვაწარმოებითი პროცესების კანონზომიერებები, ასევე სიტყვაწარმოებითი პროდუქტების ზოგადი სტრუქტურული და სემანტიკური თავისებურებები განაპირობებენ და ერთგვარად ხელს უწყო-

ბენ მათდამი კრეატიულ დამოკიდებულებას. განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს ამო-
 უწურავი კომბინაციური შესაძლებლობები, სიტყვაწარმოებითი ელემენტებისა და,
 საერთოდ, ენობრივი სტრუქტურების პოლისემია, სიტყვაწარმოებით პროდუქტში
 მხოლოდ იმპლიციტურად გამოხატული სემანტიკური მიმართებები, რომლებიც
 ინოვაციური წარმონაქმნების შექმნისაკენ გვიბიძგებენ და ახლებური ინტერპრეტა-
 ციის საშუალებას იძლევიან. საოცარ მომხიბვლელობას ქმნის არა ზოგადად სიტ-
 ყვაწარმოებითი ნიმუშის უჩვეულობა, არამედ მისი თვალშისაცემი ლექსიკური შე-
 მადგენლობა, თვალშისაცემი სიხშირე ან ყოველდღიურობაში ესოდენ ნაცნობი
 ენობრივი კანონზომიერებების სახეცვლილება. სიტყვათა თამაშის განსაკუთრებუ-
 ლი ღირებულება იმაში მდგომარეობს, რომ ტექსტი სახალისო, სახუმარო, ორიგი-
 ნალური, მოქნილი, სხარტი, ორაზროვანი ხდება, ჩახლართული მოვლენები მარტი-
 ვად გადმოიცემა, ცნებები, შეძლებისდაგვარად, მცირე სიტყვათა მასალით ეკონო-
 მიურად უკავშირდება ერთმანეთს და ერთდროულად ხორციელდება რამდენიმე
 მოქმედება. შესაბამისად, მისი ფუნქციებია: ინფორმირება, კომენტირება, ირონიზე-
 ბა, პაროდირება, აპელირება, ემოციონალიზება.

ლიტერატურა:

1. Glück, Helmut (Hrsg.) (2000): Metzler Lexikon Sprache. Stuttgart / Weimar.
2. Schiffko, Peter (1987): Sprachspiel und Didaktik der Linguistik. In: Zeitschrift für Romanische Philologie, Bd.103, H. 1/2 gv. 68-87.
3. Bußmann, Hadumod (2008): Lexikon der Sprachwissenschaft. Stuttgart.
4. Donalies, Elke (2005): Die Wortbildung des Deutschen. Ein Überblick. Tübingen.
5. Poethe, Hannelore (2002): Wort(bildungs)spiele. In: Barz, Irmhild / Fix, Ulla / Lerchner, Gotthard: Das Wort in Text und Wörterbuch. Stuttgart / Leipzig. gv.23-40.
6. Lohde, Michael (2006): Wortbildung des modernen Deutschen. Tübingen.
7. Fleischer, Wolfgang / Barz, Irmhild (1995): Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. Unter Mitarbeit von Marianne Schröder. Tübingen.
8. Sandig, Barbara (1986): Stilistik der deutschen Sprache. Berlin / New York.
9. Fühmann, Franz (1984): Die dampfenden Häuse der Pferde im Turm von Babel. Darmstadt.
10. Wolf, Wilfrid (1980): Phänomenologie des Kitsches. Leipzig.
11. Cosmas. www.ids-mannheim.de/cosmas2
12. Hildesheimer, Wolfgang (1983): Mitteilungen an Max über den Stand der Dinge und anderes. Frankfurt am Main.
13. Helbig, Gerhard (1997): Grammatik und Lexikon. Stuttgart/Leipzig.
14. Ulrich, Winfried (1995): Linguistik für den Deutschunterricht. Aachen-Hahn.
15. Blumenrath, Thomas (2003): Theoretische Grammatik, Yerevan.
16. გვენცაძე, მზია (2009): ლინგვისტური გერმანისტიკა. თბილისი.
17. Alles Unsinn. Deutsche Ulk- und Scherzdichtung von ehemdem bis momentan (1974). Gesammelt und hg. von Heinz Seydel. Berlin.
18. Klemperer, Victor (1996): Curriculum vitae. Erinnerungen 1881-1918. Bd. 1. Berlin.

Irina Kruashvili
Functions and possibilities of wordplay
Summary

Wordplay implies the expressly targeted, humorous, wistful use of the linguistic material. It is a creative sort of word building, as it points to the creative aspect. The general structural and semantic peculiarities of the products of word building cause, and in a certain sense, favor a creative attitude to the words. Using the well-cognized approach to the means and generalities of word building, it is possible to achieve outstanding stylistic effects. In the texts of certain genres the esthetic, poetic influence of wordplay is very comprehensive and evident. It is often used by the authors of journalistic and advertising texts. Comments, essay, satirical article (feuilleton) stand out by the highest rate of the use of wordplay. Nowadays interesting samples of wordplay can be encountered already in scientific texts and even in business texts. Simultaneously with the esthetic function, it often carries practical and a very important communicative function as well.

Various essential characteristics of various types of word building offer diverse specific possibilities for the fun use of the language. Composition, derivation, reduction and word breeding or contamination, prove to be the most fertile. Wordplay possesses especial value due to the fact that it makes text amusing, original, supple and ambiguous.

Ирина Круашвили
Функции и возможности игры слов
Резюме

Под игрой слов подразумевается преднамеренное, остроумное, шутивное применение языкового материала. Игра слов является определённым креативным способом словообразования, так как указывает на творческий аспект. Общие структурные и семантические особенности словообразовательных продуктов способствуют креативному подходу к словам. Сознательным, умышленным подходом к словообразовательным средствам и закономерностям можно достичь особых стилистических эффектов. В определённых жанровых текстах эстетическое, поэтическое воздействие игры слов весьма очевидно и ощутимо. Её широко употребляют авторы журналистических и рекламных текстов. Комментарий, эссе, фельетон отличаются наиболее высокой частотностью употребления игры слов. В наши дни даже в научных и деловых текстах встречаются интересные примеры игры слов. Наряду с эстетической функцией она часто обладает практической и весьма значительной коммуникативной функциями.

Существенные, основные признаки различных видов словообразования предлагают разнообразные специфические возможности для остроумного применения языка. Особенно плодотворным являются композиция, деривация, редукция и скрещение слов, т.е. контаминация. Особая значимость игры слов заключается в том, что с её помощью текст становится оригинальным, остроумным, загадочным, саркастическим и многозначным.

Марина Алексидзе
(Грузия)

ОТБОР ЯЗЫКОВОГО МАТЕРИАЛА ДЛЯ АКТИВИЗАЦИИ УПОТРЕБЛЕНИЯ СРЕДСТВ ВЫРАЖЕНИЯ ПОБУЖДЕНИЯ В РУССКОЙ РЕЧИ СТУДЕНТОВ- ГРУЗИН

Функционально-семантическая категория побуждения занимает особое место в сфере модальности, поскольку непосредственно ориентирована на коммуникативную функцию языка. Именно поэтому одной из основных задач преподавателя в процессе совершенствования навыков употребления побудительных конструкций в русской речи студентов-грузин является целенаправленный отбор и интерпретация грамматического и лексического материала, методически целесообразное описание этого материала с точки зрения говорящего и слушающего с учетом закономерных связей языковых единиц в процессе их функционирования в речи, а также сопоставления фактов русского и грузинского языков и родного языков.

При отборе и организации языкового материала для обучения способам выражения побуждения определяющим является функционально-грамматический подход к описанию различных семантических категорий, поскольку он позволяет учитывать такие факторы, как этап обучения, коммуникативная ценность побудительных конструкций, а также системная подача грамматического материала.

На продвинутом уровне становится актуальным обучение на коммуникативной основе, через реальные речевые ситуации, требующие употребления изучаемых языковых фактов. Студенты должны научиться выбирать наиболее подходящую из всех предложенных синонимичных конструкций, выражающих одну и ту же семантику. Коммуникативная ценность побудительных конструкций тем более очевидна, что категория побуждения содержится почти во всех иностранных языках, что обуславливает обращение к столь важному методическому принципу, как учет родного языка учащихся при обучении данной грамматической теме.

Функционально-семантическое поле побуждения можно разделить на три микрополя, соответствующих нейтральному, категорическому и смягченному вариантам побуждения. Каждое из указанных микрополей, в свою очередь, включает в себя несколько сегментов, отражающих конкретные проявления побудительной модальности, такие, как просьба, требование, совет и т.п. Учитывая конфигурацию ФСП побуждения, рассмотрим побудительные конструкции, входящие в каждое из выделенных микрополей.

Микрополе нейтрального побуждения.

Ситуация нейтрального побуждения имеет следующие характеристики:

а) коммуникативно-ролевой статус говорящего соответствует статусу адресата; б) говорящий нейтрален в своем эмоциональном воздействии на собеседника; в) говорящий оставляет собеседнику возможность выбора в принятии решения о выполнении / невыполнении обозначенного действия.

К микрополю нейтрального побуждения могут быть отнесены следующие конструкции:

1) императив глагола 2 л. ед./мн.ч.

Если хотите познакомиться с нашим районом, то встаньте около канцелярского магазина. Это на перекрестке Сто восьмой и Шестьдесят

четвертой. Приходите как можно раньше (Довлатов).

Несмотря на однозначность побудительного значения приведенных императивных конструкций, интенсивность побуждения зачастую зависит от контекста или речевой ситуации. Так, например, фраза *Катя, подай огурцов!* может выражать не только просьбу, но и представлять собой распоряжение, приказ, в зависимости от конкретной ситуации, проясняющей отношения говорящего и адресата, а также степень необходимости выполнения действия.

2) формы совместного действия:

а) *Ты слышишь, как он по-русски говорит, - поэт говорил и косился, следя, чтобы неизвестный не удрал, - идем, задержим его, а то уйдет (Булгаков).*

б) *Давайте-ка мы сначала мебель купим! (Чехов).*

Включение говорящим себя в исполнители названного действия исключает указанные формы из разряда категорических, оставляя их исключительно в микрополе нейтрального побуждения.

3) глагол в форме прошедшего времени множественного числа:

Эта конструкция по своим функциям близка к формам совместного действия, поскольку тоже предполагает участие говорящего в совершении действия.

Пошли назад! - махнул он им (Чехов).

4) глагол 3 л. ед./мн.числа с частицей *пусть*:

- Пусть матери расскажет всю правду. Может что и придумаем? (Андреева).

5) глагол в форме совместного действия с интонацией вопроса. Такие вопросительные конструкции наиболее употребительны в ситуациях предложения и просьбы.

Может, погуляем? Включим музыку? (из разговорной речи).

Вопрос в данных ситуациях является лишь формальным средством обращения, поскольку зачастую адресанту не нужен ответ собеседника для того, чтобы приступить к выполнению действия.

6) конструкции типа *прошу/советую/рекомендую/ предлагаю /приглашаю + инфинитив* (или лексико-контекстуальные распространители).

Рекомендую вам обратиться к врачу за советом.

Прошу тебя выслушать внимательно то, что я тебе скажу.

Прошу тишины (из разговорной речи).

Приведенные высказывания в большей мере характерны для официального стиля общения, например, при выступлении на публике и т.п.

7) вопросительные конструкции типа *(ты/вы) + глагол в форме будущего времени* или *(ты/вы) + не + глагол в форме будущего времени*:

Вы закроете окно? Не закроешь окно? Вы не подскажете, который час?

8) конструкции типа *следует/стоит/лучше + инфинитив*. Такие конструкции используются в основном для выражения совета. Их характерной особенностью является употребление глагола совершенного вида в инфинитиве.

Не стоит горевать о нем, не заслуживает он этого!

Вам лучше прилечь.

Конструкции со *следует* довольно часты в книжной речи.

9) безглагольные (эллиптические) побудительные конструкции. Основным формальным признаком таких конструкций, помимо отсутствия глагола, принято считать повелительную интонацию.

Употребление эллиптических побудительных конструкций характерно для стандартных ситуаций, в которых каузируемое действие обычно заранее известно исполнителю. Для большинства таких ситуаций характерен дефицит времени, и лаконизм побудительных высказываний оправдывается своевременным исполнением каузируемого действия.

Характерной, даже стандартной ситуацией для использования эллиптических побудительных конструкций является сфера обслуживания. Например, шоферу такси мы обычно называем только адрес, в магазине мы просим: *Полкило огурцов, пожалуйста*, на приеме врача или в парикмахерской мы часто слышим: *Следующий!*

Среди основных формальных свойств таких ситуаций можно выделить следующие:

- говорящий ставит себя выше слушающего (имеет более высокий социальный статус);
- еще до момента речи слушающий знает, какое именно действие будет каузировано;
- императивная конструкция служит сигналом к немедленному исполнению действия (Храковский, 1992:187).

Существует три основных типа безглагольных побудительных высказываний (Козырев, 1983).

а) побуждение адресата к продолжению действия с изменением его качества (быстрее, лучше и т.п.):

- *Скорей! Иероним! — крикнул мой мужик. - Барин дожидается!* (Чехов).
- *Правей лети, глупый, правее!* (Гайдар).

б) побуждение адресата к действию или движению в том или ином направлении:

- *Ну, оставить при госпоже. А борова к поварам!* (Булгаков).

в) побуждение адресата к действию, направленному на предмет или создание условий, необходимых говорящему:

- *Паспорт!- тьякнул кот и протянул пухлую лапу* (Булгаков.)

Конструкции типа *Чаю!*, *Сюда!*, *Ко мне!* иногда интерпретируются как эллиптические, т.к. в них опускаются глаголы со значением «давать», «идти» и проч.

Наряду с приведенными тремя типами функционируют безглагольные побудительные конструкции номинативного, вокативного, междометного и других типов.

- *Ну, полно, полно... - сказал адвокат, хлопая меня по плечу, и засмеялся* (Чехов).

В ситуациях нейтрального побуждения безглагольные конструкции выражают чаще всего просьбу, приглашение (предложение) или предостережение. Есть и такие ситуации, в которых смысл высказывания становится понятен только из контекста. Например, представим себе раздевалку в театре. Не являясь свидетелем сцены, вряд ли можно понять, что в данном случае обозначает фраза *Ваше пальто* - гардеробщик просит посетителя передать ему пальто с тем, чтобы повесить его на вешалку, или предлагает посетителю забрать свое пальто.

Вокатив отличается от других именных побудительных конструкций тем, что все эти значения передаются опосредованно, не через название требуемого действия, а через указание объекта воздействия. Характер же этого воздействия определяется субъективными и объективными обстоятельствами общения.

Из представленных безглагольных конструкций лишь те, что выражают совет, предложение и предостережение, относятся к микрополю нейтрального побуждения. Остальные же конструкции выражают семантику категорического побуждения.

Важно отметить, что интенсивность воздействия на собеседника таких ситуативно или контекстуально неполных предложений во многом зависит от ситуации или контекста, а также от интонации.

Микрополе категорического побуждения

Ситуация категорического побуждения отличается такими характеристиками, как а) коммуникативно-ролевой статус говорящего выше, чем у адресата; б) говорящий стремится оказать сильное эмоциональное воздействие на собеседника; в) говорящий не оставляет собеседнику возможности выбора, предполагая безоговорочное выполнение требуемого им действия. Приведем конструкции, которые можно отнести к микрополю категорического побуждения.

1) Инфинитив

- *Встать!-закричал визгливым женским голосом лейтенант Кноп и появился в дверях, пропуская полкового врача. - Встать, собачьи дети! (Паустовский)*

Считается, что употребление этих конструкций связано с высокой степенью экспрессивности и определенностью речевой ситуации. При этом, «чем экспрессивнее категоричность требования, достигающая высшего выражения в инфинитивном императиве по сравнению с личным императивом, тем определеннее речевая ситуация, в которой требование адресуется конкретному исполнителю» (Золотова, 1979:44).

2) конструкции типа *чтобы + пр. вр. глагола /инфинитив:*
Чтоб и глаза мои вас не видели! (Чехов).

3) императив 2-го л. ед./мн.ч.

- *Давайте! – сказал он грубо (Достоевский.)*

Как видно из приведенных примеров, форма императива наиболее четко и однозначно передает такие виды побуждения, как требование или приказ.

Поскольку в конструкциях с глаголом в форме 3-го лица ед./мн.ч. побуждение передается через посредство третьего лица, то оно не может быть категоричным. Поэтому такие конструкции не включаются в микрополе категорического побуждения.

Формы совместного действия также не могут входить в данное поле, т.к. конструкции с такими формами предполагают участие самого говорящего в выполнении действия, что определенным образом смягчает побуждение.

4) форма пр.вр. глагола

- *Пошел, пошел, не болтай! — сказал Чичиков (Гоголь).*

5) форма буд. вр. глагола

Особенно употребительна эта форма в ситуации распоряжения или запрета.

- *Никуда вы не поедете, - сказал Лаптев (Чехов)*

6) (я) настаиваю /требую/приказываю + инфинитив

чтобы ты/вы + глагол пр.вр.

Я приказываю вам сейчас же замолчать!

Я требую, чтобы вы немедленно покинули помещение!

7) безглагольные конструкции:

Такие конструкции просто незаменимы в приказах и командах. Например:

- *Живее, живее, старикан! Что ползешь, как вошь по струне? (Булгаков)*

- *Прочь с глаз долой! (Чехов).*

- *Ваши документы! (отсутствие «пожалуйста» и глагола делает побуждение*

категоричным).

Микрополе смягченного побуждения

Ситуация смягченного побуждения характеризуется следующими признаками:

а) коммуникативно - ролевой статус говорящего не является более высоким, чем у адресата; б) говорящий хочет смягчить директивный характер своего высказывания; в) говорящий следует «принципу вежливости»; г) говорящий оставляет за адресатом возможность дать отрицательный ответ на свой вопрос-побуждение.

Конституентами микрополя смягченного побуждения являются следующие конструкции:

1) форма сослагательного наклонения глагола

Остались бы... чаю попили бы (Чехов).

2) вопросительные конструкции

а) не + буд.вр. глагола 2-го л. + ли

Лисонька, не сведешь ли меня к царю на обед? (Русская народная сказка).

б) не + мог/могла/могли + бы + ты/вы + инфинитив

Не могла бы ты сходить со мной в институт? (из живой речи).

в) ты/вы + не можешь/можете + инфинитив

Ты не можешь подать мне ту книгу? (из живой речи).

г) не + инфинитив + ли + тебе/вам

Не искупаться ли вам в реке? (из живой речи).

д) почему бы тебе/вам + не + инфинитив

Почему бы тебе не поехать в отпуск на Канары? (из живой речи).

е) не хочешь/хотите ли + инфинитив или лексико-контекстуальные

распространители.

Не хотите ли со мной на консилиум, а? (Чехов).

3) императив 2-го л. ед./мн.ч. Обычно на мягкость тона говорящего указывает какой-нибудь лексико-контекстуальный показатель, находящийся при императиве. Это может быть частица *-ка*, ласковое обращение к собеседнику, использование уменьшительно-ласкательных суффиксов и проч.

Возьмите-ка, почитайте! (Чехов).

Пустите нас, миленький Максим, дорогой, - молили Турбин и Мышлаевский, обращая по очереди к Максиму ужасающие взоры на окровавленных лицах (Белая гвардия).

4) безглагольные конструкции

Машенька, сюда, пожалуйста (из живой речи); Водички бы (из живой речи).

Со стоном он подбежал к ней и... припал лбом к муфте и как бы замер.

- Ручку! Ручку святую! - проговорил он, задыхаясь (Чехов).

Использование в таких конструкциях уменьшительно-ласкательных суффиксов способствует смягчению побуждения.

Особо следует упомянуть *фразеоконструкции*, которые не относятся ни к одному из выделенных участков побудительной модальности. Это конструкции типа *Пьянству - бой! Родине - ударный труд!*, поскольку такие высказывания, хотя и имеют побудительную модальность, но ни один из компонентов фразеосистемы не обладает значением побуждения (Табачкова, 1988:56).

Отдельно следует рассматривать в качестве средства выражения побуждения в русском языке неопределенно-личные предложения: *Обещанного три года ждут. Так со взрослыми не разговаривают.* Адресат в этих предложениях имеет обобщенное

значение, он рассматривается как один из множества.

Литერატურა:

1. Золотова Г.А. Коммуникативные аспекты русского синтаксиса. М. 1982.
2. Козырев В.И. Актуализационные признаки безглагольных побудительных высказываний в современном русском языке: АКД. Л. 1983.
3. Табакова З.И. Имплицитная повелительность в именных конструкциях типа N3-N4 // ВЯ, 1988, № 4.
4. Храковский В.С. Повелительность. // Теория функциональной грамматики. Л. 1992.

მარინა ალექსიძე
ენობრივი მასალის შერჩევა ქართველი სტუდენტების რუსულ ენაზე
მეტყველებაში შეგულებების გამომხატველი საშუალებების
აქტივიზაციისათვის
რეზიუმე

შეგულებების ფუნქციურ-სემანტიკურ ველს განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს მოდალობის სფეროში, ვინაიდან იგი უშუალოდ არის ორიენტირებული ენის კომუნიკაციურ ფუნქციაზე. სწორედ ამიტომ მასწავლებლის ერთ-ერთ ძირითად ამოცანას ქართველი სტუდენტების რუსულ ენაზე მეტყველებაში შეგულებების კონსტრუქციათა გამოყენების უნარ-ჩვევების გამომუშავებისას წარმოადგენს გრამატიკული და ლექსიკური მასალის მიზანმიმართული შერჩევა. ამასთან, სხვადასხვა სემანტიკური კატეგორიის აღწერისადმი ფუნქციურ-გრამატიკული მიდგომა რჩება წამყვანად, ვინაიდან იგი შესაძლებლობას იძლევა გათვალისწინებულ იქნეს ისეთი ფაქტორები, როგორცაა სწავლების ეტაპი, შეგულებების კონსტრუქციათა კომუნიკაციური ღირებულება და ასევე გრამატიკული მასალის მიწოდების სისტემა. სტატიაში აღწერილია შეგულებების კონსტრუქციები, რომლებიც ქმნიან შეგულებების ფუნქციურ-სემანტიკური ველის სამ მიკროველს და შეესაბამებინ შეგულებების ნეიტრალურ, კატეგორიულ და შერბილებულ ვარიანტებს. ენობრივი მასალის შერჩევა მიმდინარეობს მათში ამა თუ იმ შეგულებების გამომხატველი სიტუაციისათვის დამახასიათებელი სემანტიკური ნიშნების კონცენტრაციის შემცირების გათვალისწინებით.

Marina Aleksidze
Selection of Language Material for the Activating of Usage of the Means
of Expression of Intention in the Russian Speech
of Georgian Students
Summary

The functional-semantic field of intention plays a special role in the field of modality, as it is directly oriented towards the communicative function of language. That is why one of the main aims of a teacher in the process of developing skills of usage of constructions showing intention in the Russian speech of Georgian students is to correctly select and interpret the grammatical and lexical material. With this respect, the key role is played by the

functional-grammatical attitude to the description of various semantic categories. Such attitude enables envisage factors like the stage of education, the communicative value of the constructions showing intention, as well as the system of explaining the grammatical material. The paper deals with the constructions of intention, comprising three micro-fields of the functional-semantic field of intention and corresponding to the neutral, categorical and mitigated variants of intention. The selection of the language material is implemented envisaging the decrease of concentration of semantic features characteristic of this or that situation of intention.

Марине Арошидзе
(Грузия)

ЯЗЫКОВАЯ СИТУАЦИЯ И ЯЗЫКОВАЯ ПОЛИТИКА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Начало двадцать первого века – период сложных общественно-политических процессов и природных катаклизмов. Процессы глобализации и интеграции затронули не только Европу, к тому же многочисленные природные катаклизмы заставляют все человечество задуматься над совместными действиями по спасению окружающей среды. А любая совместная деятельность нуждается в эффективной коммуникации.

История человечества изобилует разными типами языковых ситуаций: национальные государства с одним государственным языком, многонациональные государства с двумя государственными языками. В Советском Союзе даже существовал термин – «второй родной язык». Но интенсивные общественно-политические изменения (миграция населения, межнациональные конфликты и пр.) «перекроили» языковую карту Европы, изменили языковую ситуацию во многих странах, в том числе и в современной Грузии. На смену билингвизму приходит поликультуризм, который требует серьезных исследований на когнитивном уровне, в области коммуникативной лингвистики, психолингвистики, этнолингвистики.

В настоящее время специалисты самых разных областей знаний становятся профессионалами при владении, как минимум, тремя «языками»: а) языком социализации; б) языком специальности в) языком современных технологий.

В роли языка социализации чаще всего выступает родной язык, благодаря которому ребенок «вращается» в окружающий его социум. Но в поликультурном обществе социализация осуществляется и с помощью других языков, например, государственного языка. Под языком специальности мы понимаем язык, на котором молодой человек получает образование (как среднее, так и высшее), а также те языки, на которых он совершенствует свой профессиональный уровень. Языком современных технологий, бесспорно, является английский язык, хотя великое множество программ и сайтов функционируют на русском и на других международных языках.

В нашей стране резко активизировалось функционирование английского языка как международного. «Языковая карта» современной Грузии и «лингвистические иерархии» нуждаются в пристальном изучении, связанном с теоретическим исследованием таких вопросов, как языковое планирование, языковая политика. Ведь ошибки, допускаемые в социо-коммуникативном отношении могут быть катастрофическими как для политического диалога, так и для экономического сотрудничества. Сам термин «диалог» весьма условен, ибо современное сотрудничество скорее представляет собой «полилог». Поэтому надо стремиться к новому, не теряя старого. Приоритетное изучение английского языка должно сочетаться с сохранением русской коммуникативной компетенции, ибо русский язык не только один из распространенных международных языков, но и важнейший язык межкультурного общения на огромной территории постсоветского пространства.

В настоящее время Грузия переживает сложнейший в языковом отношении период, когда повсеместно взят курс на интенсивное изучение английского языка, но мультилингвизм еще не перерос в мультикультуризм. Русские культурно-исторические

реалии и советизмы уже агнонимичны для подрастающего поколения, а реалии англо-американской культуры еще далеко не привычны.

Изменение социальной структуры общества приводит к изменениям личности языковой, лишает ее привычного средства самореализации и самопонимания. В рамках антропоцентрической парадигмы центральными языковедческими проблемами стали «человек в языке и язык в человеке», осмысление феномена *homo loquens* – «человека говорящего». В современных условиях всеобщей глобализации и интеграции (сегодня в Европейском Союзе двадцать три официальных языка) студенты и молодые специалисты все чаще оказываются в инокультурной среде, когда владение несколькими иностранными языками становится необходимым условием их конкурентноспособности. Языковая, а точнее, коммуникативная компетентность (помимо компетентности профессиональной) – одно из главнейших условий успешного трудоустройства и карьеры. Современные грузинские школьники и студенты получают образование в условиях настоящего «лингвистического бума»: резко увеличилось количество иностранных языков, привычное «трио» обогатилось турецким, испанским и др. языками. Изменилась также языковая ситуация – это прежде всего сокращение русскоязычного населения, почти полное отсутствие языковой практики (кроме учебной деятельности в школе и вузе). Общение на русском языке, ранее охватывающее все стороны общественно-политической и культурной жизни, сосредоточилось в основном в сфере профессиональной. Круг людей, для которых доступны телевизионные передачи на русском языке и Интернет, довольно ограничен, к этому необходимо добавить, что язык средств массовой информации демонстрирует размывание и расшатывание литературных норм на всех уровнях языка, засилье заимствованной и нецензурной лексики. Не удивительно, что у грузинских студентов мотивация изучения русского языка, безусловно, очень низкая. Тогда как у турецких студентов она столь высока, что они занимаются очень интенсивно и, как правило, плодотворно, что не удивительно, ибо знание русского языка помогает им получить высокооплачиваемую работу. Для грузинских же студентов знание русского языка помогает в получении профессиональной компетенции и улучшает лишь довольно-таки отдаленную перспективу, не удивительно, что все внимание они переключают на изучение английского языка, чтобы использовать возможности многочисленных фондов и студенческих программ по изучению иностранных языков за рубежом.

Языковая личность в современной Грузии формируется на всех образовательных ступенях: сначала в дошкольных учреждениях, о чем свидетельствует большое количество детских садов, специальных студий, обучающих малышей иностранным языкам, в первую очередь английскому; затем в средних общеобразовательных школах, в которых почти повсеместно английский выступает как первый иностранный язык в сочетании со вторым иностранным языком, роль которого выполняет немецкий, русский, французский и даже турецкий языки; и, наконец, в высших учебных заведениях, где опять-таки приоритет прочно удерживает английский язык. Современный участник межкультурного диалога в Грузии – это языковая личность, владеющая как минимум тремя языками. Чаще всего это родной язык, английский и второй иностранный, в роли которого выступают разные языки. Пока еще в массе жители владеют разговорным русским языком, хотя русский язык перестал быть обязательным предметом в средней и высшей школе, а в случае выбора иностранного языка обычно уступает английскому языку. Знание русских культурных реалий, владение определенным объемом русских страноведческих фоновых знаний и пр. сохраняет статус русского языка как второго

иностранного в средней школе. В высшей школе выбор второго иностранного языка шире, чем в средней, часто студенты выбирают немецкий язык, иногда конкуренцию русскому языку как второму иностранному оказывает французский язык. А в некоторых регионах Грузии, например, в Абхазии, благодаря новой социо-культурной среде, благодаря все усиливающимся политическим и экономическим связям с Турцией, роль второго иностранного языка с успехом выполняет турецкий язык, тем более, что этот язык усиленно пропагандируется и организованы систематические бесплатные курсы по изучению турецкого языка.

С учетом тех изменений, которые произошли в нашем обществе за последние десятилетия, можно выделить следующие группы грузин-мультилингвов:

а) родной язык – грузинский, I иностранный – английский, II иностранный – русский;

б) родной язык – грузинский, I иностранный – немецкий, II иностранный – русский;

в) родной язык – грузинский, I иностранный – английский, II иностранный – немецкий, III иностранный – русский;

г) родной язык – грузинский, I иностранный – английский, II иностранный – турецкий;

д) родной язык – грузинский, I иностранный – английский, II иностранный – турецкий, III иностранный – русский;

е) родной язык – грузинский, I иностранный – русский.

Самой многочисленной является первая группа грузин-мультилингвов, самой малочисленной – последняя, основной ареал распространения этого типа – высокогорные села, куда «еще не ступала нога» учителя английского языка и пока еще сохраняется «старая гвардия» учителей русского языка.

На уровне высшей школы обучение иностранному языку как средству общения между специалистами разных стран в настоящее время не является чисто прикладной и узкоспециальной задачей. Вузский специалист – это широко образованный человек, имеющий фундаментальную подготовку. Соответственно, иностранный язык специалиста такого рода — и орудие производства, и средство повышения образования, и часть культуры. Все это предполагает фундаментальную и разностороннюю подготовку по языку. Поэтому мультилингвизм, по нашему глубокому убеждению, должен базироваться на мультикультуризме.

Языковая политика ООН в Европе акцентирует внимание на необходимости изучения нескольких иностранных языков и базируется на их уровневом изучении. Уже неоднократно отмечалось, что помимо английского необходимо популяризировать и другие европейские языки, что любой опыт по усвоению иностранных языков – бесценен. В свете всего вышесказанного становится очевидной необходимость продуманной языковой политики и интенсивных исследований процесса социализации мультикультурных языковых личностей.

მარინე აროშიძე
ენობრივი სიტუაცია და ენობრივი პოლიტიკა
გლობალიზაციის პროცესში
რეზიუმე

ინტენსიურმა საზოგადოებრივ-პოლიტიკურმა ცვლილებებმა (მოსახლეობის მიგრაცია, ინტერნაციონალური კონფლიქტები და სხვ.) შეცვალეს ევროპის ენობრივი რუკა, ენობრივი სიტუაცია ბევრ ქვეყანაში, მათ შორის, საქართველოშიც. ბილინგვიზმი შეცვალა პოლიკულტურალიზმა, რომელიც მოითხოვს სერიოზულ კვლევას კოგნიტიურ დონეზე კომუნიკაციური ლინგვისტიკის, ფსიქოლინგვისტიკის, ეთნოლინგვისტიკის სფეროში.

გაეროს ენობრივი პოლიტიკა ევროპაში აქცენტს აკეთებს რამდენიმე ენის შესწავლის აუცილებლობაზე და ბაზირებს მათ დონეებრივ შესწავლაზე. უკვე არაერთხელ აღინიშნა, რომ ინგლისური ენის გარდა საჭიროა სხვა ევროპული ენების პროპულარიაზაცია, რომ ნებისმიერი გამოცდილება უცხო ენების სწავლაში ფასდაუდებელია. ზემოთქმულის ჭრილში, განსაკუთრებით ნათელი ხდება გააზრებული ენობრივი პოლიტიკის და მულტიკულტურული ენობრივი პიროვნების სოციალიზაციის პროცესის ინტენსიური შესწავლის საჭიროება.

Marine Aroshidze
Language Situation and Language Policy in the Course of Globalization
Summary

Intensive social and political changes (migration, international conflicts, etc) altered the language map of Europe, changed the language situation in lots of countries, including Georgia. The bilingual approach was replaced by multi-cultural approach requiring significant researches at the cognitive level, in the area of communicative linguistics, psycholinguistics, ethnolinguistics.

The UN Language policy in Europe focuses on the necessity of several foreign languages and is based on the level approach to their learning. It has been already highlighted that apart of English, other languages should also be popularized, and any experience in learning foreign languages is priceless. In this light it becomes apparent that there is need for the comprehensive language policy and intensive study of the socialization process of the multi-cultural persona lingua.

ასმათ არძენაძე
(საქართველო)

კულტურათა სხვაობა – როგორ გავუმოთ ერთმანეთს

მასობრივი ინფორმაციის ინტენსიურმა განვითარებამ გამოიწვია ურთიერთობის არეალის გაზრდა. დღევანდელ საკომუნიკაციო სივრცეში ადამიანებს შეუძლიათ კონტაქტები დაამყარონ ყველასთან, დედამიწის ნებისმიერ კუთხეში. ჩვენი დროის კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორია ინტეგრაცია. ამან კი საშუალება მისცა მეცნიერებს ესაუბრათ ახალი ეპოქის კულტურათშორის და ცივილიზაციათა შორის დიალოგის ეტაპის დასაწყისზე.

ხალხებსა და კულტურებს შორის დიალოგის თემა ერთ-ერთი ძირითადია თანამედროვე ლინგვოკულტურულ კვლევებში. ამასთან, დიდი ყურადღება ექცევა კულტურათშორის სხვაობებს, კულტურის სფეროფიკას, რომლებიც განიხილება მათი ურთიერთქმედების ასპექტში. ურთიერთქმედება, უპირველეს ყოვლისა, ხდება ენების საშუალებით, ენა კი ცნობილია, რომ არის სოციალური, ეკონომიკური, პოლიტიკური, ესთეტიკური, კულტურული და სხვ. კონტაქტების რეალიზაციის ინსტრუმენტი.

ადამიანი შედის სამყაროში როგორც განსაზღვრული კულტურის წარმომადგენელი. ის განსხვავდება სხვა კულტურის წარმომადგენლებისაგან. საკუთარი კულტურის ათვისების პროცესი მიმდინარეობს ქვეცნობიერად, განსაკუთრებით მისი განვითარების ადრეულ ასაკში. ადამიანი თითქოს შეზრდილია თავის კულტურასთან, ამიტომ საკუთარი კულტურის ბევრ ფენომენს და ელემენტს ის აღიქვამს როგორც ჩვეულებრივს. ზრდასთან ერთად ადამიანი თვითონ ცდილობს გაიაზროს რა არის მისთვის ფასეული, შეითვისოს ქვეყნის ნორმები, რომლებიც მიღებულია საკუთარი კულტურისათვის და მიიღოს ან არ მიიღოს ის.

როგორც ტერ-მინასოვა აღნიშნავს, ენათა სხვაობები ცნობილია ადამიანებისათვის უძველესი დროიდან. უცხო ენის შესწავლა შესაძლებელია, მაგრამ ენის შესწავლა ვერ უზრუნველყოფს სრულფასოვან ურთიერთობებს. ამისათვის საჭიროა ენობრივი ბარიერის გარდა კულტურული ბარიერის გადალახვა, რომელიც ბევრად უფრო რთული და სახიფათოა, ვიდრე ენობრივი. ენობრივი ბარიერისგან განსხვავებით, ის უხილავია (Ter-Minasyan, 2008:49).

ერთ ქვეყანაში ერთი ეროვნებისა და ერთი ენის მატარებელ ადამიანებსაც კი შეიძლება ჰქონდეთ განსხვავებული კულტურა.

ინტერესი უცხო კულტურისადმი, რა თქმა უნდა, შემთხვევითი არ არის. ის გამოწვეულია უამრავი სოციალურ-პოლიტიკური სიტუაციით, საინფორმაციო ტექნოლოგიების ბუმით.

კულტურათა სხვაობებისადმი ზედმეტი ყურადღება, ვფიქრობთ, შემთხვევითი არ არის. ადამიანები რადიკალურად განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან. ისინი ხედავენ, ესმით, აღიქვამენ სხვადასხვაგვარად. აქედან გამომდინარე, თვლიან, რომ ერთადერთი კულტურა, რომელიც ნორმალურია, ეს საკუთარი კულტურაა. სწორედ ეს იწვევს არასწორ დამოკიდებულებებს სხვა კულტურებისა და მათი წარმომადგენლებისადმი.

კულტურასთან დაკავშირებულმა ყველა აქტუალურმა საკითხმა თანამედროვე პირობებში არნახული სიმწვავე შეიძინა. განსაკუთრებით გამწვავდა ინტერესი სხვადასხვა ერის კულტურათა შესწავლის მიმართ. იბეჭდებოდა პუბლიკაციები დიალოგების თემაზე და განსაკუთრებით კი კულტურათა კონფლიქტებზე. ტარდებოდა კონფერენციები, კონგრესები კულტურის საკითხებზე, საშუალო სკოლებში შეტანილი იქნა კულტუროლოგიისა და ანთროპოლოგიის საგნები. ყველაფერი ეს მოწმობს თანამედროვე ინფორ-

მაციათა ბუმზე, ინტერესების გაღვივებაზე კულტურის პრობლემებთან მიმართებაში.

სამწუხაროდ, ამ ბუმის უკან იმალება არა მარტო კეთილშობილური და შემოქმედებითი ინტერესები – გაამდიდროს საკუთარი კულტურა სხვათა გამოცდილებით, არამედ სხვა მიზეზები: ბოლო წლებში ინტენსიურმა სოციალურმა, პოლიტიკურმა და ეკონომიკურმა ძვრებმა მსოფლიო მასშტაბით მიგვიყვანა ხალხთა არნახულ მიგრაციამდე. სწორედ მათ გადასახლებასა და სხვა კულტურასთან არევის მიყვარტ კულტურათა კონფლიქტებამდე.

ამავე დროს, შეიმჩნევა მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესი. საზოგადოების მშვიდობისმოყვარე და გონიერ ხალხთა ნაწილი ხსნის ახალი შესაძლებლობების გზებს, ურთიერთობების ახალ ფორმებსა და სახეებს, რომელთა ეფექტურობის მთავარი პირობა არის ურთიერთგაგება, მოთმინება, კულტურათა დიალოგი, პარტნიორთა კულტურის დაფასება.

ყოველივე ამან კი მიგვიყვანა იქამდე, რომ განსაკუთრებული ყურადღება მიგვექცია კულტურათშორისი ურთიერთობების საკითხებზე. ეს ის საკითხებია, რომლებიც კაცობრიობას აწუხებდა უხსოვარი დროიდან. ამის დასადასტურებლად გავიხსენოთ ანდაზა. ანდაზები ითვლება ხალხური კულტურის კონად. ეი ხალხური კულტურის გამოცდილებად, რომლებიც ინახება ენაში და გადაეცემა თაობიდან თაობას. მაგალითად, რუსული ანდაზის – „В чужой монастырь со своим уставом не ходят“ – შესატყვისი ინგლისურ ენაშიც მოიძებნება – „when in Rome do as Romans do“. ამ ანდაზის სიტყვასიტყვითი თარგმანი იქნება ასეთი: რომში თუ ხარ, რომაელივით მოიქეცი. როგორც რუსული, ისე ინგლისური ანდაზის რამდენიმე შესატყვისი ქართულ ენაშიც მოგვეპოვება: 1) სადაც წახვალ, იქაური ქუდი დაიხურეო. 2) მგლებში მაცხოვრებელმა, ყმუილიც უნდა ისწავლოსო. 3) ვარდთან ვარდობა იგემე, ეკალთან ეკლის რქებია. 4) მგელს მგლურად დაუხვდი, მელას მელურადო. ყოველ ენაში ხალხური სიბრძნე ცდილობს დაიცვას თავისი ენა კულტურათა კონფლიქტისაგან.

კულტურემა აერთიანებს მშობლიურ ენას სხვა კულტურასთან და ერთდროულად გამოყოფს მას სხვა უცხო კულტურისაგან. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, მშობლიური ენა – ეს არის ფარი, რომელიც იცავს საზოგადოების ეროვნულ თავისებურებას.

კულტურათა კონფლიქტების ყველაზე ნათელ მაგალითებს გვაძლევს, უბრალოდ, რეალური ურთიერთობები უცხოელებთან, როგორც მშობლიურ ქვეყანაში, ასევე მის საზღვრებს გარეთაც. სწორედ ასეთ კონფლიქტებზეა შექმნილი მრავალი სახის ანეკდოტი, კურიოზი, არასასიამოვნო დრამები და სხვა.

მაგალითები კულტურათა კონფლიქტებზე შესაძლოა უსასრულოდ მოვიყვანოთ. უცხოური ლიტერატურის კითხვისას ვეცნობით უცხო ქვეყნის ხელოვნებას. უცხოური ლიტერატურის კითხვისას გარდაუვალია უცხო ქვეყნის კულტურის გაცნობა და მასთან კონფლიქტი. ამ კონფლიქტის პირობებში ადამიანი იწყებს საკუთარი კულტურის ღრმად შესწავლას, იაზრებს საკუთარ მსოფლმხედველობას და საკუთარ დამოკიდებულებას ცხოვრებასთან და ადამიანებთან (Тер-Минасова, 2008:24).

ის წიგნები, რომლებიც აკრძალულია ამა თუ იმ პოლიტიკური რეჟიმითი, ნათლად მოწმობენ იდეოლოგიის კონფლიქტზე და კულტურათა შეუთავსებლობაზე. მეცნიერების წინაშე დგას რთული ამოცანა: პირველ რიგში, ისინი ცდილობენ გამოიკვლიონ კულტურის ფესვები, აღმოცენება, ფორმა, სახე, კულტურისა და ურთიერთობის განვითარება სხვადასხვა ერს შორის და ხალხს ასწავლონ უცხო კულტურის მოთმინება, პატივისცემა და აღქმა.

ლიტერატურა:

1. Тер-Минасова С.Г., Война и мир языков и культур. Москва. 2008.
2. Тер-Минасова С.Г., Язык и межкультурная коммуникация. Москва. 2008.

Asmat Ardzenadze
Difference in Cultures - How to Understand Each Other
Summary

Native language and culture is considered to be habitual and admissable. During the process of learning a language, due to the influence of native language, a human being is making a lot of mistakes. Linguistic mistakes may cause some misunderstandings. However, the mistakes which are caused due to less cultural background knowledge, become more dangerous. Cultural barrier among the representatives of different cultures arises disharmony and conflicts. That is why, it is very important to assimilate not only foreign language but foreign culture as well.

Асमत Ардзенадзе
Различие культур - Как понять друг друга
Резюме

Родной язык и родная культура воспринимаются как нечто привычное, приемлемое. При изучении иностранного языка под влиянием родного языка человек допускает целый ряд ошибок. В результате лингвистических ошибок возникают недопонимания. Однако гораздо более болезненно воспринимаются ошибки, которые вызваны незнанием чужой культуры. Незнание чужой культуры создает т.н. культурный барьер, вызывающий дисгармонию, конфликт. Именно поэтому так важно при изучении иностранного языка изучать культуру народа изучаемого языка.

დარეჯან რაზმაძე
(საქართველო)

**ემოციური ლექსიკონის ერთეულები, როგორც
ლინგვოკულტურული კონცეპტები**

სამყაროს აღქმისა და შემეცნების პროცესს თან ახლავს ადამიანის შეგრძნებები, განცდები, სურვილები. შესაბამისად, რადგანაც ენა წარმოადგენს აქტუალური ინფორმაციის მიღება-გადაცემისა და რაციონალური გადამუშავების ძირითად საშუალებას, ის ნებისმიერ დონეზე აუცილებლად შეიცავს ემოციურ კომპონენტებს. ემოციები გამოსჭვივის სიტყვებში, ფორმანტებში, ფრაზებში, რომლებსაც წარმოთქვამს კონკრეტული ინდივიდი. ისინი არსებობს ყოველი ენობრივი პიროვნების ცნობიერებაში, მაგრამ მათი ექსპლიკაცია დამოკიდებულია როგორც სამეტყველო აქტის პირობებზე, სამეტყველო სიტუაციაზე, ინტენციაზე, ისე, ზოგადად, პიროვნების გარე სამყაროსთან ურთიერთობის სპეციფიკაზე. განცდებისა და შეგრძნებების ექსპლიკაცია შეიძლება როგორც ვერბალურად, ისე არავერბალურად, მაგრამ ჩვენი კვლევის საგანია მათი ვერბალიზაციის საკითხი ლინგვისტური, კოგნიტური და კულტურული ასპექტების სინთეზში. ნებისმიერი ემოციური მდგომარეობის ვერბალიზაციას წინ უძღვის მათი გამომწვევი კონკრეტული მიზეზის შეგრძნება და განცდა. ემოციური განცდის ეს თავდაპირველად აბსტრაქტული აზრი ილექება და მას შემდეგაც განაგრძობს ადამიანის ცნობიერებაში არსებობას, როდესაც მისი გამომწვევი მიზეზი ან ფაქტორი წყვეტს არსებობას. ენა აფიქსირებს ემოციასა და მის თანამდევ რეაქციას და ფსიქოფიზიკურ მდგომარეობას, რის შედეგადაც ყალიბდება წარმოდგენა ამ ემოციის არსებითი ნიშან-თვისებების შესახებ. ასე ვიღებთ მოცემული ემოციის განზოგადებულ, კონცეპტუალიზებულ ფორმას. სწორედ კონცეპტის სახით ინახება ის ადამიანის ცნობიერებაში. კონცეპტი წარმოადგენს კულტურული ნიშნით მარკირებულ აზრობრივ ერთეულს, რომელსაც გააჩნია მსოფლმხედველობრივი მიმართულება. ის არის კოლექტიური აზროვნების შედეგი, ინახება ენობრივი პიროვნების ინდივიდუალურ ცნობიერებაში და გამოიხატება სხვადასხვა ენობრივი საშუალებით. ამიტომ, ის ყოველთვის ატარებს სუბიექტურ ხასიათს.

მოცემულ შემთხვევაში კონცეპტები კულტურის საბაზისო ერთეულებია. „ისინი არა მხოლოდ უნივერსალიებია, საგნების ფართე კლასის ზოგადი თვისებებით, არამედ სულიერი არსის მატარებლებია, რომლებსაც ძალუბო უზრუნველყოფს კავშირი სამყაროს სხვადასხვა თანრიგის იდეებს შორის – ღვთიურსა და ადამიანურს შორის, რომლებიც აღინიშნება უკიდურესი სულიერი დაძაბულობით. კონცეპტები არის ადამიანის სულიერი კულტურის ელემენტები, შექმნილი ადამიანის მიერვე, რათა შეიცნოს საკუთარი თავი და საკუთარი ადგილი სამყაროში. აქ შედის სიყვარული, რწმენა, სიკვდილი და უკვდავება, ჭეშმარიტება და ტყუილი, მშვენიერება, ბედნიერება და სხვა“ (Воркачев, 2004).

კონცეპტი, როგორც მენტალური ერთეული, ინდივიდის ცნობიერებაში უკავშირდება სოციუმის კონცეპტოსფეროს, ანუ კულტურას; ხოლო კონცეპტი, როგორც კულტურის ერთეული, წარმოადგენს კოლექტიური გამოცდილების ფიქსაციას, რომელიც ხდება ინდივიდის კუთვნილებით. ლინგვოკოგნიტური კონცეპტი არის ინდივიდუალური ცნობიერების მიმართულება კულტურისაკენ, ხოლო ლინგვოკულტურული კონცეპტი წარმოადგენს მიმართულებას კულტურიდან ინდივიდუალური ცნობიერებისაკენ (Смирнова, 2009:247-253). ვ. ი. კარასიკი და გ.გ. სლიშკინი ლინ-

გვოკულტურულ კონცეპტს ახასიათებენ როგორც „პირობით მენტალურ ერთეულს, რომელიც გამოიყენება ენის, ცნობიერებისა და კულტურის კომპლექსური შესწავლისას“ (Карасик, Слышкин, 2001:75-81). მათი აზრით, კონცეპტი დევს ცნობიერებაში, წარმოადგენს კულტურის ელემენტების მენტალურ პროექციას და განსხვავდება ენაში და/ან მეტყველებაში.

რაც შეეხება ემოციებს, კონკრეტულ კულტურაში, სოციუმში სოციოლოგიზებული ენის საშუალებით ობიექტივირებული ემოციები იძენენ ემოციური კონცეპტების თვისებებს, რომელსაც ნ.ა. კრასავსკი განიხილავს როგორც „ეთნიკურად, კულტურულად განპირობებულ, სტრუქტურულ-აზრობრივ, ლექსიკურ და/ან ფრაზეოლოგიურად ვერბალიზებულ წარმონაქმნს, რომელიც ემყარება ცნებით საფუძველს“ (Красавский, 2002:113-119). ემოციური კონცეპტი, როგორც ლინგვოკულტურული კონცეპტის სახეობა, წარმოადგენს მაღალი ხარისხის აბსტრაქციის მენტალურ ერთეულს, რომელიც ენობრივ ცნობიერებაში ასახავს ხალხის მრავალსაუკუნოვან გამოცდილებას ემოციური განცდის შესახებ უნივერსალური და კულტურულად სპეციფიკური წარმოდგენების სახით. ენა ინახავს სოციალურ გამოცდილებას, ემოციები კი ამ გამოცდილების მიმართ დამოკიდებულების ობიექტივაციის საშუალებას წარმოადგენს. ემოციური კონცეპტები განისაზღვრება ისეთი სოციოკულტურული ფაქტორებით, როგორებიცაა: ტრადიციები, წეს-ჩვეულებები, აზროვნების სტერეოტიპები, ქცევის მოდელები და რომლებიც ყალიბდება ამა თუ იმ ეთნოსის ისტორიული განვითარების პროცესში.

როგორც ვხედავთ, ლინგვოკულტურული კონცეპტი წარმოადგენს კულტურულად ან ნაციონალურად შეფერილ მენტალურ ერთეულს, რომელშიც ფიქსირდება ემოციური კომპონენტი და ინდივიდისა და კოლექტივის მიერ სამყაროს შემეცნებისა და განცდის სუბიექტური და ობიექტური გამოცდილება.

ჩვენი მიზანია, განვიხილოთ, თუ რა კოგნიტური და კულტურული ფაქტორები განაპირობებს ლინგვოკულტურული კონცეპტის „დიდება“, „Слава“, „Glory“ ემოტიურობას. აგრეთვე, ქართული, რუსული და ინგლისური ენების შედარებითი ანალიზის საშუალებით გავარკვიოთ, რა მსგავსება და სპეციფიკა ახასიათებს აღნიშნული კონცეპტის გააზრებასა და ვერბალურ რეპრეზენტაციას განსხვავებული მენტალობისა და კულტურის მქონე ეთნოსების ენობრივ ხატში.

რაც შეეხება კვლევის მეთოდს, მიზანშეწონილად გვესახება მივმართოთ ენობრივი ნიშნის ლექსიკური მნიშვნელობის კომპონენტურ ანალიზს, ხოლო აზრის უმცირესი ელემენტების, მათ შორის, ემოტიური ელემენტის გამოსავლენად ვისარგებლებთ პროფ. ჟ. ვარძელაშვილის მიერ შემოთავაზებული ნანოსემების ანალიზის მეთოდით, რომელიც გულისხმობს ენის ლექსიკურ-სემანტიკური დონის ძირითადი ერთეულის – სემემის დაშლას კიდევ უფრო მცირე ელემენტებად: სემად, სემანტიკურ მარკერად, დიფერენციალურ ნიშნად, მნიშვნელობის კომპონენტად, აზრის ატომად, ნანოსემად (Вардзелашвили, 2003, 2007).

კომპონენტური ანალიზის შედეგად გამოვლინდა, რომ, მოცემული ლექსემის დეფინიციების რაოდენობაში განსხვავების მიუხედავად (ქართულში ფიქსირდება ხუთი, რუსულში – ექვსი, ინგლისურში – ხუთი), სამივე ენობრივ ხატში ფიქსირდება კონცეპტში „დიდება“ შემავალი საერთო მნიშვნელობა –საყოველთაო აღიარება, სახელი, პატივი (почет, honour) დამსახურების, ნიჭის, ღირსეული ქმედების გამო. ინგლისურსა და რუსულ ენებში „დიდება“ გულისხმობს ბრწყინვალეობას (glory, сияние), ქებას, მაღლიერებას. ქართულში – პატივისცემას და სიყვარულს. დიდება უკვდავებაა, სახელის დატოვება სიკვდილის შემდეგ. კულტუროლოგების აზრით, ადამიანისათვის დიდებისაკენ ლტოლვა, დიდების მოპოვება დაკავშირებული

ღია პირველყოფილ სურვილთან, არ გაქრეს გარდაცვალების შემდეგ. მაგრამ, თუ ამ სურვილს არ კვებავს ღირსეული იმპულსი, დიდი სულიერი ღირებულება, ის გადაიქცევა ამოუბად (тщеславие), ცუდმედიდობად (славолюбие). როცა დიდების წყურვილი (жажда славы) სცილდება მაღალი კულტურული ღირებულების კატეგორიას, ის გარდაიქმნება უარყოფით ენერგიად, რომელსაც შეიძლება სახელი კი მოაქვს, მაგრამ ის უკვე აღარ არის დაფასების, სიყვარულის, პატივისცემის მომტანი საზოგადოებრივი კრიტერიუმების თანახმად. აღსანიშნავია, რომ მსგავსი რეალიის ნომინირება ინგლისურ ენაში ხდება განსხვავებული ლექსიკური ერთეულით notoriety, რაც ეკვივალენტია ქართული „ცუდი სახელი“ და რუსული „дурная слава“ კოლოკაციებისა. როგორც დეფინიციის კომპონენტური ანალიზის შედეგები აჩვენებს, იკვეთება ორმხრივი დამოკიდებულება: ერთი მხრივ, „დიდება“ მოიაზრება როგორც წარმატების, ნიჭის ნიშანი, დამსახურების აღიარება და პოზიტიურ აზრს შეიცავს; მეორე მხრივ კი – დიდების წყურვილს ნეგატიური გავლენა აქვს (მაგ.: слава Герострата, ბოროტი საქმით მოხვეჭილი სახელი). უარყოფით აზრს ატარებს კონცეპტის „слава“ ერთ-ერთი მნიშვნელობა რუსულ ლინგვოკულტურაში და ნიშნავს ჭორს, მითქმა-მოთქმას. ამგვარად, რუსულ ენაში слухи+молва=дурная / худая слава (ვინმეს შესახებ, რომელსაც ცუდი რეპუტაცია აქვს საზოგადოებაში), რაც არ ფიქსირდება ქართულსა და ინგლისურ ენებში. უნდა აღინიშნოს, რომ ინგლისურსა და ქართულ ლინგვოკულტურაში კონცეპტის „დიდება“ ხატოვანი მახასიათებლები ყოველთვის ატარებენ დადებით შეფასებას. მასთან დაკავშირებული ან მისგან გამომდინარე უარყოფითი შეფასებები გამოხატულია განსხვავებული ლექსიკური ერთეულებით და არა დერივაციით ან სიტყვათშეთანხმებით.

ამასთან დაკავშირებით, ლოგიკურად გვეჩვენება თვალი მივადევნოთ, როგორ ავითარებს კონცეპტუალიზაციის განსხვავებულ ვექტორებს ყველა დასახელებულ ლინგვოკულტურაში არსებული თავდაპირველი „დიდება“ – ღმერთისადმი მიმართვა. თუმცა, რუსული ენობრივი ცნობიერება ინახავს მას როგორც არქეტიპულს, რაც მტკიცდება უკვე აღნიშნული ფაქტებით. რელიგიურ დისკურსში, ქრისტიანული ტრადიციის თანახმად, „დიდება“, „glory“, „слава“ აღნიშნავს ღვთის სადიდებელს, ხოტბას. „დიდება არს ღმერთისა ყოველთა სიწმიდეთა და სახიერობათა და ქველის მოქმედებათა ხსენება“ (ს.ს. ორბელიანი). სამივეში დამკვიდრებულია ღვთის სადიდებელი შეძახილი: „დიდება უფალს!“, „слава Бору!“, „Let us give glory to God!“ შესაბამისად, კულტურული მოდელის წარმართობიდან ქრისტიანობაზე ფუნდამენტური ცვლის პირობებში ცნება „დიდება“ აღარ ვრცელდება მხოლოდ ადამიანზე. დიდება ერთ-ერთი მთავარი ბიბლიური ცნებაა. „ღმერთთან მიმართებაში ის აღნიშნავს ღვთის სიდიადეს, მისგან მომდინარე ბრწყინვალეობას. ასევე, ის წარმოადგენს ღვთის საუფლოს ნიშანს, მის მარადიულობასა და სისპეტაკეს. ამქვეყნიური, წარმავალი და ცოდვილი სამყაროსგან განსხვავებით, სადაც ღმერთი ეცხადება ადამიანს, იქვე ნათელი ხდება მისი დიდება, თუმცა, ადამიანს არ უწერია სრულად იხილოს ღვთიური დიდება. როდესაც ადამიანები ქრისტეს რწმენით ხსნას პოვებენ, ისინი ღვთის შვილები ხდებიან და მათ ეხება მაცხოვრის სიტყვები: „მე მათ მივეცი დიდება, რომელიც შენ მომმადლე“ (Библейская Энциклопедия Брокгауза). ღირს მამა მაკარ ეგვიპტელს თუ დავესესხებით, წმინდანები, რომელნიც ღმერთს მადლობას სწირავენ, შეიძლება ხედავენ არა ღვთის დიდებას, არამედ ადამიანების დიდებას, მათი ახლობლების ბრწყინვალეობას, ადამიანის თვალისმომჭრელ სხივს, რომელიც შექმნა ღმერთმა და ამქვეყნიური დიდების მოპოვებით სასუფევლისკენ მიმავალი გზა გაუხსნა.

ამრიგად, ლინგვოკულტურული კონცეპტი „დიდება“ მოიცავს უმაღლესი კა-

ტეგორიის სულიერ ღირებულებებს, რწმენას, მადლიერებას, ღირსებას, დიად საქმეებს. ზოგჯერ იმდენად დიდია დიდების მოპოვების, აღიარების ცდუნება, რომ ჩვეულებრივ მოკვდავს უჭირს დაიცვას ოქროს შუალედი და ჭეშმარიტი ღირებულებების ნაცვლად იაფფასიან პოპულარობას გამოეკიდოს. „დიდება“ იმდენად ბევრისმომცველი ცნებაა, რომ ის უდავოდ უკავშირდება ემოციურ აღქმას და ემოციურ ექსპლიკაციას. კონცეპტის ბუნებიდან გამომდინარე, ეს ემოციები ხშირად ურთიერთგამომრიცხავიც არის. აღტაცება, ძლიერი და ჭეშმარიტი გრძნობა, უღრმესი პატივისცემა და მოწიწება, თავმოყვარეობა და პატივმოყვარეობა, შური და თავდადება შედის კონცეპტ „დიდებას“ კონცეპტუალურ ველში და მონაწილეობს საზოგადოებისა და პიროვნების მორალურ-ზნეობრივ ფორმირებაში.

ლიტერატურა:

1. Библейская Энциклопедия Брокгауза: электронный ресурс; режим доступа: www.dic.academic.ru; дата доступа: январь-июнь, 2011.
2. Вардзелашвили Ж. А., Наносемы лексических структур. Русское слово в мировой культуре. СПб., 2003.
3. Вардзелашвили Ж. А., Наносемы как латеральный компонент значения слова. Acta Linguistica. Vol. 1. No 1. Sofia, 2007.
4. Воркачев С. Г., Счастье как лингвокультурный концепт. М., 2004.
5. Карасик В. И., Слышкин Г. Г., Лингвокультурный концепт как единица исследования. Методологические проблемы когнитивной лингвистики. Воронеж, 2002.
6. Красавский Н. А., Русская и немецкая концептосферы эмоций (опыт лингвокультурологического анализа словарных статей). Методологические проблемы когнитивной лингвистики. Воронеж, 2002.
7. Лихачев Д. С., Концептосфера русского языка . Изв. РАН Сер. лит. и яз. Т. 52. №3.
8. Лотман Ю. М., Семиосфера. С-Пб., 2001.
9. Смирнова О. М., К вопросу о методологии описания концептов, Филология. Искусствоведение Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского, 2009, № 3.
10. Стернин, И.А., Методика исследования структуры концепта. [Текст] / И. А. Стернин // Методологические проблемы когнитивной лингвистики: Научное издание /Под ред. И. А. Стернина. Воронежский государственный университет, 2001.

ლექსიკონები:

1. The Concise Oxford Dictionary of Current English. Fourth Edition. 1958.
2. ელექტრონული რესურსი; მისაწვდომობის რეჟიმი: <http://www.merriam-webster.com/dictionary>; მისაწვდომობის თარიღი: იანვარი-ივნისი, 2011.
3. Кузнецов С. А. *Большой толковый словарь русского языка*. - 1-е изд-е: СПб.: Норинт. 1998.
4. Даль В. И. *Толковый словарь живого великорусского языка*. Издательство «Цитадель». Москва.1998.
5. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, თბ., 1986.
6. ორბელიანი ს. -ს. ლექსიკონი ქართული, ტ I, თბ., 1991.

Darejan Razmadze
Emotive Lexical Units as Linguocultural Concepts
Summary

The article deals with the issue of identifying the cognitive and cultural factors causing emotivity of linguocultural concept "Glory", „dideba”, „слава". It aims to analyze the similarities and specificity of interpretation and verbalization of the given concept in the linguistic picture of different ethnic groups according to their mentality and cultural background.

Дареджан Размадзе
Эмотивные лексические единицы как лингвокультурные концепты
Резюме

В статье рассмотрен вопрос выявления когнитивных и культурных факторов, обуславливающих эмотивность лингвокультурного концепта “Glory”, „დიდება”, „Слава”. Анализируется сходство и своеобразие осмысления и вербализации данного концепта в языковой картине различных этносов с учетом их ментальности и культурной принадлежности.

სალომე მენაბდე
(საქართველო)

**ფული, როგორც ეკონომიკური ტერმინი და
კულტურათაშორისი კონცეპტი**

ადამიანის სამყაროსთან ურთიერთობის სპეციფიკა აისახება ენაში, რომლის საშუალებითაც ის აგებს სამყაროს სურათს. როგორც მარტინ ჰაიდეგერი მიუთითებდა, ადამიანი ასახავს სამყაროს როგორც სურათს; სამყარო მისთვის სურათში გარდაიქმნება (1985). ხოლო ჟ. დელოზის მიხედვით, სამყაროს შემეცნება კონცეპტებში აისახება. ცნობილ ნაშრომში „აზრის ლოგიკა“ (1998) დელეზი განმარტავს: კონცეპტი აზრის მტკიცე კოლტია ცნობიერებაში.

ბუნებრივია, რომ კონცეპტი – აბსტრაქციაა, მაგრამ თანამედროვე მეცნიერებაში მისი არსებობა უდავოა, ხოლო სამეცნიერო დისკუსიის საგანს წარმოადგენს ამ სამეცნიერო აბსტრაქციის გაგება, რომელიც ვარირებს მეცნიერებისა და სკოლების შესაბამისად. ასე, მაგალითად, ჟაკ დელოზი და ფელიქს გვატარი ამტკიცებენ, რომ კონცეპტი, გარდა ფილოსოფიისა, ვერსად ვერ იარსებებს (1998). მაგრამ კოგნიტური მეცნიერებები და ლინგვისტიკა აღიარებს მის არსებობას ენობრივი პიროვნების ცნობიერებაში. უფრო მეტიც, კოგნიტური მეცნიერებების ციკლში კონცეპტი წარმოადგენს ძირითად, საბაზისო ტერმინს შემეცნების პროცესების შესწავლისას. ხოლო გარე სამყაროს შემეცნების პროცესს კონცეპტუალიზაციას უწოდებენ. მიჩნეულია, რომ ადამიანის ცნობიერებაში გარკვეულ ცნებასთან დაკავშირებული აზრები მხოლოდ ნაწილობრივ ექვემდებარება ვერბალიზებას, რადგან ცნებაში შედის ვიზუალური ხატები, ტაქტილური შეგრძნებები, ქვეცნობიერი და არაცნობიერი. და ეს ყველაფერი სიტყვის მნიშვნელობასთან ერთად ცნობიერებაში აყალიბებს მოვლენის კონცეპტუალიზაციას.

თანამედროვე მეცნიერება ადამიანის ბუნების შესწავლისას მიუახლოვდა არამატერიალურს, ისეთს, როგორც მისი ცნობიერების სტრუქტურებია. ამ სტრუქტურებთან შედევვის ერთადერთ საშუალებად ბუნებრივი ენის ერთეულებია მიჩნეული. ანუ, ენის ნიშნის მატერიალურიდან, აბსტრაქტულამდე: მნიშვნელობამდე, ცნებასთან და მის შეფასებამდე, იდეასთან და ასოციაციებთან. ეს ყოველივე იმ სტრუქტურას წარმოადგენს, რასაც ლინგვისტიკაში კონცეპტს უწოდებენ. ხაზი გავეუსვათ იმას, რომ ლინგვისტიკაში შეისწავლება მხოლოდ კონცეპტის ვერბალიზებული ნაწილი და მოვლენასთან დაკავშირებული კულტურული კონტექსტი. ამ შერწყმაში ვლინდება კონცეპტუალური სტრუქტურების ეთნოსპეციფიკური კომპონენტი. ხოლო მიღებული მონაცემების საფუძველზე რეკონსტრუირებენ ამა თუ იმ ენის სამყაროს სურათს.

ისევე როგორც კონცეპტი, ცნება „სამყაროს სურათი“ მეცნიერული აბსტრაქციაა. ამ ტერმინს მკვლევრები იყენებენ პასუხისთვის, თუ როგორ აცნობიერებს და ყოფს კატეგორიებად ადამიანი ათვისებულ ინფორმაციას. ლინგვისტიკაში უკვე რამდენიმე ათეული წელია ოპერირებენ ცნებით „სამყაროს ენობრივი სურათი“. მის პარალელურად ასევე სულ უფრო ხშირად იყენებენ ცნებას „სამყაროს კონცეპტუალური სურათი“. ეს უკანასკნელი გაგებულა, როგორც ადამიანის კოგნიტური მოღვაწეობის რეპრეზენტაცია, მათ შორის, ენობრივ ფორმებშიც. ამასთან დაკავშირებით, მოვიყვანოთ კუბრიაკოვას სიტყვები: სამყაროს ენობრივი სურათი „ეს არის „ადამიანის კონცეპტუალური სურათის ის ნაწილი, რომელიც მიბმულია ენასთან და რომელიც ენობრივ ფორმებშია გარდატეხილი“ (კუბრიაკოვა, 1988:142).

ჩვენი კვლევის საგანს წარმოადგენს კონცეპტი „ფული“. როგორც სამყაროს ენობრივი სურათის ფრაგმენტი. კონცეპტი „ფული“ არის კულტურულად ათვისებული, მიეკუთვნება „სოციალურ“ სამყაროს ენობრივი სურათის ფრაგმენტს. ამ კონცეპტის ენობრივი ვერბალიზატორების სიმრავლე მოწმობს მის კულტურულ ღირებულებას: ფულის გადაცვლა, ფულის ხარჯვა, ფულის ძალა და ა. შ. ყველა ეს მიეკუთვნება კონცეპტის საბაზისო დონეს, რადგან ამ ერთეულთა კავშირი პროტოტიპულ ელემენტთან ექსპლიციტურია. ცხადია, რომ ცნების ენობრივი ექსპლიკატორების სიმრავლე, მისი გათავისება სხვადასხვა ლინგვოკულტურით განპირობებულია თვითონ „ფულის“ ფენომენით: ითვლება, რომ ფული არსებობს ისევე დიდი ხანია, როგორც თვით კაცობრიობის ცივილიზაცია. ფულადი მნიშვნელობა ჩამოყალიბდა ჯერ კიდევ მონეტებამდე პერიოდში; როგორც ისტორია ამტკიცებს, ლითონის მონეტა პირველად გაჩნდ ქვ. წ. აღ. VII საუკუნეში. ჯერ კიდევ ქვ. წ. აღ. V საუკუნეში სპარსეთის მეფე დარიოსმა განახორციელა ეკონომიკური რევილუცია, შემოიღო რა ხმარებაში მონეტები. მონეტები იჭედებოდა: სპილენძისგან, ვერცხლისგან, ოქროსა და პლატინისგან. მოგვიანებით გაჩნდა ფულადი ნიშნები, რომლებსაც არ ჰქონდათ თვითღირებულება და მიმოქცევისას ცვლიდა ძვირფასი ლითონების მონეტას. ფული ყველა ადამიანს სჭერია ხელში, ამიტომაც ეს ფაქტი ყველა კულტურის უნივერსალურ ფასეულ განწყობებში აისახება: ფული – ეს მძლავრი საზოგადოებრივი ძალაა, რომელსაც შეუძლია სიკეთისა და ბოროტების მოტანა. ფული ცალკეული ადამიანისა და მთლიანად საზოგადოების ცხოვრების კონტექსტის განუყოფელი ნაწილია. დროთა განმავლობაში ფული სპეციალური მეცნიერული ინტერესის ობიექტი ხდება, რაც ობიექტის ახალ რაკურსებს აშუქებს. ეს უკანასკნელი ყოფითი ცოდნისთვის შეიძლება არ იყოს ყოველთვის არსებითი, მაგარმ პრინციპულია მეცნიერული ცოდნისთვის. ყოფითი ენობრივი ცნობიერება ცნება „ფულის“ მნიშვნელობის შემდეგ კომპონენტებს აფიქსირებს: „1. ლითონის ან ქაღალდის ნიშანი, რომელიც წარმოადგენს ღირებულების საზომს ყიდვა-გაყიდვისას. 2. რამესთვის განკუთვნილი თანხა; რისამე გადასახადი“ (არნ. ჩიქობავა). ლექსიკონის დეფინიცია აფიქსირებს ყოფით შემეცნებაში ცნების იდეალიზაციას განმარტებაში კატეგორია „ნიშნის“ შემოტანით, ანუ რაღაცა, რაც საგნის შემცვლელია. ამავე რიგში განიხილება ცნებები: „ღირებულების საზომი“, „ყიდვა-გაყიდვა“. შევადაროთ მეცნიერულ განმარტებას: „აქტივების ერთობლიობა, გამოყენებული გარიგებათა დასადებად; საყოველთაო ეკვივალენტი, რომელზედაც ხდება ყველა საქონლის გაცვლა; გრძელვადიანი ანაბრები, აგრეთვე ლიკვიდური ფასიანი ქაღალდები და საბიუჯეტო, საზოგადოებრივი ორგანიზაციების ანგარიშებზე არსებული თანხა, ბიუჯეტის სახსრები...“ (რ. ასათიანი, თანამედროვე ეკონომიკის განმარტებითი ლექსიკონი). გაუუსვათ საზი ერთ გარემოებას: სამეცნიერო ლიტერატურაში აღნიშნავენ, რომ მიუხედავად მრავალი ათასი წელი ფულის არსებობისა, დღემდე გრძელდება დისკუსია იმის შესახებ, თუ რა არის ფული და რატომ გამოიყენება მეურნეობაში.

ყოფით ენობრივ შემეცნებაში *ფული* არის: 1) *ნიშანი*; 2) *ყიდვა-გაყიდვის საზომი*. მეცნიერულ შემეცნებაში *ფული* არის: 1) *აქტივების ერთობლიობა*; 2) *საყოველთაო ეკვივალენტი*; 3) *არაფულადი ლიკვიდური სახსრები*; 4) *ანაბრები, დეპოზიტები*. გამოვეყნოთ განსხვავება: ყოფითი ენობრივი შემეცნება არ გაიაზრებს ფულს, როგორც საქონელს. თუმცა, ისტორიულად ფული წარმოდგება ნივთიერი საგნიდან, რაღაც საგნიდან, რომელიც მონეტამდე პერიოდში ასრულებდა გაცვლისას ღირებულების საზომის ფუნქციას, რომელიც შემდეგ ყიდვა-გაყიდვაში გადავიდა. ყოფითი ცნობიერება ასახავს როგორც ღირებულების საზომს, მეცნიერული – არქმევს „ეკვივალენტს“, „საყოველთაო ეკვივალენტს“. სასაქონლო წარმოე-

ბის განვითარებასთან ერთად საყოველთაო ეკვივალენტის როლი თავიდან ენიჭებოდა ძვირფას მეტალებს, შემდგომ უკვე როგორც ფულს, ხოლო მოგვიანებით – ფულის ნიშნებს, ქალაქის კუპონებს. ეს არის ყოფითი ცნების იდეალიზაციის შემდგომი ნაბიჯი, რადგანაც თავისთავად ქალაქის ნიშნებს არ აქვს ღირებულება, ის მხოლოდ კონვენციურად ითვლება ღირებულების საზომად. მიუხედავად იმისა, რომ ყოფით ცნობიერებაში ფულადი ნიშნისა და ოქროს ფონდის კავშირი პირობითია, ფულის ნიშნები ინარჩუნებენ ყველა კოლექტიურ ღირებულ განწყობას, რომელიც დაკავშირებულია სიმდიდრესთან, თავისუფლებასთან, ძალასთან.

კონცეპტი „ფულის“ სპეციფიკა იმაში მდგომარეობს, რომ ის ერთდროულად არის სამყაროს ენობრივი და მეცნიერული სურათის ერთეული, რადგან სპეციალური მეცნიერული ინტერესის საგანს წარმოადგენს (ეკონომიკა, ფინანსები, მართვა და ა. შ.). ენობრივი პიროვნება და კონცეპტი ლინგვოკულტუროლოგიის საბაზისო კატეგორიებია, რომლებიც ასახავს მენტალობასა და ბუნებრივი ენის მატარებლის მენტალიტეტს.

ლინგვოკულტურული კონცეპტების კლასიფიცირება შესაძლოა მოხდეს სხვადასხვა საფუძველით. თემატიკის თვალსაზრისით კონცეპტები ქმნიან, მაგალითად, ემოციურ, საგანმანათლებლო, ტექსტობრივ და ა. შ. კონცეპტოსფეროებს.

ასეთ კონცეპტულურ სფეროდ აქ განიხილება ეკონომიკის კონცეპტოსფერო, ხოლო ერთეული, რომელიც ამ კონცეპტულურ სფეროს ფორმირებს, არის დარგის ტერმინი. ნაციონალური კონცეპტოსფერო აფიქსირებს დეტერმინოლოგიზაციის პროცესს, როდესაც კერძო დარგობრივი ტერმინი ხდება ზოგადი ლექსიკის ერთეული.

ლიტერატურა:

1. ასათიანი რ., თანამედროვე ეკონომიკის განმარტებითი ლექსიკონი, თბ., 2009.
2. Делез Ж., Логика смысла, М. – Екатеринбург, 1998.
3. Делез Ж., Гваттари Ф., Что такое философия? М., 1998.
4. Кубрякова Е.С., Роль словообразования в формировании языковой картины мира / Е. Кубрякова С. // Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира. Наука, М., 1988.
5. ჩიქობავა არნ., ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, თბ., 1950.
6. Хайдеггер М., Время картины мира // Хайдеггер М. Время и бытие: статьи и выступления. СПб., 2007.

Salome Menabde

Money as an Economic Term and Intercultural Concept

Summary

Modern linguistics studies concepts in several directions. The basis for all scientific disciplines, as well as a linguistic and cultural categorical system is the conception of linguistic personality and the concept, which reflects the mentality of the bearer of a natural language.

The article examines the concept "Money" as a piece of linguistic picture of the world. The concept "Money" is culturally disbursed and belongs to a fragment of "social" linguistic picture of the world. Specificity of the concept "Money" is that it simultaneously is a unit of language and scientific world picture, as is within the scope of special scientific interest (economics, finance, management, etc.).

Саломе Менабде
Деньги как экономический термин и межкультурный концепт
Резюме

Исследования проблематики концепта в современной лингвистике ведутся в нескольких направлениях. Основой как для всех научных дисциплин, так и для лингвокультурологического категориального аппарата являются понятие языковой личности и концепт, которые отражают ментальность и менталитет носителей природного языка.

В статье анализируется концепт «Деньги» как фрагмент языковой картины мира. Концепт «Деньги» является культурно освоенным, и принадлежит фрагменту «социальной» языковой картины мира. Специфика концепта «Деньги» состоит в том, что он одновременно является единицей языковой и научной картины мира, так, как входит в сферу специального научного интереса (экономика, финансы, управления и т.д.)

თეა ჯღარკავა
(საქართველო)

**პროტაგონისტის დახასიათების ტექსტობრივი ბაღე შტ. ცვაივის
მოთხრობაში „მწველი საიღუმლო“. პროტაგონისტის, როგორც
პიროვნების „შიდა განზომილება“ (შინაბანი სამყარო)**

შტ. ცვაივის ნარატივში პერსონაჟთა სისტემა ატარებს ველის სახეს, რაც ნიშნავს შემდეგს: სიუჟეტის განვითარებისთვის, რა თქმა უნდა, მნიშვნელოვანია ყველა პერსონაჟი, მაგრამ კონფლიქტური სიტუაცია, რომელიც უნდა წარმოადგენდეს სიუჟეტური დინამიკის არსსა და საფუძველს, კონკრეტულად ფოკუსირებულია ბავშვ ედგარში – მისი, როგორც პიროვნების, შიდა და გარე განზომილებათა ერთობლიობაში. ამიტომ, მიგვაჩნია, რომ დახასიათების ტექსტობრივი ბაღის ცნება გამოყენებული უნდა იქნეს, პირველ რიგში, სწორედ ედგართან მიმართებაში. რაც შეეხება ტექსტობრივი ბაღის ცნებას: მხატვრული ტექსტის ორი დონის (ენობრივი და საკუთრივ ტექსტობრივი დონეების) ურთიერთმიმართების გამოხატვის მიზნით თანამედროვე ტექსტის თეორიაში არსებობს „ტექსტობრივი ბაღის“ ცნება. მონოგრაფიაში „გრამატიკულ კატეგორიათა პოეტიკა“ ლ. ნოზდრინა ლაპარაკობს ისეთი ორი ფენომენის ურთიერთობაზე, როგორებიცაა, ერთი მხრივ, ლექსიკურ-გრამატიკული ველის ენობრივი ფენომენი და, მეორე მხრივ, ტექსტობრივი ბაღის ფენომენი. იგი შემდეგნაირად განსაზღვრავს ამ ორი ფენომენის ურთიერთმიმართებას: „ლექსიკურ-გრამატიკული ველისაგან და ფუნქციურ-სემანტიკური კატეგორიისაგან განსხვავებით, რომლებიც წარმოადგენენ პარადიგმატულ კატეგორიებს, ტექსტობრივი ბაღე არის სინტაგმატიკური, ტექსტობრივი კატეგორია“ (Ноздрина, 2004:51-52) განაგრძობს რა ხსენებულ კატეგორიათა ურთიერთმიმართებაზე მსჯელობას, ავტორი წერს: „თუ დაფუძვნირდებით იმას, თუ როგორ ავლენს ველი თავის თავს ტექსტში, დავინახავთ, რომ მასში ჩნდება არა ველის ყველა წევრი, არამედ მხოლოდ ზოგიერთი მათგანი. გარდა ამისა, ზოგი ენობრივი საშუალება თითქოს „მიბმულია“ გარკვეულ ფუნქციურ სტილზე; სხვა სტილებში კი თითქმის არ გვხვდება. ასე რომ, ველი წარმოგვიდგება ტექსტში როგორც ისეთ ენობრივ საშუალებათა გარკვეულ ერთობლიობად, რომლებიც გამოხატავენ გარკვეულ სემანტიკურ შინაარსს (ტემპოლარულობას, მოდალურობას, და ა.შ), ეს ენობრივი საშუალებები ერთიანდებიან ცნებაში „ტექსტობრივი ბაღე“ (Ноздрина, 2004:51-52).

როგორც ითქვა, ფუნქციურ-სემანტიკური კატეგორიებისგან განსხვავებით, ტექსტობრივი ბაღე ატარებს არა სივრცით (ანუ ველისებრ), არამედ ლინეარულ (დროით) ხასიათს. ვფიქრობთ, ამ ორ ენობრივ და ტექსტობრივ ფენომენტთა შორის ხსენებული განსხვავების „დაფიქსირებით“ საფუძველი ჩაუყარეთ დახასიათების იმ ტექსტობრივი ბაღის ადეკვატურ წარმოჩენას, რომელიც ობიექტურად შეესაბამება ზოგადად პერსონაჟთა, პირველ რიგში კი პროტაგონისტის (ედგარის) ცვაივისეული პოეტიკის ენობრივი ასპექტის კვლევას.

როგორც უნდა იყოს ცვაივისეული პროტაგონისტის დახასიათების ტექსტობრივი ბაღე, თუ მისი სტრუქტურის განსაზღვრისას ერთდროულად დავეყრდნობით როგორც მის ლინეარულობას (დროებითობას), ისე, რა თქმა უნდა, და, პირველ რიგში, სიუჟეტთან შინაგან კავშირს. ჩვენი აზრით, ხსენებული ტექსტობრივი ბაღე გასაანალიზებლად ნარატივში ხასიათდება შემდეგი ორი ნიშან-თვისებით:

- ა) დინამიკურობით;
- ბ) ორგანზომილებიანობით.

რას გულისხმობს პროტაგონისტის დახასიათების ტექსტობრივი ბადის შინაგანი, ანუ სტრუქტურული დინამიკურობა? ამ კითხვაზე პასუხის გაცემისას გავისვენოთ ედგარის ის დახასიათება, რომელიც მას მიეცა ნარატივის ექსპოზიციის ფარგლებში და რომელიც მკითხველს აწვდიდა ბავშვის როგორც ფიზიკურ, ისე შინაგან პორტრეტს. დაერწმუნდით, ალბათ იმაში, რომ ამგვარი, შეიძლება ითქვას, „სასტარტო“ დახასიათება წარმოადგენდა ექსპოზიციის ორგანულ ნაწილს და ამავე დროს რეალიზებული იყო ძირითადად „დახასიათების“ როგორც სამეტყველო-კომპოზიციური ფორმით. არ უნდა დაგვაფიქვდეს, რომ პერსონაჟის ნარატიულ დახასიათებასა და ნარატიულ სიუჟეტს შორის არსებობს (ყოველ შემთხვევაში, ასეა ცვაიგთან) სიღრმისეული კავშირი: როგორც უკვე იქნა ჩვენ მიერ მინიშნებული, მოცემულ გასაანალიზებელ ნარატივში სიუჟეტის „ღერძი“, ანუ მისი დამფუძნებელი კონფლიქტი გამოიხატება იმით, რომ პროტაგონისტში (ბავშვ ედგარში) ხდება ის, რასაც შეიძლება ვუწოდოთ „ეგზისტენციალური გარდატეხა“ (თუ გავისვენებთ, რომ ტერმინ „ეგზისტენციით“ თანამედროვე აზროვნებაში აღინიშნება, როგორც ოფ. ბოლნოვი ამბობს, ადამიანის „შინაგანი, ანუ სიღრმისეული, ბირთვისეული განზომილება (*die letzte Innerlichkeit*), (*das innerste Kern*)“ (Большов, 1999:38), მაშინ გასაგები გახდება, თუ რატომ უნდა მივიჩნიოთ ბავშვში მომხდარი გარდატეხა არა უბრალოდ ხასიათობრივ ცვლილებად, არამედ სწორედ „ეგზისტენციალურ გარდატეხად“. თამამად შეიძლება ითქვას, რომ იმ საშინელმა იმედგაცრუებამ, რომლის მოწმე გახდა და რომელიც ასე მძიმედ განიცადა ბავშვმა, მას მთლიანად შეუცვალა დამოკიდებულება როგორც ადამიანისადმი, ისე სამყაროსადმი და საკუთარი თავისადმი. ჩვენი აზრით, გამართლებული იქნება, თუ სიუჟეტთან ამგვარად, ანუ სიღრმისეულად დაკავშირებულ დახასიათებას ვუწოდებთ ცვაიგის მიერ შემოთავაზებულ „გარდატეხის პოეტიკას“.

როგორც ვხედავთ, პროტაგონისტთან დაკავშირებული დახასიათების ტექსტობრივი ბადე ცვაიგისეულ ნარატივში ატარებს დინამიკურ ხასიათს, ეს დინამიკურობა კი განპირობებულია ამ დახასიათების შინაგანი, სიღრმისეული კავშირით სიუჟეტთან.

პროტაგონისტის დახასიათების ტექსტობრივი ბადის, როგორც დინამიკური სტრუქტურის განსაზღვრის შემდეგ, ბუნებრივია, დავსვათ შეკითხვა: რაში მდგომარეობს ამ ტექსტობრივი ბადის ორგანოზომილებიანობა?

ამ კითხვაზე პასუხის გაცემისას კვლავ უნდა გავისვენოთ ტექსტობრივი ბადის ზემოთ ხაზგასმული დინამიკურობა და ამ დინამიკურობის შინაგანი კავშირი ნარატივის სიუჟეტთან. მაგრამ იგივე ტექსტობრივი ბადის მეორე ასპექტის, ანუ მისი ორგანოზომილებიანობის ჩვენებისა და განსაზღვრისთვის უკვე აუცილებელი ხდება თვით ცვაიგისეული სიუჟეტის, როგორც ერთიანი ფენომენის ბიპოლარულობაზე მსჯელობა: ვგულისხმობთ იმ გარემოებას, რომ ამ სიუჟეტს აქვს ორი განზომილება – შინაგანი და გარეგანი: სიუჟეტის შინაგანი განზომილება, ანუ, სხვაგვარად რომ ვთქვათ, შიდა სიუჟეტი, მოგვითხრობს იმ შინაგან ძვრებზე, რომლებიც ხდება პერსონაჟთა შიდა სამყაროში, ხოლო სიუჟეტის გარეგანი განზომილება, ანუ, სხვანაირად რომ ვთქვათ, „გარე სიუჟეტი“, მოგვითხრობს იმის შესახებ, თუ როგორ აისახება ხსენებული შინაგანი ძვრები პერსონაჟთა ურთიერთობაზე.

სწორედ ცვაიგისეული სიუჟეტის ეს ბიპოლარულობა (ორგანოზომილებიანობა) უნდა მივიჩნიოთ, ალბათ, იმ ორგანოზომილებიანობის წყაროდ და საფუძვლად, რომლითაც ხასიათდება დახასიათების ტექსტობრივი ბადე ნარატივის იმ ასპექტში, რომელიც ეხება პროტაგონისტ ედგარს. პროტაგონისტის ცვაიგისეული პოეტიკა გამჭოლად და თანმიმდევრულად ორგანოზომილებიანია: ავტორი მოგვითხრობს იმ შინაგან ძვრებზე, რომლებიც ხდება ედგარის შინაგან სამყაროში, ანუ

მასში მომხდარ „ეგზისტენციულ გარდატეხაზე“ და, როგორც წესი, გვიჩვენებს ამის შემდეგ, თუ როგორ აისახება ეს გარდატეხა მის ურთიერთობაზე ნარატივის სხვა პერსონაჟებთან.

ლიტერატურა:

1. Ноздрина Л. А., Поэтика Грамматических категорий, Москва, „Тездурус“, 2004.
2. Больнов О. Ф., философия Экзистенциализация, Санкт-Петербург, 1999.

Tea Jgarkava
The main character's textual net in Stefan Zweig story "Burning Secret"
Summary

The given article deals with those improvements of the main character which are going on in his inner world and his sudden changes reflections on mutual relations with the characters.

We come to the conclusion that the textual net in Stefan Zweig's narrative has a dynamic disposition. This disposition defines inner close connection with the topic.

Tea Djgarkava
Текстовая сеть главного героя в новелле Стефана Цвейга "Жгучая тайна"
Резюме

В данной статье рассматриваются те положительные изменения в образе главного героя, которые происходят в его внутреннем мире и отражения его внезапного изменения на взаимоотношения с другими персонажами произведения.

Мы приходим к выводу, что текстовая сеть в повествовании Стефана Цвейга имеет динамический характер. Это расположение определяет внутреннюю тесную связь с темой.

ვარდო ჩოხარაძე
(საქართველო)

შავშური ლექსიკის ზოგიერთი საკითხი

თანამედროვე თურქეთის ტერიტორიაზე ისტორიული საქართველოს მნიშვნელოვანი ნაწილი მდებარეობს. მათ შორისაა შავშეთი. მისი ერთი ნაწილი თურქეთის რესპუბლიკის, ხოლო მეორე – საქართველოს შემადგენლობაშია. ქართული ენა შენახულია იმერხევის ხეობაში, უსტამისში, ჩაქველთასა და მაჭახელში. შავშეთის მეორე ნაწილი მეთურქულაა.

ნიკო მარის განმარტებით, იმერხევეში ქართული ყველგან როდი იცინან, მაგ.: დიობანში, შოლტისხევეში, აგარაში და ა.შ. აქ მცხოვრებ ქართველებში დავიწყებას ეძლევა ქართული ტრადიციები, ქართული ყოფა. თანდათან შევიწროვდა ქართული ენა. სახელმწიფო ენა, თურქული, ჩვენებურთა მეტყველებაზე დიდ ზეწოლას ახდენს, შედეგად ქართული ენა თანდათან დავიწყებას ეძლევა (მარი, 1911).

მიუხედავად ამისა, თურქეთის საქართველოში (ტაოში, შავშეთში, იმერხევესა და მაჭახელში), განსაკუთრებით უფროს თაობაში, მშობლიური ენა და ადათ-წესები ასე თუ ისე მაინც არის შემონახული. ისიც საგულისხმოა, რომ ბოლო დროს საქართველოსა და თურქეთს შორის პოლიტიკური და ეკონომიკური ურთიერთობების გაღრმავება შავშეთში მცხოვრებთა ქართულ მეტყველებაზე დადებითად აისახა.

ქვემოთ განვიხილავთ ქართულ-თურქული ლექსიკური ურთიერთობის რამდენიმე შემთხვევას, კერძოდ:

- ა. ქართული სიტყვები უქონლობის მაწარმოებელი სუფიქსებით;
- ბ. თურქული სიტყვა ქართული მაწარმოებლით;
- გ. თურქული სიტყვა თურქული მაწარმოებლით.
- ა. უ-ლ უქონლობის სახელს აწარმოებს. მაგ.:

უკაცო - (უქმრო) - „უკაცო ქალი კიდო კარქა აფერებს იდარეს“ (ინ.); „უკაცოთ ცოდვა ხარ“ (ინ.);

უთაგბოლო - უპასუხისმგებლო - „უთაგბოლო ბაღნები არ არიან“ (ინ.);

უდელო - დედის (ძირის, კვეთის) გარეშე: „რძე უდელო ნუ შედგება, მივცეთ დედა!“ (ინ.);

უშვილო შვილი - ნანატრი შვილი, დედისერთა: „უშვილო შვილივით შეფერებული ნუ ხარ!“ (ინ.);

„უძაღლო ვერ დავმდგარვარ“ (ჩაქ).

თურქული გზით შემოსულ სიტყვებში გამოყენებული ქართული თანდებულები:

„ესკერში“, „ქენერში“, „მაჰალეში“, „არაბაში“, „დულუნში“, „მექთეფებში“ „ინსნები“, „ქოშესთან“ და ა. შ:

„ესკერში“ – (არ. asker) - „ჯარისკაცი“, „სამხედრო სამხასხური“. „წვედა ჩემი კაცი ესკერში“ (უსტ.); „ესკერში წასული არ იყო ჯერ“ (ბაზგ.)...

„ქენერში“ – (kenar) - „ყართოფ ყანი ქენერზე ვთესავთ“ (უსტ.); „იგზე ჩემი ტყუპები იყვნენ ყანი ქენერზე“ (სვირ.)...

ამ სიტყვებში შეინიშნება ბგერათმონაცველობა და ასიმილაციის საფუძველზე მომხდარი ცვლილებები. სრული ფორმაა „ასქერ“, „ქენარ“, ხოლო მოქმედი წარმოთქვამს „ესკერ“, „ქენერ“. „ა“ ენაცვლება „ე“ ხმოვანი, ხოლო „ქ“ თანხმოვანს ენაცვლება „კ“.

ნ. გურგენიძის მიხედვით, „ა“ და „ე“ ბგერათმონაცვლეობა კანონზომიერ მოვლენად მიიჩნევა. აჭარულ დიალექტში, თურქულიდან შემოსულ სიტყვებში მოკლე „ა“ () „ა“ ხმოვნითაა გადმოცემული, ხოლო იგივე სიტყვები თურქულსა და თურქულ დიალექტში „ე“ ხმოვანს გადალევს (გურგენიძე, 1973:106-107).

სამხრულ მეტყველებაში ზოგჯერ (k) () თანხმოვანი „ყ“-ს, ზოგჯერ კი „კ“ თანხმოვანს გადალევს (გურგენიძე, 1973:137).

შავშურ მეტყველებაში გვხვდება ისეთი შემთხვევები, როდესაც მთქმელი ერთილაიგივე სიტყვის წარმოთქმისას იყენებს როგორც „ა“, ისე „ე“ ხმოვანს. მაგ.:

მაჰალე/მეჰელე – (მაჰალე) – „უბანი“. „მაჰალეში დგას“ (ხევწ); „იმ მეჰელეში გახვალ იპოვნი“ (ჩიხ.)... „ში“ მარტივი ერთმარცვლიანი თანდებულია და სახელს მართავს მიცემით ბრუნვაში. თურქულად იქნება „mahalede“.

დულუნ/დუგუნ - „düğün“ – 1. „ქორწილი“, „ლხინი“, „საქორწილო ზეიმი“: 2. წინადაცვეთის რიტუალთან დაკავშირებული ლხინი: იგი იწერება როგორც „düğün“, მაგრამ იკითხება როგორც „düyün“. სიტყვა დულუნი ორი ფორმით გვხვდება შავშურში. 1. დულუნი. მაგ: „ერთმანეთი დულუნში დევნახეთ“ (შავშ.); „დულუნ დუუცადევთ, დულუნ და ემესა წვიღებ სუ ყველა ფერსა“ (შავშ.). 2. დუგუნი მაგ: ძველად დუგუნებში გარმონს დუუკრავენ“ (ტაო); „დუგუნამდე ხუთი ექსვი თვე გევიდა, ჰიხ არ დიმიანახავს“ (შავშ.); „ადეთი არი. დუგუნამდე მისი მშობლები მოდიოდნენ“ (შავშ.);

თურქული ენის განმარტებით ლექსიკონში „düğün“ ძირითადი მნიშვნელობით ნიშნავს „ქორწილს“, „ლხინს“, ხოლო გადატანითი მნიშვნელობით - ბავშვის დაბადებასთან და წინადაცვეთის რიტუალთან დაკავშირებულ ლხინს.

სიტყვა „düğün“ აჭარულ დიალექტში „sünnet düğün“-ის მნიშვნელობითაა დამკვიდრებული („წვეულება“, „ლხინი“), იმავე ფორმით არის დადასტურებული თურქულ ენაში.

არაბა – (araba) - „მანქანა“, „ვეტი“: „ჩვენ სამი თანე ვართ, ადგილი არ გექნებათ არაბაში“. „არაბაში“ - „ში“ მარტივი ერთმარცვლიანი თანდებულია და სახელს მართავს მიცემით ბრუნვაში. გამოხატავს „შიგ“ მყოფს. თურქულად გამოითქმის „arabada“. „da“ თურქულ ენაში ადგილობითი ბრუნვის მაწარმოებელია, რომელიც გამოხატავს ადგილს, კონკრეტულად თუ სად ხდება მოქმედება.

„ქოშესთან“ – (köşe) - „კუთხე“: „ისინი იმ ქოშესთან არიან“ (უსტ.); „ქოშესთან აკეთებენ მაგასა“ (ჩაქვ.)... „ქოშე“ - კუთხე, „თან“ თანდებული, რომლის ძველი ფორმა იყო „თანა“. ძველ ქართულში ნათესაობით ბრუნვასაც მოითხოვდა, ახალში კი მხოლოდ მიცემითს.

არხათაში – (თ. Arkadaş) - „მეგობარი“, „ახლობელი“, „ამხანაგი“: „არხატაშებმა ისე რაცხა უთხრეს მე რა ვიცი“ (ბუჯ.) სიტყვა „Arkadaş“ ორი ნაწილისაგან შედგება: „Arka“ - ზურგი და „Taş“ - იგივეა რაც „Daş“ და ნიშნავს თანამონაწილეს, სიტყვა-სიტყვით თანამეზურგეს

ქეფენში – (არ. Kefen) – სუღარა: „კდარი შეხვევლია ქეფენში“ (ინ).

მეზერ – (არ. Mezer) – საფლავი: „წიყვანებენ ხოჯები ყურანს იკითხებენ და ჩადებენ მეზერში“ (თხ).

გურჯიჯაზე – „გურჯიჯაზე არ ვილაპარაკებდით, სულ თურქიაზე იყო სიმღერა“ (გურბ.); „უწინ მუუთქვამდენ, მაგრამ თურქიაზე“ (ფეთ.)...

გურჯისტანიდან – (Gurcistan - „საქართველო“): „გურჯისტანი იქოვრობა ლა-მაზი ყოფილა“ (ბაზგ.); „ერთი ბიჭი დავაქორწილო“ და „გურჯისტან არი“ (ხ.);

„მოდლოდენ გურჯისტანიდან, გამოადებიეს ფაშაფორთი“ (იფხ.);

თურქულიდან შემოსული – ებ სუფიქსით ნაწარმოები სახელები:

მექთეფ – (mektep) – „სასწავლებელი“. „მექთეფებში რომ არ აკითხებენ, გურჯიჯა არ იციან“, „ჩუენი ბაღნები მექთეფებში იარებიან“.

„მექთეფ“ არის სასწავლებელი, „ებ“ მრავლობითი რიცხვის სუფიქსი და „ში“ თანდებული. თურქულად იქნება (mekteplerde) – „სასწავლებელი“, „ler“ მრავლობითის ნიშანი და „de“ ადგილობითი ბრუნვის ნიშანი.

გენჯები – (თ. Gençler – ახალგაზრდა, ჭაბუკი, ყმაწვილი): „დედაბერი თუ მოკდა არ ვიტირავთ, გენჯები თუ მოკდენ, დიდი ტირილი გვაქვან მაშინ“...

ეთრაფებში – (Etraf – მხარეები, გარემო, მიდამო, არემარე): „იქიდან მომსვლელი კაცები ეთრაფებში დაჯდებიან“ (ერ.)...

დუგუნებში – („Düğün” – ქორწილი): „გვაქ ჭანჭური, წურილი ზეითუნივით, რომ მუა, მოკრეფ, გავახმოთ, შევინახავთ დუგუნებში იხმარენ“ (იფხ.);

თორუნებმა – (Torun – შვილიშვილი): „მე თურქია იმფო არ ვიცი, თორუნებმა იციან აბა არ იციან?!“ (დაბ.);

ინსნები – (არაბ. İnsanlar) – ადამიანი, კაცი, ხალხი, ადამიანები, კაცთა მოდგმა: lar, ler – თურქული მრავლობითი რიცხვის მაწარმოებელი „თქვენი ქართველები ზორ კად ინსნები არიან“; „ბაშხა ბაშხა ინსნებს არ ახსოვს“ (ისკ.); „იქავრ ინსნებ ვებუცე“ (მაჭ.); „ესა აწყენს ინსნებსა“ (მაჭ.); „კაი ინსნები არიან“ (მაჭ.)...

საუბარში ფიქსირდება აგრეთვე „ებ“ თემის ნიშნით ნაწარმოები ზმნა „დადინგლება“. „dinlemek“ – „მოსმენა“, „გაგება“, „დასვენება“: „თქვენ კასეტები არ გაქვან, მე ვუდინგლებ?“, „რადიოში ვუდინგლებდით“ (მ.).

ზმნაში „გ-უ-დინგლ-ებ“ „გ“ I პირის სუბიექტური ნიშანია და „უ“ სასხვისო ქცევის ნიშანი. „დინგლ“ ძირი მიღებულია თურქული დინღემექ-ისგან (ძველი ფორმა გექონდა დინღემექ – „მოსმენა“, „დაჯერება“). ზმნის „დინღე“ – ფუძიდან, რომლის ფუძისეული „ე“ არ ჩანს ქართული „ებ“ თემის ნიშანთან სიახლოვის გამო. უნდა გექონოდა „გ-უ-დინღე-ებ“. ორი ხმოვნის შერწყმის შედეგად მივიღეთ: „გ-უ-დინგლ-ებ“.

შავშურში იგივე ფორმა გვხვდება –ავ თემის ნიშნითაც:

ვუდინგლავ (შდრ. ვაკეთავ). „მე რადიოს ვუდინგლავ“ (იფხ.);

დადინგლავს - დინღილით ამოავსებს ჭურჭლის კედელზე გაჩენილ ნასვრეტებს: „გაზაფხულზე ანაი დადინგლავს კასრებ, გუარდებ გამთბარი დინღკელითა“ (მეზ.);

დადირეგავს/დადირეღავს – ბოძს შეუყენებს: „შეფთალის ტანებ დადირეგავს“ (ად.)...

-უ აფიქსით ნაწარმოები სახელები:

ზბერექეთო (არ. bereket – სიკეთე, დოვლათი, სიუხვე): „უდოვლათო, ზბერექეთო ინსანია თლათ, ხელებში უქარდება ყუელამფერი“ (თ.ქ.);

უღუგუნო – („düğün” – ქორწილი): „უღუგუნო იქნება ახლანდელი გენჯები“.

ტაოურ მეტყველებაში ამ სიტყვას წარმოთქვამენ როგორც „ღუღუნი“. მაგ.:

„ღუღუნ ღუუცადევო, ღუღუნ და ემესა წეიდებ სუ ყველა ფერსა“ (შავშ.).

უფიშმანია – (სპ. pişman – მონანიება, დანანება): „ასე უფიშმანიან კაცებსა“ (სტ.).

თურქულიდან შემოსული –**ობ** თემის ნიშნით ნაწარმოები სახელები:

ფეთიმობა - ობლობა: „ბადვი გეიზარდა ფეთიმობაში“ (სტ.); „ფეთიმობით გაზდილი ვყავარ ნენეჩემსა“ (ინ.).

ემექლობა – (თ. Emekli) – I. პენსიონერი, სამსახურიდან გადამდგარი: „ემექლობა გავეხდით, ჩვენ ახლა არ ვმუშაობთ“; „ახლა ოღრეთმენი ქი ხარ, ემექლი გახდები, ფარა არაა იქა?“ (მან.)...

თურქული სიტყვები თურქული მაწარმოებლით:

გელინლუქი – (Gelinlik) – პატარძლობა, საპატარძლო ტანსაცმელი: **lik** – მაწარმოებელია, რომელიც დანიშნულების სახელებს აწარმოებს. „გელინლუქის უკან იდო და მეიტანდნენ“ (აქ.); ჩემი **გელინლუქის** კაბა მე შევეკერე“ (აქ.)...

გურჯუჯა/გურჯიჯე – (თ. Gürcüce) – „ქართული ენა“, „ქართულად“: **Gürcü** – „ქართველი“ და **ca, ce** – არის მაწარმოებელი, რომელიც ენას აწარმოებს: „გურჯიჯაჲ ჰინ არ გვიმღერია, ჩვენზე დიდვანებს უმღერია“; „ახლა გურჯულაჲ ძალვან დედერლი გახდა“; „იქვერი გურჯიჯა არ იციან აქ“ (იფხვ.);

თურქჩა – (Türkçe) – „თურქული (ენა)“, „თურქულად“: „ბაღნებმა კად იყვონო სულ თურქჩას ვილაპარაკებდით“ (ქართლ.); „ჰემ თურქჩა, ჰემ გურჯუჯა ვლაპარაკობ“ (გვერ.);

თურქული **ca, ce, ça, çe** ქართული „ულ“-ის ფარდია:

უნდა ითქვას, რომ თურქულის გავლენა შავშურზე (და საერთოდ სამხრულ კილოებზე) განსაკუთრებით ხელშესახებია ლექსიკურ დონეზე. რაც შეეხება შავშურის ფონეტიკურ და გრამატიკულ სტრუქტურას, იგი ჯერ კიდევ ინარჩუნებს თვითმყოფადობას.

ლიტერატურა:

1. თურქულ-ქართული ლექსიკონი, I-II, სტამბოლი, 2001.
2. ფუტკარაძე შ., ჩვენებურების ქართული წიგნი პირველი, ბათ., 1993.
3. Март Н.Я. Георгий Мерчул, Жизнь св. Григория Хандзийского поездки в Шавшетию и Кларджию. ТРАГФ, т.VII, СПб., 1911.
4. გურგენიძე ნ., აღმოსავლური წარმოშობის ლექსიკური ელემენტები აჭარულსა და გურულში, თბ., 1973.
5. Kâmüsi Türki Şemseddin sâmî 1989.
6. Türkçe sözlük – Ankara 2005, 10 baskı.

Vardo Chokharadze *Some issues on Shavshian lexics* **Summary**

The paper deals with some cases of Georgian and Turkish lexical interrelation, namely: Georgian words with negative suffixes, Turkish word with Georgian prepositions; Turkish words with Turkish prepositions.

Spoken language also uses verbs formed by “**eb**” theme symbol “**dadingleba**.” “**Dinlemek – to listen**”, “**gageba - to understand**”, “**dasveneba - to rest**”: “Don’t you have some cassettes I could listen to?”.

As for the phonetical and grammatical structure of Shavshuri, it still retains its

independence.

We think that from the linguistic point of view the material gathered by me must be of great importance. By its observation, we can define the changes the Turkish lexics undergoes and how it retains its form in the speech of Georgian people.

Вардо Чохарадзе
Некоторые вопросы шавшетской лексики
Резюме

В статье рассматриваются некоторые случаи грузинских и турецких лексических взаимосвязей, а именно: грузинские слова с отрицательными суффиксами, турецкое слово с грузинскими предлогами; турецкие слова с турецкими предлогами.

Разговорный язык также использует глаголы, образованные символом „тд“ - „და-ღიბგლებს“: „Dinlemek - прослушивание“, „გაგება - понять“, „დასვენება - отдохнуть“: „У Вас не будет кассет, которые я мог бы послушать?“

Что касается фонетической и грамматической структуры Шавшетии, он все еще сохраняет свою независимость.

Эльмира Зогранян
(Грузия)

КОГНИТИВНЫЕ МОДЕЛИ ТЕМПОРАЛЬНОСТИ

Проблема концептуализации моделей знания в сознании человека тесно связана с историей освоения явлений и реалий. Модель сознания формируется вместе с практическим опытом, рефлексией и научным знанием. Поэтому вне исторического контекста анализ процессов концептуализации не может быть полным. Тема нашего обзора – понятие «время» в сознании человека.

Насколько реально время? Зависит ли оно от сознания или существует вне него, ибо носит объективный, всеобщий и универсальный характер? Значит ли это, что от сознания зависит восприятие времени, но не его природа? Является ли оно иллюзией интеллекта или существенным свойством вселенной?

Выдающийся русский философ В. С. Соловьев определял время как основное условие всякого конечного существования: время не допускает ни эмпирического (основанного на опыте) объяснения происхождения, ни рационального (рассудочного) определения его сущности (Соловьев, 1989). А уже Мартин Хайдеггер, говоря о чертах времени, которые диктует нам здравый смысл и научное понятие соразмерности, характеризует их как черты неподлинного, вечно времени. А подлинное время для человека – это экзистенция (страх предвосхищающего опыта смерти). «Подлинное время» двояко действует на сознание человека: оно указывает человеку на незначительность всех его проектов, но оно же побуждает человека сконцентрироваться на собственном времени (Хайдеггер, 1993). Поэтому, в общих чертах, философские рассуждения о времени основаны на признании дихотомии: «объективное время – субъективное время» и носят онтологический, метафизический характер.

Как пишет М. Фуко, в каждой культуре между использованием того, что можно было бы назвать упорядочивающими кодами и размышлениями о порядке, располагается чистая практика порядка и способов бытия (Фуко, 1977:38). Начиная с первых греческих мыслителей, понимание знания – это уметь найти начало или природу вещей.

В эпоху античности складываются субстанциональная и реляционная концепции времени. Первая связывается, прежде всего, с сочинениями Платона (время как движущийся образ вечности), вторая – с сочинениями Аристотеля (время как число, мера движения).

Тенденция к субъективации времени продолжилась в рассуждениях античного философа-идеалиста Плотина, основателя неоплатонизма, которого принято считать создателем оригинальной теории вечности, и в доктрине христианского богослова Аврелия Августина (Блаженный Августин).

Плотин относит вечность к Уму (умопостигаемому миру), а время – к мировой душе. Мировая душа бестелесна, она созерцает идеи мира и является источником движения чувственного мира. Плотин определяет время как «жизнь души, которая в процессе движения переходит от одного проявления жизни к другому» (Плотин, 1995:334)

Размышления о времени начинаются у Августина с признания: «Признаюсь Тебе, Господи, я до сих пор не знаю, что такое время, но признаюсь, Господи, и в другом: я знаю, что говорю это во времени... Каким же образом я это знаю, а что такое время, не

знаю? А может быть, я не знаю, каким образом рассказать о том, что я знаю?» (Августин. Исповедь, XI, 32). Философ, таким образом, подчеркивает несоответствие между интуитивной очевидностью этого феномена и трудностью его осмысления. Своими рассуждениями богослов подходит к истокам психологической концепции времени: прошлое и будущее существуют, но существуют в сознании человека. К эпохе Средних веков относятся и рассуждения о времени Фомы Аквинского и Бонавентуры.

В науке Нового времени об этом неуловимом феномене размышляли Декарт, считавший, что время дано только в нашем мышлении, Гоббс, выводивший идею времени из образа движущегося тела, Спиноза, различавший вечное и длящееся...

Для Лейбница время, как и пространство, не могут существовать независимо от тел (исключая существование идей в уме Бога). В его теории пространство – это порядок существования, а время – последовательность различных явлений.

В философии Канта время присуще не самим предметам, а только субъекту, который их созерцает. Поэтому философ вводит понятие «трансцендентальное время», время, которое существует в виде некоторого образа-схемы в сознании человека. Это – чувственный образ времени, основанный на понятиях рассудка, но переведенный на язык чувств. При этом время у Канта неотделимо от движения и изменения.

Австрийский философ Ф. Brentano, уже в XIX веке, ставит проблему необходимости разграничения длительности времени (объективной) и ощущения длительности времени (субъективной). Понятие времени, по Brentano, выводится именно из ощущений.

И если Brentano полагал, что время состоит из отдельных мгновений-актов, то в XX веке философ-феноменолог Гуссерль провозглашает: время – это непрерывный континуум непрекращающихся изменений, которые сливаются в сознании человека. Этот континуум не подлежит делению на фазы, а то, что мы делим время – не более, чем абстракция. Поэтому для феноменологической философии часы – это эпистема, с которой человек соотносит временную реальность, цикличность, ритмичность и мерность времени. Часы-образ, в котором для человека сливаются в единство время, движение и место. По Гуссерлю, время следует анализировать через анализ сознания, только так оно может быть понято: время – это переживание в едином потоке переживаний.

Но М. Хайдеггер не принимает концепции времени как бесконечно длящегося континуума делений. В философии Хайдеггера время – это то, что сознание фиксирует как нечто конечное, направленное к смерти. «Само бытие есть время». Следовательно, время – это главная форма самосознания.

Э. Кассирер в концепции созданной им философии языка называет тело человека центром некоторой сетки координат временных и пространственных обозначений. От чувства времени человек продвигается в процессе познания к понятию времени, и это находит отражение в языке (см. об этом: Новая философская энциклопедия, 2001).

Человеческая деятельность обусловлена языком, сложившимися в нем представлениями, понятиями, концептами. И если это так, то «мы имеем дело не с объективной реальностью, а с когнитивными доменами, которые мы наблюдаем через призму других когнитивных доменов, переходя из одного домена в другой. Чтобы ответить на вопрос о времени, необходимо связать опыт использования слова с опытом деятельности, сопровождающейся словом. /.../ За словом «время» скрываются, прежде всего, последовательность и одновременность, абстрагированные от конкретных процессов, поддерживающих жизнедеятельность системы. Исходя из этого, настоящее,

прошлое и будущее следует считать изобретениями человеческого разума, понятиями, служащими для объяснения нашего существования, проживания, присутствия, которое ощущается как происходящее «теперь» [Maturana, 1988; 1995; 1999; Maturana & Varela 1980] (Чугунова, 2009, АДД).

Жиль Делез, один из самых известных философов XX века, провозгласил: «Человек представляет собой фигуру из песка между морским отливом и приливом». И если время – изобретение человеческого разума, тогда обретает логику и постмодернистский тезис отказа от времени, развитый Ж. Делезом и Ф. Гваттари в труде «Что такое философия?» (Делез, Гваттари, 1998).

На основании представленного выше обзора философских концепций можно сделать вывод: объективная реальность, будучи не всегда достигаемой для познания человека, неизбежно преломляется в его сознании, памяти и языке. Никакая реальность, никакая субстанция не может быть отделена от того, кто воспринимает ее, то есть от человека. Делез ввел в философию понятие «граница между знанием и незнанием» (Алфавит Жилия Делеза, 2003:44). Воспользовавшись образом метафорическим Делеза, полагаем, что попытки понимания времени человеком проистекают в этом пространстве.

Полагаем, что исходной установкой лингвистического аспекта анализа процессов концептуализации понятия «время» является следующее:

1. Время – одна из главных форм самосознания: «Само бытие есть время» (Хайдеггер).
 2. Время – основное условие всякого конечного существования (Соловьев).
 3. Временные представления связаны с мировоззрением, обыденным сознанием, с реальной жизнедеятельностью людей.
 4. От чувства времени человек продвигается в процессе познания к понятию времени, и это находит отражение в языке (Кассирер, Деррида); время, в том числе, проявляется через язык.
 5. Понимание времени человеком стремится к объективному, но всегда содержит субъективное начало.
 6. «Научное» и «обыденное» время могут быть представлены в виде дихотомии «объективное время – субъективное время»; понятие «время» выводится в обыденном сознании из ощущений.
 7. Время в человеческом сознании связано как с опытом использования слова, номинирующим понятие, так и с опытом деятельности, стоящим за этим словом.
- В связи с вышеизложенным приведем слова Э. Бенвениста: «Язык придает основную форму тем свойствам, которые разум признает за вещами» (Бенвенист, 2002:111).

Литература:

1. Августин Аврелий Исповедь., М.,1991.
2. Бенвенист Э. Общая лингвистика. М., 2002.
3. Делез Ж., Гваттари Ф. Что такое философия? СПб., 1998.
4. Плотин. Эннеады. Киев, 1995.
5. Соловьев В. С. Сочинения: В 2 т. Т. 2. М., 1989.
6. Фуко М. История безумия в классическую эпоху. СПб., М.,1997.
7. Хайдеггер М. Время и бытие. Статьи и выступления. М.,1993.
8. Чугунова С. А. Концептуализация времени в разных культурах. АДД. Тверь, 2009.
9. Новая философская энциклопедия. М., 2001.

ელმირა ზოგრანიანი
ტემპორალობის კოგნიტიური მოდელები
რეზიუმე

დროის ბუნების შესახებ არსებული ფილოსოფიური შეხედულებების მიმოხილვის საფუძველზე, სტატიაში წარმოდგენილია დასკვნა, რომ დროის ფენომენი მიეკუთვნება ცნობიერების კატეგორიათა რიგს, რომელიც შეგრძნებებით აღიქმება. მისი გაგების რაკურსი დამოკიდებულია შემეცნებითი აზრის განვითარებაზე, ხოლო შემეცნების შედეგები აუცილებლად გარდატყდება ცნობიერებაში, მესხიერებასა და ენაში.

სტატიაში ჩამოყალიბებულია ცნების „დრო“ კონცეპტუალიზაციის პროცესების ანალიზის ლინგვისტური ასპექტის საწყისი განწყობა.

Elmira Zogranyan
Cognitive Models of Temporality
Summary

Based on the review of the philosophical viewpoints about the nature of Time, the article concludes that the phenomenon of Time refers to the sensitive categories of consciousness. Angles of its understanding depend on the development of cognitive thinking, and the results of knowledge is inevitably refracted in consciousness, memory and language.

In conclusion, the initial installation of the linguistic aspects of the analysis of conceptualization process of the conception "Time" is formulated.

Леонид Джахая, Христо Мутафов
(Грузия) (България)

КЪМ ВЪПРОСА ЗА СТРУКТУРНИТЕ ЕЛЕМЕНТИ НА НАУЧНИЯ ТЕКСТ

I

Приемайки, че научният текст (тезиси, статия, брошура, монография) образува цялостна речева знакова система, следва, че основна негова структурна единица е речевото изказване под формата на граматично изречение, което възможно най-пълно предава съдържанието се в него научно съобщение. Това е вярно дотолкова, доколкото изречението действително е елементарно структурно подразделение на научния текст и повечето формулировки на научни закони, дефиниции на научни понятия или тезиси се предават именно във форма на отделно речево изказване (изречение). Но изчерпателни формулировки на научни закони, дефиниции и тезиси рядко могат да се изразят с едно елементарно граматично изречение («от точка до точка»). Анализът показва, че като структурни подразделения на научния текст исторически са се утвърдили 1) граматическото изречение като най-малка елементарна единица на осмислен научен текст, 2) абзацът като развита относително завършена мисъл, която ученият съзнателно обособява по съответния начин, 3) главата (раздел, параграф) на статии, брошури или монографии като смислова единица, изразяваща значителна част от основната, водеща идея на конкретното научно изследване (научния текст) и 4) цялата статия, брошура или монография като напълно завършена мисъл (идея), представяна от дадения научен текст.

По-подробното разглеждане на всяка от тези четири структурни единици на научния текст, утвърдени исторически като устойчиви и всеобщи форми на документална реализация на съвременното научно мислене ни дава основание за следната тяхна характеристика:

Първо: Под граматическо изречение (речево изказване) би трябвало да се разбира не само логическото съждение от стандартен тип «S е R», отговарящо на законите на логиката и правилата на граматиката на конкретен език. Изреченията включват в себе си и живата практика на националните езици, които разполагат с множество своеобразии лексически и семантични възможности, излизащи извън рамките на стандартните изрази от типа «S е R». Всички тези специфични възможности, а също и някои стилистични и художествено-естетични критерии, които, съдейки по опита на утвърдени учени в никакъв случай не бива да се пренебрегват, трябва да се приемат при характеристиката на граматичното изречение като елементарна структурна единица на научния текст.

Второ: Абзацът предава завършена мисъл по-добре от граматичното изречение, защото се състои от верига изречения, които са с различа семантична наситеност. Множеството изречения, образуващи абзац, носят дескриптивен, експлицитен или спомагателен характер и само в единство могат да се приемат за относително завършена мисъл, образуваща абзац като качествено определена структурна семантична единица на научния текст. Оформянето на абзаци е нормален и общоприет подход при излагане на резултатите от научните изследвания в писмена форма.

Трето: За структуриране на научните статии, брошури или монографии в

глави, раздели или параграфи се използват елементи, осигуряващи връзки, фиксиращи последователности и формиращи систематизации и класификации на научния материал. Всеки параграф, раздел или глава, притежавайки относителна завършеност, съдържа в себе си мисъл (тезис), заради които се пише и отделя в рамките на по-обширния и цялостен научен текст. По този начин структурните подразделения на текста съдържат постановката на проблема, съответната аргументация, опровержения и доказателства, критика и полемика. Мисълта, съдържаща се в параграфа или главата, безусловно, е по-сложна, разклонена, и обоснована. В това се състои качествено различие на тези структурни подразделения на научния текст от граматичното изречение и абзаца.

Четвърто: Качественото своеобразие на статиите, брошурите и монографиите се състои в това, че не могат да бъдат семантично редуцирани към съставните им глави, раздели, параграфи, абзаци или отделни изречения. За научната статия или монографията е важна не само граматично-семантичната, но и структурно-функционалната организация на обширния научен текст от гледна точка на подреденост, композиционна стройност, пропорционалност на обема и симетрията в разположението на научния материал. При това, безспорно е, че ако при всеки познавателен акт действителна научна придобивка е само новата информация, то в статията или монографията такава действително нова семантична информация е не повече от 15%. Ако тази цифра е по-висока, тогава би следвало всяка фраза (изречение) в статията или монографията да е ново научно утвърждение (факт, принцип, доказана теорема и т.нат.), което е практически невъзможно. Такава статия или монография и съдържащата се в нея нова информация рискува да остане неразбрана, което не веднъж се е случвало в историята на науката. Даже такава синтетична в информационно отношение книга като «Начала» на Евклид не се състои само от списък на аксиоми и теореми, а закономерно включва и доказателства. При съобразяване с тези доказателства картината се променя – ако е дадена теорема, изразена с граматично изречение, и съществуват средно три аргумента за нейното доказване, следователно най-малко още три изречения, и още, в крайна сметка, три изречения, свързващи тези аргументи в процеса на доказателството, то общо се получават седем изречения, от които само едно (а именно формулировката на теоремата, която е изводът в това доказателство) носи нова научна информация, а останалите само го придружават. Отношението 1:7 са тези посочени по-горе около 15%. Тази усреднена величина в действителност може да бъде значително по-ниска, в частност, за сметка на незадължителни въведения, цитати, заключения, библиографски списъци, изразяване на благодарност към субсидиращи организации и т.нат.

II

Като се придържаме, *първо*, към тезаурусния и топологичния подходи към семантичната информация, отчитайки, *второ*, липсата на общоприета «единица мярка за семантична информация», с осмисляне, *трето*, гносеологичните аспекта на диалектическите категории «количество-качество» и «форма-съдържание» и на понятието «ценност на семантичната информация», в съответствие, *четвърто*, с относителността на понятието «елементарен обект» при разглеждането му от позициите на редуцирания и интегралния подходи, съобразявайки се, *пето*, със съвременните представи за същността на ситуационния анализ на текста, както и, *шесто*, с информационния подход към изучаването на процеса на анализ и синтез на

семантичната информация в процеса на научното познание, а също и, *седмо*, с постановките на множество автори, разглеждащи въпроса за мерна единица за семантичната информация, приемаме, че «научният документ» или «структурна част от научния документ, обособена от автора му (със заглавие)» е най-малката семантична структурна единица, представяща конкретен обект на познанието в такава семантична пълнота и изчерпателност, в каквата авторът на документа приема, че знанието за изучавания обект запазва своята същност, т.е. своята семантична мяра. Това определение за «мяра на семантичната информация» позволява да се направи съществена крачка напред в усилията за оценъчни анализи в науката и е предпоставка за постигане на практически резултати.

ლენიდე ჯახაია, ხრისტო მუტაფოვი
სამეცნიერო ტექსტის სტრუქტურული ელემენტების საკითხისათვის
რეზიუმე

პროფესორ ლ. ჯახაიას (I ნაწილი) და პროფესორ ხ. მუტაფოვის (II ნაწილი) სტატიაში ახლებურად არის დასმული და გადაწყვეტილი საკითხი სამეცნიერო ტექსტის სტრუქტურული ელემენტების შესახებ: ერთი გრამატიკული წინადადება – აბზაცი – თავი (პარაგრაფი).

Leonid Djakhaia, Khristo Mutafov
The question of structural elements of scientific text
Summary

In article of professor L.G.Djakhaia (I part) and professor Khr.G.Mutafov (II part) the question of structural elements of scientific text is posed and concluded innovative: an grammatical proposition – abzac – chapter (paragraph).

ლუარა სორდია
(საქართველო)

**ღმერთისუარმყოფელი ეპოქის ტრაბედიების
ასახვა ბალაკტიონის პოეზიაში**

**გათელილი, გაყინული, გაუჩინარებელი, გადაშენებული, გარდაცვლილი ყვაილი
და მისი ვარიაციები – რწმენის უარყოფის მაცნე.**

ბალაკტიონ ტაბიძის პოეზიაში ყველაზე დიდი ადგილი უჭირავს საღვთო სიყვარულის იდეას და ამ გრძნობას ეწოდება ზექვენიური სიყვარული, სიყვარული მზიანი, სიყვარული პირველი, სიყვარული უკანასკნელი, სრული ტრფობა, სხვა სიყვარული, ჯერ ყველასგან მიუკვლევადი სიყვარული.

საღმრთო სიყვარულზე მიმანიშნებელ სიმბოლოებად მიგვანია „ტრფობის წმინდა ყვაილი, იღუმალი, შორეული სატრფო, იღუმალეა შორეულ ტრფობის, სატრფო ვარსკვლავი“.

ქართველ პოეტს ამ გზაზე დიდი ტრადიციები უძღოდა წინ: პლატონის მოძღვრება მიწიურ და ციურ ეროსზე, სიყვარულის არეოპაგიტული მოძღვრება, აღმოსავლური სუფიზმი, დანტეს „ღვთაებრივი კომედია“, რუსი და ევროპელი სიმბოლისტების შემოქმედება, შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსანი“, დავით გურამიშვილის, ვახტანგ VI-ის, ნიკოლოზ ბარათაშვილის, აკაკი წერეთლის, ვაჟა-ფშაველას პოეზია.

ბალაკტიონი უზენაეს, უპირველეს გრძნობად ღვთის რწმენას, „პირველ სიყვარულს“ სახავდა და თავის შედეგებში განუმეორებელი მხატვრული სახეებით აფიქსირებდა ამ წმინდა გრძნობის ერთგულებას, ამასთან, ღმერთისუარმყოფელი ათეისტური ეპოქის ტრაბედიებსაც გვიცნობიერებდა ენიგმური, სიმბოლურ-მეტაფორული სახეებით. მის პოეზიაში თვალში საცემია ჩამქრალი, ლანდად ქცეული, ქიმერებში ჩავარდნილი, გარდაცვლილი, ჩასული მზის, გაუჩინარებული შუქის, სხივის, ცეცხლის სახეები, დამსხვრეული რწმენის გემის, დაღწილი ხომალდების, ჩაძირული ნაგების რექვიემი, გამხმარი ვახის, გათელილი, გარდაცვლილი, გაპარცეული, ბურუსების იქით გადაკარგული, დაშხამული ვარდების ტკივილი, გამქრალი ზაფხულის, გარდასული გაზაფხულის სევდა; დამშრალი წყაროს, გამხმარი ბადის, თოვლიანი ალვის გამოტირება; თვალში გვეცემა დაღწილი, ჭორფლიანი, ტალახიანი ცის ხსენება, გაფითრებული იაგუნდის დღე, დანგრეული კოშკები, გრაალის კოშკები იმსხვრევა და მათი მრავალმნიშვნელოვანი, დაფარული ქვეტექსტები ეპოქალურ უბედურებაზე მიგვანიშნებს.

ამჯერად თვალი გადავაგლოთ რწმენის იგნორირებაზე მიმანიშნებელ ყვაილთა სახეებს.

ლექსი „მიმდერე რამე“ სწორედ საღვთო სიყვარულის უარყოფაზე მიგვანიშნებს ბურუსებს იქით გაუჩინარებული სიცოცხლის დილის ყვაილების სახით: „როგორ მიყვარდა, მაგრამ ხსოვნა იმ ტრფობის სრულის დარჩა ჩემს გულში წარუშლელი და მოკამკამე, იმას იგონებს მოგონება დაღალულ გულის, იმ სიყვარულის მიმდერე რამე!“ „ტრფობა სრული“ საღვთო სიყვარულია, იგივე „პირველი სიყვარული“. ამ გრძნობის დავიწყება უსაყვედურა ქრისტემ ეფესოს ეკლესიას, იოანე ღვთისმეტყველის გამოცხადებაში: „შენს საწინააღმდეგოდ ის მაქვს, რომ მიატოვე შენი პირველი სიყვარული“ (იოანეს გამოცხადება, 2,4) (ახალი აღთქმა და ფსალმუნები, 1992:492).

ბალაკტიონის გულში წარუშლელი, მუდმივი ადგილი უკავია ამ გრძნობას,

მაგრამ წამების მიზეზი ის არის, რომ ბურუსებს იქით არის გაუჩინარებული „ყვა-ვილები სიცოცხლის დილის“: „ახალგაზრდობა, ყვავილები სიცოცხლის დილის ბურუსებს იქით გადიკარგა, როგორ ვეწამე, ახლა თავს მადგას მჭმუნვარება მომავლის ჩრდილის, იმ სიყვარულის მიმდევრე რამე“.

ყვავილი ქრისტეს სიმბოლური სახელია და ეს სახე მომდინარეობს სოლომონის ქებათა ქებიდან: „ყვავილები დაჩნდნენ მიწის პირზე, ჟამი გალობისა მოიწია და ხმა გვრიტისა ისმის ჩვენს მხარეში“ (ქებათა-ქება, ა2) (ბიბლია, 15).

სიცოცხლე, ცხოვრება ასევე ქრისტეს მიემართება. სახარებაში ქრისტე არის „გზა, ცხოვრება, ჭეშმარიტება“ (იოანე, 14, 6) (ახალი აღთქმა და ფსალმუნები, 1992:21).

დილა მარიამის სიმბოლოდ გვესახება:

„მჭმუნვარე მომავლის ჩრდილიც“ ქრისტეს სიმბოლოა. პავლე მოციქულის ეპისტოლეში ძე ღმერთს „მომავლის ჩრდილი“ ეწოდება (პავლე მოციქული, კოლასელთა, 2, 17) (ახალი აღთქმა და ფსალმუნები, 1992:433).

ქრისტე არის აგრეთვე „მომავლის მღვდელთმთავარი“ (პავლე მოციქული, ებრაელთა, 9, 1) (ახალი აღთქმა და ფსალმუნები, 1992:478).

გალაკტიონის ლექსიდან ირკვევა, რომ ბურუსებს იქით გაუჩინარდა ღვთისა და ღვთისმშობლის სათნო სახეები, მაღალ იდეალებს შეაგებეს გესლი, ახალგაზრდობისას დაუძღურების, ცეცხლის, განადგურებისა და „წარუშლელი მწუხარების“ განმცდელს, ისევ იმ მაღალი სიყვარულის, ღვთაებრივი სათნოების ნოსტალგია გაუჩნდა (ტაბიძე, 1997:11).

გალაკტიონის პოეზია გამოირჩევა საღმრთო ვარდებისათვის გამზადებული ტრაგიზმის ვარიაციებით.

ლექსი „როგორც სიზმარი“, რომელიც დათარიღებულია 1915 წლით, გვაუწყებს, რომ ყვავილს ჩასაფრებია „განადგურების ქარი“: „სიმწრით აივსო ყვავილთ ნექტარი, ყვავილთა შორის სიამის ნაცვლად განადგურების ქანაობს ქარი“ (ტაბიძე, 1997:212).

„ატმის ყვავილებში“ (1915წ.) ბებერი ქარი „ავობს“, იძარცვება ატმის ყვავილი და სიკვდილის მსხვერპლი ხდება უცხო მხარის „დედოფალი“ – ატმის ყვავილი: „ყვავილი იგი მოკვდა და ჩქარა წითლად დაფარა ბადის ბილიკი. მეფობს სიკვდილი ჭკნობის მსურველი. ჩაქრა სურნელი, დაჭკნა ყვავილი!“ (ტაბიძე, 1997:290).

ჩვენი აზრით, ატმის ხე მარიამ ღვთისმშობლის სიმბოლოა, ყვავილი – ქრისტესი. მარიამი მოიხსენება აგრეთვე, როგორც „ნაზი ქალი“, უცხო მხარის დედოფალი, ქრისტეს სახეებად მოაზრებულია გაზაფხული, ნამი, მზე (იხ. ამაზე დაწვრილებით ჩვენი წერილი „ატმის ყვავილებს“ ციკლი, სორდია, 2009:99-113).

„ატმის რტო, დაღალულო რტო“ აკონკრეტებს ეპოქას, სადაც ზღვა და სისხლი მძვინვარებს, სადაც რტოს გადარჩენა საეჭვო გამხდარა: „ნაპრალებზე გადაიმსხვა ნერგი, ახლა ზღვაა, ახლა სისხლის დროა. თუ გადარჩი, ხომ გადარჩი, კარგი, ატმის რტო, დაღალულო რტო“ (ტაბიძე, 1997:290).

რტო საღმრთო სახელია.

ლექსში „გული“ (ტაბიძე, 1997:320) მეგობრად დასახული მოსისხლე მტრის მიერ დაწვევტილი ვარდები, დანგრეული ძეგლები და ქანდაკებები ამხელს ქვეყნის უბედურებას.

„შემოდგომის დღეში“ (ტაბიძე, 1997:328-329) „მკვდარ ყვავილების ფენას გრძნობს მომაკვდავი ბაღი“.

1915 წელს დაწერილ ლექსში „სადამო“ ყურადღებას იქცევს ჯვარზე გაკრული ელვა – პოეტის და – მარიამი და ურჩი ახალგაზრდობის მიერ გათელილი ლურჯი ყვავილი: „ჯვარზე გაკრული ელვა – ეს ჩემი დაა ლურჯი, ლურჯ ყვაი-

ლებს თელვა, ახალგაზრდობა ურჩი! ჯვართან მისული სურო – მარტოობაა ქნარის“ (ტაბიძე, 1997:254).

უფიქრობთ, ელვა მარიამის სახელია, ლურჯი ყვავილი – ქრისტეზე მინიშნებს (სორდია, 2009:113-117).

1914 წელს დაწერილი „სამრეკლო უდაბნოში“ (ტაბიძე, 1988:40) ყურადღებას იქცევს იანვრის თოვლით დამჭკნარი სულის იებით, შიშველი, თეთრი ყვავილით, წუხილის საგანია ცოდვილი ხელები, დამალული დალატი, თეთრი ბეჭდების თვლები: „იანვრის თოვლი, იანვრის თოვლი ატკნობს ჩემს სულში ნაადრევ იებს და ჩემი სული სწუხს ცოდვილ ხელებს, დაფარულ ცოდვებს, დამალულ დალატს, ნაზი ფრჩხილების გრძელ ზამბახებს, სწუხს სხვაგვარ ცრემლებს, თეთრ ბეჭდების თვლებს, – შიშველ, თეთრ ყვავილს“.

შიშველი, თეთრი ყვავილი მინიშნებაა უარყოფილ ქრისტეზე.

თეთრი ბეჭედი მარიამის სიმბოლოა. „ვემირებუნი ძლისპირნის“ მიხედვით, მარიამი არის ზეცის „ბეჭედი“ (ნევემირებუნი ძილისპირნი, 1982:821).

სულის ია აგრეთვე მიემართება ღვთისმშობელს. ვახტანგ VI-ის პოეზიაში მარიამი მოხსენიება, როგორც „უბიწო ია“ (ვახტანგ VI, 1975:18).

პოეტის წუხილის მიზეზი ღმერთის უარყოფილი ეპოქაა და მისი სული „წუხს, ვით სამრეკლო ცის უდაბნოში“ („სამრეკლო უდაბნოში“).

სადმრო ყვავილის იგნორირების წუხილია ლექსში „ზღაპრებიდან“ (1915): „ო, გაიგონეთ ჩემი წუხილი ვარდებში რგული“. აქვე „სნეული ვერხვი“ ოხრავს. ვერხვი სიცოცხლის ხის სიმბოლოა, სიცოცხლის ხე კი ღმერთის სახელია.

ლექსში „ვერხვები“ (1915წ.) „სადღაც დაკარგული ვარდი და გვირილები“ პოეტის მოგონებაში მუდმივად არსებობს. იგი „პაჟია“, ერთგული მსახურია „ყვავილების“ (ქრისტესი) და პრინცესის – მარიამის (ტაბიძე, 1988:47).

მარიამი ხომ მეფის ასულია, პრინცესაა, დედოფალია.

აი რას გვაუწყებს დავით წინასწარმეტყველის ფსალმუნი: „ტახტი შენი, ღმერთო, უკუნითი უკუნისამდეა, სიმაღლის კვერთხია შენი კვერთხი“.

„შენს გვერდით დადგა დედოფალი ოფირის ოქროთი შემკული“ (ფს. 44, 7, 10) (ბიბლია, 562).

ქე ღმერთის, მესიის გვერდით მდგარი დედოფალი, ბიბლიის კომენტატორთა მიხედვით, მსოლოდ ღვთისმშობელია: „ვინ არის ის დედოფალი, რომელიც მესიის გვერდით დაუყენებიათ? რა თქმა უნდა, იმ ძის, იმ მესიის დედა, სხვა ვინ უნდა იყოს მესიის გვერდით მდგომი ქალი?“ (იოანე-იონა, 1994:152).

ლექსში „ეს იყო 15 წლის წინათ“ – გრიგალი ადებს პოეტის კარებს და გულისმომკვლელი ქვითინით ხდება ძიება იდეალის: „მე თვალთ ვეძებდი ზამბახის პრინცესას, მწყუროდა ცისფერი ვარდები“ (1927წ.) (5, 312).

უფიქრობთ, „ცისფერი ვარდები“ ქრისტეს, ზამბახის, პრინცესა მარიამის სიმბოლოებია (იხ. ამაზე ჩვენი წერილი გალაკტიონის „ზამბახის პრინცესა“ (სორდია, 2009:13-18).

„შემოდგომის ფრაგმენტში“ (1916წ.) განწირული, გაძარცვული ყვავილებისა და გაშავებული ცის შემყურე პოეტი კითხულობს: „ეს ყვავილები, ეს ცა მითხარით, არავის თქვენგანს არ ენანება?“ (ტაბიძე, 1988:76).

უსასრულოდ იზრდება ასეთი მაგალითები გალაკტიონის პოეზიაში.

ლექსში „წერილიდან მისდამი“ (1916წ.) ცრემლიანი ყვავილები იქცევენ ყურადღებას: „როს იმ ყვავილების ცრემლებს ვათოვ, გთხოვ, სასიკვდილოდ ნუ მიმაცხოვებ“ (ტაბიძე, 1997:350).

„ტკნება ვარდები რგული, ქარი ქანაობს ქნარად, არ გამთელდება გული? წყნარად, წარსულო, წყნარად!“ – გვაუწყებს ლექსი „ქარი ქანაობს ქნარად“ (1924

წ.) (ტაბიძე, ტ. II, 1993:48).

ქარისაგან დაღეწილი ფოთლები, ყვავილები, ცა მინიშნებაა ეპოქისეულ ტრაგედიებზე, რაც მძაფრი ტკივილით სავსე შეკითხვას ამოაკენებს „შემოდგომის ფრაგმენტის“ ავტორს: „ოჰ, ეს ფოთლები ფენილი ქარით, ეს მწუხარე და ნაზი ზმანება, ეს ყვავილები, ეს ცა, მითხარით, არავის თქვენგანს არ ენანება?“

„ანგელოზს ეჭირა გრძელი პერგამენტი“ (1917) გამომშვიდობებაა „ციურთა თანად“ ოცნებასთან, იმსხვრევა გრაალის კოშკები (გრაალი სულიწმინდის სიმბოლოა), გაფითრებულია „ღრუბელი ფერადი“ (მარიაში), „ალვა ტანადი“ (ქრისტე). ანგელოზი თითქოს განაჩენს კითხულობს, ეშვება ფარდები და „კვდება ვარდები“, რომელსაც გულისტკივილით ემშვიდობება ლექსის ლირიკული გმირი.

ლექსი „აწ კივილისთვის ირევიან“ (1927წ.) აფიქსირებს ჯოჯოხეთურ ყოფას, როცა ბრძოლის გამფეტიშებელ ეპოქას ცოდვად მიუჩნევია ვარდების სიყვარული და მშვენიერების, უზენაესის სიყვარულს „დაცინვას, წყრომას, ირონიას“ უპირისპირებს: „ჯოჯოხეთი“ გარდა ბრძოლისა, ყველაფერი იქნება ცოდვა, თვით ეს ვარდებიც, ასე მგონია, გაისმის, როგორც მოგონების შეშლილი ბოდვა, დაცინვა, წყრომა და ირონია“ (ტაბიძე, 1997:301).

„გულო, რა გემართება?“ (1927წ.) ისევ ხაზს უსვამს „ვარდის“ ზედმეტობას: „ვარდები არ არიან, მაგრამ რა მევარდება?“ (ტაბიძე, 1988:318).

„ორნამენტში“ (1948წ.) სიმბოლური ყინვა ემუქრება ყვავილებს: „გარეთ ყინვაა, ყვავილებიც გადაიყინა“ (ტაბიძე, ტ. III, 1993:242).

მოკლედ, XX საუკუნის დასაწყისიდან 80-90-იან წლებამდე გრძელდებოდა ათეიზმის ზეობის პერიოდი და გალაკტიონის ტკივილი არ ნელდებოდა 1959 წლის 17 მარტის ტრაგედიამდე.

1917 წელს უღმერთობაზე „ნაწვიმარ სილაში ვარდის“ სახით, „საბედნიერო სულის“ (ღმერთის) გაუჩინარებით მიგვანიშნა (სილაჟვარდე ანუ ვარდი სილაში) (ტაბიძე, 1988:129).

„აღარ არის მენესტრელი“ (1912წ.) ყორნების ჩხავილის, თოვლის ფონზე გვიჩვენებს იდეალური ყვავილის სილისათვის გამეტებას: „იყო ირგვლივ ზიანება და ყორნების ჩხავილი, თოვლმა სილას მიანება ნოვალისის ყვავილი“ (ტაბიძე, 1988:188).

ვარდების სიკვდილის, გრაალის კოშკების მსხვრევის და უზენაესთან გამომშვიდობების მაუწყებელია ანგელოზის პერგამენტი, რაც აპოკალიფსის დარად გვიცნობიერებს უღმერთო იმპერიაში რწმენასთან გამოთხოვებას (ანგელოზს ეჭირა გრძელი პერგამენტი) (1917წ.): „სადამო ნელდება და კვდება ვარდები, მშვიდობით, მშვიდობით, მშვიდობით!“ (ტაბიძე, 1988:132).

ლექსში „გული“ (1919წ.) მეგობრად დასახული მოსისხლე მტრის ხელობად აღიქმება ვარდების დაწვევა: „მეგობრად მყავდა დასახული მოსისხლე მტერი... დაწვევით ვარდებს ძალამოკლულ თვალით დაეცქერი“ (ტაბიძე, ტ. I, 1993:155).

სხვაგან ჩონჩხების, სატანის, ღამის შიშს, ქარს ყვავილების სასიკვდილო ხვედრი ენაცვლება: „რას მოელიან ვარდები რგული? ყვავილებს თიბავს ეღვათა ცელი, თენდება. ქარმა წაიღო გული და ათას ცხრაას მეოცე წელი“ (მაგიდა ალემბიკებით) (ტაბიძე, ტ. I, 1993:186).

ლექსი „გადაუღებლად“ (ტაბიძე, 1997:54) გვაუწყებს ზაფხულის გაქრობას, ყვავილთა ჭკნობას: „გაჰქრა ზაფხული, წავიდა ის დღე, როს მეორე დღეს შვებით ვხვდებოდი, მე ყვავილები მესიზმრებოდა და მე ყვავილებს ვესიზმრებოდი. დატკნა ყვავილთა ნარნარი გროვა, გული წუხს და წუხს, გარეთ წვიმს და წვიმს“.

დაცვენილი ვარდები, ჩამოშლილი შუქი, უჩვევი ნათელის გაუჩინარება და ჩვეული სიცივეა ლექსში „აღვები თოვლში“ (ტაბიძე, 1997:720).

პოეტი ამოდ ეძებს „ნაცნობ ყვავილს“, თუმცა, მრავლად ხედავს „უცხო და შორეულ მდინარის ნაპირთა“ ვარდებს („მე მოვალ“) (ტაბიძე, 1997:76).

სადგოთ ვარდებისადმი გულგრილობას, ათეისტ რევოლუციონერთა არაპუმანურ საქმიანობას ხაზგასმით გვამცნობს სტრიქონები: „ირგვლივ ნისლი სუფევდა, ვარდებს შხამი ერია, მაგრამ წყნარად ამბობდი: იყოს, არაფერია!“ („რევოლუციონერის ხსოვნას“) (1922წ.) (ტაბიძე, ტ. I, 1993:201).

1923 წელს დაწერილი „მშობლიური ეფემერა“ ეროვნული ღირებულებების დამდაბლებას, უღმერთობას, მოყვრის ნიღბით მოვლენილი მეზობლის ვერაგობას ღრუბლით შემოსილი ყაზბეგის, დაცარიელებული ყვავილთა ცის და დარიალიდან მოსმენილი ზარის შთამბეჭდავი ხატებით შეგვაგრძნობინებს: „ყაზბეგის შუბლი შემოსეს ღრუბლით და ცა აღუბლით საესეა, კმარა, ყვავილთა ციდან კალათებს ცლიდნენ, დარიალიდან ზარავდა ზარა“ (ტაბიძე, ტ. I, 1993:217).

ღამე, მღვრიე ქარიშხალი, აყირავებული ზამბახთა კალათი ისახება დაღატის დაგვირგვინებად ლექსში „გული გრძნობს“ (1927წ.): „ელვარე ღამე აყირავებს ზამბახთა კალათს. შენ გახსოვს? მღვრიე ქარიშხალი ჰაერს რომ რევდა, გული გრძნობს დაღატს“ (ტაბიძე, ტ. II, 1993:63).

ოქროს შარავანდედისგან გაძარცვულ „საამო ვარდეთში“ „სიკვდილის ხმის“ მოსმენა ამბაფრებს ტრაგიზმს ლექსში „40 წლის წინ“: „სიკვდილის ხმით შეიფიფქა ეს საამო ვარდეთი, თავგანწირვით ეცლება ოქროს შარავანდედი“.

„ვერხვის ფოთოლთა თეთრი ღაშქრის უშორესი შრიალი“ (ვერხვი სიცოცხლის ხე, ანუ ღმერთის სახელია) და „სადღაც დაკარგული ვარდი და გვირილები“ (რომლებსაც პოეტის მოგონებაში სამუდამოდ დაუმკვიდრებიათ ადგილი) გვაგრძნობინებს ღმერთისუარმყოფელი ეპოქის ტრაგედიას ლექსში „ვერხვები“ (ტაბიძე, 1988:47).

პოემა „მშვიდობის წიგნში“ მრავლად არის ჯაგი, ეკალი, ჭინჭარი, სამაგიეროდ არ ჩანს იები, ვარდები და პოეტი სასოწარკვეთილი ხმით კითხულობს: „ვის რად ენება გადაშენება იათ და ვარდთა?“ (ტაბიძე, ტ. XI, 1993:242). პოემა დაწერილია ათეიზმის ზეობის პეროიდში – 1945-56 წლებში.

არასწორი გზების, ბურუსის, პეტერბურგის ყინულის, შავი გულის, ლოცვის მაგიერ ფრთიანი ქიმერების ბატონობის, წმინდა ქართული აზროვნების დანაშაულად გამოცხადების ტკივილია ლექსში „918“. ამავე დროს, ლექსის ღირიკული გმირი „უდაბნოს ყვავილის“ (ქრისტეს სიმბოლოა) თავგანწირული მძებნელია. ლექსი არის იმის ტკივილიც, რომ ქართველი კაცი მარადიული იანიჩარია, ანუ სხვის ომში მემომარი, რაც ილია ჭავჭავაძის „იანიჩარის“ ასოციაციას იწვევს. ეს მრავალგვარი საწუხარი ერთად არის ლექსში ემოციურად გადმოცემული: „მაგრამ უეცრად მოდის ბურუსი და შორს, ძლიერ შორს პეტერბურგია! ოჰ, მეპატოს გული-ყინული, თეთრად სპეტაკი მარად შავია, წმინდა ქართული და რუტინული აზრისთვის იგი დამნაშავეა! შემდეგ უდაბნოს ყვავილთა მზოგარ თვალით მძებნელი და მარებელი, ვუდარაჯებდით, თუ ქარში როგორ აცდა ლიანდაგს მატარებელი; და მიგვაფრენდა ლოცვათ მაგიერ ფრთიან ქიმერათ გვიანი ჯარი, ოჰ, ვერასოდეს გვერდს ვერ ავიარ მე, უდროობის იანიჩარი!“ (ტაბიძე, 1988:173).

„ელეგიაში“ (1914წ.) გამქრალია გაზაფხული, ყვავილები, რწმენა, უსიხარულოა არსებობა და ელეგიური განწყობილება ისადგურებს სულში: „რა ადრე გაქრა გაზაფხულის მზიანი ჩრდილი, რა ადრე გაქრა ჩემი ყრმობა, ჩემი სიზმარი, დროო წყეულო, სად წარიღე ჩემი ფიქრები, დროო ბოროტო, სად დამარხე ოცნება წყნარი... სადაა ჩემი ყვავილები, სადაა რწმენა, ზეცავ სასტიკო, მიპასუხე, მოთხარი რამე!“ (ტაბიძე, 1988:33).

გაზაფხული და ყვავილები საღმრთო სახელებია.

ქრონოლოგიურად, საქვეყნო არასწორი სვლები ათეისტური მარქსიზმის პირმშო სოციალ-დემოკრატების მოვლინებით იწყება, ამიტომ მწუხარე ნოტები ისმის ათიანი წლების ლექსებშიც: „ბუნება, ტრფობის წმინდა ყვაილი რომ დამაბარე, ვერსად ვერ ვპოვე, ბედნიერება ჩემთვის არ არის, ბედკრული შვილი გამომიგლოვე“ („ყვაილები“ – 1910წ.) (ტაბიძე, ტ. I, 1993:33).

„ტრფობის წმინდა ყვაილი“ ღმერთის სახელია.

ლექსში „არ ღირს ერთ ცრემლად“ „სეტყვით“ დაღუპული ყვაილებისა და ვენახების სევდაა. აქვე ყურადღებას იქცევს სხვათა ფუჭსიტყვაობისა და უსაგნო ღრიანცელის განქიქება: „მთელი ღრიანცელი ყველა პოეტების, დაუსრულებელი როცა კამათია, არ ღირს იმ ერთ ცრემლად, რაც თვალს მოედების და ღრმა მოგონებამ მე რომ დამათია. მაგრამ დაცემული არვის ვენახები, თუმცა, მრავალია გულში დაგუბული, როგორც ყვაილები, როგორც ვენახები, დაუსრულებელი სეტყვით დაღუპული“ (ტაბიძე, ტ. I, 1993:371).

მაგრამ ურწმუნოებით გულში გაჩენილი უდაბნო მომავალში ღმერთთან შერიგებით განათდება, ასეთი იმედიანია პოეტი: „შენ ნუ დაეცემი, შენ ნუ შეშინდები, გულის უდაბნოსთან ბრძოლას ეგ არ იგებს, ჯერ არ შებინდდება, ყველა ამია, მხოლოდ გამარჯვება ღმერთთან შეგვარიგებს“ (ტაბიძე, ტ. I, 1993:371).

პოეტი გამუდმებით ეძებდა „ზამბახის პრინცესას“ (მარიამს), არ ასვენებდა „ცისფერი ვარდების“ წყურვილი (ეს იყო 15 წლის წინათ) (ტაბიძე, 1988:312).

1915-1918 წწ. იქმნება „ატმის ყვაილების“ ციკლი, რომელიც უღმერთობის, უღვთისმშობლობის ტრაგედიას ავიქსირებს მიგნებული, განუმეორებელი მხატვრული სახეებით (იხ. დაწვრილებით: 4, 99-113).

პოეტი „ცისფერ ყვაილს“ ევედრება არ დატკნეს, მას სწყურია თავისი ქნარით გააცოცხლოს ყვითელი ფოთლები, ყვითელი ვარდები (ყვითელი ფოთოლი) (ტაბიძე, 1988:55).

გალაკტიონი დაეძებს „ზამბახის პრინცესას“ (მარიამს), „ცისფერ ვარდებს“ (ქრისტეს) (ეს იყო 15 წლის წინათ).

ლექსში „გაქრენ ზაფხულის დღენი“ (1925წ.) ღრმა ქვეტექსტის მქონე ფრაზაა „ქარი ყვაილებს ურევს“ (ტაბიძე, ტ. III, 1993:276).

და პოეტის მიზანი ხდება გრიგალისგან, ღამისგან ვარდების გადარჩენა: „ვით ლოცვა, ედება საღამო მთის კალთებს, შორს ქარი გაჰკივის, ბნელდება თანდათან. მე გავალ ამ ქარში, გავიტან ამ ვარდებს და შენი ღოდინის სიმღერას გავიტან“ („ლოცვისთვის“ – 1919წ.) (ტაბიძე, ტ. I, 1993:162).

ამიტომაც გალაკტიონის მიზანი ხდება შექმნას „ღოდინის სიმღერა“, „გადარჩენის სიმღერა“, „გადარჩენის ჰიმნი“, „იმედები უსაზღვრო და განსაზღვრულ მხარეთა“.

პოეტის ერთადერთი წუხილია „ჩვენი დეკა და ღვია“ (მე ერთადერთი მქონდა წუხილი – 1923წ.) (ტაბიძე, ტ. I, 1993:215).

გალაკტიონს „შემოდგომის ყვაილები“ მიჰქონდა დიდებასთან და მარადის ახსოვდა „ერთი შორი ოცნება ძველ მოტივიდან“ („გულო, რა გემართება“ – 1927წ.) (ტ. II, 836).

დიდება სულიწმინდის ატრიბუტია. „ღვთისმეტყველებაში“ სულიწმინდის ღმერთებაზე საუბრისას მუდამ აღნიშნავენ მის დიდებას და ბრწყინვალებას: „რამეთუ დიდებისაი იგი და ღმრთისაი სული თქვენ ზედა განსვენებულ არს“ (I პეტრე, 4, 14) (გამსახურდია, 1991:126).

„ორნამენტში“ (1948წ.) „გარეთ ყინვაა, ყვაილებიც გადაიყინა“.

„გული“ (1919წ.) გვაუწყებს, რომ „მეგობრად დასახული მტრის“ ნახელავია „დაწვეტილი ვარდები“ (რწმენის უარყოფა). „მეგობრად მყავდა დასახული მოსის-

ხლე მტერი, დაწვეტილ ვარდებს ძალამოკლულ თვალთ დავცქერი“ (ტაბიძე, 1988:155).

„პორტრეტში“ ვარდთან და ზამბახთან ღამეა და გველი სისინებს (ტაბიძე, 1997:222).

ყვავილებთან დემონების, დამალული მხეცის გამოჩენა, მონგრეული ზეცის აქცენტირებაა ღმერთისმგომბელი, დემონებთან დაძმობილებული ეპოქის შინაარსზე მიმთითებელი („სად დასასრული იყო“) (ტაბიძე, 1988:66).

„თოვლში“ (1916წ.) ჩაგვაფიქრებს „მწუხარე გრძობა ქროლვის, მიმოვლის და ზამბახების წყებად დაწვენა“, ზამთრისაგან გადარჩენის ნატვრა.

ზამბახები მარიამის სიმბოლოდ გვესახება, თოვლში დაწვენილი ზამბახები უკუღმართ დროში დამდაბლებული მარიამია, ჩვენის აზრით (ტაბიძე, 1988:7) (იხ. დაწვერილებით – სორდია, 2009:165-174).

შემოდგომით „ჩაღეს ჩალა“, წვიმით დაყრუებულ გზებზე, „ჭაობის ვარდებზე“ ფიქრობენ სხვები, პოეტს კი ცეცხლის შიშინშიც აკვიატებია კითხვა: „მოვა თუ არა, მოვა თუ არა?“ („შრიალებს ჩალა“, 1927წ.) (ტაბიძე, 1988:336).

ღმერთის, რწმენის უარყოფა (ვარდის ჭკნობით გამოხატული) უმამულოდ ყოფნის, ყოველივეს გაუფასურების ტოლფასია და ამასთან შერიგება გაცვებით ავსებს პოეტს: „არ მეგონა, რომ ოდესმე დასჭკნებოდა ვარდი, მე მეგონა – მაგნოლიებს ვერ დასძლევათ დარდი. არ მეგონა, არ მეგონა, არ მეგონა გულო, თუ ამგვარი გახდებოდი – ცივი, უმამულო. და ამგვარად თუ სიცოცხლის მოკვდებოდა კონა – არ მეგონა, სიცოცხლეო, არა, არ მეგონა“ (არ მეგონა, 1937). ლექსის დაწვერის თარიღი – 1937 წელი – ძალზე საგულისხმოა.

კეთილშობილი ვარდები კვდებიან „სწრაფი გარდაცვალებით“, ფაენი სიცილით დაძრწის მთა-ველად და დაუნდობლად კლავს ყვავილებს (ავადმყოფს, 1925წ.).

მარიამ ღვთისმშობლის სიმბოლოდ გვესახება „ყვავილების ქალი“, რომელიც წუხს განსვენებულ რწმენაზე, დამარხულ იმედებზე, ჩამქრალ ალზე: „აი, ოდესმე მკრთალი – ეხლა ჩამქრალი ალი, აქ განისვენებს რწმენა, სწუხს ყვავილების ქალი. სწუხს ყვავილების ქალი, ხედავს დამარხულ იმედს და ებინდება თვალთ. აქ ძველი ხანა მოკვდა, სწუხს ყვავილების ქალი“ (ყვავილების ქალი, 1926წ.).

პოეტი ეთაყვანება წარსულის „ია-ზამბახის თოვლს“, ამასთან, „მზეთუნახავი ალვის“ სახეს ამკვიდრებს თავის პოეზიაში: „წარსულმა ღამემ შენს ფანჯარაში დათოვა თოვლი ია-ზამბახის, შენი ალვა დგას, როგორც დარაჯი, მზეთუნახავი და მკრთალი სახის“ (ავდრის მოლოდინი).

ია-ზამბახი მარიამის, ალვა ღმერთის სიმბოლური სახელებაა.

პოეტების მეფე უფროხილდებოდა ყვავილებს როგორც „ნატვრის თვალს“, მოსავდა „ნატვრის ფარჩა-გვირგვინით“ (ყვავილები-წუთები) (ტაბიძე, ტ. I, 1993:134).

გალაკტიონი უგალობს „დაუმტკნარ ყვავილებს“ (მარიამს) (აკაკი წერეთელი), მთის სურნელოვან ვარდებს, გრიგალით, თოვლით დაუმარცხებელთ, რომელთაც ძალა და სიხარული მზისგან ენიჭებათ: „სამხრეთის მზის ქვეშ, მთის ჰაერში ჰყვავიან ვარდნი – ფერად-ფერადნი, მშვენიერნი, სურნელით წმინდა, არ ეშინიათ არც გრიგალის და არც თოვლ-ვარდნის, მათში ძალა და სიხარული მოსტკვივის მზიდან“ (რად უწოდებენ საქართველოს მგოსანთა მხარეს?).

მთა მარიამის, ვარდი, ძალა, სიხარული – ქრისტეს, მზე – მამადმერთის სიმბოლოებია.

თოვლზე უსპეტაკესი სულის მქონე პოეტი ვერ ურიგდებოდა ყინვაში „გაფურჩქნილი ვარდის“ ჰანგზე მომღერალ მედროვე ვაი-პოეტების გნაძს: „იანვარია, თოვლი ჰფარავს ქუჩებს და ბინებს, მაგრამ ვინაა, რომ ჯინაზე ასეთ ამინდის მაისის ვარდნი გაფურჩქნილის ხმით მილიდინებს?“ (სამოცდაათი წლის პოეტი ქუ-

ჩაში მიდის).

უსასრულოდ იზრდება გალაკტიონის პოეზიაში გათელილი, დამჭკნარი, ცრემლიანი, გაყინული, ნაწვიმარი, გამჭრალი, დაწვეტილი, მოცელილი ყვავილების რიცხვი.

გაზაფხულზე სულს ლევს მშვენიერი ნამი ყვავილის გულზე (რა მშვენიერი იყო ნამი).

ცვარი, ნამი საღმრთო სახელია: „ვიქნები ცვარი ისრაელისთვის, აყვავდება, როგორც შროშანი და ლიმონით გაიდგამს ფესვებს“ (ესაია წინასწარმეტყველი, 12, 11).

მეგობრად დასახული მტრისგან დაწვეტილი ვარდები და ძეგლები გვზარავს ლექსში „გული“ (1919წ.). მასში პოლიტიკური ქვეტექსტები იკითხება.

ყვავილების (რწმენის) კვდომას ბალიც სასიკვდილო აგონიით მოუცავს (ბალი კაცური ბუნებაა იპოლიტე რომაელის მიხედვით). ღმერთის უარყოფა ადამიანურ სიქველეთა გაუფასურებას მოასწავებს. ამ აზრს ასეთი მიგნებული სახეებით გამოხატავს პოეტი: „მკვდარ ყვავილების ფენას გრძნობს მომაკვდავი ბალი, გული იბურავს წყენას, როგორც კატარღის დაღი“ (შემოდგომის დღე) (ტაბიძე, 1997:328).

ლექსში „მე ლაჟვარდიდან“ დაღეწილი ვარდის ღრუბლები მიგვანიშნებს მთავარ პრობლემაზე: „ვარდის ღრუბლები გადაიღეწა, ზეცის მაგიერ ქვეყანა იწვის“: ვარდი ქრისტიანული ღმერთის, ღრუბელი მარიამის სიმბოლოა.

ზამბახებიც სიკვდილის ცელის ხვედრი გახდება, წინასწარ გრძნობს პოეტი: „მოცელავს მაღალ ზამბახებს ცელი, ატირდება დრო და ჩემი ლექსი“ (ცამეტი წლის ხარ) (ტაბიძე, 1988:354).

„შავი ყვავილის სამუდამოდ მკვდარი ფოთოლია“ ლექსში „ვინ არის ეს ქალი?“ მასში ცისფერ მშვენიერებას ჩასაფრებია გამანადგურებელი ჩახმახის წუთი.

მიუხედავად ეპოქის საბედისწერო ტენდენციებისა, გალაკტიონ ტაბიძეს არასოდეს გაუწვევტია კავშირი უზენაეს საწყისებთან, იგი ეძებდა და ჰპოვებდა „უღაბნოს ყვავილებს“, ბეჭდებზე ვარდის ცვარს და ლოცვის სურნელით ტკბებოდა: „თითქო ბეჭდებზე დაგეყრება ვარდების ცვარი და სურნელებით აივსება შენი ლოცვანი,“ (საღამოვ, ვიცი) (ტაბიძე, ტ. I, 1993:169).

ბეჭედი მარიამის სიმბოლოა (მოსია, 1996:124), ვარდის ცვარი – ქრისტიანული ღმერთისა.

გალაკტიონის დევიზი იყო „ყვავილთ შემოშენება“, გამჭრალი რწმენის აღორძინება.

ყვავილთ მომსპობი ჯაგის და ეკლის (ცდომილება, ურწმუნობა) უზენაესისგან მოსპობა სჯეროდა პოეტს: „ჯაგიც, ეკალიც ბევრზე ბევრია, სპობს ყვავილს, ძალით თუ შეერია. ბარდები? – ამბობს, – რამდენიც გინდა, მრავლობს, გააქრობს მათ ყოვლადწმინდა“ (ტაბიძე, ტ. IX, 1993:291-292).

პოეტის მიზანი იყო ბოლომდე დაეცვა ყვავილები „სისასტიკის შავბნელი“, „მუხთალი ხელისგან“ (მე ამ ყვავილებს) (ტაბიძე, ტ. I, 1993:159).

ყვავილების (რწმენის) გადარჩენის საპატიო მისიას თანმიმდევრულად ერთგულედა გალაკტიონი: „თურმე ნისლი სდარაჯობდა აყვავების პირველ ჩრდილებს, ნუ დაეკარგავთ ჩვენ იმ ხსოვნას, ნუ დაეკარგავთ იმ ყვავილებს“ (ნუ დაეკარგავთ ხსოვნას).

„მრავალი ვარდების მფენი“, ციური, შოპენისა და პაგანინის ფანტასტიკური მუსიკით სავსე, რწმენის მსახური სული გამოარჩევდა პოეტს: „როგორც მრავალი ვარდების მფენი, მას სული ჰქონდა უხვად ციური, მასში მრავალი იყო შოპენი და პაგანინი ფანტასტიური“ (სტიროდა სული ცისფერ ღვინოებს).

ვარდებით მთვრალი სული რწმენით სავსე სულია, რადგან ვარდი საღმრთო

სახელია: „ამ ვარდობისთვის ვარდებით ვთვრები, კარგია თრობა“ (მაისის ისრით).

პოეტისთვის ორგანული იყო „ელვის ბილიკზე“ სიარული, „თოვლის ვარდების“ განცდა: „ელვის ბილიკზე მიდის ფეხები და მეცემიან თოვლის ვარდების“ (ხან უფსკრულები, ხან მწვერვალები).

თოვლის ვარდი – მარიამია (ისევე როგორც „ქალწული თოვლი“, „თოვლის მადონა“) (იხ. მოსია, 1996:124), ელვის ბილიკი – ქრისტეს მეტაფორაა.

მზის (მამადმერთის) მიერ მარადისობად ქცეული ყვავილების (ქრისტეს) და მარადიული დილის (მარიამის) სიყვარულის გამო უზენაესის ნებამ პოეტის ერთი ცხოვრება „ათასზე გადაამრავლა“, ათასის მხედველობა, ასე ათასის სმენა მიჰმადლა (ნიავი, ია, ნარგიზი) (ტაბიძე, 1988:410), რათა „განთიადის სიმღერა“, „სიყვარულის სიმღერა, ბრძოლის, ლოდინის სიმღერა“ შეექმნა ქართველ გენიოსს, რათა „სიხარულის უვერტიურა“ (სიხარული საღმრთო სახელია) მოესმინა და უზენაესის რწმენა გადაერჩინა.

როგორც ვნახეთ, ვარდი, ყვავილი გალაკტიონის პოეზიის ერთ-ერთი მრავლისმთქმელი სიმბოლოა (სორდია, 1993:138-185).

ამ სახემ ჯერ კიდევ პოეტის პირველ, 1914 წელს გამოცემულ კრებულში განსაკუთრებულად იჩინა თავი ესთეტიკურ, სოციალურ, ეროვნულ-პოლიტიკურ ჭრილში, ხოლო 1919წ. დასტამბული წიგნი „თავის ქალა არტისტული ყვავილებით“ ქართული პოეზიის რენესანსულობის დასტურად იქნა მიჩნეული.

ვარდის სახით გაგვიცხადა გალაკტიონმა თავისი უმნიშვნელოვანესი სათქმელი.

შემთხვევითი როდია, რომ სწორედ გალაკტიონის პირველი წიგნისადმი მიძღვნილ წერილში „მარტობის ორდენის კავალერი“ ტიცინან ტაბიძე მიგნებულად შენიშნავდა: „ირგვლივ გაბნეულია ყვავილები, ყოველ შემთხვევაში, ეს მიახლოებითი სიმბოლოა გალაკტიონ ტაბიძის მგოსნური სახის“ (ტაბიძე, 1989:552-562).

ლიტერატურა:

1. ახალი აღთქმა და ფსალმუნები, სტოკჰოლმი, 1992.
2. ბიბლია ორ წიგნად, წიგნი II.
3. ტაბიძე გ., რჩეული, თბ., 1997.
4. სორდია ლ., გალაკტიონ ტაბიძის სახისმეტყველებისა და მსოფლმხედველობის საკითხები, თბ., 2009.
5. ტაბიძე გ., თხზულებანი ორ წიგნად, წიგნი I, თბ., 1988.
6. ნეემირებული ძილისპირნი, თბ., 1982.
7. ვახტანგ VI, ლექსები და პოემები, თბ., 1975.
8. იოანე-იონა, „რა უნდა ვაკეთოთ“, თბ., 1994.
9. ტაბიძე გ., თხზულებანი 5 ტომად, ტ. II, თბ., 1993.
10. ტაბიძე გ., თხზულებანი 5 ტომად, ტ. III, თბ., 1993.
11. ტაბიძე გ., თხზულებანი 5 ტომად, ტ. I, თბ., 1993.
12. ტაბიძე გ., თხზულებანი 12 ტომად, ტ. XI, თბ., 1993.
13. გამსახურდია ზ., „ვეფხისტყაოსნის“ სახისმეტყველება, თბ., 1991.
14. მოსია ტ., საღვთისმშობლო სახისმეტყველება, ზუგდიდი, 1996.
15. სორდია ლ., გალაკტიონ ტაბიძის სიმბოლიკა, თბ., 1993.
16. ტაბიძე გ., რჩეული, თბ., 1989.

Luara Sordia
Display of Godless Era Tragedies in Galaktion Tabidze's Poetry
Summary

Galaktion Tabidze, on the one hand, considered the destination of his poetry to serve the faith of Christianity, on the other hand, he revealed the tragic cases of the irreligious period. He exposed his ideas with the image of frozen, vanished, lost, extinct and withered flowers as symbols of faith negation, because rose is a symbol of Christ and Virgin Mary.

In his poetry verses of this nature are: "Like a Dream", "Sing Me Something", "Without Love", "Flowers of Peach Tree", "Evening", "Chapel in the Desert", "Aspen", "From Fairy Tales", "Fragment of Autumn", "Ornament", "Minstrel is Dead", "Heart", "Azure or Rose in the Sand", "Heart Feels", "Elegy", "Yellow Leaf", "The Portrait" and others.

He condemned life without faith-godlessness and he believed that people would turn to faith in God that really came true later.

Луара Сордиа
Выражение трагедии эпохи богоотрицания в поэзии Галактиона Табидзе
Резюме

Галактион Табидзе главнейшим назначением своей поэзии считал служение христианству, вере, но, с другой стороны, фиксировал трагедии эпохи богоотрицания. Он использовал различные виды умирающих цветов, как предвестников отрицания веры, т.к. роза является символом Христа и Св. Марии. Носителями такого содержания являются следующие стихотворения: „Как сон“, „Спой что-нибудь“, „Без любви“, циклы: „Цветы персика“, „Фрагмент осени“, „Орнамент“, „Сердце“, „Элегия“, „Портрет“ и др.

Раскрывая сущность безбожия, поэт верил, что люди обратятся к вере. Что и случилось.

მედია კვარაცხელია (საქართველო)

ბაბრატი შინკუბას საბავშვო პოეზია

ინგლისელი პოეტი დილან ტომასი წერდა: „მე ძალიან მიყვარს, როდესაც ვინმე თავისი ბავშვობის ამბავს მიყვება, მაგრამ მან უნდა დამასწროს, თორემ, თუ დაგასწარი, მაშინ მე მოვუყვები მას ჩემი ბავშვობის შესახებ“ (საყმაწვილო ლიტერატურის..., 1968:30). ბავშვებისთვის და ბავშვობაზე საუბარი მხოლოდ „განსაკუთრებული ნიჭით მირონცხებულ“ ადამიანს შეუძლია.

აფხაზი მწერალი - ბაგრატ შინკუბა ერთ-ერთი იმათგანი აღმოჩნდა, ვინც თავის შემოქმედებაში გაისიგრძეგანა, რომ „ახალი თაობის მსოფლმხედველობის სწორად ჩამოყალიბება და ფორმირება მისთვის შექმნილ ლიტერატურაზე დამოკიდებული“.

„საბავშვო ლიტერატურის ვალი ბავშვის მამულიშვილად აღზრდაა. მოზარდის გონებაში განუწყვეტლივ უნდა შედიოდეს და მკვიდრდებოდეს ყოველივე უკვდავი და ლამაზი, რაც მის მშობლიურ ერს არსებობის, სიამაყის და ბრძოლის უფლებას აძლევს.“

საბავშვო მწერლობამ უნდა აჩვენოს სიტბო, რომელიც დაგროვილია ენის სტიქიაში, მშობლიური მიწის ოსშივარში, ეროვნული ტრადიციების თვითმყოფადობაში“ (საყმაწვილო ლიტერატურის..., 1972:103).

ბაგრატ შინკუბას შემოქმედებიდან მშობლიური მიწის, ცის, ზღვის, ყვავილების სუნს და სურნელს ხარბად ისრუტავენ პატარები. მისი ნაწარმოებების უმრავლესობა „ნიჭიერად არის დაწერილი“ და ყველა სტრიქონიდან თითქოს დიდი ილიას შეგონება ისმის: „ბავშვის ბუნება საიდუმლოთა საიდუმლოა. ბავშვი იგივე ადამიანია და მით უფრო ძნელი საცნობელია, რომ ძნელ წასაკითხ ქარაგმით დაწერილია, თუ ეს ითქმის, და არა მსხვილ და სრულ ასოებით დამთავრებული კაცი, არ უნდა გაგიკვირდეს, რომ, რასაც დიდ მდინარეში ვპოულობთ, იმას მის პატარა სათავეშიც ვხედავთ. ბავშვი სათავეა, საწყისთა დიდი ადამიანისა“ (ჭავჭავაძე, 1926:280). ამ „დიდი ადამიანების საწყისს“ თავისი ცხოვრებისა და შემოქმედების გარკვეული ნაწილი დაუთმო ბაგრატ შინკუბამ.

1917 წელს დაიბადა აფხაზეთში, სოფელ ჭლოუში. როგორც თვითონ აღნიშნავს: „ჭლოუ ცნობილია არა მარტო მქუხარე ყინულოვანი მდინარეებით, მდიდარი ტყეებით, დაბურული ხეობებითა და ლამაზი გორაკებით, არამედ მის ახლოს სახელგანთქმული გამოქვაბულია, სადაც, ხალხის გადმოცემით, მიჯაჭვული ყოფილა აფხაზეთის პრომეთე, ღმერთებთან მებრძოლი გმირი - აბრსკილი.“

ბაგრატ შინკუბას მშობლებმა წერა-კითხვა არ იცოდნენ, მაგრამ ძალიან უყვარდათ ხალხური სიტყვიერება, რამაც დიდი ზეგავლენა იქონია მწერლის შემოქმედებაზე. „წერა ჩემთვის არავის ურჩევია. ეს სურვილი, ალბათ, სტიქიურად აღმეძრა... და ეს სურვილი ჩემში თანდათან ძლიერდებოდა. ვსინჯე, შემეთხზა ლექსები საკუთარი ხმით, მაგრამ ამ ლექსებში ჯერ კიდევ იგრძნობოდა ხალხური სიმღერების გავლენა“ (შინკუბა, 1969:6).

მწერლის პირველი ლექსი „ვაჟკაცობა“ 1935 წელს დაიბეჭდა. მაშინ ის სოხუმის პედაგოგიური ინსტიტუტის სტუდენტი იყო. „ჩემი პოეტური „მე“-ს ჩამოყალიბებაზე განსაკუთრებული ზემოქმედება იქონია აფხაზური მწერლობის ფუძემდებლის - დიმიტრი გულიას და ნიჭიერი აფხაზი პოეტის - იუა კოდონიას პოეზიამო“, მიუთითებდა.

პირველი პოეტური კრებული გამოსცა 1938 წელს.

1939 წელს დაამთავრა უმაღლესი სასწავლებელი და, მშობლიური ენის ღრმად შესწავლის მიზნით, სწავლა განაგრძო საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ენათმეცნიერების ინსტიტუტის ასპირანტურაში. 1945 წელს დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია თემაზე: „სახელთა წარმოება აფხაზურ ენაში“ და დაიწყო მუშაობა აფხაზეთის ენის ლიტერატურის და ისტორიის ინსტიტუტში, დაწერა აფხაზური ენის სახელმძღვანელო დაწვებითი სკოლებისთვის, შეადგინა აფხაზური მწერლობის ქრესტომათიები და პროგრამები.

1950 წელს გამოქვეყნებულ ნაშრომში, „აფხაზური ლექსთწყობის პრინციპები“, აფხაზური ლექსის თავისებურებანი განიხილა.

„ფილოლოგიური ძიებანი, ნაწილობრივ, თუმცა, ხელს მიშლიდნენ პოეტურ მოღვაწეობაში, მაგრამ მუხმარებოდნენ მშობლიური ენის ღრმად შესწავლაში“, წერდა მკვლევარი (აფხაზეთის მწერლობა, 1937:16). ის პირველია აფხაზურ მწერლობაში, ვინც რომანი ლექსად დაწერა. „მიუხედავად ზოგიერთი ნაკლისა, მე მიყვარს ეს ნაწარმოები, როგორც სიმღერა ხალხის შრომაზე“ (აფხაზეთის მწერლობა, 1937:7), აღნიშნავდა ის.

მ. გორკის მიმართვამ აფხაზი ახალგაზრდობისადმი: „შეუდექით ხალხური პოეზიის შესწავლას, შეკრიბეთ და ჩაწერეთ აფხაზური სიმღერები, ზღაპრები, ღეგენდები - აღწერეთ ძველი ადათ-ჩვეულებანი, გადათარგმნეთ აფხაზურიდან რუსულად და ეს იქნება სასარგებლო არა მარტო თქვენთვის, არამედ ბევრ ადამიანს გააცნობს აფხაზეთის წარსულს“ (აფხაზეთის მწერლობა, 1937:8) – ხალხური პოეზიის სიყვარული უფრო გაუძლიერა და ბ. შინკუბაც აქტიურად ჩაერთო ზეპირსიტყვიერების შესწავლასა და შეკრებაში. მიუხედავად იმისა, რომ ამ სამუშაომ მას დიდი დრო წაართვა, ის, როგორც პოეტი, კმაყოფილი იყო მოპოვებული საგანძურით. „მწერლის ენის გამდიდრების წყაროა დაუშრეტელი ხალხური ენა“ (აფხაზეთის მწერლობა, 1937:9). „ბედნიერების მომტანია, თუ უბედობის, - იგი ამშვენებს გვირგვინით ჩემს აღთქმულ მწვერვალს“ (ინალ-იფა, 1973:3). ამ ენის და სიტყვის ძალა დღემდე აძლიერებს ბ. შინკუბას შემოქმედებას.

აფხაზეთის მწერალთა გამგეობის თავმჯდომარე (1953წ.), აფხაზეთის ასსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარე (1958წ.), საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის წევრობის კანდიდატი, საბჭოთა კავშირის, საქართველოს და აფხაზეთის მწერალთა კავშირის გამგეობის წევრი, დიმიტრი გულიას სახელობის დიპლომის და შრომის წითელი დროშის ორდენის კავალერი – ყველა ამ რეგალიას მისი სიტყვები აღემატება: „მუდამ ვცდილობდი, არ გადამეხვია ცხოვრების მთავარი გზიდან და, შეძლებისდაგვარად, ყოველთვის კვალდაკვალ მივსდევდი ჩემს ხალხს შრომაში. ჩემი მოვალეობაა, ვწერო სიმართლე ჩვენი საუკუნის ცხოვრებაზე, დროის სურათი გადავშალო მკითხველის წინაშე, დავეხმარო მას, უფრო ღრმად ჩასწვდეს თანამედროვეობის ჭეშმარიტებას“ (შინკუბა, 1969:10).

ისე, როგორც მისი შემოქმედება შეუზღუდავი თემატიკითა და ჟანრობრივი მრავალფეროვნებითაა გამორჩეული, განსხვავებულია მისი პიროვნული თავისებუბიც: „Ого, какой большой, большой, крепкий как гора... и седина, совсем как снег на вершине и лицо смуглое в крупных морщинах, словно высеченное из горного камня. А за ним сверкало и переливалось лазурное море. И я подумал, до чего же он похож на свою Абхазию“ (Кушак, 1989:3), - წერდა მუშნი ლასურია.

ბაგრატ შინკუბას შემოქმედებაში, დიდებისთვის დაწერილ რომანებში, მთხრობებში, პოემებსა და პიესებში ადამიანური სულის ზეიმი და ბუნების სილამაზის შეგრძნება ჩვეული ხელწერით არის ერთმანეთთან შერწყმული, მაგრამ, რო-

გორც რუსი მკვლევარი აღნიშნავს: „Баграт Васильевич любит детей, поэтому пишет специально для них стихи, сказки о детских заботах и забавах – об озорниках, непослушных мальчишках – наоборот, без которых не бывает ни одного села. ни одного двора в городе на всей земле, о лентяях, о затейниках. Это стихи очень добрые, без ворчания и скучных поучений. Живые и веселые без назиданий показывающие, что такое хорошо и что такое плохо“ (Николаевская, 1989:2).

მწერალმა, აფხაზურ ფოლკლორთან ერთად, ზედმიწევნით იცოდა ზუნების-მეტყველება, ბოტანიკა, იცნობდა ფრინველთა და, განსაკუთრებით, ცხოველთა სამყაროს. ამიტომაც მისი საბავშვო ნაწარმოებების პერსონაჟები, უმეტესწილად, ისინი არიან. მათი ცხოვრება ისე სადად, ლაღად, ლაკონურად და პატარებისთვის გასაგები, ლამაზი ენით არის აღწერილი, რომ, ნორჩებთან ერთად, დიდებიც კმაყოფილნი რჩებიან.

ბ. შინკუბას საბავშვო ნაწარმოებების დაჯგუფება შეიძლება მკითხველის ასაკობრივი თავისებურების გათვალისწინებით. მის ლექსებსა და ზღაპრებს ერთნაირი პოეტური წარმოსახვით კითხულობენ როგორც სკოლამდელი, ისე საშუალო და უფროსი სასკოლო ასაკის ბავშვები.

სკოლამდელთათვისაა დაწერილი პატარა ლექსი „ფისუნია“ („Котенок Цис“). კატის მსუნაგობას საზღვარი არა აქვს. ის იმ საწყალ წიგწივასაც არ ინდობს და კუდს აპუტავს, რომელიც ხშირად ჩამოუგალობებს ხოლმე. ავტორი მკითხველთან ერთად ოსტატურად სჯის ოხერ ფისოს და ცდილობს, ჩააგონოს, რომ სტუმარი - მშვიერი და საცოდავი ჩიტი უნდა დაიცვას. მუსრი კი ვირთხებს გაავლოს.

„Позабыв приличия, позабыв обычай,

Ну-ка брысь, брысь, брысь“ (Шинкуба, 1953: 89).

ტყის იდილია კუდფუმფულა მელიამ დაარღვია („კუდფუმფულა მელია“) ის ჩვეული ოსტატობით შემოიჭრა ჩიტების სამყაროში და შიშის ზარი დასცა მათ, მაგრამ ბუღბუღის ტკბილხმოვანებამ, მოსახლეობასთან ერთად ძაღლების გამოჩენამ, ცბიერი ცხოველი კუდამოძუებული დატოვა. მელიის თავგადასავალზე, რომელიც მსუბუქი იუმორითაა გადმოცემული, პატარები ხალისობენ და ნაწარმოების მიხედვით ასკენიან, რომ ბოროტება სიკეთეზე ვერასდროს იხეიმებს.

ზოგიერთი მეცნიერის მტკიცების მიუხედავად: „მსოფლიო ეპოსში მელია ცნობილია თავისი ცბიერებით და მოხერხებულობით. ეშმაკობით მელიას ვერცერთი ცხოველი ვერ ჯობნის“ (საყმაწვილო ლიტერატურეს..., 1968:53), „ქართული ფოლკლორული მონაცემების მიხედვით, მელიის სახე გამორჩეული და საინტერესოა“, ბ. შინკუბასთან ეს ცხოველი ყოველთვის დამარცხებულია. მეტიც, ზოგჯერ, ბუღბუღის სტვენის გაგონებაზე მოცახცახე, ყვითელ ფოთოლს ემსგავსება ხოლმე.

ცნობილია, რომ ცხოველების, ფრინველების, მცენარეების ტანდემი და, საერთოდ, ტყის ბინადართა ცხოვრება განსაკუთრებით სკოლამდელი და უმცროსი ასაკის ბავშვებისთვის არის საინტერესო. ტყის სამყაროში „მართლაც დიდი და საოცარი ცხოვრებაა, რომელშიც აუცილებლად უნდა შეიხედოს ბავშვის გაფართოებულმა, იდუმალი შიშით, სიყვარულით ავსილმა თვალებმა. ბავშვმა უნდა ნახოს, მთელი სილიადით იგრძნოს ტყის მთვარიანი ღამეები. ტყეების ზაფხული და ზამთარი, ტყის ბინადართა სიხარული და სევდა, მარტის პირზე აყვავებული შინდები და მუხის ტევრის გვიანი ყვავილობა. უნდა ნახოს მუხები და თელეები, შგლეები და ღათეები, ნამდვილი ნაკადულები და მთვარიანი ღამეები...“ (საყმაწვილო ლიტ..., 1968:84).

მწერლის მიერ დახატულ ამ სამყაროს, განსაკუთრებით მზის სხივები ათ-

ბობს, რომელიც ასე ძალუმად უყვარს მწერალს: „Верный спутник поэзий, его небесный друг, щедрый, ласковый, могучий. Поэтому наиболее излюбленным временем года в его поэзии стало лето – пора наивысшего расцвета, творческих сил природы, зенитного солнцестояния, пора, которая невольно напрашивается на сравнение с переломным моментом в жизни человека“ (Баирамукова, 1981:3).

მრავალფეროვან და საოცრად ჰარმონიულ ბუნებაში მიმდინარე მოვლენებს, მისი გაღვიძების, განახლების პროცესებს, მზეს და ზაფხულს ბაგრატ შინკუბას შემოქმედებაში დიდი ადგილი უჭირავს. ამ საკითხს ეხმაურება სკოლამდელთათვის დაწერილი ლექსი „როდის?“, სადაც წელიწადის დროების შესახებ დასმულ ყველა კითხვას ტექსტშივე გაეცემა პასუხი.

პოეტის შემოქმედება პატარების ყურადღებას ფრინველების ნაირსახეობითაც იპყრობს. შაშივი, ბულბული, იადონი, წივწივა (Синица), ზარნაშო (Филин), წითელგულა, კოდალა და სხვა ჩიტები ბავშვების მეგობრებად, გამართობებად ან ტყის სამკაულებად არიან წარმოდგენილნი. მათ პარალელურად ყველგან ფიგურირებს ალვის ხე.

შაშივი („შაშივი“) გალობით ეგებება ალიონს და პატარა გოგონებს სამშობლოზე უმღერის. ეს ბოლო აკორდია, რომლითაც ფრინველი ზაფხულს ეთხოვება. პატარებს უჭირთ მასთან განშორება, მაგრამ ერთი იმედით სულდგმულობენ, ხშირად გაიხსენონ ალვის ხის ბინადარი შაშივი, მისმა სიმღერებმა დაატკბოს ულამაზესი მშობლიური კუთხე.

„ადამიანისთვის დედამიწა თავისი ტყეებით, მინდორ-ველებით, მთებით და მინარეებით სიმდიდრეცაა და შთაგონების წყაროც“ (გეგეჭკორი, 1985:8) ბუნება ყველაზე მშვენიერი გაზაფხულზეა. დედამიწა მწვანდება და ყვავილების ფიფქებით იპნტება ირგვლივ ყოველივე. „ამ დროს თვით უდაბნოც კი ალისფერად მოკაშკაშე ყაყაჩოებითა და ტიტა-ზამბახებით ნამდვილ საყვავილე-ორანჟერეას ემსგავსება. ცოცხლდებიან რუ-ნაკადულები. ზამთრის ხუნდებისგან თავისუფლდებიან მდინარეები. ახალ ცხოვრებას იწყებენ ცხოველები. ერთი სიტყვით, გაზაფხულთან – „წლის დილასთან“ ერთად, როგორც მას სიყვარულით უწოდებდა პუშკინი, ძალაში შედის, მკვიდრდება ახალი სიცოცხლე“ (გეგეჭკორი, 1985:9).

სწორედ ასეთ ახალ სიცოცხლეს ეხმატკბილება ბ. შინკუბა ლექსით: „ისე ტკბილად უსტვენს ჩიტი“ (თარგმ. ხ. გაგუასი):

„ისე ტკბილად უსტვენს ჩიტი, ბრმამაც იცის, ყრუმაც იცის,
ესე ნახად ჰყვავის ია, რომ ნამდვილი ზეიშია ცის და მიწის,
გაზაფხულის უჩვეულო ხალისია.
ახლა, როცა ყრუმაც იცის, ბრმამაც იცის,
მხვნელს და მთესველს, ნაზამთრალი უხმობს ველი,
ვინც ამ ზეიმს მთელი გულით არ განიცდის,
მის მკერდში ყინულია ულხობელი“ (შინკუბა, 1980:86).

მწერლისთვის გაზაფხული არა მარტო ბუნებაშია, არამედ მისი ლექსების პწკარების ათვლაც ამ პერიოდს უკავშირდება.

„გაზაფხულს ქვეყნად პირველად შევხვდი, ახლა მდებლოსკენ მივეჩქარები,
მინდა, გავავლო ენძელა გვერდით ჩემი სახნისით ლექსის პწკარები“...
(„მთებისკენ მიდის თოვლი და წვიმა“ (აფხაზეთის მწერლობა, 1941:18).

ბ. შინკუბას საბავშვო ლექსებში მზე ათბობს არა მხოლოდ ბუნებას და გარესამყაროს, არამედ თვით სათამაშოებსაც კი ჰქვია მისი სახელი.

მარჯვე და შრომისმოყვარე გოგონა („თოჯინა“) დიდი სიყვარულით უვლის ნაჩუქარ თოჯინას, რომელსაც იმიტომ, რომ ძალიან ჰგავს მზეს, „ამრას“ ეძახიან

(ამრა - აფხაზ. მზე - მკ). უმწეოს და პატარას დამოუკიდებლად საქმეების კეთება არ შეუძლია და ამიტომ დედობილი ეხმარება:

„Все по дому делать мне, свою доченку любя,
За нее и за себя“ (Шинкуба, 1963:79).

მზის შუქით არის გამთბარი კიდევ ერთი ლექსი პოეტისა – „პატარა გოგონას სახელს ურჩევენ“. აკვანზე აციაგებულნი მზის სხივი ბებია-ბაბუას გადაწყვეტილების მიღებაში ეხმარება: „Назовем ее Амрой – будет солнышку сестрой“.

ციური სხეულისადმი ასეთი დამოკიდებულება, რომ მნათობი მუდამ ათბობდეს და ახალისებდეს აფხაზეთის მიწა-წყალს, თავისებურად აღამაზებს მწერლის შემოქმედების დიდ და საინტერესო ნაწილს.

პატარა, მაგრამ საინტერესო ლექსია სკოლამდელთათვის დაწერილი „მარწევი“. გოგონები ტყეში სიმღერ-სიმღერით აგროვებენ ყველაზე გემრიელ, სურნელოვან კენკრას და მის ფოტლებს - დედა უნდა გაახარონ. თუ „ბავშვობა სიყვარულით იწყება“, მაშინ, ამ ასაკიდანვე უნდა ისწავლონ პატარებმა მადლიერების გამოხატვა მშობლებისადმი.

უფროსებისადმი პატივისცემის, მეგობრობის, „ხორუმის“ შემსრულებლებით ხელის ჩაჭიდების სურვილია ჩადებული საცეკვაო ლექსში: „აბა ერთად!“

„Швай – сай, швай – сай, Ну-ка, место занимай
в хороводе, при народе, руку другу подовай“ ((Шинкуба, 1989:57).

იგივე თემა გრძელდება ლექსში „კიკინი და ცვაბუვი“.

ორი სხვადასხვა ხასიათის მქონე მეგობრის, მსუქანა ცვაბუვისა და სუსტი, გამხდარი კიკინის თავგადასავალი ღიმილნარევი სტრიქონებითაა გადმოცემული. ცვაბუვი - სულსწრაფი და მოუთმენელი, კიკინი - ნებისმიერი ინფორმაციიდან დაუჯერებელი ჭორის ამგორებელი. ერთს ჭამა უყვარს, მეორეს - დაღევა, ერთს ცეკვა უყვარს, მეორე - ქარის წისკვილებს ებრძვის:

„Цвабжбв стариком танцевать любил, Каким в винограднике ветер ловил“ (Шинкуба, 1989:57).

განსხვავებული ხასიათის მიუხედავად, ისინი განუყრელ მეგობრებად რჩებიან.

მშრალი დარიგება და ჭკუის მომაბეზრებელი სწავლება საშინლად არ უყვართ პატარებს. ბაგრატ შინკუბას ლექსები ერთნაირად მოძღვრავს როგორც სამაგალითო, ისე ზარმაც და ცუდლუტ ბავშვებს. მიმზიდველად უხსნის, რომ მათი უპირველესი საქმე სწავლაა, ხოლო წიგნი ცოდნის შუქია, რომელიც უბედურების დროსაც კი მზის სხივით ათბობს ყველას. ის დიასახლისია ოჯახში და არა სტუმარი:

„То не гостя к нам, а хозяйка в дом ... (Шинкуба, 1963:4)

Книга – буквы звезд, мы их все прочтем

Между прошлым мост и грядущим днем...

Книга – знаний свет, когда света нет,

Книга – Солнца свет, среди зла и бед“ (Шинкуба, 1963:4).

მწერალი თითქოს ეხმაურება ფრანგი მწერლის, პრუსტის სიტყვებს: „მგონი, არ ყოფილა ბავშვობაში იმაზე საუსე დრო, როცა ვერ ვგებულობდით დროის მსვლელობას - ეს იყო საყვარელ წიგნთან გატარებული დღეები“ (საყმაწვილო ლიტ..., 1975:69).

პასუხისმგებლობის მქონე, მოწესრიგებული ბავშვის სახე გვიცინის ლექსიდან „მერცხლის ჭიკჭიკი“, ხოლო ლექსი „ვისი ბრალია?“ გვიჩვენებს ზარმაც, ცუდლუტ, თამაშს გადაყოლილ, ონავარ და თავნება მოზარდს, რომელიც საკუთარ

ინტერესებს და სურვილებს თავს ახვევს მეგობრებს, მაგრამ მისთვის არავის სცხელა. გამწარებული და გაბრაზებული, ჯავრს ბურთზე იყრის და გამეტებით ურტყამს ფეხს. ირგვლივ მყოფთ მწერლის სიტყვები ამშვიდებს:

„Ну и пусть пока позлится,
Поскучает во дворе,
Ведь сначала сговориться,
Надо вместе об игре“ (Шинкуба, 1963:75).

დედის დავალებით წყაროზე წასული ომარი („ქუდი“) ცდუნებას ვერ უძლებს და მწიფე ქლიავით დახუნძლულ ხეზე, მზისგან დამცავი ქუდით გაიხლართება. საინტერესოა და სიტუაციას მორგებული დედის სიტყვებით გადმოცემული მწერლის შეგონება:

„Сын мой милый, нет воды под этой сливой
И на сливе никогда не росла еще вода,
И к нему же, бестолковый, есть для сливы мест садовый
Шапка лишь для головы, если есть она – увы!“ (Шинкуба, 1963:78).

„საბავშვო მწერალს უნდა ჰქონდეს მოზარდთა ცხოვრების, სულიერი სამყაროს ღრმა ცოდნა, ხასიათზე, ქცევაზე დაკვირვების უნარი“ – თითქოს ამ ციტატას ეხმაურება ბ. შინკუბას ლექსი „ყეყეჩი“, სადაც მწერალი პატარებთან ერთად თვალს ადევნებს ყეყეჩი ბიჭუნას თავგადასავალს და ყმაწვილებსვე უტოვებს საკითხს განსასჯელად. ტექსტში მკითხველის თანამონაწილეობა, ჩვენი აზრით, ნაწარმოებისთვის მოგებიანია.

არათუ მეზობლებსა და მეგობრებს, დედასაც კი არ ახსოვს ამ ბავშვის ნამდვილი სახელი. მწერალი დახმარებას სთხოვს ყეყეჩის თანატოლებს, როგორც დაუბრუნონ ამ უყურადღებო ყმაწვილს დაკარგული სახელი და დასაჯონ იმ უპასუხიმიგებლობისთვის, რომელსაც არამარტო ადამიანებთან ურთიერთობისას იჩენს:

„Взял рубашку – и зевает, наизнанку надевает
с опозданием каждый раз в класс приходит лоботряс“ (Шинкуба, 1963:81).
საქმის კეთებისას მოხუცივით მკვნესარე:

„Но когда обед готов, лоботряс всегда готов“ (Шинкуба, 1963:81).
სახელდაკარგული ბავშვის ბედს პოეტი მის მეგობრებს მიანდობს:

„Ты читаешь этой книжки, написать мне не забудь:
Как помочь тому мальчишке имя доброе вернуть?“ (Шинкуба, 1963:82).

ლექსში „დროზე მიხვდა“ ხასიათგამოცვლილი ბავშვის სახე გვიჩვენა მწერალმა. გაჩი უფროსების ნათქვამს, როგორც იტყვიან, „ერთი ყურიდან მეორეში უშვებს“, ყველა საქმეს და თხოვნას უკუღმა ასრულებს. არც დედის სიტყვებია მისთვის მნიშვნელოვანი, გაკვეთილების მომზადება კი საერთოდ ზედმეტ ტვირთად მიაჩნია, მაგრამ გადის წლები და ბავშვის დამოკიდებულება ირგვლივ მყოფებისა და გარესამყაროსადმი იცვლება – ყველას უსმენს და უჯერებს. ცხენზე ჯიგითვით ამხედრებული დაჯირითობს, მისი საქციელით მშობლებიც და მეგობრებიც კმაყოფილნი არიან:

„Видно, понял он однажды, что совсем не так живет
А уж кто метит вперед, оседлав коня отважно –
Тот назад не повернет“ (Шинкуба, 1963:87).

ზედმეტი თავდაჯერებულობა, ზოგჯერ იმ შედეგით შეიძლება დამთავრდეს, როგორც უმცროსკლასელთათვის დაწერილი ლექსში „რა შუაშია ნაჯახი?“ იარაღი, როგორც მჭრელიც არ უნდა იყოს, თუ ადამიანმა მისი გამოყენება არ იცის, იმ პატარა ბიჭუნას ბედს გაიზიარებს, რომელიც იკვებხის, ერთი დაკვრით შეშა მზად

მექნებაო, და რამდენიმე წუთში მიწაზე გორავს, ნაჯახი კი ხან გორაკებს და ხანაც მთებს იქით მიფრიალებს.

„Видно, мало, чтоб топор был и крепок и остер

Есть такое мнение, что нужно и умение!“ (Шинкуба, 1963:7).

„საბავშვო ლიტერატურის შესწავლა არასდროს იქნება სრულქმნილი, თუ არ არის ამოცნობილი საბავშვო ფოლკლორი: მის მიმზიდველ ფორმას შეუძლია ბევრი რამ მისცეს ლიტერატურას“, – წერდა ფოლკლორისტი, საბავშვო ზეპირსიტყვიერების მკვლევარი, პროფესორი ქსენია სიხარულიძე.

ხალხური სიტყვიერება აფხაზური ლიტერატურის განვითარების საფუძველია. ეს საკითხი საინტერესოდ და ოსტატურად არის წარმოჩენილი ბ. შინკუბას შემოქმედებაში. ავტორს შესწევს უნარი, „ფოლკლორული მასალა ჭეშმარიტად მხატვრული სრულყოფის დონეზე აიყვანოს, როდესაც პოეტი ფოლკლორული ესთეტიკით არ იფარგლება, შეუძლია დიდ განზოგადებას მიაღწიოს“ (კიკნაძე, 2008:143).

აფხაზი ხალხის ეროვნული ტრადიცია მისთვის ჩვეული ოსტატობით ასახა მწერალმა ლექსში „მოჰაჯირული ნანა“. ის სააკუნო სიმღერათა რიგს განეკუთნება და ფოლკლორიდან იღებს სათავეს. ხალხურმა „ნანამ“, რომელიც უფაქიზესი მელოდიურობით გამოირჩევა, „ბევრს აუტკერა გული, ბევრს აუნთო შემოქმედებითი ცეცხლი, ბევრი დაუბრუნა ტანჯულ მამულს“. ბ. შინკუბა ლექსის მთავარ გმირს აკვანშივე მოძღვრავს, რომ მშობლიურ კერას მოშორებულ, სხვა ქვეყანაში უცხო ცის ქვეშ დამკვიდრებულ მოჰაჯირებს პატარაობიდანვე უნდა ახსოვდეთ თავიანთი სადაურობა:

„მოიგონე, როგორც დედა, მშობლიური შენი მხარე...

გაიზრდები და მხარულით, ვიცი, შავ ზღვას გადასერავ.

მიმქრალი და მიმალული, გააჩადე შენი კერა...

ხალხს აცილვე გასაჭირი, ხალხს დაუდექ სათავეში,

სამშობლოსთვის გმირთა გმირი საბრძოლველად გადაეშვი!“

ბ. შინკუბა მოჰაჯირებთან ერთად პატარა მკითხველს იმ ძლიერ და გაუნელეზებელ ტკივილს განაცდევინებს, რაც სამშობლოდან ძალით მოწყვეტილი ადამიანებისთვისაა დამახასიათებელი. ლექსში ჩანს მწუხარე ფიქრები და დარდი დაუცველი ხალხისა, ჩანს შეურაცხყოფილთა სწრაფვა სამშობლოსთან მიხმატკბილებისა და ეროვნული სულის შენარჩუნებისა, მაგრამ, ქართული „ნანას“ გმირის მსგავსად, „მოჰაჯირული ნანას“ გმირსაც ჯერჯერობით სძინავს:

„დაიძინე, უნანი, მოწყვეტილ მშობელ კერს,

მინდობილო ბედისწერას, შიში ნანი, შიში ნანი“ (შინკუბა, 1980:350).

ჩვენს ზეპირსიტყვიერებას უამრავი „ნანა“, „იანანა“ და „ნანინა“ აქვს შემონახული, რომლებშიც ქართველი დედების უდრეკი სულის გამოძახილია შენარჩუნებული. „მოჰაჯირული ნანაც“ ერთ-ერთი მაგალითია იმისა, თუ როგორ შემოქმედებითად უდგება პოეტი მშობლიურ ფოლკლორს და როგორ ალამაზებს მხატვრულად სახეცვლილი ნიმუშებით აფხაზურ მწერლობას.

ხალხურობით და ბუნებრივობით გამორჩეული ნაწარმოებები, პერსონაჟები ზღაპრებიდან, ლეგენდებიდან, თქმულებებიდან პირდაპირ გადმოსული გმირები სამუდამოდ გვამახსოვრდება.

ბალადაში „მალხაზი და ალი“ ცნობილი ზღაპრული პერსონაჟი კიდევ ერთხელ შემოიჭრება პატარების გულში და ააფორიაქებს და დაამძიმებს მათ სულს.

დამწუხრებული ბუნება და შავად ჩამობნელებული ჭალა „რალაც ისეთს“ გვპირდება (პეიზაჟი საბავშვო ნაწარმოებებისთვის დამახასიათებელი ოსტატობით არის აღწერილი), „მოჰხვევია წყლის პირს ნისლეები და ბინდი“ და ამ დროს მალ-

ნაზი დიდი ტომით წისქვილისკენ ფრთხილად მიდის, რადგან ძალიან ეშინია: „თვალს არიდებს ჯმუხად ჩამობერილ მუხებს, ნათქვამია, შიშით ძალი მთვარეს უყეფს“ (შინკუბა, 1980:135), ფულურო და ფუყე ხეები ქაჯები ჰგონია. არაჩვეულებრივად არის დახატული წყლიდან მოულოდნელად ამოჭრილი ალის სახე. ტყის მზაკვარი ქალი ვარსკვლავით თვალებით, მხრებზე დაფენილი ვერცხლისფერი ნაწნავებით (ფოლკლორში და ლიტერატურაში ალი ცეცხლისფერი თმებით გვხვდება ხოლმე. აფხაზური ენის არცოდნის გამო, სამწუხაროდ, ვერ ვახერხებთ ნაწარმოების ორიგინალში გაცნობას. ვერც იმას, ვის ეკუთვნის ალის თმის სივერცხლისფრე – მწერლის თუ მთარგმნელის ფანტაზიას) ფეხდაფეხ მისდევს დაფეთებულ ბიჭუნას. შეშინებულს და წისქვილში შესულს, წინ კიდევ ერთი გამოცდა ელის, თავშალი, რომელიც კედელზე დარჩენია დედას, სიბნელეში ალი ჰგონია და იატაკზე გაიშხლართება. დიდხანს ვერ მოდის გონს. დიმილნარევი სტრიქონები კი პატარა მკითხველს აუწყებს:

„დოლაბი კი ბრუნავს, ბრუნავს, სიმინდს როშავს,

შავ კედელზე დედის თეთრი შალი მოჩანს“ (შინკუბა, 1980:138).

ტყის აღქაჯთან შეხვედრით გამოწვეული შიშის სცენას მწერალი ერთგვარი დიდაქტიკისთვის იყენებს:

„ეი, ბიჭო მალხაზ, უქნარავ და ზანტო, დედაშენი შრომობს, შენ კი ყალთაბანდობ,

ერიდები შრომას, გიყვარს მუქთა პური, მოიხედე აქეთ, მე დამიგდე ყური,

კაცს ვერაფერს უზამს, ტყის ქაჯი და ალი, თუ დედისწინ თვისი მოიხადა ვალი,

ვინც თესავს და იმკის, რომ ირჩინოს თავი, ის ვაჟკაციც არის, არის გამბედავი“ (შინკუბა, 1980:138).

თითქოს, ერთი ამოსუნთქვით და სიამოვნებით იკითხება პატარა ლექსი „დიდი ოჯახის ზეიმი“. ტრადიციული საკრავის, აფხიარცას სიმების ფონზე, ბაღში, აკაციის ჩრდილქვეშ გაშლილ სუფრასთან მსხდომ შთამომავლებს, 120 წლის ბაბუა „ოი, რაიდა, რაიდას“ ხმაზე არწმუნებს, რომ აფხაზებს ოდითგანვე მოსდგამთ დიდი ხნის სიცოცხლისა და სიმღერის ნიჭი.

ბაგრატ შინკუბა ლექსებით: „კოლმეურნეობის ბაღი“ და „შემოდგომის ბაღი“ თითქოს ძველი ქართული ლიტერატურის ტრადიციებს აგრძელებს. აკი თვითონაც ამბობს: „თბილისში სწავლისას მე დიდი დრო მოვანდომე მოძმე, მრავალსაუკუნოვანი მწერლობის შესწავლასო“ (შინკუბა, 1970:10)

სუბტროპიკული ზონისთვის დამახასიათებელ ხეხილს (ფორთოხალი, ყურძენი, ბროწეული...) გვიხატავს მწერალი, სამხრეთისკენ მიმფრენი ფრთებგაშლილი წეროების ფონზე:

„ქარვისფერი ფორთოხლები სიოს ფრთებზე ქანაობენ

და გაშლები ნაზი რხევით მზის სხივებში ბანაობენ...

მწიფე მტევნის სურნელს გესვრის აკაჭიჭი, ახარდინი,

რა კარგია ბაღში, როცა დაისის მზე სხივებს გაშლის,

მოელვარე, წითელლოყა შემოგცინებს ხიდან ვაშლი.

შენც მებაღვე, სხივთა ალით, გელის ბაღი და დახანძრული

შეინახე მოსავალი, შეხვდი ზამთარს მარისელი“ (შინკუბა, 1970:50).

ულამაზესია შემოდგომა ლექსში „კოლმეურნეობის ბაღში“ – გაყვითლებულ ფოთლებს სიო ნაზად აშრიალებს. კავკასიონს ღრუბლები ქულა-ქულა ეხვევა. თბილი ქვეყნებისკენ მიმავალი წეროების გუნდი ცას შერთვია – თითქოს, ხეებზე დამწიფებული ყურძენი მწიდნავს ელოდება, ხილი – დამბინავებელს.

„მიწა - შავი, როგორც ჭვარტლი, გვართობს, გვალხენს თავის მადლით,

შორს იფრქვევა სურნელება ყურძნების და მწიფე ვაშლის და მზე მკრთალად ეთბუნება ნარინჯების ბუჩქებს გაშლილს, მწიფე მტევნის ელვარებას ბროწეულიც ედავება, რა კარგია აქ საღამოს, როცა დაჰქრის ნიავექარი, სურ ნელება ჰაერს ათრობს და ყვავილი თრთის ნარნარი“ (შინკუბა, 1970:88-89).

არ ვიცით, რამდენად აქტუალურია დღეს კოლმეურნესა და კოლმეურნეობის ბაღზე საუბარი, მაგრამ ერთი კი უდავოა - ლექსი ისე ლამაზად და მკითხველისთვის საინტერესოდ არის დაწერილი, რომ თითქოს, ბწკარებს შორის თეიმურაზ მეორის „ხილთა ქებიდან“ გადმოსული ბაღჩა-ბაღის სურნელი იგრძნობა.

„მე ძალიან მიყვარს, როდესაც ვინმე თავისი ბავშვობის ამბავს მიყვება, მაგრამ მან უნდა დამასწროს, თორემ, თუ დავასწარი, მაშინ მე მოვუყვები მას ჩემი ბავშვობის შესახებ.“ (საყმაწვილო ლიტერატურის..., 1972:230), – გავიმეორებთ ზემოთქმულს, მწერლის მრწამსს რომ უზუსტესად ირეკლავს.

ბავშვობასა და სიყმაწვილესთან „განშორების ტკივილზე საუბრობს ბაგრატი შინკუბა ლექსში „კუმარჩა“.

სუფთა, პაწაწინა და ვერცხლისფერი, ფაფარივით აქონრილი კუმარჩა მთიდან მოედინება და ჭადარაშერეულ პოეტს ყმაწვილობისდროინდელ ამბებს უყვება: „ბიჭი ტიტლიკანა, სულ არ გრძნობდი სირცხვილს, აშენებდი თანაც სათამაშო წისქვილს

შუადღისას ცურვით, ამ ადგილას სწორედ, ისრულეები სურვილს - გადაჭრიდი მორევს...“ (შინკუბა, 1970:15).

წყალი დავიწყებას უსაყვედურებს მწერალს, მაგრამ უკანასკნელი, მდინარესთან ერთად, მკითხველსაც ამშვიდებს:

„მართალია, გამითეთრდა თმები, შენი ქაფის დარად, ხშირად ვეღარ გხვდები,

მაგრამ სიყვარული შენი მუდამ დამაქვს გულით:

სადაც უნდა ვიყო, სადაც უნდა მნახონ, მწუხნუხებ თითქოს, იმყოფები ახლოს...

იცო, ასე არი, ბევრჯერ მითქვამს შენთვის, რომ პატარა წყალი დიდ მდინარეს ერთვის,

მასაც ძალას მატებს, ნაკადული ერთვის, თურმე შენაკადებს“ (შინკუბა, 1970:15-16).

წყალზე, როგორც სიცოცხლის მამოძრავებელ ძალაზე და მისი არსებობის აუცილებლობაზეა საუბარი ლექსებში – „წყარო“ და „ანდერძი“.

მხიარული, სუფთა და ანკარა წყარო, რომელიც ერთ დროს კენჭებს შორის ლაღად მოხტოდა და მოიმდგროდა, არავინ იცის, სად დაიკარგა. მის კეთილდღეობაზე ირგვლივ მცენარეები და ახლომახლო მოსახლეობა ზრუნავდა, მაგრამ, დროთა განმავლობაში, იქაურობა ხალხისგან დაიცალა, ქარიშხალმა ხეები მოთხარა. შეწყდა ბუღბუღის საამური გალობა, ნაკადულის სათავე ბუჩქებით დაიფარა და, დარჩა მწყურვალე მოწყურებული, მაგრამ კეთილშობილმა ადამიანმა, რომელიც განთიადს ტყეში შეხვდა, ისევ გამოაცოცხლა იქაურობა. საოცარ სიწმინეში მოულოდნელად შემოჭრილი ნაკადულის ხმას მისდია, ვარსკვლავების შექვე ნაჯახით კაფა ხშირი ბუჩქები და, როცა სიბნელეში ბავშვის თვალებივით გაბრწყინებულმა წყალმა გამოანათა, კმაყოფილი და ბედნიერი მიესიყვარულა აურიაშულეებულ გარემოს.

თუ სწორი გზით ივლი, წყაროსთან მისულს აუცილებლად დაგხვდება ხელადა, რადგან:

„ამ წუთისოფლად უღეველი მხოლოდ წყალია, მაგრამ მწყურვალნი, შვილ-
ნო ჩემო, მრავალ არიან,

წყაროს და ბინულს გაუფრთხილდით, ეს გქონდეთ წესად,

დაე, მწყურვალმა გზად წყალი შესვას („ანდერძი“).

მწერლის აზრით, დოლაბებს მთავარი მამოძრაველი ძალა, წყალი, არ უნდა
მოაკლდეს, თორემ... მისი გაჩერება კერიაზე ცეცხლის ჩაქრობისა და ჭერქვეშ მერ-
ცხლების ჭიკჭიკის შეწყვეტის ტოლფასი იქნება!

„დაე, ტალყები ეცემოდეს წისქვილის ბორბალს,

ფლავდნენ და ფლავდნენ დოლაბები ოქროსფერ ხორბალს...

ოლონდ გახსოვდეთ, რაც მთავარია, წყალი და ცეცხლი მტრები არიან“
(შინკუბა, 1970:83), რადგანაც „ცეცხლის უკანასკნელი ქმედება სამყაროს აღსასრუ-
ლისას წარმოინდება“ და „ცეცხლით გამოიცდება ყოველი“ (კუცია, 2006:34); წყალი
კი - სიცოცხლის მამოძრავებელი ძალაა. მათ გარეშე ყოფიერების წარმოდგენა შე-
უძლებელია. ჩვენი აზრით, უფროსკლასელთათვის განკუთვნილი ლექსი „ანდერძი“
ამ შეხედულების დასტურია.

გამორჩეულია ბ. შინკუბას პოეზია თემებით, პერსონაჟებით და, შეიძლება
ითქვას, ფერებითაც. დიდია მისი დამსახურება საბავშვო მწერლობის წინაშე. ბევ-
რი ლექსი აქვს დაწერილი როგორც სკოლამდელი, ისე - უფროსი სასკოლო ასა-
კის ბავშვებისთვის. ის საინტერესო მასალაა, რომელიც აფხაზურიდან არ არის
თარგმნილი ქართულ ენაზე, სასურველია, ხელმისაწვდომი გახდეს ფართო მკით-
ხველი საზოგადოებისთვის, რათა წარმოჩნდეს ბავრატ შინკუბას როლი და ღვაწ-
ლი საბავშვო ლიტერატურის განვითარებაში.

ლიტერატურა:

1. შინკუბა ბ., ბუღბუღი და მელა, თბ., 1970.
2. შინკუბა ბ., ერთტომეული, თბ., 1969.
3. შინკუბა ბ., რჩეული, თბ., 1980.
4. Шинкуба Б., Стихотворения, Москва, 1953.
5. Шинкуба Б., Медвежья пляска (сказки), Москва, 1963.
6. Шинкуба Б., Праздник большой семьи, Москва, 1987.
7. Шинкуба Б., Праздник большой семьи, Москва, 1963.
8. Шинкуба Б., Сказка о капризном козленке, Москва, 1989.
9. აბაშიძე ბ., ქართული მითოლოგიის საკითხები, თბ., 1991.
10. Абашидзе Гр., Гамсахурдия К., Слово о друге, Газ., «Заря Востока», от 2 мая, 1967.
11. ანთელავა გ., გაზეთი „ოქროს საწმისი“, №3, IV, 1990.
12. აფხაზეთის მწერლობა, ტფილისი, 1937.
13. აფხაზეთის მწერლობა, სოხუმი, 1941.
14. Баирамукова Н., Баграт Шинкуба, Москва, 1981;
15. გაფრინდაშვილი ნ., მირესაშვილი მ., წერეთელი ნ., სოციალისტური რეალიზმის
თეორიული ისტორია, წიგნი I, თბ., 2010.
16. გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, №7, 1968.
17. გეგეჭკორი ა., დედაბუნება, თბ., 1985.
18. ინალ-იფა, აფხაზური მწერლობა გუშინ და დღეს, თბ., 1973.
19. კიკნაძე ზ., ქართული ფოლკლორი, თბ., 2008.
20. კუცია ნ., ქართული რომანის პარადიგმები, თბ., 2009.
21. კუცია ნ., საკითხავი წიგნი ქართულ ლიტერატურაში, წიგნი I, 2006.
22. Кушак Ю., Б. Шинкуба, Москва, 1989.

23. Ласурия М., Мои земляки, газ. «Советская Абхазия, от 18 октября, 1967.
24. Махова К., Жизнь народа – главная тема, алманах ЭЛитературная Абхазия», №3, 1958.
25. მზისკენ მზირალი ოდა (აფხაზ მწერალთა რჩეული მოთხრობები), თბ., 1987.
26. მრეკლიშვილი მ., „შენ გიგალობ, პატარავ...“, თბ., 1973.
27. Николаевская Е., О народном поэте Абхазии, Баграте Шинкуба, Москва, 1989.
28. მესხია ც., მირიან მირნელი და აფხაზეთი, თბ., 2010.
29. მოსია ტ., დავით გურამიშვილის მსოფლმხედველობის სამყაროში? თბ., 2010.
30. საყმაწვილო ლიტერატურის მოამბე, წიგნი VIII, 1972.
31. საყმაწვილო ლიტერატურის მოამბე, წიგნი IX, 1975.
32. საყმაწვილო ლიტერატურის მოამბე, 1968.
33. ფოლკლორის თეორია და ისტორია, ტ.VIII, თბ., 1975.
34. ქურდოვანიძე თ., ქართული ფოლკლორი, თბ., 2001.
35. შატბერაშვილი გ., წერილები, ტ. IV, თბ., 1975.
36. ჩოლოყაშვილი თ., ზღაპარი და სინამდვილე, თბ., 2009.
37. ცანავა ა., ქართული ფოლკლორის საკითხები, თბ., 1990.
37. Цвинария В., Творчество Б. В. Шинкуба (Лирика, Эпос, Поэтика), Тв., 1970.
38. ძიძიშვილი ქ., მოსაწყენი რამ, თვითონაც ძნელად გასამხელი, თბ., 1975.
39. ჭავჭავაძე ი., თხზულებანი, ტ. III, თბ., 1926.
40. ჭურღულია ო., ნარკვევები ქართულ-აფხაზეთური კულტურულ- ლიტერატურული ურთიერთობის ისტორიიდან, სოხუმი, 1974.
41. ჯაგოდნიშვილი თ., ქართული ფოლკლორისტიკის სათავეებთან, თბ., 2003.
42. ჯიბლაძე გ., კრიტიკული ეტიუდები, VIII, თბ., 1985.

Medea Kvaratskhelia
Children's Poetry by B. Shinkuba
Summary

Well-known Abkhazian writer Bagrat Shinkuba was a great friend of Georgian people. Born in a small Abkhazian village, Chlou, he studied in Tbilisi and he loved whole Georgia as well as his native region – Abkhazia.

In the article we have studied poetry of B. Shinkuba – poems written for children. This is too interesting and picturesque world, where many characters of Abkhazian and Georgian folklore live.

B. Shinkuba created a new world of fairytales where kindness always is stronger than evil.

We think that poetic(al) world of B. Shinkuba is translated into Georgian and Russian very well so it is native for readers. This is very kind, colourful, magic world and it reflects kind soul of the author and Caucasian folklore as well.

Медея Кварацхелия
Детская поэзия Баграта Шинкуба
Резюме

Известный абхазский писатель Баграт Шинкуба был большим другом

грузинского народа.

Рожденный в маленькой абхазской деревушке, Члоу, он учился в Тбилиси и любил всю Грузию также, как и свой родной Край – Абхазию.

В статье мы изучили поэзию Б. Шинкуба – стихи, написанные для детей. Это – очень интересный и красочный мир, в котором живут многие персонажи абхазского и грузинского народного творчества.

Б. Шинкуба создает новый мир – сказочный – где добро всегда сильнее, чем зло. Мы считаем, что поэтический мир Б. Шинкуба переведен на грузинский и русский языки очень хорошо, и он становится родным для читателей. Это добрый, красивый, волшебный мир – отражающий добрую душу самого автора также, как и всего Кавказского фольклора.

სალომე კაპანაძე
(საქართველო)

შტრიხი თანამედროვე ქართული პოეზიისათვის –
ზაზა ბიბილაშვილის „ჩემი მღოვრის მარცვალი“

ზაზა ბიბილაშვილი ქართულ პოეზიაში ახალი სახეა. არაპრეტენზიული, უეპატაჟო პოეტი მესამე კრებულს ითვლის, მაგრამ პოეტური ტექნიკით, სულიერი გამოცდილებითა და მისი გადმოცემის შესაძლებლობებით ყურადღებას უდავოდ იმსახურებს. მისი პოეზია მედიუმივით ატარებს ჩვენი არსებობის, ჩვენი ყოფიერების „ბზარსა“ და „იარას“, ტვირთს, რომლის გარეშე სიცოცხლის გზაზე სიარული შეუძლებელია.

ერთგან ეს სიცოცხლის გზა, ჩვენი წუთისოფელი, გამომშრალი ბარხანებისთვის შეუდარებია. „როგორ მეხარებინა ჩემი მღოვრის მარცვალი“ – თავს იმართლებს, როცა „ირგვლივ ხორშაკნი და ხანძარია, როცა წყლისა არც ღარებია, არც ჭები და არც წყალი“.

თუმცა მივუბრუნდეთ იმ მღოვრის მარცვალს „ცათა სასუფეველს რომ წააგავს ჩვენს ყანაში დათესილს. იგი ყოველგვარ თესლზე მცირეა, მაგრამ როდესაც იზრდება, ყოველ მწვანეულზე დიდია და ხედ იქცევა, ისე რომ მოფრინდებიან ცის ფრინველები და მის ტოტებს შეაფარებენ თავს“. ზაზა ბიბილაშვილის საბედისწერო, მტანჯველი კითხვის პასუხი „როდის მეხარებინა ჩემი მღოვრის მარცვალი“, ისევ იმ სააზროვნო სივრცეში დევს, სადაც ეს კითხვა დაიბადა. ეს მარცვალი მაშინაც ხარობს, როცა პოეზიის საუფლოში შედიხარ და ირანელი პოეტი ქალის რაბიასი არ იყო, ღმერთამდე მისასვლელად ამ გზას ირჩევს. აქ, ალბათ დროა ფრჩხილები გაეხსნათ და ვაღიაროთ – ზაზა ბიბილაშვილის პოეტური კრებული „ჩემი მღოვრის მარცვალი“ მისი პოეტური ორიენტირების ჩამოსაქნელედ წინ გადადგმული ნაბიჯია, ჩვენთვის კი შესაძლოა იმ ტოტების მისიას ასრულებდეს, სადაც თავის შეფარება სულიერი ხსნის ტოლფასია. აქვს პოეზიას ასეთი უნარი, თუკი მკითხველსა და მწერალს შორის კომუნიკაცია შედგება, თუკი ორთავე შეძლებს სიტყვის საერთო განმარტების მოძებნას და ასოციაციურ ხილვებში ერთმანეთს შეეხიდება. როცა მწერალი სიტყვას ნათელი ფიქრის სამოსად აქცევს და „სიწრფელეს არ ეთვალთმაქცება“. თუკი იგი იტყვის „და ვანთებდი ლექსს, როგორც სანთელსო“ და სამყაროს ფერების გაფერმკრთალებას ისე განიცდის, როგორც ზაზა ბიბილაშვილის ამ ლექსშია:

ზღვა არ იყო ლურჯი ფერის
ზღვაში მზე არ ხარობდა,
ხარხარებდა ლუციფერი
ჯოჯოხეთის ხაროდან
ფრთები ფრთიანს დაეცალა
სადმე სამარდებოდა
მარტს საიედ არ ეცალა,
მაისს სავარდებოდა
სიყვარული შებილწული
ყველას ყელზე ეკიდა,
თვალს ხუჭავდა მეფისწული
ვერ ითხრიდა ეკლითა.

ნაღმერთალი მონეტები
ყალბი იყო ცრემლივით...
და კვდებოდნენ პოეტები
ციდან ჩამოცვენილი

სიყვარულის სევდა არაერთხელ გახშიანდება ზაზა ბიბილაშვილის ამ ლირიკულ კრებულში. მის ტაეპებს ზოგჯერ ირონიული ტონალობაც შეერევა, რადგან სიყვარულის სიმაღლესა და კინს სინამდვილეს შორის კოლიზია მართლაც წარმოშობს კომიკურ ეფექტს ისე, როგორც მის ერთ-ერთ ლექსშია, რომელსაც „განცხადება“ (გაცნობა-დაოჯახების კლუბის არქივიდან) ჰქვია.

გამახსენდა განცხადება ასე სულ არ იწერება

ვის ადარდებს, თვალები გაქვს

ბრიალა თუ მინაბული?

ქერა ხარ თუ – შავგვრემანი,

უწვერო თუ – თხის წვერება –

შენი ბედის გრაფებია:

„სამსახური“, „ბინა“, „ფული“.

სიყვარულის საგალობელს სმენაშეჩვეული ქართველი მკითხველი ზაზა ბიბილაშვილის პოეტურ სივრცეში სტერეოტიპებსა და მონოტონურობას ვერსად წააწყდება. აქ არის აღმოჩენის ის ნეტარება, რაც დიდ სულიერ გამოცდილებასა და მისი გადმოცემის ნიჭიერებას მოყვება ხოლმე. პოეტის ტალანტს ყოველთვის თან ახლავს არამარტო ეროტიკული, არამედ ზნეობრივი კონფლიქტით გამოწვეული დრამატიზმი და უსიყვარულოდ დარჩენის ტრაგიზმი.

უნდა დაგიბრალო,

ვიდრე მოგონებით მთვრალი ვარ და

სანამ თვალები მაქვს

აღის ათინათით შენაფერი:

ვიდრე მარტოობა

თავში თრიაქივით ამივარდა

ვიდრე წავედი და

ყულფის თავშესაფარს შევეფარე...

„ოცნებათა ამირბარი“, „უიღბლო მოალყე“ – მიჯნურის ასეთ მეტაფორებს, რა თქმა უნდა, აღმოჩენის სასწაული ახლავს, ახალი სიტყვის აელვარების ნათება მოსავს. მით უფრო, როცა ზაზა ბიბილაშვილის „ქრონიკული ტრფიალის ქრონიკას“ ასეთი პეიზაჟი აღამაზებს:

სათიბში მიჯნური

მთვარე დაბარბაცებს,

იციან, იწვიან

ვარსკვლავთა ნარგისნი.

მშვენიერი სქესისადმი მიძღვნილი სტრიქონები მხოლოდ მოუხელთებელ „მასთან“ არის ასოცირებული. მისი ჯიუტი ტრფიალის სურვილი აქ პროეცირდება. განშორების სევდით მთვრალი, ერთად ყოფნის ბანალობას განრიდებული იგი იმ სიყვარულს დაეძებს, „რომელიც ზღაპარს ჰგავდა. უმრავლესობას – ათასერთის კი არა და – ერთი ღამისას“. მოყმის არქეტიპის შთაგონებითა და ფოლკლორული ვარიანტის მუსიკალურობით ჟღერს ბალადა სიყვარულზე. მისი მოყმე სიყვარულის მღვევარია, სატრფოსგან ცალად დაგდებული, სწორფრობის სიხარულს გაშორებული. ჭიუხებში აფთრის ნაწოლი მის ნაწოლად ენიშნება და „ოცნის სახმილით დამწვარი“ გრძნობას ვერ იურვებს:

ეგებ ფიქრობ, მოვრჯულდე

უმაღურ კვალზე ნათრევი,
ვერცხლის ბომონებს დავაკლა
ჩემი უბელო ნატვრები,
გავთბე სარკმლიდან სამადლოდ
შემოგდებული მზის სხივით
ტრფიალი აღარ მომშივდეს
აუღებელი სისხლივით.

გამიჯნურებულთა უძველესი მოდელი – ვარდბუღბულიანიც კი ზაზა ბიბი-
ლაშივითან ახალ სუნქვას იწყებს, თანამედროვე ემოციებით იტვირთება. იგი
ახალ მგრძობელობას ანიჭებს მიჯნურთა ამ სიმბოლოს და განცდათა მოდელი-
რებას ისე წარმართავს, როგორც თანამედროვე პრაგმატულ სამყაროს შემეგნის:

მღერი– მგონი ამომღერდე
სულ ბოლომდი,
ზურმუხტებში ვარდი ისე ძოწისთვალბს...
მაგრამ ქარი რად ქირქილებს,
გულბოროტი:
სოველი ესე ვერასოდეს
მოისთვალო! –
თითქოს სული ტრფობის ალით კი არ იწვის –
შეშლილობის სენით განუკურნებელი,
და სურნელი, ასე მძაფრი,
მწიფე მიწის –
ბედისწერის მომწამგლეელი სურნელია.

პოეტური ჩანაფიქრი– მონატრების სიყვარულის ვიტამინებით მკურნალობა,
მისი შიგთავსის ანატომიურ-ასოციაციური მსგავსება სიყვარულის ძირ-მწარესთან,
განხიბლვა და კვლავ შეყვარება, განშორება და მონატრების სიხარული. მარადიუ-
ლი წრე-ბრუნვის ეს მაცოცხლებელი ენერგია ლექსიდან ლექსში გადადის, სხვა-
დასხვა ინტონაციებში ტყდება, მაგრამ ყოველთვის ინარჩუნებს ზაზა ბიბილაში-
ლისათვის დამახასიათებელ „შინა – სახეს“. სულის ასეთი ძახილი ადვილი სატა-
რებელი არ არის. ყველა როდია მტვირთველი და სიყვარულის გოლგოთის გზაზე
გამსვლელი. რადგან

სიყვარული გრიპი არ არის –
ორჯერ და სამჯერ
ანდა ყოველ წელს
ყველას კი არ შეუძლია გადაიტანოს.

ზაზა ბიბილაშივლის ეს პოეტური კრებული უკმარისობის გრძობას არასო-
დეს ბადებს ისეთი მოდიფიკაციის გასააზრებლად, როგორც ადამიანი და გარე-
სამყარო. მისთვის ნიშნეულია თვითგამხელისა და თვითშემეცნების გზით სიარუ-
ლი ზურგზე ჯვრითა და გულში წყველის ლახვართ, ადამიანურ ცოდვათა აღია-
რებითა და ტალახის გუნდის სროლისგან გაჩენილი ტკივილით, მოყვარე-დუშმან-
თა გარემოცვით. და მაინც, პოეტი სიცოცხლეს იღებს როგორც ღვთის საჩუქარსა
და ამავედროულად სასჯელს. ხშირად უღმერთობის განცდაც უჩნდება და უფლის-
გან მიტოვებული ადამიანების სიბრალულს იტკივებს. ამ ტკივილთან ზიარებისას
გოლგოთას პირნათელი გადის, რადგან ზნეობა და სინდის-ნამუსი ვერ დაუთმია.

ვერ მოგიშორე, შავეთო,
საქაჯე-სამიკიოტე!
ან უნდა ქვებნელს ჩავერთო
ან მარად უნდა მტკიოდე,

ანდა იუდას ფიცივით
დარეცილ-დანანაცრები
ურჯულოს ბილწი სიცილით
ვითვალო ჩემი ტაძრები.

ის იმ სამყაროში ცხოვრობს, მოძრაობს და ფიქრობს, სადაც „გაბეგრებია ქალაქს სახენეში“, სადაც არ არიან, „და თუ არიან ღრუბლის მწყემსავენ ფარას ღმერთები“. სადაც „ჟამია უჟმური და სიკვდილისთვისაც კი აფერმკრთალებენ“. სადაც „კარიც არ დარჩა შემოსამტვრევი – გამტვრეულია ყველა შიგნიდან“. ასეთი აპოკალიფსური შეგრძნებები იმ რაელობასთან არის შენივთებული, რომლის ფერადოვნების მიღმა ინისლება სიმართლე დამსხვრეულ იმედებსა და ღვთისგან მიტოვებულ ადამიანებზე.

რად მოველ,
რა ვნახე და
რა იმედებით მჯეროდა –
ატლანტს შევცვლიდი, გოლიათს –
ზეცა მჯეროდა მხრებითა

ცხოვრება რამე გვეგონია, სანამდე შევეყრებითა.

დროის წარმავლობის ხატოვანება, მასთან დამარცხების სევდიანი ოდისეადა ზაზა ბიბილაშვილისთვის სიკვდილთან შეხვედრის შიშსაც კი არარად აქცევს. მთავარია, რაც შეიძლება მეტი მოასწროს, მეტი შეისუნთქოს და ამქვეყნად მოვლინება გაამართლოს. დროის მდინარების ასეთ მხატვრულ ასოციაციას კი ბევრგან ნამდვილად ვერ შეხვდები.

წუთების ფოთოლი ცვივა:
წითელი, ყვითელი, მწვანეც.
ვაგროვებ მშვენიერ წამებს –
ზამთრისთვის ავისხამ მივივად.

ზაზა ბიბილაშვილის ლირიკულ ლექსების კრებულში მინორული განწყობილებანი ჭარბობს. იგი მართალი უნდა იყოს საკუთარ თავთან და, რა თქმა უნდა, მკითხველთანაც. ის, რაც მას ასეველიანებს და შემდეგ ამალღებს კიდევ, ტაძრისკენ სავალ გზას გვიჩვენებს. ეს გზა კი მარტო სევდის გორაკებიდან მოჩანს ძველი დროით, რომელზეც წარწერა არ იკითხება. გულით, რომელსაც კოცონის ძიებაში ნელთბილი ნაცარი შერჩა, სინდისისგან გაძარცვული არადროებით, გაყიდული ანთეოსითა და ბოლოს – ბატის ფრთისა და დახლის ნაძალადევი დამოყვრებით. წინ კი ნისლიანი აღმართია, სადაც მობრუნებას დანაშაულად მიუთვლის საკუთარ თავს და ამბობს:

განა არ ვიცი? – ამოდის კიდევ.

მეც ეგ არ მიკვირს? – სულ ჩასვლაზე რად მეწერება?

ამ ლექსს ჰქვია „წელიწადი, როგორც ერთი დღე“. დღიურები. როსტომ ჩხეიძემ სამართლიანად აღნიშნა, ლექსს კი არა, ლირიკულ პოემას დავარქმევდიო. დავეთანხმები. ბეწვის ხიდზე სიარულს მიაგავს აქ თითოეული სტრიქონი. თითქოს ერთად უნდა შეკრას ის, რაც აქამდე უთქვამს და უფიქრია. „იმდენს ვფიქრობდი, ველარ ვიცხოვრეო“ – ამბობს ერთგან და მერე დასძენს „ვერ ვისწავლე თქვენი ცხოვრება, ჩემი კი ვერა და ვერაო“. ეს მოკრძალებული და თანაც მართალი განცდა თუ არ ახლავს მწერალს, ის ვერასოდეს აივლის თავის აღმართს ისე, რომ უკან დახვევის ჩვევა არ გაითავისოს. უკანდასახევი ხილით მხოლოდ ერთეულები არ სარგებლობენ, როგორც თავგანწირული მეომრები ბრძოლის დროს, რადგან ბრძოლას მხოლოდ მაშინ აქვს აზრი. წუთისოფლის საბაჟოზე მოღუღუნე მტრედები სწორედ მათ დაბადებას აღნიშნავენ დროულად. მტრედები აქ შემთხვევით რო-

დი ვახსენეთ, ისინი ადამიანის დაბადებისა და სიცოცხლის ახალ ქრონოლოგიაზე მსჯელობენ „საბაჟოს წინ ამოყვარულ სიცოცხლის ხეზე“. ზაზა ბიბილაშვილის ლექსში „საბაჟო ცხოვრებისა ანუ დაბადება რამდენიმე წლის ასაკში“. ამ ლექსში მოჩანს პოეტის რეფლექსია ადამიანის მოვლინების არსსა და დანიშნულებაზე. თითქოს ირღვევა აქამდე არსებული ყველა ჭეშმარიტება. პოეტისათვის აქაც იმანენტური რჩება არსებული იდეალების ანალიზი, შემოწმება, ახალი იდეების პროვოცირება იმისათვის, რათა ცხოვრება დაუნაწევრებლად გაიაზროს. დროის დიდ კონტექსტში წარმოქმნილი ადამიანური ყოფიერების დრამა ზაზა ბიბილაშვილთან უმოკლეს დროში განიცდება. მისი სააზროვნო სივრცე იმდება ისე, რომ სრულიად საკმარისია მდოგვის მარცვლის ნაყოფის სახილველად.

პოემა „წერილი ბოთლიდან“ შეიძლება ბადებდეს კითხვებს მის ჟანრობრივ კუთვნილებასთან დაკავშირებით, მაგრამ ზაზა ბიბილაშვილის პოეტური ფიქრი, მისი გრადაცია, გამომსახველობითი საშუალებანი ერთბაშად გიკარგავს ამ მიმართულებით წაიყვანო მსჯელობა. მით უფრო, როცა ბოთლში შენახული წერილი „დაფდაფებითა და დიპლიპიტოთი შეფერილ“ იმ აწმყოზე გაფიქრებს, სადაც მეფე ერთდროულად „ალია, უფალი და მეფისტოფელი“ და იქვე „შვილთა ორგაია დაუსაბამო“. მათ გადაივიწყეს „როდის და სიდან მოსულან“. აწმყოს მიყურადებული პოეტი წარსულს უხმობს საშველად, იქნებ განგაშის ზარების რეკვა დაგვიანებული არ არის.

ჰოი, ხრწნამორეულ სააქაოს სუნში ჩამპალო –

ეულ-მორეულ-გზაბნეულ-სულშესაფარო!

ჰოი, დატეხილო ჩემი ხელით ნგრევის თავზარო!

ჰოი, გატეხილო ცხრაკლიტულო, ციხეც, ტაძარო.

და ბოლოს, ვერლიბრი, ყველამ ვიცით, რომ პოეზიის ნოვაცია არ არის, მაგრამ მისი გასრულყოფილების პროცესი კვლავაც ძალაშია, ვინაიდან აკუსტიკურ-მუსიკალური ეფექტები აქ არ არსებობს, იგი სათქმელში საზრისის პრიმატს უშეღავათოდ მოითხოვს. ზაზა ბიბილაშვილის პოეტური ესთეტიკა ამ შეღავათებს არ საჭიროებს. განცდის სიფაქიზეს, მაღალი რეგისტრის ემოციურობასა და აზრის აქტუალობას მოაქვს მისთვის პოეტის მანდატე – მან თავისი ყამირი უკვე გაკვალა.

Salome Kapanadze
Stroke for modern Georgian poetry –
“My mustard grain” by Zaza Bibilashvili
Summary

Zaza Bibilashvili is a new face in Georgian poetry. An unpretentious, non-startling poet counts his third collection, but he indisputably deserves attention by his poetic techniques, mental experience and ability of expression. His artistic associations look like walking on a suspension bridge, as if he has to gather what people had said before. His poetic aesthetics doesn't really need a favor. He influences tenderness, high registration of emotionality and actuality of idea brings him a poet mandate and trust of the readers deservedly. Moreover, it is accompanied by the drama caused by moral conflict. Zaza Bibilashvili's poetry is interesting from the point of view of its contribution in the process of perfection of free verse and lyrical poem. He interestingly treats the rhythms and words.

Саломе Капанадзе
Штрихи к современной грузинской поэзии -
Заза Бибилашвили – «Зерно моей горчицы»
Резюме

Заза Бибилашвили – новое лицо в грузинской поэзии. Это третий сборник поэта, своей поэтической техникой и передачей своих возможностей несомненно заслуживает внимания. Его художественные ассоциации как бы передают все то, что до этого должны были сказать люди.

Высокая эстетика поэта, высокий регистр его эмоциональности и актуальность мысли заслуженно приносит ему мандат поэта и доверие читателя. Поэт интересно относится к ритмам, словам и совершенствует лирическую поэму.

Лала Ахмедова
(Азербайджан)

СОВРЕМЕННЫЕ РИТОРИЧЕСКИЕ ШКОЛЫ В СВЕТЕ ИСТОРИЧЕСКОЙ ЭВОЛЮЦИИ ОРАТОРСКОГО ИСКУССТВА

В современном мире с его могучими техническими средствами информации роль устного живого слова- публичной речи весьма значительна.

Изменения, происходящие в нашей жизни, привнесли определенные перемены в сферу речевого общения. На сегодняшний день никто не может подвергнуть сомнению важность и необходимость ораторских умений.

Толковые словари определяют риторику как науку и искусство красноречия, убеждения словом.

По речи, по ее культуре судят о человеке. «Заговори, чтобы я тебя увидел,- сказал Сократ своему новому ученику... Если субъект сформировал в себе такие личностные качества, как активность, коммуникабельность, умение не теряться в сложных ситуациях обращения, да ещё обнаруживает отличное владение языковыми средствами,- он достигает успеха, уважения, а возможно- и известности.

В Евангелии от Иоанна сказано: «В начале было Слово, и Слово было у Бога, и Слово было Бог. Оно было в начале у Бога. Все через него начало быть... В нем была жизнь, и жизнь была свет человеков. И свет во тьме светит, и тьма не объяла его» (Гл.1:15). Слово дар, врученный только человеку. Номо sapiens- человек разумный. Номо cloquens- человек говорящий. Софист Георгий говорил: «Слово есть величайший властелин, который, обладая весьма малым и совершенно незаметным телом, совершает чудеснейшие дела».

«Слово есть чудный дар Божий. Оно живописует, воспевает, считает, измеряет, построит все видимые и невидимые предметы, освещает, воспламеняет, потемняет, леденит, умащает, печалит, веселит, волнует, расширяет, возвышает душу. Счастливы те люди, которые от Бога получили этот дар в избытке, и взгревают его размышлением, чтением, наблюдением и обращением с подобными им существами, умными и добродетельными. В обществе они суть то же, что самосветящееся солнце на небе. Около них вращаются все прочие спутники и планеты». П. Успенский писал, что красноречие «может быть чаруемо, увлекаемо, спасаемо не искусственными хриями и силлогизмами, а словом естественным, живым, пламенным, как огонь, шумным, как дубрава, благоухающим, как цветник, словом разумным, сердечным, таким, в котором слышится глубокое знание человеческого сердца и духовных потребностей общества».

Наука убеждать магической силой слова дана не каждому, ибо не всякий - будь то признанный учёный или государственный муж- в достаточной мере обладает способностью всецело осознать, что « великая мысль, выраженная словами, есть сила, действие которой беспредельно» (Толстой), что «удачного слова достаточно, чтобы остановить обратившееся в бегство войско, превратить поражение в победу и спасти страну» (Жирарден), что словом можно объединить людей, словом можно и разъединить их, словом можно служить любви, словом же можно служить вражде и ненависти... Не всякому дано знать, что слово- одно из величайших орудий человека: бессильное само по себе , оно становится могучим и неотразимым, если сказано умело, искренне и вовремя, если звучит оно, как колокол набата, тревожит и сотрясая, толкает вперед» (М.

Горький). Речь даётся всем, красноречие многим, а истинно мудрая речь- редким.

Риторические учения возникали в периоды расцвета цивилизаций: Египет, Индия, Китай, Древняя Греция, Рим. Но в основе всех риторических учений мы видим и философские понятия (например, понимание риторического идеала, поиск истины), и эстетические (пафос, артистизм, изобразительные средства), и филологические (мастерство языка, логика, стили, фигуры, метафора и пр.), и прагматические (образование, ораторство, деловой мир, политика).

Европейская риторическая традиция восходит к античной культуре V-I веков до нашей эры. В Древнюю Русь она пришла через Византию и нашла благодатную почву в славянском мире: расцвет красноречия наступил в XI-XIII веках. Большинство крупных политических деятелей писателей и даже полководцев Греции и Рима прошли риторические 14-летние школы. В книге «Об образовании оратора» (в русском издании- 12 книг «риторических наставлений») М.Ф.Квинтилиана (I век н.э.) представлены и модель учащегося, и развитие его способностей, и разделы программ, и нравственные требования к носителю риторического мастерства. Prestиж риторики и ее носителя- оратора- был настолько высок, что Марк Туллий Цицерон (I в. до н.э.) ставил его на второе место после полководца. Сам Цицерон был государственным деятелем- консулом и философом, и непревзойденным оратором, и автором трактатов « Об ораторе», « Оратор», « Брут». Античная риторика была неотделима от общего развития культуры, социальной жизни, теории и практики. Снобизм некоторых современных ученых ставит под сомнение право риторики называться наукой. Но риторика имеет все признаки гуманитарной науки: ее предмет-речь, общение; классическая риторика опиралась на обобщенный опыт, современная, кроме того,- на закономерности речевой деятельности. Риторика имеет богатейшую историю и литературу, прочные связи с философией, логикой, психологией, поэтикой, языкознанием.

В разные эпохи она была востребована обществом, что наблюдается и сегодня.

От Аристотеля вошли понятия этос (условия, на основании которых риторю дозволено действовать), пафос (замысел), логос (словесное наполнение, элокуция). Речь рассматривается как источник общественного прогресса.

При определении предмета риторики следует иметь ввиду, что за 2500 лет её существования для её осмысления сформировались разные формулировки:

1. Греческая риторика: искусство убеждения.
2. Римская : искусство говорить хорошо.
3. Средневековье и эпоха Возрождения: искусство украшения речи.

Риторика- одно из важных звеньев в системе гуманитарного образования, утратившего общие принципы.

В наши дни риторика расширила сферу влияния, охватив разнообразные области общения - от публичного, официального, научного и делового до бытового, обиходного, как устного, так и письменного. В XX веке в теории и практике речи усилились тенденции культуры речи, стилистическая дифференциация, требования языковой нормы, чему способствовало возникновение и интенсивное развитие новых научных направлений: теории речи, общения, массовой коммуникации, социолингвистики, функциональной стилистики, грамматики и т.д.

По мнению исследователей, в настоящее время существует несколько концепций риторики: 1) неориторика Брюссельской школы (Х. Перельман, Л. Одьбрехт-Тытека), развивающая анализ логической аргументации в дискурсе; 2) американские исследования коммуникации как убеждения; 3) лингвистическая неориторика франко-

бельгийской школы (группа «Мю»), исследующая литературность дискурса.

Неориторика (термин Х. Перельмана) создается усилиями представителей многих гуманитарных дисциплин (лингвистами, теоретиками литературы, логиками, философами).

В США популярна риторическая критика и методология. Искусство речи рассматривается в США как важная часть общего образования, как один из важных компонентов успеха в любой сфере деятельности. Риторика обучает идеям американизма, как государственной политики и идеологии государства.

В 60-е годы риторика включалась в общую систему средств коммуникации-коммуникологию. «Индустрия коммуникации» нуждается в активных и умелых исполнителях, и риторика призвана их воспитать. Риторике оказываются подчинёнными лингвистика, науковедение, информатика, социология.

В основе публичной речи- декларация всеобщего блага как главная этическая и социально-экономическая проблема.

В США изучение ораторского искусства происходит в рамках особой академической области, существующей под рубрикой: «Речевая коммуникация». В конце XIX века преподавание риторики было включено в программы большинства американских колледжей и университетов. Работали курсы коррекции дефектов речи. В 1914 году была основана Американская ассоциация академических преподавателей публичной речи. В 1948 году в США в системе научных дисциплин была выделена «Речь», по которой присуждались учёные степени. В 1994 году была основана Американская Ассоциация преподавателей публичной речи. Предметом преподавания стали принципы дебатирования и аргументации, не принуждение, а обмен мнениями, переговоры, разрабатывались правила произнесения речи, приёмы кинесики и прочее.

Объем публикаций по практической и теоретической риторике в США огромен. Преподавание риторики входит обязательным предметом во все учебные программы на всех ступенях образования; издаётся огромное число руководств и учебников.

Системные исследования по риторике во Франции долгое время отсутствовали. Это обстоятельство связано с тем, что французская филология была антириторична. Показательна теория «шагреновой кожи»: «согласно последней, в рамках новых европейских риторик можно говорить лишь о «переводе» греко-латинского риторического канона на национальные языки». Такое представление ныне признано ошибочным.

В XII-XV веках во Франции, как и во многих других европейских странах, доминирует духовное красноречие. Схоластическая риторика создавалась на латыни, престиж которой был высок. Текстами для обучения и подражания были античные авторы.

В XV веке античная риторика оказала большое влияние на формирование религиозных, этических и политических идей. Усилия всей французской литературы XV века были направлены на то, чтобы реабилитировать риторику перед «лицом абсолютного господства логики». Традиционному, утвердившемуся с XIII века мнению, что христианская истина должна выражаться в простой и ясной форме, противопоставляется античная концепция союза риторики и мудрости».

Рядом с сухим философом, появляется красноречивый оратор, обладающий изящным вкусом, владеющий литературной формой. Искусство красноречия объявляется самым благородным из всех искусств. Риторика, т.е. умение хорошо говорить,- это высшая наука управления народом, установления человеческого общества

и справедливости в нём.

В 1570 году Жаном Антуаном де Баифом основывается Дворцовая академия. Центром риторики стала Академия моральных и философских наук. Местом заседаний был кабинет короля Генриха III в Лувре. Первая французская риторика (1521) - труд нормандского юре Пьера Фабри. Цель новых риторики- «поднять французский язык до ораторского величия».

Развитие получают академическое, судебное и политическое (в парламенте) красноречие. Академическое собрание составляет речи на морально-этические темы.

Системы речевого этикета существовали всегда на разных уровнях социальной лестницы: обращение, приветствие, прощание, извинение, благодарность, приглашение, извещение о кончине кого-либо, начало или окончание письма и т.д.

Причем речевой этикет в живом общении очень чуток к историческому процессу, к социальным сдвигам.

Франция может считаться наиболее ярким продолжателем мастерства политического красноречия, причем в трёх его вариантах:

а) красноречие, рожденное на баррикадах так называемой Великой французской революции;

б) парламентское красноречие, сложившееся в Национальном собрании в XIX веке;

в) дипломатическое общение.

В двух последних областях с Францией небезуспешно соперничает Великобритания.

Обличительные и воинственные речи деятелей Великой французской революции, несомненно, талантливых (Робеспьер, Марат, Дантон), отличались огромной энергией, целеустремленностью, эмоциональным накалом, самоотверженностью, что сближало их с проповедниками раннего христианства.

Что касается парламентских традиций конца XIX-начала XX века. То они характеризовались выдвиганием ярких полемистов, в итоге в общем породили ироническое отношение к парламентаризму как к «говорильне». Современному русскому парламенту - Государственной Думе ещё предстоит преодолеть издержки такого скептического отношения.

Исследователь истории французской риторики выделяет следующие этапы-периоды доминирующего красноречия:

а) до XV века доминирует духовное красноречие на латыни;

б) в XV веке вышла первая риторика на французском языке П. Фабри; происходит борьба за развитие французского языка; издаётся манифест в защиту французского языка;

в) происходит официальный отказ от следования античным канонам (1671);

г) отмечены выступления против жесткого регламентирования в языке;

д) XVIII век характеризуется закатом церковного красноречия, расцветом политического, академического и судебного красноречия.

Для этого времени характерен расцвет поэтики, теории литературы, стилистики, теории фигур, элокуции, происходит развитие собственных риторических доктрин (А.Фоклен, П.Лами, П.Фонтанье, известные в России).

В XV веке риторика в основном схоластическая, с XIV века – гуманистическая, в XVII веке- реформистская. Кризис французской риторики произошёл на рубеже веков и явился предвестником кризиса риторики в России.

Признаки схоластического периода: стиль становится законом, это и манера одеваться, и речевой этикет; в основе обучения высокий, средний и низкий стили; влияние этого этапа риторических правил отчётливо отразилось в русской практике обращения XVIII века.

Гуманистическая риторика связана с эпохой Возрождения, ее центром становится Дворцовая академия, составляется Французская риторика для короля Генриха III, вводится королевское красноречие (на французском). Риторика стимулирует разработку грамматики и литературной нормы языка, всего того, что мы в XX веке называем культурой речи. Вводится «инсценирование речи», растёт внимание к дикции, произношению, интонации. Образцы берутся из литературы, развивается мастерство перевода.

Реформистская риторика становится наиболее влиятельной сферой гуманитарного знания, под её влиянием издаются книги, которые широко используются: например, «Источники французского красноречия» Шабанеля, «Красноречие для обучения дамы высшего света». Идут дискуссии по риторике, создаются салоны и частные академии, развиваются частные виды красноречия: риторика беседы, эпистолярная риторика, риторика метаморфозы. Идет борьба с плебейским стилем, отвергаются диалекты и жаргоны, иноязычные заимствования, даже научная речь. Риторика Аристотеля и Цицерона приспосабливаются к вкусам королевского двора.

Риторика энциклопедическая и натуралистская – время эмансипации ума, союза между мыслью и языком, быстрого развития интеллектуального потенциала нации. Укрепляется фактор логики, растёт авторитет Аристотеля, господствует античная формула « искусство мыслить - искусство говорить - искусство писать».

Далее, на рубеже XVIII-XIX веков. Наступает период кризиса, утраты авторитета риторики, её критики с позиций как научных, так и нравственных. Причины этого надо искать как в социальной сфере, так и в самой риторической практике. Но эти причины будут рассмотрены на примере России, а не Франции, поскольку в России кризис происходит и в более острых формах и продолжительнее.

В настоящее время во Франции риторика существует в рамках литературной семантики и лингвистики, во франкоязычном ареале (Франция, Бельгия) разрабатывается аргументативная риторика, неориторика (текст и его интерпретация).

Подлинный расцвет и всеобщее признание риторики в России началось с выхода в 1747 году «Краткого руководства к красноречию». Это труд Ломоносова сразу получил признание, несколько раз переиздавался при жизни автора. Его риторика обращена к античному миру-Сократу, Платону, Аристотелю, она имеет философские обоснования. В ней рассматриваются педагогические проблемы: о природных дарованиях тех лиц, которые отбираются для риторического обучения, решается вопрос об интуиции и правилах, о корнях ораторского мастерства. Функцию убеждения М.В.Ломоносов даёт в смягченном варианте: «красно говорить и писать и тем склонять других к своему мнению». Предметом науки риторики автор считает не только ораторию, но и поэзию, допускает подражание и постоянное упражнение, призывает учиться на опыте прославленных художников, превозносит мастерство Цицерона, речи которого казались божественными, ибо были выше сил человеческих.

Он отстаивал научную истину в речах, разрабатывал каналы инвенции-изобретения (оно должно касаться настоящего и прошедшего), учил находить главное в содержании и выделять его. М.В.Ломоносов советовал, во-первых, в совершенстве знать предмет своей речи, во-вторых, уметь сказать о нем, передать другим своё знание, т.е.

построить свою речь так, чтобы слушатель понял и принял.

К риторике прилагается учение о трёх штилях: высоком, среднем и низком. Такое разграничивание имело место и в античном мире, разрабатывалось оно и в западно-европейской стилистике, поэтике, риторике. Заслуга Ломоносова и в том, что он впервые построил риторическую систему на основе русского языка- его лексики, фразеологии, синтаксиса и предназначил свой труд для светского образования.

Теория риторики получает развитие в 20-е годы XX века в связи с огромным интересом к практике ораторской, политической речи, митингового красноречия, охватившего широкие массы. Риторика рассматривается как искусство воздействия с помощью различных языковых средств.

В развитых странах, включая Россию, формируется современная риторика- *rhetorica nova*. «Информационное общество несет новый стиль жизни и требует новой риторики». Она должна быть в высшей степени оперативной, обеспечивать умение ориентироваться в потоке жизни и в лабиринтах текстов, информации, уметь тонко понимать возможные смыслы высказываний, моментально реагировать. Если старая риторика определяла позицию автора и лишь учитывала личность слушающего (адресата), то современная риторика биполярна, диалогична, ситуативна, больше обращена к импровизации на основе максимальной готовности, моментальной ориентировки. Это требует огромного объема знаний, гибкого интеллекта, высочайшей языковой готовности.

Поэтому риторика опирается на высокий уровень владения языком (и языками) и культурой речи в широком понимании этого термина. Языковая культура, обогащенная риторическим опытом, современными теориями паралингвистики, дискурса, семиотики, прагматики языка, психологии речи, логики, подкрепленная артистизмом, призвана обеспечить формирование интеллектуально и нравственно совершенной личности.

Неумолимая история поставила современные поколения перед фактом: почти полтора столетия риторика была исключена из круга культурных ценностей, формирующую языковую личность. В какой-то мере эту научную дисциплину подменяли, с одной стороны, поэтика, стилистические упражнения, с другой стороны, риторика была низведена до уровня брошюр «В помощь агитатору и пропагандисту» (20-70-е годы XX века).

Центры по изучению риторики работают в России - МГУ, МПГУ, МПУ, в Перми, Екатеринбурге, Саратове, Волгограде, Красноярске. В январе 1997 года в Москве была проведена Первая Московская Всероссийская конференция по риторике. Создана Российская ассоциация исследователей, преподавателей и учителей риторики.

В новейшее время риторика постепенно оставляет проблематику устной речи и «развивает те элементы своей доктрины, которые уже в наше время позволили Ролану Барту назвать ее грамматикой литературного выражения».

История ораторского искусства в Азербайджане при всех его традициях и своеобразии исследована мало. Между тем, этот материал нуждается в глубоком и объёмном анализе.

Традиции современного ораторского искусства восходят к мусульманской духовной риторике и политическому красноречию, сложившемуся в начале XX века в период существования демократического государства Азербайджан в 1918-1920 годы. В истории мусульманского красноречия оратор- хатиб был равен поэту, дарование которого считалось «сверхчеловеческим, божественным». Наделённый этим качеством человек- частица божественного разума. Хотя ораторское искусство не играло в

общественной жизни на мусульманском Востоке той роли, какая отводилась ему в эллинистическом мире, тем не менее оно выработало свою систему средств воздействия, частично перенесённых и в современную ораторскую практику.

Риторика – единый концепт государственной идеологии. Ряд исследований посвящён стилистическому мастерству речей президентов.

К 75-летию выдающегося политического лидера XX века Гейдара Алиевича Алиева издательство «Мутарджим» выпустило сборник, посвящённый роли Г. Алиева в истории русской культуры, включавший статьи о структуре его ораторского мастерства.

Г. А. Алиев не прошёл никаких «филологических академий», где учат настоящему ораторскому искусству. Он прошёл академию жизни, борьбы, терний времени и великих перестроек в общественно- политической жизни и выпестовал свою модель, свой образец красноречия: «Истинное красноречие не нуждается в науке красноречия, как истинная нравственность не нуждается в науке о нравственности», - сказал Блез Паскаль.

Высокая сила воздействия политического слова, вдохновенное, импровизированное, обращённое к человеческой массе характеризует риторику Гейдара Алиева. Немецкая пословица гласит: « Слова королей- короли слов».

Речь каждого политического лидера индивидуальна с точки зрения содержащихся в ней средств выражения, композиции, общей структуры высказывания. Это может быть мягкое доверительное обращение, полное сердечной искренности, эмоционально насыщенное чувством уважения и любви к своим слушателям.

Любопытно, что по представлениям арабов ораторское мастерство переселялось в приемников.

Высокая сила воздействия политического слова свойственна и Президенту Азербайджанской Республики Ильхаму Гейдаровичу Алиеву.

К примеру, хотелось бы рассмотреть речь Президента Азербайджанской Республики Ильхама Гейдаровича Алиева, которая была произнесена на торжественной церемонии, посвящённой 60-летию МГИМО, выпускником, которой является Ильхам Алиев и единственный пока среди выпускников этого института – Президент.

Прежде всего хочу подчеркнуть, что Ильхам Алиев- человек, владеющий несколькими языками, а русским , без преувеличения, блестяще. Об этом было сказано по окончании речи ректора МГИМО Анатолием Торкуновым. Речь по традиции началась с обращения «Дорогие мгимовцы! Дорогие друзья!». Далее Президент охарактеризовал годы пребывания в институте, как лучшее время своей молодости, становления, он отдал дань уважения своим учителям, которые вложили много сил в формирование будущих дипломатов. И. Алиев отметил, что в многонациональном коллективе МГИМО учились люди из разных стран и многие выпускники этого института работают сейчас в Азербайджане на самых ответственных государственных должностях. В речи было уделено внимание отношениям Азербайджана и России, строящиеся на взаимодействии и на двусторонней основе, в которых выявляются общие взгляды на мировые процессы, на актуальные проблемы современности и т . д.

Следует отметить, что речь И. Алиева не носила сугубо официальный, церемониальный характер. В ней было сказано много тёплых слов, о своих сокурсниках, друзьях. Ильхам Алиев был связан с МГИМО в течение 10 лет, был преподавателем этого института и продолжил те традиции, которые были заложены в нём с первых лет.

Стилистический анализ этой речи обнаруживает лучшие качества, свойственные азербайджанской ораторской школе: изящество, простота и вместе с тем следование

лучшим образцам ораторского искусства, в котором всегда выявляется интеллект, образование, образованность, владение нормами литературного языка.

Философ – «неориторическая личность», создатель культуры, ценностных суждений.

Главным понятием новой риторики является идея аудитории, так как убеждение возможно только через согласие аудитории, к которой обращена аргументация и которая может понять и оценить силу аргументов и принять участие в дискурсе.

Формирование многопартийной системы в Азербайджане, строительство подлинно демократического общества предусматривает профессиональное овладение ораторскими навыками.

Литერატურა:

1. Львов М.Р., Риторика. Культура речи. М., «Академия», 2003.
2. Грановская Л.М., Риторика. Баку, «Мутарджим», 2000.
3. Ключев Е.В., Риторика. М., «Издательство ПРИОР», 1999.
4. Корнилова Е.Н., Риторика-искусство убеждать. Издат-во «УРАО», 1998.
5. Марченко О.И., Риторика как норма гуманитарной культуры. М., 1995.
6. Михальская А.К., Основы риторики: Мысль и слово. М., 1996.
7. Мурашов А.А., Основы педагогической риторики. М., 1996.

ლალა ახმედოვა
თანამედროვე რიტორიკული სკოლები ორატორული
ხელოვნების ისტორიული ევოლუციის ფონზე
რეზიუმე

საინფორმაციო ტექნოლოგიების სამყაროში ცოცხალი, ზეპირი მეტყველების, საჯარო გამოსვლის როლი უაღრესად მნიშვნელოვანია.

თანამედროვე ცხოვრებაში მიმდინარე ცვლილებებმა გავლენა მოახდინეს სიტყვიერი ურთიერთობის სფეროზეც. დღევანდელ დღეს ეჭვი არავის ეპარება ორატორული ხელოვნების აუცილებლობაში.

მრავალპარტიული სისტემის ფორმირება აზერბაიჯანში, დემოკრატიული საზოგადოების მშენებლობა ითვალისწინებს ორატორული უნარების პროფესიულ დაუფლებას.

Lala Akhmedova
Historical evolution of eloquence and modern oratory schools
Summary

In the modern world with its mighty means of information the role of eloquence - of public speech - is rather considerable.

The changes occurring in our life have introduced certain changes in sphere of verbal communications. Nowadays there is no doubt about the importance and necessity of oratorical abilities. Formation of multi-party system in Azerbaijan, building of true democratic society requires professional mastering of oratorical skills.

Малахат Османова
(Азербайджан)

ОРИЕНТАЛЬНЫЕ МОТИВЫ В ТВОРЧЕСТВЕ ГЕНРИХА ГЕЙНЕ

Постановка проблемы немецко-восточных литературных связей является важной, актуальной для современной филологической науки, от правильности разрешения которой зависят, по нашему убеждению, дальнейшие пути её исследования.

В самом начале статьи хотелось бы в общих чертах заметить, что восточные народы, создавая свою материальную и духовную культуры, развивая национальную литературу, во все времена являлись активными поборниками в деле усвоения передового опыта западно-европейских стран. И, в частности, перед азербайджанскими литературоведами, историками и этнографами уже не одно десятилетие стоит многогранная и широкомасштабная задача: всесторонне изучить и осмыслить формы, закономерности и основные этапы развития связей и пути культурного обогащения с передовой европейской литературой, среди которой немецкая, безусловно, занимает одно из ведущих мест в мире.

В процессе скрупулёзного изучения восточно-европейских связей порою сталкиваешься с таким явлением, когда одна проблема в области культуры и искусства порождает другую, причём, как правило, более сложную и разнообразную. Скажем, неоднородные литературные явления одной эпохи своими традиционными понятиями, преемственностью и национальным менталитетом могут быть органично связаны с рядом других, смежных явлений прошлых эпох. Данное явление особенно отчётливо даёт о себе знать, когда мы говорим о «золотом веке» и звезде первой величины в лице романтика Генриха Гейне.

Естественно, поиск путей обогащения творчества Генриха Гейне ориентальными мотивами не станет плодотворным и многообещающим при отсутствии нужного подкрепления конкретными текстологическими сравнениями и сопоставлениями.

Известно, что немецкая литература XIX века создала прекрасные образцы, вошедшие в золотой фонд мирового искусства. При этом самобытное творчество немецких поэтов и прозаиков порою обогащалось за счёт расширения литературных и идеологических связей вне территориальных пределов самой Германии. Внимание прогрессивных немецких литераторов привлекали работы европейских авторов в области теоретического осмысления роли и значения литературы в общественной жизни, защиты национального языка и периодически обновляющейся концепции человека независимо от его политической позиции и вероисповедания. Этот аспект в своё время и был чётко зафиксирован Г.Гейне, который по этому поводу указывал: «Укреплению международных связей во всех областях соответствовала потребность встать вровень с литературной культурой Европы» (К истории религии..., 1953:83).

В то же самое время великого классика немецкой литературы живо интересовала оригинальная, во многом неповторимая символика, орнаментовка художественных образов, всё необычное и загадочное, одним словом, тот экстравагантный набор экзотических элементов, которыми исконно была насыщена восточная поэзия.

В классических образцах Гейне Восток – это далёкий и неопознанный край, порою порождающий тему тоски и одиночества. И недаром в первой редакции

Лермонтова читаем перевод из всемирно известного немецкого восьмистишия:

На холодной и голой вершине
Стоит одиноко сосна

.....
Ей снится прекрасная пальма
В далёкой *восточной* земле
И т.д.

В циклах стихотворений Г. Гейне «Новая весна» и «Лирическое интермеццо»
есть, к примеру, такие строки:

В белый сад входишь утром,
Свищет ветер над землёю
Смотришь как несутся тучи,
Облекая небо мглою.

.....
Но не снег ты белый видишь
О, как сладко сердцу стало!
То тебя весенним цветом
Забросало, закидало.

.....
И повсюду – что за чудо! –
Снег цветёт весенней новью
Юный май сменяет зиму,
И душа горит любовью (Гейне, 1989:299).

Что здесь является центром нашего научного поиска и какими представляются отголоски ориентальных мотивов?

Одной из лучших традиции классической немецкой поэзии является раскрытие внутреннего мира лирического героя посредством описания природы. У Гейне поэтическая форма, соприкасаясь с содержательной стороной («И душа горит любовью»), образует тот художественный сплав, который в данном случае оказывается весьма характерен для самовыражения восточного эстетического идеала. А именно, сцепление некоторых элементов, как-то: «зловещий ветер свистит над землёю», он «разгоняет тучи», которые «облекают небо мглою» и т.п. очень часто применяются в восточных поэтических образцах, написанных на любовные темы. Парадоксальным образом они оказываются сродни восточным афористическим выражениям, типа «чёрны тучи на небе льют кровавые слёзы», они «разделяют горе несчастного возлюбленного, потерявшего свою восточную красавицу» или по злему року судьбы не обретающего её ввиду недоступности (типичная структура восточной газели).

А также иногда *весна* или описание природы в целом вплетаются в текст стихотворений Г. Гейне в качестве подтверждения олицетворения луны, прячущейся от смущения за облака при виде красоты возлюбленной.

И вновь аналогичные мотивы мы встречаем в классической восточной поэзии с той лишь незначительной разницей, что упор на Востоке значительно чаще делался на поэтическом образе соловья, прекращающего распевать трели перед «интимной бедой» юноши или заслышав прекрасный голос возлюбленной.

Причём, можно подчеркнуть, что прежде чем довести до своего национального читателя радостную или, напротив, скорбную весть, Гейне и восточные поэты-романтики в соответствии с общим характером повествования, а иногда и в противовес

ему, дают описания природы, подготавливая тем самым публику к восприятию замысла произведения.

Так, страницей выше мы привели в пример одно из известных творений Гейне, давая понять, что в классической поэзии традиционным оказывается знаковый символ «весна». Весьма распространён этот художественный приём и в восточной, точнее, азербайджанской поэзии. Он даже имеет специфическое название, корни которого уходят в более древний восточный период – *бахарийе*. Причём, как правило, эти стихотворения формально не имеют героев, но само описание, скажем, весны отражает настроение и идеи поэта, состояние его внутреннего мира, желания и переживания.

Правда, поэты создававшие бахарийе в Средние века, нередко повторяли друг друга, что обычно не наблюдалось в творчестве Гейне в частности. В Азербайджане, пожалуй, только наиболее выдающиеся художники вводили что-то существенно новое в эту тему. Но даже и это оригинальное с точки зрения художественного мастерства слово в основном считалось новаторским только в узком смысле, так как описание весны при всех случаях не выходило за рамки воспевания природы.

В целом ряде поэтических творений Г. Гейне проходят мотивы, связанные с переосмыслением восточных символов «розы» и «соловья». Это типичные «знаковые атрибуты» поэзии Низами Гянджеви, Физули, Омара Хайяма и других азербайджанских и персидских корифеев мировой литературы. В оригинальном творчестве Г. Гейне восточный алмаз заиграл новыми гранями.

Так, через вышеуказанные циклы стихотворений Г. Гейне «Новая весна» и «Лирическое интермеццо» проходят два стержневых мотива, переплетающиеся между собой. Один из них, как мы уже видели, расцвет природы, каждый из ростков которой «поражён» любовью, а другой – это любовь самого поэта к очаровательной городской девушке.

Но есть в этом прекрасном цикле и такие стихотворения, в которых отражён другой, причём не менее существенный для всей немецкой поэзии мотив, когда мотылёк влюблён в розу, а она в свою очередь – в соловья. К тому же у Гейне этот мотив ограничен, усложняется, обрастает немалым количеством риторических украшений и различного рода оригинальных ухищрений романтического характера. Скажем, тот же мотылёк влюблён, и под его чувство попадают в первую очередь роза и соловей, но также и звёзды, насекомые, луч солнца, потому что согласно идее Гейне, все выведенные им персонажи – это часть влюблённой природы.

Как страстно в розу влюблен мотылек
Кружит и порхает вокруг;
А солнечный луч в мотылька влюблен
Золотой неотступный друг (Гейне, 1989:113).

Тема «розы и соловья» в восточной классической поэзии также занимает важное место, настолько существенное, что национальные критики так её официально и окрестили: «поэзия розы и соловья». Дело в том, что веками небольшие жанры в восточной литературе на все лады воспевали тонкие лирические чувства, красоту и любовь. К примеру, в эпоху позднего Средневековья и раннего Возрождения в Азербайджане традиционные образы розы, соловья, шипов, и недоступной возлюбленной в основном обыгрывались под тем прицелом, чтобы приглушить социальное содержание в противовес эстетических циклов Гейне, то непременно подметим доминирование романтического подхода в разработке темы розы и соловья над характеристиками социального порядка. В скобках заметим, что сегодня они

применяются в азербайджанской поэзии с их традиционно классическим содержанием, играют и продолжают играть немаловажную роль в создании произведений интимной, любовной лирики.

Прекрасным творением Генриха Гейне явилось стихотворение «поэту Фирдоуси», где на пьедестал поднят великий азербайджанский поэт эпохи раннего Возрождения, «Творец бессмертной // Многославной Шахнаме» (Гейне, 1989:248).

Лейтмотивом шедевральной «маленькой поэмы» Гейне становятся строки о бренности жизни высококельможных восточных особ, погрязших в золотом убранстве и не ведающих праведной жизни.

К одному приходит золото,
Серебро идет к другому
Для простого человека
Все туманы – серебро (Гейне, 1989:248).

Неоднократно пытались то купить золотом расположение Фирдоуси, то передать в дар драгоценные металлы и иного рода шахские подношения в качестве «миссии спасения» от голода и нищеты. Но всякий раз попытки таким образом умиловить обыкновенного и земного, но великого в богатстве слов человека кончались поражением сильных мира сего.

Первый раз, по полету творческой фантазии Гейне, это случилось в самой естественной и обыденной обстановке:

Это было в банях Гасны –
В старых банях знойной Гасны
Шаха черные посланцы
Разыскали Фирдоуси
Каждый нес мешок с деньгами
И слагал к ногам поэта,
На колени став, высокий,
Щедрый дар за долгий труд (Гейне, 1989:249).
И как же распорядился Фирдоуси шахским даром?

С горьким смехом разделил он // деньги на три равные части ... Всех по царски наградил (Гейне, 1989:250)

Для человека такого высокого масштаба, каким слыл азербайджанский поэт, золото представлялось не только сором, но и воистину адским металлом, прикосновение к которому оскверняет чистоту приверженца Аллаха. И потому:

Взял он страннический посох
И, столичный град покинув,
За воротами с презрением
Отряхнул с сандалий прах (Гейне, 1989:250).

А в следующий раз шахское подношение случилось под конец достославной жизни Фирдоуси. Узнав о том, что восточный поэт, автор бессмертной поэмы Шахнаме, бедствует, он послал ему караван с богатствами. Но как это нередко бывает в жизни, помощь и признание запоздало:

Трубы ревели, рога завывали
Верблюды, погонщики – все ликовали
А в тот же час из восточных ворот
Шел с погребальным плачем народ
К тихим могилам, белевшим вдали,

Прах Фирдоуси по дороге несли (Гейне, 1989:253).

Литერატურა:

1. Гейне Г., Избранные сочинения. М.: Художественная литература, 1989, 702 с.
2. Гиждеу С.П., Г. Гейне. Очерк жизни и творчества. М.: Художественная литература, 1964, 238 с.
3. Гордон Я.И., Гейне в России. Душанбе: Ирфон, 1973, 360 с.
4. Дейч А.И., Поэтический мир Генриха Гейне. М.: Госполитиздат, 1963, 447 с.
5. К истории религии и философии в Германии. Собр.соч. в 10-ти томах. М.: Гослитиздат, 1958, т.6.
6. Heinrich Heine. Samtliche Gedichte in Zeitlicher Folge. Dieser Ausgabe Insel Verlag Frankfurt am Main und Leipzig 1993.
7. Heine, Heinrich. Werke in fünf Banden. Bd.4. Aufbau-Verlag Berlin und Weimar, 1968, 345s.
8. Kaufmann H., Politisches Gedicht und klassisches Dichtung Heinrich Heine. B., 1958.

მაღახატ ოსმანოვა
აღმოსავლური მოტივები ჰ. ჰაინეს შემოქმედებაში
რეზიუმე

სტატია ეძღვნება „ოქროს საუკუნის“ პერიოდს და რომანტიზმის ერთ-ერთ საუკეთესო წარმომადგენელს ჰ. ჰაინეს. აღმოსავლური ლიტერატურული კავშირების პრობლემა აქტუალურია თანამედროვე ფილოლოგიისათვის. სტატიაში გაანალიზებულია სწორედ აღმოსავლური მოტივები ჰაინეს შემოქმედებაში.

Malakhat Osmanova
Oriental motives in Henry Heine's Works
Summary

The article covers the stage of “golden century” and the leading star of romanticism Heinrich Heine. The author of the article analyses oriental features of Heine.

Statement of problem of German eastern literary connection is important and actual for modern philology. The author believes that further ways of the problem analysis depend on the correct solution of this problem.

Fargana Zulfugarova
(Azerbaijan)

THE MODERN WRITER AND HER WORLD

Virginia Woolf is one of the most remarkable prose writers as well as in Great Britain and in the world. She has placed herself altogether within "real duration". She has firmly linked psychological experience, the whirling confusion of which she observes with an acute and penetrating eye. She was born in 1882 in England. She wrote "The Voyage out" (1915), "Jacob's room" (1922), "Mrs. Dalloway" (1925), "To the Lighthouse" (1927), "The Waves" (1931), "Orlando" (1930), "Three guineas" (1938), "Between the acts" and so on. What makes Virginia Woolf's books read queerly is that they have at once the air of high fantasticality and blazing realism. And the explanation of this is, though she is externalizing a vision and not making a map of life, the vision is anything but visionary in the vulgar sense of the word. Her world is not a dream world; she sees, and sees acutely, what the reviewer in a hurry calls the real world. Mrs. Dalloway, the history of one day in the life of a woman, is a stream of consciousness undiluted, and pure pattern. Through it run a primary and a secondary figure, sometimes drawing near, never intersecting sometimes swerving apart, always held in relation, as by a woven strip of gold, by the striking of Big Ben through the hours of the day. The primary figure is the heart of Clarissa Dalloway, who loves life with passion, whose only creed is that one must pay back from the secret deposit of exquisite moments; the secondary figure is the heart of poor Septimus Smith, victim of deferred effects of shell shock, to whom life has become an intolerable horror. Life itself, with the first cool radiance of a June morning in London, is wafted to Clarissa Dalloway as she goes out to buy flowers for her party in the evening the same – the same Clarissa who made a brief irruption into *The Voyage out*, so exquisite there and brightly, almost excessively, interested; and now at fifty one, a little wiser, more pensive, but adoring life. An hour or two later, and Peter Walsh, whimsically sympathetic, who has been Clarissa's suitor years and has just returned from India, is falling asleep on a bench in Regent's Park to dream of memories, and will awake to think them out. Near him is a young couple who seem to be having a grim quarrel; but the man is a war victim who has gone out of his mind, and we shall read the last page of his tragedy before dusk falls. We shall be also at luncheon with Lady Bruton, at tea in the Army and Navy Stores, where Miss Kilman is making her last tense effort to snatch Clarissa's lovely daughter from her mother. But how often these lives and doings seem to distil themselves in something as immaterial as the passing of sunlight or the sound of a clock striking the hour. Distances gleam in the liquid clearness of that drop or bubble. For Virginia Woolf's sensitiveness can retain those wayward flashes as well as the whole chain of mixed images and feelings that unwind from some tiny coil of memory.

Outwardly however, the book is a cross-section of life. It does not simplify and concentrate as a play would do, nor does it thread everything on a single mind's experience. On the contrary, Virginia Woolf expands her view with the fullest freedom of a novelist, although she has the briefest limit as regards time; and the fusion of these opposing tendencies into one is a thrilling and hazardous enterprise. Only through sheer vision can it have form and life; and here the finely imaginative substance into which V. Woolf has woven it all is certainly reassuring. Moreover, while delineating process she does not efface persons; on them all the threads depend, and theirs are the values. Theirs too, that final riddle of separateness, of

otherness in the midst of the continuous, thinks Clarissa, watching and old lady in the house opposite:

The supreme mystery which Kilman might say she had solved, or Peter might say he had solved, but Clarissa didn't believe either of them had the ghost of an idea of solving, was simply this; here was one room; there another. Did religion solve that, or love?

Watching Virginia Woolf's experiment, certainly one of the hardest and very subtly planned, one recons up its cost. To get the whole value of the present you must enhance it, perhaps with the past. And with her two chief figures, Clarissa and Peter, meeting after a long severance, Virginia Woolf has a full scope for the use of memories. They are amusing and they illuminate; yet either because of the rest of the design, or one's sense of the probable, or both, one fancies that sometimes these remembrances stretch almost too far. And the tragedy of poor Septimus, the war victim, although poignant in contrast, makes a block in the tideway now and then.

To tell the story of Orlando would be absurd. It would be not be a theme made to her hand if it had one. It is sufficient to say that Orlando was born to vast possessions in the reign of Elizabeth, and that he never died, but changed his sex in the reign of Queen Anne, and that "she" passes at last, alas! From or view in modern times.

This is a wonderful phantasmagoria, in which imagination has it all its own way and all matter – of – fastness is exorcised from the start; in which, without frequent flashes of laughter at her own extravagance, the writer combines images and historic facts, possibilities and impossibilities, reflections upon history and manners with scenes from a dream – world .

Let me take one describing Orlando's first introduction to Elizabeth. It is late, and the boy has been dreaming of writing poetry in the park under the oak tree, which recurs as a late – motif during Orlando's life down the ages.

This glittering fantasy stretches through the perspective of four centuries. It shows the central character, Orlando, "first masculine, and then feminine; first in love, and then loved; first jilting, and then jilted; a man of action and a poet; a woman of fashion and Victorian lady". Through the eyes of an English aristocrat with both literary and philosophic talents, we see a brilliant panorama of changing society.

"A fantasy, impossible but delicious; existing in its own right the colour of imagination and an exuberance of life and wit". – The Time Literary Supplement.

Virginia Woolf is without doubt one of the most remarkable prose writers of our time. Her latest book – towards which all her previous works converge – is a wonderful bundle of phrases and verbal melodies expressing special moments of feeling.

It is difficult to name an English novel which comes nearer to poetry than *The Waves* (Perhaps, indeed, we only call it a novel because there are six distinct characters, nine chapters and the medium is ostensibly prose).

Into this her greatest achievement – Virginia Woolf found it possible to pack everything she had experienced of the grandeur and futility of life. *The Waves* can be read for its intricate development of six personalities – six childhood friends – through the successive ages of men, for its overpowering suggestion of human isolation and personal solitude, or simply for an English which seems to ring from the soul with the forth and rhythm of the psalms, for such phrases as:

"The door opens and the tiger leaps"... "death is woven in with the violets. Death and again death". If the twentieth century can boast literature, this is an undoubted piece of it. Moreover, in obedience to a fatal dialectic, language tends here to lose itself in a "fluvial" element which is distinct from it and which undoubtedly flows out in to pure silence.

What is the phrase for the moon? And the phrase for love? By what name are we to call death? I do not know I need a little language such as lovers use, words of one syllable such as children speak when they come into the room and find their mother sewing and pick up some scrap of bright wool, a feather, or shred of chintz. I need a howl; a cry ... Nothing that comes down with all its feet on the floor. None of those resonances and lovely echoes that break and chime from nerve to nerve in our breasts, marking wild music, false phrases. I have done with phrases.

How much better is silence; the coffee – cup, the table. How better to sit by myself like the solitary sea – bird that opens its wings on the stake. Let me sit here for ever with bare things, this coffee – cup, this knife, this fork, things in themselves myself being myself.

What pathetic incoherence in this invocation which repudiates itself. But would it not have taken an infinitely more subtle art to direct our attention indirectly, and not in this crudely explicit manner, to this retrospective knowledge? Actually, (it appears to me), Virginia Woolf's technique, like that of James Joyce, (though in a rather different sense) implies a radical misconception of the very conditions of attention, or, what amounts to the same thing, a naïve belief in the changeable nature of these conditions. After the Waves the passage comes from *Between the Acts*. This is Virginia Woolf's last novel, a rarefied touching and imperfect book. The predominant impression left by *Between the Acts* is one of the extraordinary distinctions of her talent. This novel, with Virginia Woolf did not revise finally, was published a few months after her death. *Between the Acts* is not among Virginia Woolf's best work, though it has spells of loveliness and flashes of poetry that in style are hers alone. It is written round the performance of a village pageant, with the personal interest focused upon a small group of spectators, and fragments of the pageant are rendered in verse of studied simplicity. Her exquisite sensibilities, caught for a moment in individual cadences of language, do not fail of effect; a butterfly's flight, a leaning birch tree, a weathered old stone barn yield their pleasure at sight. One had wondered in some sadness of mind what it would be like. What would or could she have chosen to do? It was not merely that V. Woolf was a gay and daring experimentalist, who had tried one fastidious form or style of prose narrative after another and in the end had stepped almost beyond the bounds of communication.

Virginia Woolf's death brought obituary notes and reminiscences from many friends. A list of their names would give an impression of the central position which Virginia Woolf occupied in the literary life of England. There were tributes from her own and from the younger generation of writers and artists (e.g. T. S. Eliot, V. Sackville – West, Hugh Walpole, Duncan Grant, Stephen Spender, David Garnett, Christopher Isherwood, and many others).

E. M. Forster's Rede Lecture delivered on 29 May 1941 was a tribute to his friend and also something which is difficult on such occasions an attempt to assess her work objectively. Forster continued a criticism which runs through his review of her work: "She could seldom so portray a character that it was remembered afterwards on its own account".

V. Woolf got through an immense amount of work, she gave acute pleasure in new ways, she pushed the light of the English language a little further against the darkness. Those are the facts. The epitaph of such an artist cannot be written by the vulgar – minded or by the lugubrious. They will try, indeed they have already tried, but their words make no sense. It is wiser, it is safer, to regard her career as a triumphant one. She triumphed over what are primly called "difficulties" and she also triumphed in the positive sense; she brought in the spoils. And sometimes it is as a row of little silver cups her work gleaming.

"These trophies", the inscription runs, "were won by the mind from matter, its enemy and its friend".

Despite Forster's warning, Virginia Woolf's death marked the beginning of those unfortunate reminiscences about her "intricate face" and "intellectual bone structure" and so on. At the time these were understandable attempts to give a sense of the person behind the writer, but many subsequent comments of this sort tended to draw attention towards trivial aspects of her life and away from her real achievement. Although a number of reviewers had hinted at the comparison, this was the first detailed analysis of similarities between Virginia Woolf's writing and the philosophy of A. Bergson. This article was incorporated in Delattre's *Le Roman psychologique de Virginia Woolf*, which appeared in 1932.

By the way, most of all modern Azerbaijani woman – writers only Afag Masud is so close to V. Woolf. We may compare these writers on their writing manner, the ideas and compositions of their works. Afag Masud the author of seven books, such as "On the Third Floor" (1979), "Saturday Night" (1984), "The Passage" (1988), "The Single" (1992), "The Crowd" (1994) and others always draws her artistic attention to the internal contradictions and psychological world of men, promotes into human's problems in the society. But sometimes her heroes unlike the images of V. Woolf try to break the family and mental limits, go on ward the wide area of the society, find the harmony of personal and common freedom (the novel "Freedom", 1998). They are active and lack V. Woolf's pessimism. A. Masud as a talented essay writer ("The Imperia of Feelings", 2005) like V. Woolf streams to philosophical cognition of facts in life, psychological phenomena and spiritual values as her elder English colleague too.

Virginia Woolf's ideas of love, freedom, humanism, national unity, the interrelationship of men are still very popular. Her work was highly appreciated by Anri Bergson, Gabriyel Marcell, Marsell Prust, E.M. Forster, James Joyce and other great writers. Drawing inspiration from the treasure of V. Woolf's plays numerous remarkable works have been and are still being created.

Literature:

1. R. Majumdar and a McLaurin, Routledge and Kegan Paul. *The Critical Heritage*. London, 1975, 466 p.
2. Virginia Woolf. Orlando, Penguin Modern Classics, Hogarth Press 1965, 466 p.
3. Wittgenstein L. *Philosophical Investigations*. Oxford. N.Y., 1963, 159 p.
4. Virginia Woolf. *The Waves*, *The Common Reader*, Hogarth, Press P.M.C. Great Britain, 1964, 390 p.
5. Forester E. M. Review *Dayly News and Leader*. *The Critical Heritage*. N.Y., Cambridge University Press, 1975, 465 p.
6. James Joyce. London, 1965, 333 p.
7. Virginia Woolf. *Mrs. Dalloway and Essays*. Moscow, Raduga Publishers, 1984, 400 p.
8. Afag Masud. *Yazı (roman, esse, hekayə)*. (Writing, novel, essay, story). Baku, Gamin Publishing House, 2005.

ფარგანა ზულფუგაროვა თანამედროვე მწერალი და მისი სამყარო რეზიუმე

სტატია ეხება პოპულარული ინგლისელი მწერლის ვირჯინია ვულფისა და აზერბაიჯანელი მწერლის აფაგ მასუდის შემოქმედებას. მასში გაანალი-

ზებულია მხატვრული სიტყვის ოსტატთა შემოქმედება, სოციალური ატმოსფერო, მენტალური თავისებურებები, ჰუმანიზმი, გენდერული პრობლემატიკა; პარალელების გავლებით ნაჩვენებია ზემონახსენები მწერლებისათვის დამახასიათებელ ტიპოლოგიური თვისებები.

Фаргана Зулфугарова
Современный писатель и его мир
Резюме

Статья посвящена творчеству популярной английской писательницы Вирджинии Вульф и азербайджанской писательницы Афаг Масуд. Автор анализирует творчество, социальную атмосферу, ментальные особенности, гуманизм, целый ряд гендерных проблем в творчестве вышеуказанных мастеров пера, проводит параллели между ними, выявляет присущие им типологические черты.

მანანა თავდგირიძე
(საქართველო)

მწერალთა გაერთიანებები XX საუკუნის I ნახევრის აჭარაში

დღემდე მიღებული თვალსაზრისით, მწერალთა პირველი გაერთიანება აჭარაში 1927 წლის 27 აგვისტოს შეიქმნა და ეს იყო აჭარის პროლეტარულ მწერალთა ასოციაცია, რომელიც იმავე წლის 20 სექტემბრიდან სახელდებულ იქნა, როგორც საქართველოს პროლეტარულ მწერალთა ასოციაციის აჭარის განყოფილება. კერძოდ, იქამინდელი სამთავრობო გაზეთი „ფუხარა“ 1927 წელს იუწყებოდა:

„კვირას, 7 აგვისტოს, განათლების მუშაკთა სახლში შესდგა აჭარისტანის პროლეტარულ მწერალთა პირველი საორგანიზაციო კრება.

აჭარისტანში პროლეტარულ მწერალთა ორგანიზაციის ჩამოყალიბების შესახებ მოხსენება გააკეთა ამხ. მახარაძემ, რომელმაც მოკლედ აღნიშნა პროლეტარულ მწერლობის მოკლე წარსული და თანამედროვე მდგომარეობა, შეეხო მისი განვითარების გზის საკითხებს საქართველოში.

მომხსენებელმა აღნიშნა აჭარისტანში მყოფ პროლეტარულ მწერალთა შეკავშირების და მუშაობის მასებში გადატანის საჭიროება.

მოხსენების ირგვლივ გამართულ მსჯელობაში მონაწილეობა მიიღეს: ამხ. ამხ. თ. სიხარულიძემ, ბონდო კეშელავამ, მიშელ ასტრალმა, ევ. ჯიჯვიშივილი და სხვ.

კრებამ ერთხმად საჭიროდ სცნო პროლეტარულ მწერლობის შეკავშირება და აირჩია ხელმძღვანელი ბიურო შემდეგი შემადგენლობით: ამხ. ამხ. თ. სიხარულიძე, მახარაძე, ევ. ჯიჯვიშივილი, ჯემალ ნოღაიდელი და დ. ბერუჩაშვილი.

კანდიდატებათ: ამხ. ამხ. შ. ასტრალი და ლეჟავა (ქალი).
ახლადარჩეულ ბიუროს დაევალა მომავალი სამუშაო გეგმის გამომუშავება და აჭარისტანში მყოფ პროლეტარულ მწერლობის აღრიცხვაზე აყვანა“ (გაზ. „ფუხარა“, №179, 1927).

ეს ნამდვილად იყო პროლეტარულ მწერალთა პირველი ორგანიზაციული გაერთიანება აჭარაში: ამ პერიოდისთვის საბჭოთა ხელისუფლება ჯერ კიდევ ითმენდა მწერალთა სხვა, ასე თუ ისე დამოუკიდებელი ჯგუფების არსებობას, მაგრამ იმედოვნებდა, რომ პროლეტარული მწერლობა, პარტიის მხარდაჭერით, იქცეოდა წარმმართველ ძალად ლიტერატურულ ფრონტზე და შეძლებდა იდეოლოგიური დიქტატის დამყარებას მწერლობაში. შესაბამისად, ერთი მხრივ, ცდილობდა მაქსიმალურად გაეძლიერებინა ცენტრალური ორგანიზაცია, მეორე მხრივ, ქმნიდა რეგიონულ გაერთიანებებს: დაახლოებით იმავე პერიოდში შეიქმნა პროლეტარული ასოციაციის ადგილობრივი განყოფილებები სხვადასხვა ქალაქში.

ამდენად, მწერალთა პროლეტარული გაერთიანების შექმნა ბათუმში საბჭოთა ხელისუფლების პოლიტიკის ნაწილი იყო და არა ლიტერატურული პროცესების ბუნებრივი განვითარების შედეგი.

ნიშანდობლივია, რომ ხშირად შემდგომი პერიოდის მკვლევრები ზემოხსენებულ ფაქტს ახასიათებენ არა როგორც პროლეტარულ მწერალთა პირველ ორგანიზაციულ გაერთიანებას, არამედ საზოგადოდ, მწერალთა პირველი ორგანიზაციული გაერთიანების ფაქტს აჭარაში. აქ მხოლოდ ორიოდ ფრაგმენტს დავიმოწმებთ: შ. ქურიძე განიხილავს რა ზემოხსენებულ კრებას, აღნიშნავს: „...ასე ჩეყარა საფუძველი მწერალთა პირველ ორგანიზაციას ბათუმში – საქართველოს პროლე-

ტარულ მწერალთა ასოციაციის აჭარისტანის განყოფილებას“ (ქურიძე, 1970:10).

ი. ბიბილეიშვილის სიტყვით კი: „აჭარაში მოღვაწე მწერალთა პირველი ორგანიზაციული გაერთიანება მოხდა 1927 წლის 7 აგვისტოს...“ (ბიბილეიშვილი, 2003:17).

სინამდვილეში მწერალთა პროფესიული გაერთიანების ისტორია აჭარაში უფრო ადრე დაიწყო. კერძოდ, როგორც ადგილობრივი გაზეთი „უწყებები“ ამცნობდა მკითხველს, 1921 წლის 29 აპრილს მემედ აბაშიძის თავმჯდომარეობით ბათუმში შედგა იქ მყოფ ქართველ მწერალთა და მგოსანთა კრება, რომელმაც დაადგინა: 1) დაარსდეს ქართველ მწერალთა სექცია, რომელიც იმუშავებს რეკომის სახალხო განათლების განყოფილებასთან არსებული ხელოვნების განყოფილების მხრუნველობის ქვეშ; 2) დაევალოს ბათუმში მყოფ ყველა მწერალს, განურჩევლად მიმართულებისა, ჩაეწერონ სექციაში; 3) 7 მაისისთვის გამოიცეს ქართული პოეზიის გაზეთი, ამისთვის შედგეს სარედაქციო კოლეგია: სანდრო ჩაჩიკაშვილი, სიმონ წეველი (გაჩეჩილაძე) და ს. ქართლელ-იმერელი (სენო წერეთელი); 4. პერიოდულად გამოიცეს სალიტერატურო-სამეცნიერო ჟურნალი; 5. გაიმართოს ლექციები, სადამოუბო; 6. გამოიცეს იაფფასიანი ბროშურები“.

აშკარაა, რომ ზემოხსენებული სექცია ჩაფიქრებული იყო როგორც 1917 წელს შექმნილი „ქართველ მწერალთა კავშირის“ (1920 წლიდან „საქართველოს მწერალთა კავშირის“) ბათუმის ორგანიზაცია. სხვას ყველაფერს რომ თავი დაეანებოთ, სწორედ 1917 წელს მწერალთა I ყრილობაზე დადგინდა, რომ 7 მაისი პოეზიის დღედ გამოეცხადებინათ. ამ თვალსაზრისით ლოგიკური იყო მწერალთა კრების თავმჯდომარედ მემედ აბაშიძის არჩევა. ზემოხსენებულ ყრილობაზე მიწვეულ მწერალთა სიაში, რომელიც 1917 წლის 17 ივნისს გამოქვეყნდა გაზეთ „სახალხო ფურცელში“, მემედ აბაშიძეც იყო.

ცხადია, რომ ახლადდაარსებულმა სექციამ გარკვეული საქმიანობა იმთავითვე დაიწყო. ამას ისიც მოწმობს, რომ 1921 წელს მართლაც გამოიცა გაზეთი „პოეზიის დღე“. ასეთივე გაზეთი გამოიცა 1922 წლის 7 მაისსაც.

თუმცა, როგორც ჩანს, სექციის სრულფასოვან მოქმედებას თან სდევდა დაბრკოლებებიც. ამას მოწმობს ისევე გაზეთ „უწყებების“ ცნობა, რომლის თანახმადაც გაერთიანების ფორმირება ამავე წლის ნოემბერშიც არაა დამთავრებული. კერძოდ, 1921 წლის 23 ნოემბერის 199-ე ნომერში აღნიშნულია:

„ამ კავშირის დაარსება ბათუმში მეტად დაგვიანდა, მაგრამ როგორც ნათქვამია, უმჯობესია გვიან, ვიდრე არასდროს.“

მეორე დღეა ბათუმში მყოფმა ქართველმა მწერლებმა და ლიტერატორებმა თავის კავშირი ორგანიზაციულ ფაქტიურად არსებულად გამოაცხადეს და გამგეობაც აირჩიეს. როგორც ცენტრში, ისე აქაც მწერალთა და ლიტერატორთა კავშირი გარდა ზოგად ლიტერატურულ კულტურულ მუშაობისა მიზნად ისახავს სამუსლიმანო საქართველოს შესწავლას და გამოკვლევას, წიგნებისა და ჟურნალების გამოცემას.

კავშირი ჯერ-ჯერობით ნორჩი და უსახსროა, გამგეობას ჯერხნობით არავითარი ნივთიერი ფონდი არ აქვს თავის განკარგულებაში“.

„მეორე დღე“ ნიშნავს 1921 წლის 22 ნოემბერს. ფინანსური პრობლემების მოსაგვარებლად მწერლებს საქველმოქმედო სადამოს მოწყობა განუზრახავთ.. „უწყებანის“ 202-ე ნომერში ამ საკითხს ეხება ვინმე „ბათომელის“ წერილი:

„ხვალ ყოფილ საკრებულო დარბაზში იმართება ქართველ მწერალთა და ლიტერატორთა კავშირის სადამო.“

ამ სადამოს მიზანია ბათუმის ქართველ მწერალთა კავშირის ნივთიერად ხელი გაუხსნას და მუშაობის საშვალეობა მისცეს.

სამწერლო და ლიტერატურული დარგის მუშაკნი ერის პოტენციალ ავლადიდების გამომხატველნი არიან, მწერლობა – ლიტერატურა ყველა ხალხის გონებრივი და სულიერი ძალაა.

სამწერლო და სალიტერატურო შემოქმედებით იცნობენ ერს და საკუთარ შემოქმედების მიხედვით აკუთვნებენ მას შესაფერ ალაგს მსოფლიო კულტურის ოჯახში.

მწერლობა განსაკუთრებულ პატივს და სათუთად მოპყრობას მოითხოვს.

სამწერლო ასპარეზზე გამოსულთათვის ერი უნდა ჰქმნიდეს შესაფერ უზრუნველყოფილ პირობებს და მათ მუშაობას ხელს უწყობდეს.

... ქართული მწერლობა და ლიტერატურა ყოველთვის მწარე ბედის ანაბარათ იყო მინებებული. თვით ბუმბერაზნი მწერალნი და ლიტერატორნი ჩვენი ქვეყნისა აბსოლუტურ სიღატაკეს განიცდიდნენ.

ქართველი მწერალი თუ ლიტერატორი ლუკმა პურის ძებნის გზაზე რა გინდნიჭიერიც არ უნდა ყოფილიყო იგი თავის მოწოდებას ვერ ემსახურებოდა და შემწხვევლად ჰქრებოდა.

...ლუკმისათვის რამდენ მწერალს და ლიტერატორს დაუტოვებია თავისი პირდაპირი გზა და გადავარდნილა ცხოვრების მეშხანურ უფსკრულში. მაგრამ რა საჭიროა მოთხრობა იმისი, რაც ყველამ ზედ მიწვევით იცის...

ამ უამად ქართველ მწერალნი და ლიტერატორნი ამ ახირებულ ყოფასთან საბრძოლველად და ქვეყნის წინაშე თავის წმინდა მოვალეობის შესასრულებლად შეერთებული გამოდიან საკუთარ კავშირში, საერთო ძალით ებრძვიან ცხოვრების სიღუბჭირეს და გაერთიანებულად მუშაობენ სამწერლო ასპარეზზე.

ასეთი შეკავშირება ცენტრის მერე მოხდა ბათუმშიც.

ეს კავშირი, როგორც ნორჩი და ნივთიერად ცარიელი ხელით ჰმართავს თავის საღამოს და მის შემოსავალით ჰფიქრობს სამუშაოდ ხელის მომართვას”.

აჭარის მწერალთა გაერთიანების საქმიანობის შესახებ ცნობები მწირია. ფაქტია, რომ მემედ აბაშიძე ვერ შეძლებდა მის ხელმძღვანელობას: იგი როგორც ბოლშევიკებისთვის იდეოლოგიურად მიუღებელი, ამავე წლის 6 დეკემბერს დააპატიმრეს, ჯერ ბათუმიდან გაასახლეს და თბილისში ცხოვრების უფლება მისცეს. შემდეგ, რამდენიმე წლის განმავლობაში, სხვადასხვა სახის სასჯელს იხდიდა (კვერენჩილაძე, 2007:260).

მიუხედავად ამისა, როგორც ჩანს, ეს ორგანიზაცია უქმად არ ყოფილა. „პოეზიის დღის“ გამოცემა უკვე ვახსენეთ. გარდა ამისა, რამდენიმე ჟურნალი თუ გაზეთი გამოსცეს მწერალთა ცალკეულმა ჯგუფებმაც: ჟურნალი „კანდელი“ (1922წ.), გაზეთი „ასპიროზი“ (1923წ.), გაზეთი „მწვერვალი“ (1923წ.), „აჭარისტანი“ (1926წ.) და სხვა. ძნელი სათქმელია, რა კავშირი ჰქონდათ ამ გამოცემებს ზემოხსენებულ სექციასთან, მაგრამ ფაქტია, რომ ბათუმში სალიტერატურო პრესა, ასე თუ ისე, არსებობდა. ამასთან, როგორც ვთქვით, სექცია შეიქმნა „რევკომის სახალხო განათლების განყოფილებასთან არსებული ხელოვნების განყოფილების მზრუნველობის ქვეშ“ ამიტომ გასაკვირი არაა, რომ მასთან პროლეტმწერლებიც თანამშრომლობდნენ. ყოველ შემთხვევაში, წერილში „საქ. პროლეტმწერალთა ასოციაციის 10 წ. თავი“ პ. ობოლი აღნიშნავდა: „აჭარისტანში ჯერ კიდევ 1921 წელს არსებობდა მწერალთა საზოგადოება, რომელშიც გაერთიანებული იყვნენ როგორც პროლეტარული მწერლები, ისე სხვა და სხვა მიმართულებათა მიმდევრები. 1924 წლიდან ბათუმში ჩამოყალიბდა საქართველოს პროლეტმწერალთა ასოციაციის აჭარისტანის განყოფილება, რომელსაც სათავეში ჩაუდგა პროლეტარული ახალგაზრდობა“ (გაზ. „საბჭოთა აჭარისტანი“, №136).

1921 წელს ბათუმში შექმნილი მწერალთა გაერთიანება საქართველოს მწერალ-

თა კავშირის ნაწილი რომ იყო ამას ისიც ცხადყოფს, რომ მას „ახალი მწერლობის კავშირიც“ დაუპირისპირდა. ტიცვიან ტაბიძემ გაზეთ „ბახტრიონში“, 1922 წელს, ვარამ გაგელის ფსევდონიმით გამოაქვეყნა წერილი „ხელოვნების მთავარი შტაბი“, რომელშიც იგი აღწერს გაგელის გამოთქვამდა ბათუმსა და ქუთაისში „ცალკე მწერალთა კავშირების“ დაარსების გამო. მისი აზრით, ამგვარი ქმედებები მწერალთა დაქსაქსვას უწყობდა ხელს: „ამ დროს იწყება დეკადანსი მწერალთა კავშირის. ...კონსტიტუციით ვერ მოხდა მისი ლეგალიზაცია, რადგან კავშირები ამ კონსტიტუციით წარმოებით სისტემაზე არის აგებული, ამან უფლებრივად ბევრი ზიანი მწერალთა კავშირს, მაგრამ ამას კიდევ იმოდენა უბედურება არ ექნებოდა, რომ თვითონ კავშირი არ დაქსაქსულიყო. პირვანდელ მწერალთა კავშირის მაგიერ, რომელსაც ყველა ენტუზიაზმით ეკიდებოდა, დღეს მწერალთა კავშირი დაარსდა „აჭარისტანში“. (ამას თავის დროზე განიხილავს ისტორია) მწერალთა კავშირი დაარსდა ქუთაისში, რომელსაც აქვს თავისი გამოცემები და სრულიად ანგარიშს არ უწევს ტვილისს, თვითონ ტვილისში კავშირი ორად გაიყო და თუ საერთო მუშაობაზე შეიძლება ლაპარაკი, პირიქით, აქ ზოგიერთ უპასუხისმგებლო პირებმა ისეთი ანტაგონიზმი დაბადეს, რომ ლამის არის მწერლობა შეაძულონ ყველას“.

საქმე ისაა, რომ საქართველოს მწერალთა III კონფერენციაზე, რომელიც 1921 წლის 9-12 ოქტომბერს გაიმართა, საქართველოს მწერალთა კავშირი ორად გაიხლიჩა: იმის გამო, რომ კავშირის პრეზიდიუმის ზოგიერთი წევრი (ცისფერყანწილები და სხვანი) ახალ გამგეობაში ვერ მოხვდა, მწერალთა ნაწილი გავიდა კავშირიდან და დააარსა „ახალი მწერლობის კავშირი“. როგორც ვხედავთ, ეს წინააღმდეგობა, გარკვეული თვალსაზრისით, ბათუმელ მწერლებსაც შეეხო. ამ შემთხვევაში კი ჩვენთვის არსებითი ისაა, რომ ტიცვიან ტაბიძე 1922 წელს აღიარებს მწერალთა ორგანიზაციის არსებობას აჭარაში.

1927 წლის 7 აგვისტოს, როგორც ვთქვით, შეიქმნა აჭარის პროლეტარულ მწერალთა ასოციაცია (იმავე წლის 20 სექტემბრიდან – საქართველოს პროლეტარულ მწერალთა ასოციაციის აჭარის განყოფილება), რომლის თავმჯდომარედაც თომა სიხარულიძე აირჩიეს. ამ პერიოდში ზემოხსენებულ მწერალთა სექციის არსებობის შესახებ ცნობები არ მოგვეპოვება. ფაქტია, რომ, „რეგომის სახალხო განათლების განყოფილებასთან არსებული ხელოვნების განყოფილების მზრუნველობის ქვეშ“ არსებული ორგანიზაცია თუ ჯერ კიდევ არსებობს, მნიშვნელოვანი აქტიურობით არ გამოირჩევა.

1932 წლის 23 აპრილის ცნობილმა საკავშირო დადგენილებამ „სალიტერატურო-სამხატვრო ორგანიზაციათა გარდაქმნის შესახებ, მიუღებლად მიიჩნია ხელოვანთა ცალკეული დაჯგუფებების არსებობა. ამ დადგენილების საფუძველზე მთელ საბჭოთა კავშირში გაუქმდა ცალკეული სამწერლო ორგანიზაციები. იმავე წლის 27 ივნისს გაიხსნა საქართველოს საბჭოთა მწერლების საგანგებო ყრილობა. ყრილობაზე შეიქმნა „საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირი“. ბუნებრივია, პროცესი რეგონებშიც გაგრძელდა. იმავე წლის 6 ოქტომბერს, აჭარის მწერალთა პირველ საგანგებო ყრილობაზე შეიქმნა საქართველოს საბჭოთა მწერლების აჭარის განყოფილება, რომლის თავმჯდომარედაც აირჩიეს დავით დუმბაძე, მოადგილედ – ნესტორ მაღაზონია, ხოლო პასუხისმგებელ მდივნად – პარმენ ლორია.

ამით დასრულდა მწერალთა დამოუკიდებელ გაერთიანებათა ისტორია ბათუმშიც და მთელ საქართველოშიც, ჩაქრა თავისუფლების ის მცირედი ნაპერწკალიც, ამგვარ გაერთიანებებში რომ ბუნებრივად. მწერლობა, ორგანიზაციული თვალსაზრისით, სავსებით და სრულიად იქცა ბოლშევიკური ქვეყნის იდეოლოგიურ დანამატად და მსახურად.

ლიტერატურა:

1. აჭარის ცსა, პ-928.
2. ბიბილეიშვილი ი., სული უკვდავი, წიგნი I, ბათ., 2003.
3. კვერენხილაძე რ., საბუთები ღაღადებენ, თბ., 2007.
4. კვერენხილაძე რ., საქართველოს მწერალთა კავშირი 1917-1982 წწ. თბ., 1983.
5. ქურიძე შ., მხატვრული სიტყვის განვითარება აჭარაში, ბათ., 1970.
6. ჩოხარაძე მ., ლიტერატურული წერილები, ბათ., 1997.
7. გაზ. „ბახტრიონი“, №19, 1922.
8. გაზ. „საბჭოთა აჭარისტანი“, №136, 19. 09. 1931.
9. გაზ. „სახალხო ფურცელი“, №891, 17.06. 1917.
10. გაზ. „უწყებები“, №199, 23. 10. 1921.
11. გაზ. „ფუხარა“, №179, 1927.

Manana Tavdgiridze *Adjara Writers' Unions at the beginning of XX century* **Summary**

In accordance with the accepted point of view it is known so far that the Association of the Proletarian Writers of Adjara - the first writers' union in Adjara was created upon initiative of the Soviet Government on August 27, 1927. Factually the professional union of writers started long before. In particular, the first writers' union that was a part of writers' Union of Georgia was established in 1921 in Batumi. The well-known soviet resolution on "transformation of literature-art organizations" issued in 1932, April 23 considered existence of the separate groups of the artists unacceptable that factually closed the history of the independent unions of the writers. On October 6, 1932 at the first special meeting of the writers of Adjara was founded the Adjara department of the Soviet Writers of Georgia that promoted Bolshevik ideology in the whole country.

Манана Тавдгиридзе *Писательские объединения в Аджарии первой половины XX века* **Резюме**

По принятой на сегодняшний день в истории грузинской литературы точке зрения, первое писательское объединение, Ассоциация пролетарских писателей была создана 27 августа 1927 года по инициативе советской власти. Реально история профессионального объединения писателей в регионе началась раньше, в частности, в 1921 году в Батуми было основано первое объединение писателей, являющееся частью Союза писателей Грузии. Известное союзное постановление от 23 апреля 1932 года. «О перестройке литературно-художественных организаций» посчитало неприемлемым существование отдельных творческих группировок. Это положило конец истории независимых объединений писателей. 6 октября того же года на первом чрезвычайном съезде писателей Аджарии. Аджарское отделение грузинских советских писателей, служащих идеологии большевистского государства.

Махаббат Гасанова
(Азербайджан)

АНАЛИЗ ПРОСВЕЩЕНСКИХ ИДЕЙ И ЭЛЕМЕНТОВ РОМАНТИЗМА В ТВОРЧЕСТВЕ ДЖ. ДЖАББАРЛЫ

Джафар Джаббарлы всегда проявлял склонность к просвещенским идеям Азербайджана XX века и подробно отразил это в своем произведении «Преданная Сарийя» («Вефалы Серийе»). Наряду с обобщением реалистов с романтиками в его произведениях тенденция к романтизму составила превосходство, и это дало возможность формированию просвещенской идеи. В его произведениях постановка семейно - бытовой проблемы не остается только в рамках феодальной семьи того периода, он развивается, приводит к новому социально - психологическому положению. По его мнению, несчастье людей исходит из религиозной сферы, рабства женщин, несправедливости. «Ах! Невежество! Невежество! Что еще можно ожидать от тебя!». Неужели ты создано на этом свете лишь только для мусульман? Жестокий! Порочный! Это все от твоего влияния, что забыто все - человечность, гуманность, благовоспитанность, совесть!!! Все это по твоей вине, что справедливость, Коран, книга, шариат - все забыто!!! Все это по твоей вине, что Аллах, пророк, имам, религия, вера - все забыто!!! Ах! Бедные, несчастные мусульмане!». В этом монологе проявляются первые линии, оттенки просвещения молодого Джафара. Языком Магеррама он хочет донести свою мысль до сведения читателей и добивается этого.

Творчество Дж. Джаббарлы, также как и у других великих писателей, развивается не посредством теории, абстракции, а глубоким изучением характера людей, вместе с изменением их внутреннего психологического душевного состояния. Поэтому в русской литературе между героями Ф.М. Достоевского и героями Джаббарлы бросается в глаза внутренняя согласованность - связь. Отношение Бахрама и Сары с психологической точки зрения подвергается двум изменениям, сублимациям. Как видно из произведения, Бахрам вначале любит Сару, затем он ненавидит ее, и после того, как он осознает свою вину в смерти Сары, он убивает Пери и становится психически больным человеком. Выясним мотивацию этого процесса: первые любовные отношения осуществляются неудачно. В дальнейшем в отношениях имеет место деньги, богатство, золото и мотивация любви меняется. Дж. Джаббарлы в этих случаях хотел продемонстрировать изменения в психике людей. В повестях «Аслан и Фархад», «Мансур и Старя», написанных в 1915 году, нашли свое отражение просвещенские идеи. Он отнюдь не ссылаясь на мнения Европейских просветителей, его взгляд на жизнь, мироощущение вынуждает его высказать такое мнение: «По-моему, до появления всего существования, всего живого зародились несправедливость и бесчеловечность. Потому что, если обратиться как к истории, так и к настоящей жизни, найдется небольшое количество людей, далеких от несправедливости... Огромное беззаконие наблюдается не только среди людей, но и в природе. Если бы только видел, одного злого, полного ненависти человека возвысил, исполнил все его мечты, а другого, совестливого и святого человека осрамил, затоптал, бедного, несчастного человека со всех сторон окружили черные тучи; он настолько раздавил этого беднягу, что, в конце концов, вынудил его на самоубийство».

15 - 16 летний Джафар не видит психологических мотивов несправедливости и

бесчеловечности, он предполагает, что все это зародилось намного раньше, пытается развить систему отношений героев - психологический конфликт именно в этом аспекте. Подчеркивает отношения между братьями и то, что один из них в соответствующих социально - психологических случаях (при окружении его плохими людьми с отрицательным характером, при управлении с психологической стороны и пристрастии к сладострастным чувствам и т.д.) становится негодяем, недостойным человеком. Характер просвещенских идей, составляющих основу повести, наиболее ярко проявляется в оптимистическом окончании произведения. Такая концовка еще раз обусловлена несознательной психикой в формировании концепции «я» в сознании человека, изменении людей в времени и пространстве (сублимация), очищение с психологической точки, раскаянии. Несмотря на то, что в конце произведения Фархад умирает, он наиболее сильно желает очиститься. Он говорит сыну своей сестры такие слова: «Уходи отсюда, мои руки запачканы кровью, не хочу, чтобы они прикасались к твоему беспорочному и чистому телу! Только в конце света, в судный день попроси у своей матери простить своего грешного брата. Уходи, не прикасайся к моему порочному телу! Отойди...». Фархад, который пожертвовал вожделению, удовольствию честь и достоинство семьи, брата, возвращается к здоровому образу жизни посредством просвещения, раскаивается, человеческий разум побеждает.

Романтическое просвещение Дж. Джаббарлы заключается в том, что в его произведениях в конце смерть и оптимизм стоят рядом. То есть идеология бытия и смерти, являясь неотъемлемой частью человеческой психики, говорит о взаимном развитии сознательной и бессознательной психики.

Ряд особенностей просвещенской теории времени драматурга связан с его романтическим просвещенским мировоззрением. Как вы знаете, существуют 3 основных этапа просвещенского мировоззрения: раннее, зрелое и кризисное просвещение. То есть у каждого мировоззрения существуют причины создания, развития, упадка, которые оказывают свое влияние на развитие психики людей, систему мышления, умственные качества.

В художественном творчестве Азербайджана XX века идеи романтического просвещения составляли преимущество. Профессор Яшар Гараев, выдвинувший мнение «с точки зрения последовательности и стабильности просвещенский романтизм в реализации был более слабым», в просвещение Дж. Джаббарлы считал значимым фактором специфическое развитие художественного мышления. Наряду с этим, в первой пьесе драматург, с точки зрения выбора образов, получил возможность описать дефективные и безупречные стороны психологии человека, которому удалось раскрыть глубину характера человека, реального образа, а не абстракции. Несмотря на то, что события в произведении представлены в семейно - бытовых рамках, основное внимание уделяется зависимости внутреннего духовного состояния людей от времени и пространства. Деньги, золото играют ведущую роль в развитии каждого человека. Взятничество, коррупция, возможность покупать все за деньги вызвало смятение в буржуазных отношениях того периода. Образ Сарийы Дж. Джаббарлы, также как и Сару, представил с любовью, в их лице он умело смог описать непоколебимость, умение, способность, преданность, действительность, благородность, азербайджанской и тюркской девушки.

Драматург, уделивший широкое место отношениям матери и дочери, представил отношения Сарийы со своей матерью Чимназ в очень темных красках. Заметки профессора Али Султанлы об этом заслуживают внимания. «Чимназ, подталкивающая

свою дочь к катастрофе и не испытывающая при этом никакой душевной боли, угрызений совести, является исключительной матерью». «Чимназ хочет выдать свою дочь за Гурбана, а не за Рустама, потому что Гурбан, который прославился воровством, избиением людей, в ее глазах является настоящим мужчиной, человеком времени. Им можно воспользоваться. А Рустам является интеллигентом, у него нет сноровки, он бедный».

Так как в Азербайджане невозможно осуществить практические цели романтического просвещения люди, занимающиеся художественным творчеством, должны вывести народ из невежества, развить их разум, широко пропагандировать драматургические произведения. К ним можно отнести следующие лица: Мухаммед Хади, Гусейн Джавид, Аббас Саххат, М.А. Сабир, Абдулла Шаиг и т.д. «В то время как Западная цивилизация идет к модернизму, мы пока никак не можем освободиться от феодальной идеологии». Дж. Джаббарлы, принявший эти мысли себе в пример, обратился к записям, считавшим элементы просвещения основной целью творчества, подчеркнул важность национального самопознания, самосознания. Он в основу взял просвещенские идеи творчества Джалила Мамедгулузаде, М.А. Сабира, М. Хади, Хагвердиева, Н. Нариманова, Г. Везирова, М.С. Ордубади, Ю.В. Чаманзаманли, и раскрыл народу пути развития в этом направлении.

Мы не должны забывать об одной важной стороне романтического просвещения: их роль и услуги в формировании сознания национального самолюбия незаменимы. Потому что история пока еще не представляется как непрерывный процесс. Так как конфликты и трагедии в произведениях приходят к нам еще с древних времен, их понимание затрудняется, и поэтому просветители, философы и писатели сожалеют о трагедиях людей. Если участники этих трагедий смогли бы проследить за своим мировоззрением с определенного уровня, то они смогли бы поставить точку этим мучениям, люди смогли бы стать чистыми, обновились, прекратили бы насилие, создалось бы хорошее настроение, климат стал бы чище, начался бы процесс внутреннего очищения людей. Фактор, влияющий на такое развитие творчества Дж. Джаббарлы, состоит из оптимистического просвещения. Это мы можем назвать утопией. Однако утопия должна согласоваться с развитием жизни, процветанием общественной среды, просвещенской идеологии. Потому что каждое общество должно соответствовать всем законам и требованиям государственных форм. Дж. Джаббарлы, осознавший эту сторону, в последующем своем произведении «Увядавшие цветы» («Солгун чичякляр») отдался от просвещенской идеологии, трагедию людей искал в социальной среде и нашел в классовом несоответствии. Социально - психологическая грань между богатым и бедным, бариним и крестьянином, хозяином и слугой лежит в основе всех неравенств, создает условия для рабства людей. Очень интересно, что Дж. Джаббарлы берет эти мысли не у кого-то, не из чьей-либо мысли, а формирует исходя из своего жизненного опыта. Эта сторона существовала и в тюркской литературе. Исследователь просвещенской литературы Н.А. Айзенштейн писал об этом: «Обращение просвещенских писателей к романтизму и присутствие в то же время в их произведениях ранних реалистических элементов нет противоречия, потому что прогрессивный романтизм создает почву для реализма». Первые романтики в Тюркской (Азербайджанской) литературе выступали в качестве носителей просвещенских идей. В просвещении Дж. Джаббарлы эта особенность находит свое отражение в качестве соответствующих оттенков национального мышления. В Азербайджанской реальности закономерности, созданные просвещенским мировоззрением, не решены,

поэтому Дж. Джаббарлы сыграл особую роль в написании произведений, служащих просвещению своего народа. Он выступает против механического принятия происходящего, подчеркивает то, что просвещенская идеология является основным фактором, влияющим на повышение чувства бдительности в сознании народа. Писатель, который подчеркивает, что пришло время пробуждения, выхода из невежества и темноты, в последующих своих произведениях более широко раскрывает эту мысль, стал причиной смятений в творчестве Джалила Маммедгулузаде, М.А. Сабира, Г. Джавида, М. Хади, М.С. Ордубади и других, принявших позицию революционных демократов.

Наряду с оценкой просвещенского движения, происходящему в Азербайджанской реальности, литературе, мы не должны забывать о научной ценности данного движения. Потому что роль просвещения в становлении, развитии сознания национального самодубия очень велика. Дж. Джаббарлы, который стоит во главе этих лиц, формирующих такое сознание самодубия, имеет особые услуги в развитии форм мышления и сознания, национального самопознания, менталитета. Эту его сторону мы видим в образах последующих его произведений (Айдын - Огтай, Эльхан - Агшин, Севиль - Балаш и др.). Поиск правды его героев продолжается и достигает кульминационной точки в пьесе «Од гелини». Дж. Джаббарлы хотел решить вопрос поиска правды посредством сублимации, этой изменчивостью ему удалось создать систему новых мотивов. Начиная с первой своей пьесы, драматург выбрал путь жизненных наблюдений, и не пошел по пути абстракции, вымысла. В ответ на это созданные им образы охватили характер, темперамент человека, в общем, психологию человека.

Вышеуказанное глубокое представление жизненной правды имеет большое значение в отражении негативных и позитивных моментов в характерах людей, в творчестве Джафар Джаббарлы. Исследование недостатков общества с призывом индивидуум - человек, делает важным его необходимость для психологической науки, создает потребность для исследования с точки зрения глубокой психологии темперамента, характера, способности и умения, интеллекта и мышления, памяти и речи, являющиеся самыми важными критериями для глубокого изучения характера.

Пробуждение национального сознания является событием, относящимся к эпохе художественного творчества. Известный Западный философ Бертран Рассел писал об этом: «Романтики стремятся к индивидуальной сильной и страстной жизни, а не к спокойной безмятежности. Они не благоволили индустриализму, потому что внутри индустриализма существует опасность, потому что они считали недостойным для вечной души погоню за деньгами, и еще, развитие современных экономических разработок мешало индивидуальной свободе. В послереволюционный период они постепенно начали включаться в политику. Считалось, что у каждого народа есть общий дух, и этот дух не может быть свободным, пока границы государств отличаются от границ народов. В первой половине XIX века национализм, шовинизм являлся самым сильным революционным принципом и большинство романтиков - просветителей рьяно защищали его».

Поиск правды составлял основу творчества Джафара Джаббарлы. Галерея образов, созданных Дж. Джаббарлы играла важную роль в формировании индивидуального сознания с точки зрения исследования страха индивидуума перед будущим, системы мотивов, вызывающих этот страх.

Во время Второй Балканской войны положение меняется в корне. Османская

империя ослабевает и возникает опасность его уничтожения. Народ, осознавший это положение, под предводительством передовых служащих и военачальников поднимается на вооруженную борьбу и ему удается сохранить свободу и независимость Турции. Народ, охваченный чувством патриотизма и тюркизма, потребовал войну в противовес правительственным чиновникам, собравшимся в Стамбуле, и придерживающихся идеи мира, капитуляции. Во главе этих действий стоял выдающийся полководец Анвер паша. По требованию Анвер паши и Талят бека Камиль паша уходит в отставку, создается новое правительство, состоящее из молодых турков, во главе правительства стоит Махмуд Шовкет паша. Несмотря на то, что события в пьесе взяты из истории, происходящие события отражены в произведении со всей сложностью и в полном объеме. В тот период реальное положение бедных крестьянских масс Турции было внутри психологического и политического смятения горькой политики феодального колонизаторства. При написании пьесы «Покорение Эдирны» Джафар Джаббарлы в основу взял реальность Азербайджана, рассматривал происходящие в Турции события через свою призму. Фактором, составляющим идею произведения, является борьба добра и зла. Между этими двумя силами идет антагонистическая борьба, потому что преимущество злых сил может закончиться гибелью добрых сил, с другой стороны она составляет большинство и ее поддерживает народ.

მახაბატ გასანოვა
განმანათლებლური იდეებისა და რომანტიზმის ელემენტების
ანალიზი ჯ. ჯაბარლის შემოქმედებაში
რეზიუმე

ჯაფარ ჯაბარლი ყოველთვის ამჟღავნებდა ინტერესს განმანათლებლური იდეებისადმი და დეტალურად აღწერა ის თავის ნაწარმოებში „ერთგული სარიჯა“. მწერლის ნაწარმოებებში ოჯახურ-ყოფითი პრობლემები არ არის წარმოჩენილი მხოლოდ იმდროინდელი ფეოდალური ოჯახის ჩარჩოებში, ის ვითარდება და ახალ სოციალ-ფსიქოლოგიურ პოზიციამდე მიდის.

Makhabbat Gasanova
Analysis of Enlightenment Ideas and Romanticism Elements
in D.Dzhabbarly's Works
Summary

Dzhafar Dzhabbarly always showed disposition to educational ideas of Azerbaijan of the XX century that is reflected in the details of his work «Devoted Sarijja» ("Vefaly Serijje"). Along with generalization of realists with romanticists his works expose superiority of romanticism thus laying down the foundations of enlightenment ideas. In his works definition of the problem of everyday family life doesn't remain only within the limits of a feudal family of that period; it develops and leads to new social and psychological position.

Maria Cornelia Barliba
(Romania)

LINGUISTIC DIVERSITY AND INTERCULTURAL COMMUNICATION

Linguistic diversity and the intercultural communication are two concepts having important contemporary connotations, due to their prospective and action – oriented contents. Therefore, there is an increasing need to surpass the merely theoretical and interpretative approach and to envisage the higher level of coherent policies, programs and strategies in various fields of the society. In the recent years, we have devoted a series of analytical studies and article to this issue (1, 2, 3) with the intention to further develop the research work from an interdisciplinary perspective.

The linguistic diversity is usually evaluated in two basic modalities: a) the number of languages utilized in a specific context; b) the percentage of population speaking the most important language. From numerical point of view, the linguistic diversity of a country like Nigeria with more then 400 spoken languages is higher then the linguistic diversity of the whole Europe with about 275 different languages (more than half of them being spoken in the ex -Soviet Union). According to official statistics, today there are on global level about 7000 spoken languages and a similar number of non--verbal languages. In terms of percentages, the first ten languages of the world are spoken by almost half of its population (Chinese / Mandarin, Spanish, English, Bengali, Hindi, Portuguese, Russian, Japanese, German, Chinese / Wu), but they represent only 0,10 to 0,15 per cent of all languages spoken everywhere. More than 95 per cent of spoken languages have less than one million of native speakers; about 5000 spoken languages have less then 100.000 speakers; in 1999, 500 languages had less than 100 speakers each ; 83-84 per cent of the languages in the world are endemic, being spoken just in a single country. A specific state considered to be the most diversified on the linguistic level is that where the most important linguistic group represents the weakest percentage of the population, the other linguistic groups having even weaker percentages (4).

In some studies elaborated by the *Language Policy Division of the Council of Europe* (5), it is stated that every society is multilingual; thus, every country has is own multilingualism composed of traditional languages which are part and parcel of its cultural heritage. These include: the national language (s) and its/ their varieties, minority languages, regional languages or dialects. Additionally to this linguistic heritage, the contemporary societies are exposed to a greater diversity of languages due to the economic and demographic mobility; this is why new forms of so-called "exogenous multilingualism" arise on various levels, having a trend of expanding in the current context of globalization. At the same time, every language is plural, representing a space of multiple intersecting variations, as follows (5): i) variations in time , caused by certain social and economic changes, contacts between languages; ii) variations in space depending on the geographical areas where a given language is spoken; iii) variations between written and spoken expressions of the language; iv) variations in the used medium (phone, e-mail, letter, radio/tv, face-to-face); v) variations according to social strata; vi) variations in specialized discourse, technical languages, scientific works etc.; vii) variations generated by language games, irony and humor, creativity.

The intercultural communication and dialogue are connected in their meanings with the general concept of culture. As is mentioned by Michael Byram in a study on multicultural societies and intercultural education (6), this concept has itself shifted in sense over time: in the XV century, it referred to the tending of crops or to rearing animals; during the next two centuries it was used, by analogy, to refer to nurturing the human mind; in the XVIII century, culture – as a notion – became associated with arts and scholarship, for instance in philosophy and history. At about the same period, an alternative view emerged, namely the ideas of distinct and variable cultures; a generalized culture was regarded as the collective heritage of the national group and identified with a particular ethnic group (6). Interculturality is a concept which illustrates the complex and dynamic phenomena of intercultural contacts and communication; the last aspect describes the problems and pitfalls of misunderstanding, as well as the skills and competences required for successfully understanding members/representatives of other cultures (7). In the anthropology, the cultural differences, transcultural contacts and interculturality in general are seen as the basic conditions for developing human civilization. In the vision of some specialists, the interculturality entails a series of cognitive, affective and pragmatic competences. M.Byram refers, for instance, to the knowledge about other cultural groups and their results and practices, to certain attitudes (curiosity, openness, respect for otherness, empathy), to skills of discovery of a new culture and cultural awareness, namely the ability to evaluate in a critical manner the products of own and other cultures (6).

In our opinion, a "pedagogy of interculturality" should incorporate many outstanding examples from the history of mankind in the fields of arts, literature, sciences and technology, all of them having a strong educational and emotional impact on those individuals who enter in contact with such facts, *via* occasional reading or/and systematic knowledge in the schools and who will become more interested to respect every culture, every spiritual value in the world. Are well known the collective translations elaborated in medieval Spain, where a Jew translated from Arabic into Hebrew and another one - from Hebrew into Latin. The German painter Albrecht Durer wrote a geometrical encyclopedia incorporating a great amount of mathematics taken from classical treaties (Euclid, Vitruvius, Archimedes) without knowing either Greek, nor Latin. He achieved those original results partly in collective work sessions with his friends Pirckheimer, Tschertte or Werner. As it was mentioned by Durer, the originality of his book owes a lot to this work - style which enabled the great Renaissance artist not only to understand concrete parcels of ancient mathematics, but to go further and to create on this ground new results and even, to some extent, a new approach to this science (9). The history of the German theater originated from meetings and talks with foreign groups of actors - mainly English, Italian and Dutch - that moved through Europe during the XVII century. Goethe always saw his adaptations of numerous dramas from other epochs and cultures as a task of imparting culture (7). Later on, there were other clear and persuasive examples regarding the foreign cultural influences: the French producer Antoine Artaud was inspired by the Balinese theater in order to clothe archetypes of the subconscious in symbolic forms, after seeing its performances at the Paris Colonial Exhibition; Bertolt Brecht fit the artificiality of the Chinese theater into his program of "*Enlightenment by Alienation*"; the Russian innovator in theater, Alexander Tairov expanded the repertoire of artistic signs and expressions by exploiting the Indian theater's abundance of forms (7).

In the comprehensive document elaborated by the Council of Europe under the title "*White Paper on Intercultural Dialogue*" (8), the role of intercultural dialogue is appreciated as being essential in creating and promoting social cohesion; the learning of intercultural competence is fundamental for every democratic culture. A democratic citizen needs the

competences of a social actor, i.e. someone actively involved in the communities often sharing the same language. However, since the European states and Europe as a whole are multilingual and multicultural, the competences of citizenship need to be complemented by linguistic and intercultural competences and the label "intercultural citizenship" can be used to recognize this additional dimension.

The history of Europe is very rich in various patterns for effectively dealing with the plurality of languages, aimed to facilitating and promoting the human understanding and communication on different levels such as: daily/usual; political; academic; scientific; commercial; educational etc .

One modality was that of using just one natural language as a universal instrument. For instance, in the first half of XVII century the main language of a European - wide communication network established by a scholar and monk from Paris, Marin Mersenne, was Latin (9); he had a broad correspondence in Latin language with many outstanding scientists and scholars of his time, latter incorporated in 16 volumes. A similar project was implemented by Henry Oldenburg, a native German, who was the secretary of the Royal Society in London and editor of "*Philosophical Transactions*"; he forwarded letters written in Latin by Newton to Leibniz and *vice – versa*, when these famous personalities were fighting each other. Due to its capacity of expression, Latin continued to be used as an appropriate language for scientific communication; the Italian mathematician Giuseppe Peano created a simplified version of Latin *sine flexione*, applicable in several academic debates. Latter on, two other languages, French and English, have tried to dominate the linguistic world as *lingua franca*: *La francophonie* (French – speaking movement) has been quite successfully developed in many countries, including Romania; on the other hand , the English language has gradually taken a privileged position in schools and universities, mass - media, business and trade, science and technology. But, as it was stated by many experts, English is far from sufficient to meet a society's language needs since it is able to implement only in a limited way the specific purposes of plurilingual education (10, 11).

A second modality consisted in setting-up certain artificial languages as universal ones. In the period 1880-1914, 116 language systems were developed; just a few examples: *Volapuk*; *Esperanto*; *Ido*. In 1887, L.L. Zamenhof, a physician living in Warsaw, created a new language named "*Esperanto*". Then, the philosopher Louis Couturat with a small group of scientists elaborated a simplified version of *Esperanto*, called: "*Ido*" as a language of the scientific communication. However, none of these systems had enough success to become the language of the academic circles as well as of daily talks .As it was declared by a former member of the *Esperanto* movement, its speakers say quite often that they are against a global hegemony of the English language, but it is obvious that *Esperanto* tries to impose its own domination in such a rigid manner that even English could be considered as preferable.

There is also a third alternative which seems to be in line with the democratic evolution of the society, without any discrimination: the promotion of various languages, their learning as a *sine qua non* condition for the intercultural dialogue and communication, mutual respect and social cohesion. This has become in the recent years a key - target for many programs and projects on short, medium and long - term, adopted on local, regional and international levels (all these important aspects will be treated in the last part of our study, with an emphasis on the European dimension).

It goes without saying that the linguistic diversity is facing nowadays certain risks and threats which should be considered and eliminated as much as possible, through effective ways and means. The possible disappearance of a relevant number of languages on global level

concerns the experts all over the world and many international organizations. UNESCO has recently estimated that more than 50 per cent of the spoken languages in the entire world could disappear during one-four generations period. A given language is subject to its "death" if there are just a few permanent speakers, it has a fragile political status and, above all, if the respective language is not further transmitted to the next generations. Some experts, considered themselves being "skeptical, but realistic", for instance, M. Krauss (12), have stated that only 10 per cent of the current oral languages will be able to survive as non-threatened languages by the year 2100. Of course, this serious problem cannot be underestimated if we have in mind the fact that the languages represent an important parameter of the cultural identity and a genuine "vehicle of culture".

In a study published in 2010 (13), Jenny Joussemet introduced the following two categories of factors of risks regarding the global linguistic diversity: a) political factors - colonizations in certain historical periods; linguistic policies; official status given to concrete languages; b) demographic factors - migratory movements (e.g. industrial revolution in the XIX century, urbanization or military conflicts in the XX century) ; forced movements of population. In his book "*La guerre des langues et les politiques linguistiques*"(14), L.J. Calvet puts forward a very relevant idea in our opinion: the languages, similar to cultures and religions, cannot be outside the force - based relationships; languages are products - more or less coherent - of the history, of all cultural, political, economic changes and thus they act as "instruments of identity "and sometimes as" instruments of domination". The biography of mankind offers two relevant examples in this respect: Otto von Bismark stated that the most decisive event of the modern history was "the fact that North-Americans speak English"; when, in 1492, the first handbook of Spanish grammar was finished and Cristofor Columb was ready to travel to the "*New World*", the Queen Isabella received the following explanation: "the language is the perfect tool of an empire".

In our study devoted to new paradigms of intersubjectivity (1), we paid a particular attention to the concept of "linguistic partnership" having as a major goal the survival of languages and arousing a global linguistic awareness - essential tools of knowledge of an identity open to linguistic plurality and diversity.

In the third millennium, the rapid development of information technologies has brought the communication process to a very high level; by online services, electronic mail, electronic translations etc., people all over the world are able to communicate with each other as well as to have broad and immediate access to every kind of updated information and documentation sources. As it was emphasized by Jeanne Peiffer, the language of globalization has pervaded our societies and cultures, transforming the daily life and influencing on the ways in which the respective societies conceive their relations to the world (9). It is obvious that the human communities are narrowly interconnected by *Nets* based on universalization; communication networks stand as a major paradigm of the new global society. At the same time, it is true that the ideal of an egalitarian and free access to information may seem less utopian than in the past when the material constraints were heavy enough to impede the overall circulation of information; in the global *Net*, each individual in the world will ideally be able – if he has access to a personal computer or if he lives in a country with a sufficient developed telecommunication network - to dialogue with another on a equal basis and in complete freedom (9).

We consider that it is relevant, in the same analytical context, the point of view presented by the French philosopher Paul Virilio in his book "*La vitesse de liberation*" regarding the implications of the so-called "information highways" on our perception of time

and space (15). The author is concerned with the instantaneous communication and the reduction of space it implies. Time is the same in the whole world and we as individuals have to live in real time, i.e. without the alternation of night/day, without being bound by the "timebelt", in a linear, axial time of physics which is rather a new situation in the history of mankind (if the astronomy is put aside, of course). Until now, considers P. Virilio, the history took place in local times. At present, a limit has been attained: the speed of light, which cannot be exceeded; as a consequence, the world will become smaller and smaller, distances will be abolished and the people will be prisoners of a "small planet". Due to the fact that information is ubiquitous in the new cyberspace, the human perception of the reality will be strongly altered and therefore there will be a need to build a completely new relation to the world. P. Virilio imagined the emergence of a virtual city (an urban *hypercenter*) to which the real towns will become suburbs; in this *hypercenter*, an elite will live in real time and have overall access to a nearly infinite amount of information, while the periphery, i.e. our real world will be besieged by a potential social disintegration, a direct result of this doubling of reality between a real and a virtual universe (15).

Kenneth Keniston, professor at Massachusetts Institute of Technology, has focused on the concept of "global monoculture" considered to be the *de facto* dominance of a single culture across all the important sectors of the world (16). He described the following phenomenon: coercion is absent, many languages are tolerated, multiculturalism is officially extolled; but the power of the dominant global culture is such that it tends to overwhelm or reduce to a status of inferiority all local cultures. This current situation in the world seems to be similar, in Keniston's interpretation, to the case of Roman-Latin culture during the apogee of the Roman Empire or to the status of Moslem culture and the Arabic language during the greatest epoch of Islam. In this respect, the above-mentioned academic personality refers to an expression introduced by a political scientist who called our planet "*McWorld*", combining "*McDonald's*" and "*Macintosh*".

"If man is *homo sapiens*, he is it in the first place as *homo loquens*, man of words"- this affirmation belongs to Claude Hagege, author of the book "*Homme de paroles*" (17). As a matter of fact, the human beings have an obstinate capacity for dialogue, communication, conversation, exchange of views and information; languages represent the normal and effective tools of their socialization. Such skills should be permanently developed in various forms of expression - oral, written, digital. By multiplying their linguistic contacts and relations, the people will normally have more and more to face different languages. Especially in Europe, we should have to cope with a plurality of languages (9).

We share the opinion expressed by Jeanne Peiffer with regard to the co-existence of "local villages" inside the "global village". Local operators give access to the *Net*, propose navigation assistance, permitting a specific community of users to identify the *Net* information relevant and interesting to them, to create local news-groups. It is in this particular sense that the adjective "*glocal*" (a contraction of "*global*" and "*local*") created by some Japanese marketing specialists, links the two levels: the global is necessarily local and *vice-versa*; the traditional local, regional and international levels are integrated. It should be stressed that the emerging communities of users are virtual, sharing common specific interests, but not necessarily a national culture or a language (9).

In some scientific articles devoted to the relationship between linguistic diversity and communication process, a series of questions are formulated such as: i) what will happen to the linguistic variety and richness of Europe when the global communication networks cover the whole our planet? ii) eight percent of the European population are native English speakers and

therefore they will experience no linguistic difficulty in joining the *Net* systems for communication; but what about the other ninety-two percent? iii) in which language will those people dialogue with other Europeans and with the rest of the world?

There is a generally accepted idea among experts that the use of the Internet can act as a powerful way for cultures to have an interaction in certain surprising manners. The various languages that are spoken and written by different nations will of course raise some problems for the intercultural communication, but - even with these difficulties - a productive dialogue is still feasible because of *e-mail*, *instant messenger* and *chatting communication* tools; all these new technologies allow cultures which may have previously had little interaction to enter into and sustain relationships online.

Basically, there are two opposing predictions about the intercultural communication in the computers era. According to the first one, the Internet does broadly facilitate the cross-cultural communication and, on theoretical level, it can reduce the perceived distance between cultures and create the "global village" mentioned earlier. The second prediction considers that the Internet technology could further ensure the dominance of English - speaking developed nations and increase the gaps between cultures; universal access does not mean universal power, so even in a situation where there is a broad access to the Internet, power still will actually depend on those factors that produce and control the content of the information provided online. Questions are also raised in relation to the use of English as a quasi-unique tool on the level of digital products, generated anyhow in certain English-speaking countries; the equal opportunities to use those products will lead to a global monoculture or a significant pluralism in terms of cultures could still be kept?

The whole world and Europe in particular have clear missions towards the protection and promotion of plurilingual perspective in a broader framework of cultural diversity and interaction. These endeavors have started a few years ago, but now they are embodied in several strategies and projects gradually implemented.

In 1995, during the French Presidency of the European Union, Claude Hagege suggested an original program for stimulating the development of plurilinguism in Europe. In elementary schools, children should learn two languages – their native ones and a second European language to be chosen among the following five: French, German, Italian, Portuguese, Spanish. In secondary schools, English would be taught as a third language; optional training in Russian, Arabic, Chinese, Japanese, Hebrew etc. should be also available.

Since that significant and comprehensive initiative, many projects have been elaborated, mainly in the field of education (school, family, media, hobby-groups, long – life training etc.). Of crucial importance for the development of multicultural societies is the provision of educational strategies that raise the awareness of the basic problems and foster a genuine dialogue and communication. There is a need for promoting multiperspectivity (6) within the *curricula* of compulsory schooling in various ways embodied in the languages of education –regional, minority and migration languages; the language (s) of schooling; foreign languages.

In some action - oriented documents, done under the aegis of the Council of Europe (5,18, 19, 20), it is stipulated that the plurilingual and intercultural education is fundamentally inclusive and can be implemented in all sectors of education, including vocational training. This kind of education has not to be conceived as a new methodology for the teaching of languages, but rather a change in perspective, characterized by the fact that it involves not only foreign languages, but also languages in proximity, languages of the repertoires of learners, languages of schooling. The plurilingual and intercultural education needs to be

considered as a global language - education across all languages of the school and in all disciplinary domains. The respective education aims to develop competences of plurilingual and intercultural nature: a) plurilingual competence - capacity to acquire and use abilities in some languages at different levels of proficiency and for different functions/ purposes; b) intercultural competence - combination of knowledge, skills, attitudes and behaviours which allow a speaker to recognize, understand, interpret and accept other ways and means of living and thinking, beyond his/her home culture. From the point of view of learning foreign languages, the plurilingual and intercultural education does not envisage to produce "perfect polyglots", nor "semi-plurilinguals" with only a smattering of skills in several languages (5). The vision of the Council of Europe is that of equal value of all existing languages, without any hierarchy or discriminatory treatment.

Of course, it is obviously recognized the fact that English has an increasing pre-eminent position for multiple reasons such as: a) in many European countries, others than those which are anglophone, English is the first foreign language studied in the early stages of schooling, corresponding to the wishes of parents, to a true or assumed necessity of study and work as well to certain representations (usefulness, distinction etc.) rooted in society; b) English is treated as a kind of basic unavoidable skill which maintains its status comparable to new technologies, for instance; c) English can be regarded by the educational institutions - primary and secondary schools; colleges; universities - as sufficient in itself, in the capacity of a common "*lingua franca*" that would facilitate the least costly responses to the problems raised by the process of teaching foreign languages.

At the same time, the Council of Europe has emphasized the multiple functions of other languages which could be included in the plurilingual and intercultural education, in one way or another. The motivation refers to a series of aspects like: a) all languages are valued, regardless of their status in the eyes of society and teaching status; b) many languages composing personal repertoires of learners, but not included in the languages of schooling are also important as languages which the school could develop and promote; c) migration languages have their place from the perspective of the globalized economy which requires human resources with a high degree of proficiency in a broad and diversified range of languages.

The mission of teachers was clearly described by Michael Byram in the study mentioned earlier (6). This important professional category consists of members of subject communities, identifying themselves with the disciplines, but in different degrees. Some teachers - mainly in the secondary schooling - tend to identify with their one or two subject (s), whereas others tend to identify with their role as pedagogues and the sciences which underpin pedagogy. From such position of "gate-keepers" to the cultures of subjects, teachers act as mediators, *inter alia* by making the language of the discipline accessible to learners. Those teachers of foreign and second languages are more aware of this role than other teachers because it is an integral part of their training: to introduce learners to the universe of cultures of other groups who speak the language in question. Finally, other teachers, e.g. those of history or literature, may share a similar purpose of introducing learners to alterity diachronically and synchronically.

In the recent years, a series of specific educational projects were elaborated for promoting plurilinguism and interculturality, taking into account the complexity and the dynamics of training on various levels of school - primary, secondary, university, post-graduate. We mention below some projects done in Europe:

a) *Evlang program* (1997-2001), elaborated in the framework of the broader project

Socrates/Lingua under the coordination of Michel Candelier, was focused on identifying the abilities of children from primary schools, prior to secondary school period with regard to the linguistic diversity and the relations among different cultures. It combined the efforts of some experts from five European countries – Austria, France, Spain, Italy and Switzerland, envisaging multiple areas of research such as: some concrete languages in spatial context; variety of languages and cultures; bilingualism; textual regularities; evolution of languages; loan words etc.

b) *Galanet project*, launched in 2001, had the task of training speakers of Portuguese, Italian, Spanish and French (languages from the same linguistic family) on a learning Internet platform which allows the practice of cross-comprehension. This project is a European partnership among seven universities – Grenoble, Lyon, Aveiro, Barcelona, Madrid, Cassino, Mons - Hainaut and is structured like a virtual learning space having profile tools, communication tools, statistics tools, self-learning "rooms" for modules and resources.

c) *Dylan project*, coordinated by the Swiss specialist in linguistics, Anne-Claude Berthoud, has tried to offer pertinent answers to the following basic question: how could the universities be internationalized without losing their cultural diversity? It is recognized the fact that English language is indispensable and therefore nobody has in mind to eliminate it from the higher educational process; but it is not sufficient and therefore other languages should exist and participate to the elaboration of knowledge. English is indeed very economical since it has a lot of short terms and abbreviations – a clear advantage, but also an inconvenience, leaving sometimes certain things without a full explanation. Only by using more languages in a mutual comparison and interaction, the knowledge could avoid misunderstandings and misinterpretations. Under the aegis of *Dylan project*, the Association of European Universities has initiated a broad process of reflection aimed to elaboration of a "*Charter of languages*". Students in various universities are encouraged to learn minimum two foreign languages; the Lausanne University, for instance, established a Master on plurilinguism.

d) *EuroCom project* has assumed the task of making the multilinguism possible in a realistic manner: with less efforts; without pretences of maximal competence; creating just the capacity of understanding a message presented in an unknown language. The project was conceived as an additional one to the normal learning of foreign languages in schools. *EuroCom* has some alternative versions depending of families of languages, e.g. *EuroComRom* for Romance languages; *EuroComGer* for Germanic languages; *EuroComSlav* for Slavic languages. Through successive so-called "sieves" (selection of international vocabulary; selection of elements of vocabulary common to the respective linguistic family; phonetic and graphic correspondences; pronunciation similarities; syntactical structures etc.), the readers/listeners are able to understand in general terms a text formulated in a new language, but related to their native or just familiar language (s).

e) *LEA project* (*Langue et Education Au plurilinguisme* in French, which means: Language and Education for Plurilinguism) was addressed to the teachers of foreign languages, having the essential goal of promoting a plurilingual and pluricultural dimension in this area of school-training.

f) *Realiter project*, conceived as a *Pan-Latin Network of Terminology*, was launched in Nice in 1996. Its main objectives are: joint research works for developing Romance languages; elaboration of some multilingual terminological studies for specific fields; exchanges of experts, students and pedagogical materials etc. The mentioned network covers a series of Neo-Latin languages such as: French, Italian, Romanian, Portuguese, Spanish, Catalan, Galician,

taking into consideration the common origin of these languages and the possibility of joint formulation of new terminological products.

g) *European linguistic portfolio* which is not a methodology *stricto sensu*, but a modality for presenting the identity of somebody in terms of his/her linguistic competences. It consists of a linguistic passport and a linguistic biography including such elements like: level of knowledge of some foreign languages; diplomas obtained in this field; specific tests (for instance, TOEFL - *Test of English as a Foreign Language* and TOEIC - *Test of English for International Communication*).

In 2008, on the initiative of the European Commission, *the Group of intellectuals for the intercultural dialogue* elaborated a comprehensive study (21) devoted to the following matter: how the plurality of languages could consolidate Europe? The strategic solutions which are proposed on the basis of pertinent arguments reflect two major principles: a) bilateral relations among the states of the European Union should be rather developed through the languages of those nations and not through a third language; therefore, each of the European languages should have in every EU Member State a relevant group of competent and sufficiently motivated speakers; b) for setting - up such contingents of speakers, the European Union should support the concept of "personal language of adoption" (each European has to be stimulated to freely choose a specific language which is different from his/her native language and also from the language for communication on international level); this personal language of adoption would not be a second foreign language, but a kind of second mother's language *sui-generis*.

The new linguistic concept, proposed by the *Group of intellectuals*, designates a language which has to be intensively learned, fluently spoken /written and incorporated in the educational and professional *curriculum* of every European citizen. Through this approach, there is a hope to overcome the current rivalry between English language and other languages, which diminishes their role and becomes also counter - productive for English itself. Of course, it would be desirable that some Europeans choose English as a personal language of adoption, following the example of Joseph Conrad who had Polish as native language, French as language of communication on international level and who became an outstanding writer in English. It is very important, in the vision of the authors of the above-mentioned project, that English rather preserve its place as a language of culture than be reduced to the role of an instrument of global communication (21).

Nowadays, it is obvious that, despite some efforts and measures undertaken by France and Germany for instance, there is a gradual erosion of knowledge of the national language of the neighboring country and a deeper orientation towards learning a language having international circulation, considered to be more useful. Such a traditional logic of learning languages could be reversed by promoting a new mentality in the sense that every language is useful, not only those languages having a wide international or regional acceptance and dissemination.

With regard to the migration phenomenon, the study elaborated in 2008 recommends that the personal language of adoption for the migrant citizens be – as a general rule – the language of the country where they have decided to stay .But , at the same time, the countries of Europe should understand the importance of preservation , by every individual coming from a family of migrants, of knowledge related to his/her language of origin. Some experts (Michael Koschinski, Klaus Merten, Andreas Goldberg, Monika Bach, Ernst Hess - Luttich)explained in their studies the role of media and culture in relation to the situation of migrants living in various European countries . Sometimes the declared goal of" integration" is missing

due to the radio, television and press planners' lack of intercultural knowledge and thus the conceptual claim of building a cultural "bridge to the home country" remains non – fulfilled (7). This is why many migrants established in various places in Europe have built-up their own media modalities and are able to promote in adequate ways the native language, cultural values, history, traditions, religious perceptions etc. More specific competences belong to a series of institutions functioning in the destination – countries for migrants; several phenomena of psychological and mental nature should be envisaged and treated from a pragmatic perspective, such as: conflicts occurred within the so-called "second generation", relationship family – school and various effects on the behaviour of children of migrants, promotion of bicultural competence, development of multilingual socialization , preservation of cultural identity.

As a general conclusion, earlier formulated by us in a recent study about the linguistic diversity (3), it has to be underlined that the relationship between linguistic / cultural diversity and the universe of precious values created by the mankind implies a lot of nuances and connexions, trends and challenges, periodical interpretations and corrections which should lead to updated and coherent strategies and programs elaborated at various levels (Governments, non - governmental organizations, local communities, research centers, think-tanks, educational entities, media, cultural institutions, regional and international bodies).

Literature:

1. Barliba M.C., New paradigms of intersubjectivity (in Romanian), in: Paradigme în actualitate, Ed.Milena Press, Bucharest, 2006.
2. Barliba, M.C., Linguistic diversity - discursive controversies and interactions (in Romanian), in: Noile provocări ale construcției europene, Ed.BREN, Bucharest, 2009.
3. Barliba M.C., Linguistic diversity - intercultural challenges and projects (in Romanian), NOEMA, Academia Română, Comitetul Român de Istorie și Filosofia Științei, vol.X, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2011.
4. Skutnabb - Kangas T., Pourquoi preserve et favoriser la diversité linguistique en Europe? Conseil de l'Europe, Strasbourg, 2002.
5. Cavalli M., Coste D., Crisan A., Hein van de Ven P., Plurilingual and intercultural education as a project, Council of Europe , Strasbourg, 2009.
6. Byram M., Multicultural societies, pluricultural people and the project of intercultural education, Council of Europe, Strasbourg, 2009.
7. Hess-Luttich E.W.B., Intercultural communication, in: Studies in Communication Sciences, 3/2, Bern, 2003.
8. White Paper on Intercultural Dialogue, Council of Europe, Strasbourg, 2008.
9. Peiffer J., The plurilingual European tradition as a challenge to globalization,in :Globalization and Indigenous Culture, Tokyo, 1997.
10. Seidhofler B., A concept of international English and related issues: from "real English" to "realistic English", Council of Europe, Strasbourg, 2003.
11. Truchot C., Key aspects of the use of English in Europe, Council of Europe, Strasbourg, 2002.
12. Krauss M., The world's languages in crisis, in: Language, 68, 1992.
13. Joussemet J., La diversité des langues en danger, Université du Québec, Montreal, 2010.
14. Calvet L.J., La guerre des langues et les politiques linguistiques, Hachette, Paris, 1999.
15. Virilio P., La vitesse de libération, Galilee, Paris, 1995.

16. Keniston K., Cultural diversity or global monoculture? The impact of the Information Age, Paper for the Conference on "The Global Village", Bangalore, 1998.
17. Hagege C., Homme de paroles, Libr.A. Fayard, Paris, 1985.
18. Beacco J. C., Languages and language repertoire: plurilingualism as a way of life in Europe, Council of Europe, Strasbourg, 2005.
19. Byram M., Languages and identities, Council of Europe, Strasbourg, 2006.
20. Coste D.(ed), Plurilingual and intercultural education as a right, Council of Europe, Strasbourg, 2009.
21. A welcomed challenge. How the plurality of languages could strengthen Europe? (in Romanian), Proposals done by the Group of intellectuals for the intercultural dialogue, established on the initiative of the European Commission, Bruxelles, 2008.

მარია კორნელია ბარლიბა
მრავალფეროვნება და კულტურათშორისი კომუნიკაციები
რეზიუმე

წინამდებარე ნაშრომი ეხება თანამედროვე ლინგვისტური მრავალფეროვნების და კულტურათშორისი კომუნიკაციების კვლევის ზოგიერთ ასპექტს. კვლევა წარმოებს გარკვეული მომდინარეობების დარგში, როგორც რეგიონალურ, ისე გლობალურ დონეზე. სტატიაში ასევე განხილულია ის რისკები და საფრთხეები, რომლებმაც შეიძლება რადიკალური ზეგავლენა მოახდინოს კულტურათა ურთიერთთანამშრომლობაზე, დიალოგსა და კომუნიკაციაზე, განათლებასა და კვალიფიკაციის ამაღლებაზე, სასწავლო პროცესზე, მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების განვითარებაზე.

განსაკუთრებულად გამოყოფილია პრაგმატიკის მიმდინარეობა, რომელიც წარმოადგენს მოქმედებაზე დამყარებულ კატეგორიას. აქ განხილულია ევროპული და საერთაშორისო ლინგვისტური სკოლების მიერ შემუშავებული სტრატეგიები, რომლებიც მიმართულია მოკლევადიანი და ხანგრძლივი პროგრამებისა და პროექტების განხორციელებაზე.

Мария Корнелия Барлиба
Разносторонность и межкультурные коммуникации
Резюме

Данная статья касается некоторых аспектов разносторонности современной лингвистики и межкультурной коммуникации. Исследование проводится как в региональном, так и глобальном уровне. В статье также рассмотрены те риски и опасности, которые могут радикально повлиять на взаимоотношения в культуре, диалог и коммуникацию, образование и повышение квалификации, учебный процесс и технологическое развитие.

Автор особенно выделяет прагматическое направление, которое представляет собой категорию, опирающуюся на действие. Рассмотрены также стратегии, разработанные европейскими и международными лингвистическими школами, которые ориентированы на осуществление как кратковременных, так и долгосрочных программ и проектов.

ლია შენგელია (საქართველო)

კულტურა და მენეჯმენტი: როგორ შიშვთაშვლი შიშვთაშვლია?

ჯერ კიდევ სულ ცოტა ხნის წინ, საზოგადოებაში საუკუნეების განმავლობაში ჩამოყალიბებული ტრადიციის თანახმად, შეუძლებელი, ან ყოველ შემთხვევაში, უხერხული იყო ორი, შინაარსობრივად განსხვავებული ცნების – კულტურისა და ფულის – გაერთიანება. მართალია, კულტურის ნაწარმოებები იყიდებოდა, მაგრამ, ამასთანავე, კულტურაში ბევრი რამ არ ექვემდებარება გაყიდვას, რადგან ზოგიერთი კულტურის ნაწარმოების ფულადი ერთეულებით შეფასება შეუძლებელია. და მეორე – კულტურა ადამიანის შემოქმედებით და თავისუფალ სულს უკავშირდება, მენეჯმენტი კი – მართვას. ნამდვილი კულტურა თავისი შინაარსით უნიკალურია და ამიტომ არ საჭიროებს არანაირ მენეჯმენტს, ანუ მართვას. ამ რადიკალური მოსაზრების მიმდევრებს შეუძლიათ მრავალი მაგალითი მოიყვანონ ასეთი პოზიციის დასასაბუთებლად. ამგვარად, კულტურის სფეროში მენეჯმენტისადმი დამოკიდებულება არაერთგვაროვანია, განსაკუთრებით ისეთ ქვეყნებში, სადაც არც თუ ისე დიდი ხნის წინ კულტურა მთლიანად სახელმწიფოს მიერ ფინანსდებოდა.

თანამედროვე ცვალებად სამყაროში კულტურა და მენეჯმენტი ხდება არა მხოლოდ კორექტული შესიტყვება: განვითარებულ ქვეყნებში დიდი ხანია არსებობს მოთხოვნადი პროფესია „კულტურის მენეჯერი“. ცნობილია, რომ პროფესიები გარკვეული ქვეყნისა თუ რეგიონის ზოგად-ეკონომიკური პირობების შესაბამისად ჩნდება. საზოგადოებაში არსებული სოციალური და ეკონომიკური ურთიერთობები ყოველთვის ზემოქმედებს პროფესიების რაოდენობაზე: ჩნდება ახალი და აქტუალურობას კარგავს ძველი, იშლება საზღვრები სხვადასხვა სპეციალიზაციას შორის, ხოლო ზოგიერთები – პირიქით, ახალ და ახალ პროფესიებად იყოფა. პროფესია ჩნდება მაშინ, როდესაც მას საჭიროებს საზოგადოება თავისი განვითარების გარკვეულ ეტაპზე.

საზგასმით აღსანიშნავია, რომ „კულტურის მენეჯერის“ პროფესიის ბაზა ჯერ კიდევ გააზრების პროცესშია, განვითარებულ ქვეყნებშიც კი. ეს, უპირველეს ყოვლისა, უკავშირდება თვით პროფესიის „ასაკს“ და, ამასთანავე, იმას, რომ სფერო, რომელშიც უნდა იმუშავოს პროგრამის კურსდამთავრებულმა, კულტურისა და მართვის (მენეჯმენტის) ზღვარზე მდებარეობს. და თუმცა ნებისმიერ სხვა სფეროში მომუშავე მენეჯერი ამოდის იმ კონკრეტული სფეროს სპეციფიკიდან, რომლის წარმატებისთვისაც იღვწის, კულტურა ყველაზე ნაკლებად ემორჩილება ზოგად ეკონომიკურ კანონებს, ხოლო კულტურის პროდუქტი – მატერიალურ გამოთვლას.

საბაზრო ეკონომიკაზე ორიენტირებულ ქვეყნებში „კულტურის მენეჯმენტი“ პროფესიონალური საქმიანობის სფეროა თავისი მიზნებით, ამოცანებით, მეთოდოლოგიით. ამ სფეროში მოქმედებს როგორც მენეჯმენტის ზოგადი წესები და პრინციპები, ასევე უფრო სპეციფიკური და განზოგადებული კანონები. არანაკლებ მნიშვნელოვანია ისიც, რომ როგორც პროფესიონალი, კულტურის სფეროს მენეჯერი უნდა გამოირჩეოდეს განსაკუთრებული პიროვნული თვისებებით.

მენეჯმენტი – მართვადობის სისტემაა, რომელიც უზრუნველყოფს სხვადასხვა სოციალური ინსტიტუტის (ორგანიზაციის) წარმატებულ ფუნქციონირებას. ეს კი გულისხმობს სოციალურად მნიშვნელოვანი საქმიანობის განხორციელებას.

მენეჯმენტი საზოგადოების ცხოვრების პრაქტიკულად ყველა სფეროში ხორციელდება: ეკონომიკურ და არაეკონომიკურ საქმიანობაში, პოლიტიკაში, მეცნიერე-

ბაში, განათლებაში, კონფეციონალურ აქტივობაში და კულტურაში, როგორც საზოგადოების ცხოვრებისეული მოღვაწეობის ნაწილი.

კულტურის სფეროს სპეციფიკა მდგომარეობს იმაში, რომ კულტურა უმეტესად არაკომერციული საქმიანობის დარგია. აქ მენეჯმენტის მთავარი უპირატესობა გამოიხატება იმაში, რომ კულტურაში ძირითადი თანხები (ფული) ჩნდება არა კომერციით, არამედ სახსრების მოზიდვით, სხვადასხვა ძალისა თუ ინსტანციის ჩართვით, იქნება ეს ბიუჯეტზე პასუხისმგებელი სამთავრობო ორგანოები, სპონსორები, საქველმოქმედო ორგანიზაციები, თუ სხვა დონორები. პრინციპულად საზგასასმელია: არაკომერციული საქმიანობა არ ნიშნავს ბიზნესისათვის არამომგებიანს. მთელს მსოფლიოში არაკომერციული (ნონპროფიტური) სექტორი – ეკონომიკის ერთ-ერთი ყველაზე ინტენსიურად განვითარებადი სექტორია.

ფაქტობრივად, კულტურის სფეროში მოქმედებს სულ მცირე ორი ბაზარი: მომხმარებლის ბაზარი და დონორის ბაზარი. ეს ფაქტორი, თავის მხრივ, აისახება კულტურის სფეროში მენეჯმენტის ტექნოლოგიებზე.

ამ ჭრილში, ყურადღება უნდა მიექცეს კულტურის მენეჯმენტის სპეციფიკური ტექნოლოგიების რეალიზების თავისებურებებს. კულტურის სფეროში მმართველობითი გადაწყვეტილებების ეფექტურად მიღებაში მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ორი ურთიერთმოქმედი პოტენციალი: ეკონომიკური და კულტურულ-მხატვრული. კულტურის სფეროს ეკონომიკური პოტენციალი გულისხმობს სამომხმარებლო ბაზარს, კონკურენციას, გადახდისუნარიანობას და მოსახლეობის მხრიდან თავისუფალი დროის არსებობას. კულტურულ-ხელოვნური პოტენციალი, თავის მხრივ, ვერ იარსებებს და ვერ განვითარდება ეკონომიკის გარეშე.

ეს მიდგომა ნებისმიერი სახელმწიფოს ეკონომიკურ თუ პოლიტიკურ სივრცეში არა მხოლოდ რეალობაა. ამ მექანიზმს შეიძლება ვუწოდოთ კულტურის მენეჯმენტის ერთ-ერთი ძირითადი პრინციპის განხორციელება. ამ პრინციპის რეალიზებისას იკვეთება კულტურისა და ხელოვნების მიერ თანამედროვე საზოგადოების განვითარებაში შეტანილი წვლილი. ილუსტრაციისთვის წარმოვადგინოთ ცხრილის სახით:

კულტურის სფეროს წვლილი ეკონომიკაში	კულტურის სფეროს წვლილი სოციალურ სფეროში
• კულტურისა და ხელოვნების სფერო ქმნის კონკრეტულ სამუშაო ადგილებს, აქვს საკუთარი ავტონომიური საინვესტიციო კაპიტალის ბაზარი, რაც ხელს უწყობს კონკრეტულ რეგიონში ეკონომიკის განვითარებას; • კულტურა და ხელოვნება განათლების, მასმედიის, ტურიზმის, გართობის ინდუსტრიის განვითარების მთავარი წყაროა. • კულტურა და ხელოვნება სოციალურად მომგებიანია, რადგან გარკვეულ წილად აკუმულირებს საზოგადოების საბაზო ღირებულებებს, რომლებიც, თავის მხრივ, გამოიყენება კომერციულ და არაკომერციულ საქმიანობაში. ბიზნესისა და მენეჯმენტის ისეთი თანამედროვე ტექნოლოგიების გარეშე, როგორცაა რეკლამა, public relations პერსონალთან მუშაობა, კორპორაციის რეინჟინირება, კორპორატიული კულტურისა და საფირმო სტილის ფორმირება, შეუძლებელია სოციო-კულტურული საქმიანობის თანამედროვე ტრადიციული ფორმების, კულტურის სფეროსთან დაკავშირებული დაწესებულებებისა და ორგანიზაციების მართვა.	• კულტურა და ხელოვნება უზრუნველყოფენ სოციალურად მნიშვნელოვანი მოღვაწეობების განხორციელებას, რაც პოზიტიურად მოქმედებს ადამიანთა ცნობიერებაზე, ურთიერთთანამშრომლობაზე, პიროვნების და, ზოგადად, საზოგადოების სულიერ განვითარებაზე, ხელს უწყობს შემოქმედებითი პოტენციალის გახსნას; • ელიტარულ თუ მასობრივ კულტურებში წარმოდგენილია სოციალური ქცევის სხვადასხვა მოდელი და შესაძლებლობა. • კულტურა და ხელოვნება ცივილიზაციური ზემოქმედებისა და სოციალური ორგანიზაციის წყაროა, ასტიმულირებს შემოქმედებას, საზოგადოებას უღვიძებს აღქმას და ახლის ძიების თავისებურებას, და საჭიროების შემთხვევაში, ეხმარება ქცევისა და ცნობიერებაში შემორჩენილი ძველი სტერეოტიპების დაძლევაში; • კულტურა და ხელოვნება – საზოგადოების კოლექტიური არაცნობიერი, კულტურულ-ისტორიული მემკვიდრეობისა და ახალი თაობისათვის შემოქმედებითი იდეების უშრეტი წყაროა.

ამ მიმოხილვის საფუძველზე შევაჯამოთ: კულტურა, ისევე, როგორც თანამედროვე საზოგადოების ყველა სფერო, საჭიროებს პროფესიონალურ მართვას, ანუ – მენეჯმენტს. ამგვარად, მიუხაზლოვდით ერთ-ერთ ყველაზე საკამათო საკითხს: თუ რომელ ჩარჩოში უნდა მზადდებოდეს კულტურის მენეჯერი? სამართლიანობისათვის უნდა აღინიშნოს, რომ ეს საკითხი მთელს მსოფლიოში, მათ შორის, განვითარებულ ქვეყნებშიც კი, მწვავე დისკუსიის საგანია. დღემდე არ არის გადაწყვეტილი, ვის ვანდოთ ამ სპეციალისტების მომზადება: ეკონომისტებს თუ ჰუმანიტარებს? დღესდღეობით მსოფლიოში არსებობს ამ პრობლემის მიმართ ურთიერთსაპირისპირო შეხედულებები. პოლემიკა ეხება იმასაც, თუ რა არის „კულტურის მენეჯერის“, როგორც პროფესიის, საკვანძო წერტილები.

სახლვარგარეთული გამოცდილების ანალიზი ცხადყოფს, რომ ამ სპეციალისტების მომზადების ფუნქციას ინაწილებს ეკონომიკური და ჰუმანიტარული პროგრამები, შესაბამის ფაკულტეტებზე. ეკონომისტები თვლიან: კულტურის დაწესებულებები, უდავოდ, საჭიროებს პროფესიონალ მენეჯერებს და ისინი უნდა მომზადდნენ ეკონომისტებიდან. არგუმენტად მოჰყავთ შემდეგი: კულტურის მენეჯერს უნდა ჰქონდეს ეკონომიკური პროცესების შინაგანი მექანიზმების მტკიცე ბაზა, რომელზეც შეიძლება აიგოს კულტურის მენეჯმენტის დარგობრივი თავისებურებანი. ჰუმანიტარები კი დაჟინებით ითხოვენ, რომ კულტურის მენეჯერისთვის საყრდენი ბაზა უნდა იყოს ზუსტად ჰუმანიტარული და არა ეკონომიკური განათლება. ამ პოზიციიდან არგუმენტაცია მიმართულია იმაზე, რომ კულტურის მენეჯერის პროფესიონალური მოღვაწეობის ბაზა კულტურის დრმა ცოდნისა და მისი ნიმუშების შეფასების უნარის გარეშე ვერ ჩამოყალიბდება.

შევაჯამოთ ზემოთქმული:

1. საზოგადოება ჯერ ვერ აფიქსირებს მკვეთრად კულტურის მენეჯერის სპეციალისტის საჭიროებას. ამ დარგში მომუშავე მენეჯერების უმეტესობა კულტურის სფეროში მუშაობისას გამოცდილებას საკუთარ შეცდომებზე იძენენ;
2. საქართველოში, ისევე, როგორც ბევრ „პოსტ-საბჭოურ ქვეყანაში, ამ სპეციალისტისათვის საგანმანათლებლო ბაზა ახლა იწვებს ფორმირებას;
3. საგანმანათლებლო პარადიგმაში ჯერჯერობით არ არსებობს კონცეპცია, რა რაოდენობით და როგორ უნდა მზადდებოდეს პროფესიონალი – კულტურის მენეჯერი: რომელ ფაკულტეტზე, რა საბაზისო განათლებაზე, სწავლის რომელ საფეხურზე უნდა დაიწყოს ამ სპეციალისტებთან საუბარი კულტურაზე.

ლიტერატურა:

1. Рудич Л. И., Менеджмент социально-культурной сферы. СПб., 2000.
2. Тульчинский Г. Л., Шекова Е. Л., Менеджмент в сфере культуры. СПб., 2001.
3. Howkins J., The Creative Economy: How People Make Money from Ideas. N.Y.: Allen Lane, 2001.

Lia Shengelia ***Culture and Management: how to integrate them*** **Summary**

Article reviews the perspectives on the issue of professional cultural managers. The controversy on this issue is all over the world, the polar positions can be summarized as

follows: 1) the profession is included in the economic cycle, hence, the manager of culture should be trained at the Faculty of Economics, 2) the manager of culture, above all, is an expert in the field of culture and it is the main criterion of its basic education, therefore, the manager of culture should be taught at the Faculty of Humanities.

Лия Шенгелия

Культура и менеджмент: как совместить несовместимое

Резюме

Статья посвящена обзору точек зрения на проблему подготовки профессиональных менеджеров культуры. Полемика по этому вопросу ведется во всем мире, полярные позиции могут быть сведены к следующему: 1) эта специальность входит в экономический цикл, следовательно, менеджер культуры должен обучаться на факультете экономики; 2) менеджер культуры, прежде всего, специалист в сфере культуры, и это – главный критерий его базового образования; следовательно, менеджер культуры должен обучаться на гуманитарном факультете.

ისტორია და პოლიტოლოგია - HISTORY AND POLITOLOGY - ИСТОРИЯ И ПОЛИТОЛОГИЯ

Алмаз Алиева
(Азербайджан)

THE PLACE AND ROLE OF NATO IN MODERN WORLD POLITICS

NATO is by common consensus the most successful political-military alliance in modern history. It has lasted longer than almost all others, incorporates more members, and it achieved its central purpose without firing a shot. After the Cold War ended, it managed to redefine itself by taking on a broader array of security missions and has played a modest but useful role in the war in Afghanistan and Iraq. By surviving well beyond the collapse of the Soviet Union, it has also defied realist predictions that its days (or at least its years) were numbered.

When NATO was founded in 1949, it had a clearly defined role. It was an alliance for collective security against the USSR and the Warsaw Pact member countries. According to the key article (Article 5) of the North Atlantic Treaty, an armed attack against one or more of them is considered an attack against them all. Since the fall of the Soviet Union and the end of the Cold War, however, the role of NATO has become a great deal less clearly defined, since its members no longer really have any need for a defensive alliance. Indeed, operations such as those in Bosnia and Kosovo have suggested that far from being a defensive alliance, NATO may have some kind of future as an offensive alliance. There are also now doubts, however, over whether the futures of Europe and the United States are bound together as they were during the Cold War, and many European countries now pursue radically different, more pacifistic foreign policies than that of America. Created more than 60 years ago to counter the Cold War threat of the USSR, the NATO alliance is now in a search of a new, clear goal.

U.S. permanent representative to NATO Ivo H. Daalder has argued, that “the North Atlantic area is not an island. It is submerged in a globally integrated world. Today, the right lens for transatlantic relations is not so much American or European—it is global. And NATO, too, must increasingly view itself not only from a transatlantic perspective, but a global perspective”.

Having a global perspective means not simply recognizing that threats can come from anywhere and take different forms; it means enhancing the alliance’s ties with partners around the world. NATO relationships with other institutions and countries are nothing new. The alliance took over the UN-authorized International Security Assistance Force (ISAF) in Afghanistan in 2003, and established Operation Allied Provider to counter piracy after UN Secretary General Ban Ki-moon requested escorts for UN World Food Program vessels traveling near the Horn of Africa and the Gulf of Aden. The alliance created a Mediterranean Dialogue and the Istanbul Cooperation Initiative to expand its relationships with countries across the broader Middle East that participate in Partnership for Peace (PfP) activities, engage in military cooperation, and exchange information.

The alliance can put these partnerships in the proper context only if it recognizes the breadth and depth of the current threat environment. If NATO’s sole purpose is to ensure

security within Europe through the U.S. commitment to the continent, then these partnerships are peripheral. If the purpose of the alliance is to deal with global challenges, then the partners become central. NATO's success has depended on the shared values that underpin the alliance. As NATO looks for external partners, it should focus on closer ties to non-European democracies. But while NATO's natural partners are democratic, it faces challenges - such as counterterrorism and counter-proliferation (Nonproliferation of Weapons of Mass Destruction (WMD) - that will require collaboration with non-democracies.

First and foremost, that means cooperating with Russia. The core problem in NATO-Russia relations can be summed up quite simply: NATO will not allow Russia to have a veto over alliance decisions, while Russia believes it is a great power deserving a full voice in European security affairs. Because NATO has been able to pursue policies despite Russian objections, it has done so, breeding further resentment from Moscow every time. But it is more than just an issue of power; it is also a question of purpose. NATO has sought to create security and stability throughout Eastern Europe. Russia, meanwhile, has sown discord and instability in places such as Ukraine, Moldova, and Georgia in order to increase its influence and prevent further encroachment by NATO. These two contrasting visions of European security lie at the heart of the differences between the West and Russia. The ability of NATO and the United States to collaborate with Russia will depend heavily on how Russia understands the "reset" of relations sought by the Obama administration. To date, Russia has behaved as if the reset signals an American shift on policies such as enlargement and missile defense that previously angered Moscow rather than an opportunity for both sides to rethink their approaches to problems.

The Obama administration has hoped that Russia would support stiff sanctions against Iran and allow greater transit for American troops heading to Afghanistan. Each time President Dmitri Medvedev has hinted at support for tough sanctions, Prime Minister Vladimir Putin has thrown cold water on the idea. Russia has been slow to implement the transit agreement on Afghanistan signed in July 2009. Moscow has approved only a handful of flights. A core problem regarding both Iran and Afghanistan is a divergence of interests and a Russian preference for the status quo. Russia does not want Iran to develop nuclear weapons, but it also does not want a U.S.-Iran rapprochement that worsens Moscow's geostrategic position. Similarly, Russia does not want the Taliban to return to power in Afghanistan, but neither does it necessarily want American-led forces to achieve a clear victory.

In the period of globalization, with the introduction of the new post-cold war politics NATO finds itself in a new and more encompassing global position. Now, much is spoken about NATO's transition from a Cold War mutual defense organization into a global alliance. The allies had to debate the scope of co-operation for every mission they considered undertaking collectively.

In response to the new threat environment, NATO has to prepare itself for a range of military contingencies, including responding to states and groups around the world that are planning attacks on European and North American targets. Unfortunately, Europe has little capability to transport its troops across significant distances-more than 70 percent of European land forces cannot deploy. The minimal requirements the alliance set for itself - to establish a NATO response force (twenty-five thousand combined land, air, and naval forces) have gone unmet, as has the provision of important equipment such as helicopters.

NATO will need to focus its attention increasingly on maritime and missile defense capabilities. Under Operation Active Endeavor, NATO ships are patrolling the Mediterranean to counter terrorism, interdict weapons of mass destruction, and mitigate threats of piracy. This

Article 5 mission requires enhancing NATO capabilities to combat non-state threats at sea. On missile defense, President Obama's decision to focus on short- and medium-range Iranian missile capabilities has centered attention on the threats to Europe emanating from the Middle East, thus changing the missile defense discussion from how to protect the American homeland toward how to defend NATO territory. The next step is to gain allied agreement that territorial missile defense is an Article 5 mission, requiring the alliance as a whole, not just the United States, to contribute to the project. As NATO prepares to respond to the nonmilitary threats to members, it must recognize that it does not have the capacity to respond by itself to these challenges. Although it has established the NATO Computer Incident Response Capability to respond to cyber-aggression, for example, it has insufficient technological capabilities within the organization to respond to cyber-warfare. While NATO officials have spoken of the need to "protect critical energy infrastructure" (and Operation NATO Capabilities Active Endeavor was established to protect the flow of oil and gas through the Mediterranean against terrorist actions), energy security is largely a political challenge.

One option for the alliance is to develop not just military but nonmilitary capacities to deal with future contingencies. It would be preferable to work with organizations such as the European Union that have both the resources and experience to complement NATO's military role. NATO can focus on ensuring that it has the hard power necessary to deal with various threats, ranging from states developing missile and WMD (Nonproliferation of Weapons of Mass Destruction) capabilities to terrorists and pirates, while working closely with other institutions and even nongovernmental organizations and private corporations to resolve the nonmilitary threats facing alliance members. U.S. secretary of state Hillary Clinton has spoken of the need to move toward a "multi-partner world". Perhaps, nowhere is that more true than for NATO.

On military matters, NATO can take the lead role, as it did in Bosnia, Kosovo, and Afghanistan, even if it eventually turns to organizations such as the EU to take over once a situation is stabilized, as was the case in the Balkans. On issues such as cyber- and energy security, the EU would ideally take the lead role, while NATO could assist with logistical support and personnel as needed to resolve problems. Given the significant overlap in membership between the two organizations, this coordination should not be difficult, but it is. Achieving the necessary cooperation will take greater willingness by the United States to develop its own relationship with the European Union, and it will take concerted effort on the part of EU members to work more closely with NATO.

Most alliance members are not going to make major military contributions. They never did and they never will. The United States will continue to press for greater burden sharing, but such efforts will be effective only at the margins. Most NATO members, however, can add value in their capacity as part of the EU. In countering terrorism, for example, Europe has developed tools for both intelligence gathering and disrupting terrorist finances. The EU has established a Joint Situation Centre in Brussels, composed of national intelligence experts, that briefs EU policymakers on terrorist activities. It has gone far in linking national criminal databases, and is able to monitor extremists and seize financial assets of suspected criminals. The EU maintains a twenty-four-hour monitoring and information center for emergency civilian assistance in the event of a WMD attack.

Enhancing the EU's partnership with NATO by allowing for more joint action is the logical place for European members of the alliance to make a greater contribution. The EU has tremendous nonmilitary resources, but it has been wary of working more closely with NATO.

NATO has been transforming from its Cold War and then regional incarnation of the

1990s into a transatlantic institution with global missions, global reach, and global partners.

Many Europeans who already fear NATO is merely a tool of U.S. imperialism do not want to allow the United States to play more of a role within the European Union. The EU's recent adoption of the Lisbon Treaty, however, offers some hope for new possibilities. The treaty allows for more flexibility by a subset of EU members willing to engage in military and defense cooperation, and it also expands the scope of the EU Common Security and Defense Policy (CSDP) to "joint disarmament operations; military advice and assistance tasks, peace-making and post-conflict stabilization; conflict prevention and post-conflict stabilization missions".

Although the Lisbon Treaty is an important step forward for the EU, a major obstacle to NATO-EU collaboration is the ongoing dispute between Turkey and Cyprus. Cyprus vetoed the EU commitment to end the trade blockade on Northern Cyprus; in return, Turkey reneged on its promise to open its ports to Cypriot shipping. Cyprus has blocked Turkey's participation in the EU defense agency, and Turkey will not let Cyprus work with NATO. Although working level contacts between the two institutions are significant (e.g., there is an EU staff cell at Supreme Headquarters Allied Powers Europe [SHAPE], NATO's military headquarters), high-level interaction is minimal, and therefore so is any serious collaboration in areas such as conflict prevention and crisis management.

The NATO-EU relationship will also depend on a stronger U.S.-EU relationship. The United States needs to beef up its mission to the EU and create closer ties between the staffs at its EU and NATO missions in Brussels. Currently, only one person at the U.S. mission to the EU is assigned to defense cooperation. In addition to increasing the number of personnel to work on defense at the EU mission, the United States should install a deputy at both its NATO and EU missions who would be responsible for liaison with the other mission.

NATO remains valuable to both the United States and Europe, and the member states should continue to invest in the alliance. NATO provides the United States with legitimacy for action that does not accrue to coalitions of the willing, and it allows the Europeans to project power in a way that they cannot do on their own.

NATO should strengthen its partnerships with the EU and with non-European democracies. To ensure the resources necessary to respond to nonmilitary threats, the United States should push those European nations that are members of both NATO and the EU to help break down the barriers to cooperation between the two institutions to allow for more joint action, particularly in the areas of conflict prevention and crisis management.

NATO needs concrete and stark measures that support the practical implementation of the collective defense. The alliance finds itself at the crossroads where only one path leads to victory and success. The member states do not need a talk-shop, even if it is full of clairvoyant promises. What NATO has always aspired to is an effective collective defense organization committed to the strengthening of the trans-Atlantic community. NATO, being the alliance of hope for all the 900 million people in the member states, must pursue the necessary reforms, bearing in mind that its founding values are still an indisputable source of its strength.

Today, NATO's cooperative security arrangements include the Euro-Atlantic Partnership Council together with the Partnership for Peace Program with its partner nations, the Mediterranean Dialogue with cooperation partners, the Istanbul Cooperation Initiative, and some special cooperative security initiatives like the NATO-Ukraine Council, the NATO-Russia Council and the South Eastern European Initiative. The Partnership for Peace program is NATO's best-known and most developed cooperative security initiative and really "crosses the boundary between members and non-members". Partnership initiatives deal not only with

purely military issues, but they are actively involved in security and defense reforms in Partner countries. Democratic peace can be achieved through extensive security cooperation between states with different institutional affiliations as it has happened in the Baltic Sea security complex. Also, if any country remains outside the security cooperation, a cooperative security dilemma may rise as it can be seen through the case of Russia in the Baltic Sea security complex. The security cooperation has mitigated the possibility to raise armed conflicts in the area. The security architecture based on security communities and their cooperative security arrangements and complemented by collective security arrangements and security complexes seems to be one opportunity to fix an institutionalized system of security cooperation, and thus mitigate the possibilities for emerging armed conflicts. Of course, if the world values the universal peace as an ideal type of security.

NATO should also reaffirm its commitment to its open-door policy on enlargement in Europe. NATO must continue to expand its global partnership network, and this process should be institutionalized by creating a Global Partnership Council with military, operational, and political consultation mechanisms, even though such an institutionalization will be very difficult to achieve. This "Partnership 2.0" approach will serve to pool resources for mutual benefits, enforce the idea of cooperative security and balance the doctrine of deterrence and thereby improving NATO's global image.

Literature:

1. Ambassador Ivo H. Daalder, permanent representative of the United States to NATO, Transatlantic Forum, Berlin, July 1, 2009, <http://nato.usmission.gov/Speeches/Daalder-FA-Berlin070109.asp>.
2. A good first step is NATO's Comprehensive, Strategic-Level Policy for Preventing the Proliferation of Weapons of Mass Destruction (WMD) and Defending Against Chemical, Biological, Radiological and Nuclear (CBRN) Threats.
3. Hillary Rodham Clinton, foreign policy address at the Council on Foreign Relations, July 15, 2009, <http://www.state.gov/secretary/rm/2009a/july/126071.htm>.
4. Hugo Brady, "Intelligence, Emergencies, and Foreign Policy: The EU's Role in Counterterrorism", Centre for European Reform, July 2009.
5. See Daniel S. Hamilton, Testimony to the House Committee on Foreign Affairs, Subcommittee on Europe, "The Lisbon Treaty: Implications for Future Relations Between the European Union and the United States," December 15, 2009.
6. Hamilton, Testimony to the House Committee on Foreign Affairs, December 15, 2009.

აღმაზ ალიევა
„ნატო“-ს ადგილი და როლი თანამედროვე
მსოფლიო პოლიტიკაში
რეზიუმე

სტატიაში გაანალიზებულია თანამედროვე სამყაროში „ნატო“-ს ადგილი და როლი და ალიანსის სწარაფვა თავისი თავი დაინახოს არა მხოლოდ ტრანსატლანტიკური თვალთახედვით, არამედ გლობალურ პერსპექტივაში.

ნაშრომში დეტალურად არის განხილული „ნატო“-ს ურთიერთობა ევროკავშირთან, აშშ-თან, რუსეთთან და ურთიერთსასარგებლო კავშირები სხვა ქვეყნებთან პროგრამების – „პარტნიორობა მშვიდობისათვის“, „ხმელთაშუა დიალოგი“,

სტამბულის ინიციატივა თანამშრომლობაზე და სხვ. ფარგლებში.

ბალტიის ზღვის უსაფრთხოების კომპლექსის მაგალითზე დაყრდნობით მითითებულია, რომ დემოკრატიული სამყარო მიიღწევა უსაფრთხოების სფეროში ქვეყნებს შორის ყოველმხრივი თანამშრომლობით და სხვადასხვა ფორმით ალიანსის საქმიანობაში მონაწილეობით.

Алмаз Алиева

Место и роль НАТО в современной мировой политике

Резюме

В статье автор исследует место и роль НАТО в современном мире и стремление альянса увидеть себя не только с трансатлантической точки зрения, но и в глобальной перспективе.

Автор подробно анализирует взаимоотношения НАТО с ЕС, США, Россией, а также взаимовыгодные связи с другими государствами в рамках Программ «Партнерство ради мира», «Средиземный диалог», Стамбульская инициатива сотрудничества и др.

В статье на примере комплекса безопасности Балтийского моря указывается, что демократический мир может быть достигнут путем всестороннего сотрудничества в области безопасности между государствами с различными формами участия в деятельности альянса.

Сабир Шахтагы (Гаджиев)
(Азербайджан)

ТРАГЕДИЯ 20 ЯНВАРЯ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ: КАТАЛИЗАТОР РАЗВАЛА СОВЕТСКОЙ ИМПЕРИИ

За всю свою многовековую историю азербайджанский народ испытал немало потрясений и трагедий. Но среди кровавых страниц ее истории особое место занимают события 20 января 1990 года. Ввод советских войск в ночь с 19-го на 20-ое января в Баку и другие регионы страны с целью подавления народно-освободительного движения и спасения коммунистического режима отличился особым цинизмом и жестокостью. Ведь регулярные войска были введены на территорию не иностранного государства, а брошены на подавление собственного, советского народа. Подготовка сценария вторжения, превратившегося в кровавое преступление, и попытка его оправдания со стороны руководства страны не укладывается в рамки политической логики и политической морали, является проявлением двуличия и лицемерия коммунистического режима СССР. Но самое ужасное, что в составе введенных в Баку воинских подразделений были так называемые «партизаны» – различный сброд из резервистов, в основном из армян Краснодарского края, в задачу которого входило жестокое подавление безоружного мирного населения. Официальный Кремль всячески пытался оправдать свои действия по вводу войск в Баку (Гусейнова, 2008:100). Но многочисленные показания очевидцев событий, неопровержимые факты в виде тысяч фотографий, страшных видеоматериалов, журналистских публикаций и других доказательств опровергли действия апологетов коммунистической идеологии и руководителей страны (Гахраманов, 1997; Вжитович, Самедов, 1993).

Прежде, чем перейти к анализу политической составляющей трагедии «Черного января», остановимся на некоторых моментах сценария этого кровавого преступления. Уже с 15 января среди населения распространился слух о подготовке ввода войск в Баку. Эти слухи быстро обросли «новыми подробностями». Но немало было и тех, кто верил, что после кровавых событий в Тбилиси и Вильнюсе советские войска не посмеют вновь использовать подобный сценарий. Но войска вошли в Баку, была пролита кровь, причем число жертв оказалось неизмеримо больше, чем в вышеназванных городах страны. Для реализации заранее подготовленного сценария оккупации Баку были осуществлены необходимые шаги:

- не проводились меры, направленные на охрану общественного порядка в Баку;
- телеэфир был отключен после взрыва блока питания на телевизионной станции, в результате чего население оказалось в информационной блокаде;
- население не было заранее оповещено о введении чрезвычайного положения;
- местные органы милиции (полиции) были полностью разоружены;
- созданы искусственные проблемы в работе больниц и системе скорой медицинской помощи: в ряде больниц была прервана подача электричества, машины скорой медицинской помощи подвергались обстрелу.

Таким образом, последний руководитель бывшего СССР М.Горбачев и другие высокопоставленные заместители Кремля введением войск в Баку и другие регионы Азербайджана преследовали определенные цели.

Ниже приводятся некоторые из них:

- введение режима чрезвычайного положения в Азербайджане;
- подавление духа и воли народа, воодушевленного борьбой за освобождение от коммунистического режима;
- с помощью сохранения незаконного режимом чрезвычайного положения помешать населению Азербайджана осуществлять меры самообороны, оказывать сопротивление армянской агрессии;
- проведением выборов в Верховный Совет в условиях чрезвычайного положения, сформировать недееспособный, не пользующийся поддержкой народа, парламент;
- направлением политических процессов в сторону вооружения политических сил создать в стране анархию и хаос.

Безусловно, события 20 января являются, прежде всего, военным преступлением, направленным против целого народа, невинных и мирных людей. Вместе с тем, эти события стали очередной героической страницей в летописи народно-освободительного движения азербайджанского народа. Однозначно можно сказать, что если бы накануне развала СССР армяне не выступили бы с очередными территориальными претензиями к Азербайджану, а советское руководство, проявив несправедливую позицию в вопросе Нагорного Карабаха, не поддержало бы их в данном вопросе, то трагедии 20 января не было бы вообще. То есть, события Черного января были результатом протеста народа против несправедливости (Мехдиев, 2008:40-50).

Что же касается связи трагедии 20 января с армяно-азербайджанским нагорно-карабахским конфликтом, то это можно доказать на основании ряда исторических фактов. Одним из них является то, что в ночь с 19-го на 20-е января 1990 года армянская сторона атаковала Азербайджан по всему периметру разделяющей их границы. Одной из стратегических задач армянской агрессии была оккупация Нахчиванской Автономной Республики. «19 января 1990 года поселок Садарак Шарурского района Нахчиванской Автономной Республики был подвергнут артиллерийскому обстрелу со стороны села Ерархс Араратского района Армении, затем было совершено вооруженное нападение на поселок. В результате был взорван расположенный в поселке винный завод с двумя полными цистернами вина, разрушено 5 жилых домов, убиты 6 азербайджанцев, а 23 человека получили телесные повреждения различной степени тяжести» (Нагорный Карабах..., 2002:9). На самом деле, не было ничего удивительного, что в ночь с 19-го на 20-е января, когда советские войска совершали агрессию против безоружного азербайджанского народа, армяне пошли в наступление по всему фронту. Потому что наши агрессивные соседи во все времена пользовались благоприятной политической ситуацией для реализации своих коварных замыслов, неоднократно достигали поставленной цели и поныне продолжают использовать этот своеобразный опыт (Ахмедов, 2006; Алиев, 2008; Салех бек, 1998). Примером тому – провокация в Сумгаите, осуществленная советскими спецслужбами в 1988 году, когда только появились первые признаки армяно-азербайджанского нагорно-карабахского конфликта (Гахраманов, Гусейнов, Садыгов, 2001). Сумгаитские события служили лишь одной цели – создать в глазах международной общественности миф об «угнетенных армянах» и «дикарях-азербайджанцах». Убийством рядовых сумгаитских армян, отказавшихся платить в армянские фонды, дашнаки при поддержке своих зарубежных приспешников и попустительстве советского руководства, с одной стороны, демонстративно наказали своих же соплеменников, с другой же стороны, получили очередные политические преференции для осуществления запланированной агрессии против Азербайджана.

На основании многочисленных исторических фактов можно говорить о том, что царская Россия и его наследники в лице большевиков периодически искусно использовали армян для реализации, защиты и расширения собственных интересов на Кавказе, в Иране и Турции. Не отказались коммунисты от этой практики даже накануне развала советской империи, применялась она нашими пресловутыми соседями в последующих известных событиях. Армяне последовательно использовали данную политику и против соседней Грузии. Только за последние десять лет армяне Джавахетии осуществили ряд провокаций против территориальной целостности Грузии. Можно сказать, что армяне остались верны заветам Петра I, агрессивной политики царской России в отношении соседних государств, в том числе Ирана (Зов разделенной нации, 2007:4-6). Напомним, что невиданные зверства, грабежи, массовые убийства, произвол, совершенные войсками царской России в начале XIX века на территории нынешнего Ирана и востоке Турции, базировались на заветах Петра I. Когда указанные воинские соединения были вынуждены покинуть этот регион, они еще больше озверели, командование войск безвозмездно в большом объеме стало снабжать оружием и снаряжением армян, создавая тем самым на этих территориях своеобразную «пятую колонну». Все эти действия были просчитаны и направлены на нарушение мира и стабильности в регионе и стали причиной многих последующих кровавых процессов (Онуллахи, 2001:58).

Несмотря на достаточно большой срок, прошедший со времени трагедии 20 января, до сих пор еще раскрываются новые подробности об ее причинах и целях. Следует особо отметить, что необоснованный ввод войск в Баку руководством СССР был спокойно воспринят со стороны мирового сообщества. И это несмотря на то, что предшествовавшие этому введение войск в Вильнюс и Тбилиси вызвал протест США и стран Запада, что также стало еще одним проявлением политики двойных стандартов в мире. Ведь события 20 января 1990 года стали преступлением против целого народа – азербайджанского. Но его никто объективно не оценил, почему-то поставили в один ряд с рядовой операцией по поиску наркотиков в Панаме (в этот день США туда ввели войска). Как и в начале XX века, в конце прошлого столетия произошла повторная оккупация Баку советскими войсками. События «Черного января» стали катализатором, еще более ускорившим процесс развала советской империи. 20 января вошло в историю в качестве кровавого преступления против мирного населения Баку. Эта трагедия раскрыла сущность советского государства, за одну ночь разрушила лживую коммунистическую идеологию, почти семь десятилетий пропагандируемую на пространстве СССР (В Тегеранском университете проведен семинар на тему «Черный Январь в Баку». www.az).

К сожалению, руководители Азербайджана того периода ни до самих событий, ни во время «Кровавого Января», ни в результате последующих процессов не проявили солидарности с азербайджанским народом. Напротив, они всячески способствовали провокационным планам Москвы, постарались скрыть от мирового сообщества истинные причины трагедии 20 января (Газета «Ерк», 2011, № 2232:4).

В связи с указанными событиями 21 января 1990 года национальный лидер Гейдар Алиев вместе с членами семьи пришел в постоянное представительство Азербайджана в Москве и выразил соболезнование всему азербайджанскому народу, назвал истинных виновников трагедии 20 января – М.Горбачева и его приспешников в Азербайджане. Он рассказал всему миру о вводе в Баку тяжелой техники и многочисленных воинских соединений, расправе над мирными жителями, о пролитой

невинной крови. Позднее, после возвращения в Азербайджан, Гейдар Алиев продолжил бескомпромиссную борьбу с империей. С его возвращением в Азербайджан в политический лексикон было введено понятие «третья сила»: оно выражало единство азербайджанского народа с Гейдаром Алиевым. До конца своих дней, невзирая ни на что, Гейдар Алиев защищал собственную позицию по выявлению виновников трагедии 20 января, их наказанию, к привлечению, как минимум, к моральной ответственности. «29 августа 1991 года мы вновь увидели депутата Гейдара Алиева на трибуне Верховного Совета (парламента). В его выступлении, наряду с горькой правдой, звучала резкая принципиальная истина. Основным из его требований была необходимость дачи политической и юридической оценки событий 20 января» (Мехдиев, 2008:48).

Несмотря на противодействие противников дачи политической и юридической оценки событий 20 января, история все расставила по своим местам. «События же, развивающиеся по велению истории, развивались будто бы по сценарию, показанному в выступлениях Гейдара Алиева в 1991 году» (Мехдиев, 2008:51). 8 декабря 1991 года гигантская страна под названием СССР была стерта с политической карты мира. В конце того года Конституционный акт «О государственной независимости Азербайджана» был вынесен на всенародное голосование. Через 4 года после преступления 20 января по инициативе и настоянию Гейдара Алиева впервые была дана политическая и юридическая оценка этим событиям, имена виновников были раскрыты азербайджанскому народу и мировой общественности.

Трагедия 20 января прервала жизнь истинным патриотам Азербайджана, его лучшим представителям. Военные преступления одной ночи свели на нет всю фальшивую коммунистическую идеологию, вещавшую о своей миролюбивой политике. Ускорился процесс краха советской империи. В то же время эти события позволили обрести свободу, независимость азербайджанского народа, а Аллея Шехидов – последнее пристанище защитников свободы, стала местом паломничества и преклонения для миллионов людей.

Литература:

1. Нагорный Карабах: хроника событий (1988-1994 гг.). Составители Ф.Вагабов, В. Ахундов, Э.Гасымов. Баку, Министерство внутренних дел, 2002, 89 с.
2. Ахмедов Р., Мир Джафар Багиров в воспоминаниях. Баку, Нурлан, 2006, 479 с.
3. Алиев В., История Азербайджана день за днем. Баку, Текнур, 2008, 368с.
4. Гусейнова И., Гейдар Алиев и мирный процесс на Кавказе. Баку, Чашыюглу, 2008, 670 с.
5. Гахраманов Т., Жестокость палача. Баку, Азербайджанская энциклопедия, 1997, 144 с.
6. Гахраманов Н.Ф., Гусейнов Ю.Ю., Садыгов Г.Ш. Правда о сумгаитских событиях для нынешнего и будущих поколений. Сумгаит, 2001, 65 с.
7. Мехдиев Р., Некоторые размышления об истинном гражданине, большой личности и сильном лидере. «Возрождение – XXI век». 2008, № 122-123, с.19-58.
8. Онуллахи С. Армянские националисты и Иран. Тебриз, 2001, 91 с.
9. Зов разделенной нации. Баку, Нурлан, 2007, 655 с.
10. Салех бек. Судьба мира. Баку, Элм, 1998, 688 с.
11. Вжитович В., Самедов В., Вторжение. Баку, Международное информационное агентство «Инвестиции Каспия». 1993, 51 с.
12. 20 января – преступление против человечности. Газета «Ерк», Тебриз, январь 2011 г., № 2232.

13. В Тегеранском университете проведен семинар на тему «Черный Январь в Баку».

www.az

საბირ შახტახტი (გაჯიევი)
20 იანვრის ტრაგედია აზერბაიჯანში:
საბჭოთა იმპერიის დაშლის კატალიზატორი
რეზიუმე

წარმოდგენილი სტატია აღწერს 1990 წლის 20 იანვრის სისხლიან მოვლენებს, რასაც ადგილი ჰქონდა ბაქოსა და აზერბაიჯანის სხვა რეგიონებში საბჭოთა ჯარების შეყვანის შედეგად. ფაქტების საფუძველზე მტკიცდება, რომ ეს დანაშაული იყო აზერბაიჯანის მიმართ საბჭოთა იმპერიის მიზანმიმართული და დისკრიმინაციული პოლიტიკის გაგრძელება. ბაქოს ოკუპირებითა და საგანგებო მდგომარეობის შემოღებით ცენტრალურმა ხელისუფლებამ ხელსაყრელი პირობები შექმნა აზერბაიჯანის წინააღმდეგ სომხური აგრესიის გასაგრძელებლად.

Sabir Shakhtakhti (Gajiev)
The tragedy of the 20th January in Azerbaijan-the catalyst
of Soviet empire breakdown
Summary

The article deals with the bloody events of January, 20th, 1990, caused by the fact of bringing Soviet troops into Baku and other regions of Azerbaijan. On the basis of incontestable facts it is proved that the given crime was just continuation of that discriminative policy initially carried out purposefully by the Soviet empire concerning Azerbaijan. Having occupied Baku and entering the state of national emergency, the central power created favorable conditions for encouraging Armenian aggression towards Azerbaijan.

Тельман Нифталиев
(Азербайджан)

ОСОБЕННОСТИ И МЕХАНИЗМЫ РЕАЛИЗАЦИИ СОЦИАЛЬНЫХ ФУНКЦИЙ ВОЕННЫХ ИНСТИТУТОВ

Армия выступает как орудие вооруженного политического насилия войны, и поэтому создается для претворения в жизнь политики определенных классов и государства путем применения силы. Происхождение, сущность, виды и социальное обеспечение армии непосредственно зависят от экономических и социальных факторов. То есть деятельность отдельных структур армии как социального института определяется другими социальными, политическими и экономическими институтами общества.

В свою очередь понятие «армия» имеет несколько значений

1. Оперативное единство (общевойсковая армия)
2. Определенная часть вооруженных сил страны (в этом смысле «вооруженные силы» как широкое понятие охватывает весь комплекс военной деятельности страны).
3. Совокупность вооруженных сил конкретного государства.
4. Многочисленное скопление людей, которые по социальному положению и сфере деятельности находятся в одинаковом положении (отряд безработных, врачей и др.).

При исследовании понятия «армия», и изучая его с институционального аспекта выясняем, что она в сущности является социальным феноменом.

Таким образом, под понятием «армия» понимается созданное государством (политический класс, нация, партия) организованное единство вооруженных лиц с целью проведения наступательных и оборонительных войн, а также сформированное единство вооруженных людей, обеспечивающих политическую цель внутри страны. Согласно концепции профессора Ю.В.Мамонтова (Мамонтов, 1995), Генезис армии включает в себя два периода:

1. Явщий
2. Неявщий

В неявщий (скрытый период) как условие создания и формирования армии могут выступать компоненты предыдущей военной организации. Однако формирование армии, дополнение многочисленными новыми элементами и превращение её в саморегулирующую вооруженную организацию берет начало от ее определенных функциональных особенностей означает начало общественного разделения труда по функциям, которые выполняет армия как определенная организация).

В результате выявляется ряд существенных особенностей, которые считаются важными в будущей деятельности армии.

В явщий период формирования армии, когда количественные изменения превышают рамки измерения и способствуют процессу структуризации, появляются условия для начала деятельности новой военной организации. В первую очередь это происходит под влиянием экономических факторов и стихийно возникающих сил. В современную эпоху армия, сохраняя классовый характер, служит в основном ведущим

классам общества. Только в демократическом обществе возможно упорочение того, что армия является армией всего народа. По своему социально-политическому содержанию формирование армии остается явлением классового общества.

Таким образом, можно показать этапы развития армии как социально-политического государственного института в процессе исторического развития.

1. Саморегулирующая вооруженная организация.
2. Военная демократия.
3. Вооруженная общественная власть (как специальная военная сила).
4. Военная дружина.
5. Специальные отряды вооруженных сил.
6. Военная организация для ведения войны.
7. Армия.

Таким образом, в современную эпоху армия как государственный институт выступает высшей формой вооруженных сил. Как исторически меняющийся феномен существуют различные научные взгляды армии. В их числе особое место принадлежит мнению о том, что армия является вечным и не изменяющимся социальным институтом. Сторонники такого подхода утверждают о возникновении армии на основе соглашения. К ним относятся Джан Дорн (Голландия), Питер Блау (США), Дитрих Шоселер (Германия) и другие (Ахмедли, 2002). Они отмечают общие социальные функции военизированной организации в сущности армии.

Качественные особенности армии. Рассмотрим важные особенности армии как социального института:

1. Армия является частью конкретного общества. Любая армия создается, функционирует и развивается в системе конкретных общественных отношений. В целом общество определяет историю, направление, социальные функции армии, а также ее место в политической системе. Итак сущность армии обуславливается следующими критериями:

- основным производственным способом направления развития общества;
- особенностями социальной структуры общества;
- сущностью и назначением государства.

2. Армия – это целенаправленно и сознательно созданный классами и государством социальный институт.

Если обратиться к исследованию социальных отношений в составе системы конкретного исторически социального анализа «класс социальная группа - партия – государство - армия», то становится ясно, что в создании армии общественные потребности и классовые интересы являются стимулирующими факторами.

3. Для достижения определенных политических целей армия выступает как орудие войны государства, классов и наций. Это положение определяется ее политическим характером. Армия является материальным средством вооруженного насилия, обладающая боевой силой.

Единство материальных и духовных элементов армии находят выражение в ее боеспособности и боеподготовке.

4. Армия является органической частью политической организации. Она выступает как подсистема политической организации, что определяется характером и

методами политической власти, а также спецификой осуществляемой военной политики. Связь армии с военно-политическими отношениями, в первую очередь, детерминирована экономикой, и мотивируется идеологией. Именно по этой причине является влиятельным участником, несмотря на то, что не находится в курсе политических событий страны. Армия, непосредственно, устанавливая отношения с политической властью, является участником ее организованности, структуризации ее применения.

Армия должна быть способна отвечать двум требованиям – во-первых, являясь орудием военно-политической деятельности государства, она не должна превращаться в его самостоятельный субъект. Во-вторых, вместо этого, выступая субъектом конкретных военно-стратегических операций, должна нести ответственность за военные действия. Итак, армия – это материализованный результат и институт между конкретными социальными силами социально-политических отношений.

5. Армия – это специфическая организация. Ее специфика определяется тем, что она является военной структурой. Военная организация – это система государственных и общественных институтов, созданная с целью обеспечения экономической и политической диктатуры. В этом случае армия по виду войск иерархическая система, выступающая под управленческим командованием. Виды, структура и принципы деятельности войск определяются государственными военными законами. Армия, выступая как ядро военной организации, имеет ряд особенностей.

Специально организованная общность субъектов военной деятельности (военнослужащий, военный коллектив, боевое подразделение, военная часть, военное объединение и др.)

- как система отношений конкретной военной службы функциональные отношения самослужбы и поведения должностных лиц в процессе осуществления военной деятельности, общественно-организационные отношения в системе общественных работ, личные отношения (бытовые, товарищеские отношения, досуг).

Закономерности развития и деятельности армии. Известно, что закономерные случаи и процессы используются для того, чтобы показать объективную характеристику необходимого порядка последовательности. Закон же выступает мгновение или сторона универсальных закономерностей. Применение к армии законов и закономерностей включает необходимые отношения и связи в ее деятельности, а также последовательный этап развития. Следующие социальные законы об армии находятся в силе:

1. Закон структуры – защищая организационный способ элементов армии, выражает относительную целостность и в результате влияний социальной среды как система отражает изменения элементов армии. Такие законы, отражая внутреннюю структуру армии, в то же время показывают общность факторов ее стабильности и изменчивости;

– между армией и ее отдельными сторонами;

– между социально-политическими и организационно-техническими сторонами армии;

– между отдельными сторонами конкретных видов внутриармейских отношений.

Типичные особенности социальных институтов проявляются в социальных функциях, которые они выполняют (Abbaszade, 2005; Андреева, 1996; Калошина, 2000;

Пробст, 2004; Социология семьи, 2005). Социальный институт – это обеспечивающая стабильную деятельность общественных отношений и их относительную изменчивость форма осуществления специализированной деятельности. Посредством норм и санкций социальный институт (армия, школа, политические партии, семья, здравоохранение, нравственность, право, спорт и др.) выполняет в обществе функции организации, регулирования, управления и воспитания.

Каждый социальный институт включает в себя определенную сферу общественной деятельности:

- на основе определенных прав и обязанностей имеющая полномочие группа людей для выполнения общественных, организационных или управленческих функций;

- организационные нормы и принципы отношений между официальными лицами (руководитель-подчиненный, учитель-курсант и др.);

- материальные средства, необходимые для решения поставленных задач (общественные здания, оборудование, орудия деятельности и др.)

Но основная функция заключается в достижении каждым социальным институтом в той или иной степени поставленных целей, то есть институт имеет свойственную ему сферу деятельности, направленную группу или среду общественных потребностей. Для примера как институт рассмотрим структуру высшей военной школы. Она включает в себя руководящее управление (штаб), офицерско-учительский состав, администрацию (командование) и вспомогательные общественные организации высшей школы (библиотека, музей боевой славы, спортивный сектор, исследовательский оздоровительный пункт), курсантов, имеет нужные материальные средства (материальное обеспечение, учебные здания) и военно-учебные устройства (стенд, полигон, лаборатории).

Как известно (Quliyev, 1993; Приготин, 1980). По форме организации различаются формальные и неформальные институты. Деятельность формальных институтов основывается на серьезные и жесткие установленные порядки (правовые, уставные, должностные порядки). К таким институтам относятся государство, суд, армия, школа.

Формальные институты осуществляют функции управления и контроля на основе строго установленных санкций: поддержку нормативной деятельности в форме благодарности, поощрений, официального звания, или наказание за деятельность все нормы, административные и уголовные наказания. Формальные институты, в основном, существуют в форме бюрократии и их особенность заключается в том, что чиновники обезличивают свои должности, то есть они делают это независимо от их личностных качеств (Волков, 2004:35). формальные институты в современном обществе играют большую и значительную роль. Как социальный институт в военных структурах и организациях тоже формируется свойственная им (военная) бюрократия и на основе специализации своей деятельности постепенно начинает подчиняться специальному закону Михельса «железная олигархия».

Следует отметить, что с точки зрения социального подхода и анализа наблюдается совершенствование и определенная тенденция в социальных функциях, которые выполняет армия как социальный институт в процессе своей деятельности. С одной стороны, повышается эффективность организационных, управленческих и воспитатель-

ных функций, потому что в этом направлении деятельность высшего и среднего руководящего состава продолжается в рамках жестких порядков. Главной функцией такого рода положительной деятельности является воспитание высоко мотивационных профессиональных кадров и как личность обеспечение их социализации. С другой стороны происходит социализация (точнее бюрократизация) состава, обеспечившего обучение и воспитание, организацию и управление этим процессам, результат чего всегда является неоднозначным. Другими словами, определенные противоречия общественного развития в деятельности социальных институтов возможно увидеть в лице деятельности исключительно военных социализированных институтов. Ряд ученых и специалистов (М.Вебер, И.Гофман, Н.Луман) исследовали этот интересный феномен (Goffman, 1970).

Например, по мнению Гофмана, противоречащее тенденции в выполнении социальных функций (в том числе, непосредственно функций социализации) формальными институтами происходит, в основном, в тотального типа организациях (включая и армию) (Goffman, 1970:10).

Если учесть, что функция социализации военных структур как социального института воспитание не только профессионального офицера, имеющего военно-техническую подготовку, но и полноправного гражданина общества, личности, обладающего лидерскими способностями, тогда на первый план выходит сложность в осуществлении такого рода социальной функции. Главной проблемной особенностью является то, что тотального типа формальные институты (включая армию) на протяжении достаточно долгого времени, действуя на основе не меняющихся норм и порядков, могут спешно выполнять свои социальные функции. Однако, в результате успешной деятельности привитие и воспитание не только профессиональных качеств, но и таких личностных качеств как творческие способности (новаторство, предприимчивость, мужество) и лидерство (идти впереди, обладать образцовым поведением, быть опорой подчиненным) становится важной обязанностью.

В своих выступлениях и произведениях великий вождь Г.Алиев уделял особое внимание важности таких функций, которые выполнял социальный институт. Как Верховный главнокомандующий Президент Ильхам Алиев неоднократно отмечал эту особенность (Əmirov, 2007).

В ряду социальных институтов выделяются неформальные институты, которые играют важную роль. Они охватывают социализированный срок и оказывают влияние не межличностные отношения в младших группах. Например, группа сверстников, избирающая лидера и устанавливающая специфические «правила игры», то есть совмещает в себе нормы, разрешающая создавшиеся конфликты. Однако, цели, методы, способы решения задач в такой группе не были установлены в серьезной и жесткой форме и не закреплены в форме устава. В неформальных институтах не существуют особые закрепленные законодательные акты и нормативные документы по инструкции методов деятельности, а также ясно определяющие эти институты. Они также в наиболее широком смысле выполняют функции управления и контроля, потому что такие неформальные институты в действительности являются результатом социального творчества и добровольным продуктом граждан. В таких институтах социальный контроль осуществляется мнения, традиций, обычаев, то есть неформальных санкций, с

помощью указанных норм. Общественное мнение, традиции, обычаи в отличие от правовых норм и других формальных санкций являются наиболее эффективными средствами, контроля, влияющими на поведение людей. Случается, что люди предпочитают тайный упрек своих коллег и друзей наказанию официального руководства или представителя власти. Анализ научных трудов, посвященных исследованию данной проблемы, показывает, что и в формальных военных структурах создание неформальных институтов и их деятельность принимается во внимание и этому придается значение. В достижении военными институтами главных институциональных целей, то есть в воспитании профессиональных военных, а также в формировании высоких личностных качеств, в том числе лидерских качеств механизмы деятельности таких неформальных групп обладают эффективным потенциалом применения.

Литერატურა:

1. Мамонтов Ю.В., Армия: целостность, система, организация. М. Воениздат, 1995, ст.131.
2. Ахмедли Дж.Т., Рагимов А.А., Измерение и анализ данных в социологии. Б., 2002.
3. Abbaszadə Elnur, Siyasi təsisatların formalaşma xüsusiyyətləri // Ekologiya, Fəlsəfə, Mədəniyyət (Elmi məqalələr məcmuəsi) 13-cü buraxılış. AzMEA Fəlsəfə və Siyasi-Hüquqi Tədqiqatlar İnstitutu, Bakı-2005, s. 493-496.
4. Андреева Г.М., Социальная психология. Учебник для высших заведений. М. Аспект Пресс, 1996, с. 48.
5. Калошина И.Н., Персонализированное Обучение Как Фактор Развития Умений Самообразовательной Деятельности Студентов (на материале ВУЗ-а) 13.00.01 – Автореферат, Оренбург, 2000.
6. Пробст Л.Э., Профессиональная социализация школьной молодежи в современной России: дис. д-ра соц.наук (Л.Э.Пробст. Екатеринбург, 2004. С. 354).
7. Социология семьи. Учебник (под ред.проф. А.И.Антонова). М. 2005.
8. Quliyev T.Ə., İdarəetmənin əsasları. V., 1993. S. 324-325.
9. Приготин А.И., Социология организации. М. 1980.
10. Волков Ю.Г., Социология М., 2004, с. 35.
11. Goffman E., The Characteristic of Total Institution /E.Goffman//Etizioni A. (ed) A Sociological Reater in Complex Orqanizations. London, 1970. P. 314.
12. Əmirov M., İlham Əliyev. Bizim siyasətimiz bizim işimizdir. B., 2007.

ტელმან ნიფტალიევი
სოციალური ფუნქციების შესრულების ზოგიერთი თავისებურება
და მექანიზმი სამხედრო ინსტიტუტებისათვის
რეზიუმე

სოციალური ფუნქციის როლი პიროვნების ფორმირებაში სამხედრო ძალებში უკვე შესწავლილია. კვლევები ცხადყოფენ, რომ სამხედრო სტრუქტურები სოციალურ საკმიანობაში წარმოადგენს ერთ-ერთ მექანიზმს მართვის სისტემის ადაპტირების და იდენტიფიცირების პროცესში. ეს სისტემა ითვალისწინებს პროცესის სა-

ფუძვლიან შესწავლას, მართვის სისწორის შემოწმებას, გარემოს მონიტორინგს და განსაზღვრავს გადაწყვეტილების მიღებას და სამოტივაციო მომსახურებას.

Telman Niftaliev
Some peculiarities and mechanisms of social functions implementations
for military institutions
Summary

The role of socializing function in formation of personality in military forces have already been studied. Investigations show that military establishment in social activity is one of the implemented mechanisms in adaptation and identification process of management system. This system takes into consideration the deep study of the process, verification of the correctness of management activity, monitoring and determination of the environment, decision making and control organization system of separation from the service and, finally, it takes into account the motivation service.

Эльшад Миралем
(Азербайджан)

ФОРМИРОВАНИЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ ИДЕОЛОГИЙ В КОНТЕКСТЕ МЕЖЦИВИЛИЗАЦИОННЫХ ОТНОШЕНИЙ И ПРОЦЕССОВ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Согласно теории Хантингтона, различие интересов снижает вероятность совпадения идеологий, в результате чего это приводит к противоречиям между цивилизациями (Хантингтон, 2005:132). Взяв за основу данную мысль, с уверенностью можно сказать, что отношения между цивилизациями являются одним из главных факторов, оказывающих влияние на формирование национальных идеологий. В менталитете каждого народа, взглядах на общественную жизнь, отношении к миру проявляются не только специфические этнические особенности, в тоже время он выступает с позиции общих характерных черт своей цивилизации. Если существует своеобразная система интересов цивилизаций и эти интересы резко отличаются от других, значит интересы, характеризующие конкретную цивилизацию оказывают соответствующее влияние на традиции государственности, идеологические принципы народа, представляющего данную цивилизацию.

Понятие «цивилизация» превращается в главный фактор, определяющий формирование и развитие народов, а также идеологические аспекты национальных государств. Если возьмем за основу «Концепцию осевого время» К.Ясперса и будем утверждать, что все земные цивилизации зародились в одно и тоже время (Ясперс, 1991:38), тогда можно с уверенностью говорить о том, что уровень исторического развития каждого народа измеряется не только тем насколько его прошлое имеет глубокие корни, а также основывается на внутреннюю сущность, диалектику этого исторического пути. Цивилизации различаются не только по религиозному и этническому принципу, в тоже время указывают на значимость подхода к различным народам мира в более широком контексте. Географические, религиозные, политические и другие факторы несомненно оставляют след в формировании каждого взятого в отдельности народа, в создании его национального государства. Но вместе с этим сейчас все это можно охарактеризовать одним понятием – цивилизация. Потому что именно цивилизация содержит в себе общие черты сближения одних народов с другими: религия, язык, этническая принадлежность, культура, история, идеология и др. (Хьюбшер, 2004:137). Это значит, что теория цивилизаций предлагает взглянуть на историю человечества и современный мир под другим углом.

Каждый народ оберегая свои качества, наряду с этим представляет цивилизацию к которой принадлежит, является носителем ее особенностей. А у каждого государства помимо политических или геополитических интересов есть система интересов, которая указывает к какой цивилизации оно относится. А.Тойнби считал, что несмотря на то, что национальные государства на международной арене являются главными институтами, представляющими свой народ, история человечества является историей цивилизаций (Медведко, 2003:310). Вся западная политическая наука уже приняла это мнение Тойнби. Несомненно, что если какое-либо национальное государство зародилось на Западе, его отношение к Востоку, взгляды на систему международных отношений, экономика, управленческие структуры и вообще мировоззрение граждан данного государства в

корне будет различаться с аналогичным на Востоке. В данном вопросе естественно влияние оказывают географические, культурные, а также религиозные и политические факторы. Именно в этом плане каждая идеология воплощает в себе общие характерные особенности общества к которому принадлежит, цивилизации которую представляет.

Прогнозы об окончании гегемонии Запада над миром, которые нашли отражение в произведениях С.Хантингтона, Р.Тойнби, К.Ясперса, Ф.Фукиямы и других западных ученых, а также мнения по поводу максимального замедления процесса упадка Запада создают определенные представления о цели теории столкновения между цивилизациями. О. Шпенглер пишет следующее: «Не только народы, языки, культуры и расы, а также все живые существа временны. Через несколько столетий не будет западно-европейской культуры, немцев, англичан, французов. Точно также как уже не было римлян в период правления Юстиниана» (Шпенглер, 2009:176). А Фукияма отмечает, что в настоящее время история дошла до такого уровня идеологического развития, что это достойно считаться концом истории (Васильев, 2005:67).

Французский ученый С. Латуш подтверждая верность данного подхода, заявил о кончине западной цивилизации. В произведении «Конец западных мечтаний» он пишет, что упадок Запада наступит в течение нескольких столетий. А Фукуяма писал, что процессы, свидетелями которых мы являемся не просто конец «холодной войны» или конец следующего этапа послевоенного периода, а само по себе конец истории, завершение процесса принятия западной либеральной демократии общемирового характера как завершающей формы идеологической эволюции человечества и управления. Духовные ценности и образ жизни, выбранные Западом являются единственным верным путем и историческое развитие доказывает это. После крушения коммунизма уже в мире нет альтернативы либерализму. Несмотря на культурные различия все народы мира признают либеральные ценности, а конкретно демократию и права человека (Фукуяма, 2005:83).

Превращение сегодня европейских ценностей в идеи, которые принимает и к которым стремится все человечество, основываются именно на экономическое и политическое превосходство Запада во всем мире. В этом плане с мнением С. Хантингтона нельзя не согласиться: «Ослабление военной и экономической власти приводит к уменьшению веры в свои силы и идентичным кризисам, а также заставляет искать ключи экономических, политических и военных достижений в других культурах» (Латуш, 2004:63).

В итоге влияние цивилизаций на формирование национальных идеологий возможно в различных направлениях. Прежде всего нужно принять во внимание то, что каждый народ при определении направлений национального развития естественно должен учитывать ценности цивилизации к которой он принадлежит. Приведем очень простой пример: сегодня в некоторых восточных странах участие женщин в политической жизни по сравнению с Западом очень ограничено, очень мало фактов, когда женщины присутствуют в парламенте и правительстве. Существующие в области защиты прав и свобод человека серьезные проблемы пока все еще ждут своего решения. Таких фактов в странах Запада или вообще не встретишь, или же их количество столь ничтожно, что их нельзя назвать качествами, характеризующими Запад. И это несмотря на то, что нашедшие свое отражение в конституциях и законодательных актах стран Запада и государств, относящихся к исламской цивилизации, принципы, связанные с правами женщин, существенно не отличаются друг от друга.

Второй важный фактор, отражающий влияние цивилизаций на формирование

национальных идеологий находит отражение в самоидентификации и саморазличии народов. Каждый народ определяя свое будущее основывается на сознание «национальное я», то есть на свое различие в сравнении с другими. Естественно в это время эти народы ставят знаки различия между народами с которыми имеют культурное, языковое и религиозное сходство и с которыми не имеют таковых.

Третье важное направление, отражающее влияние цивилизаций на формирование национальных идеологий, находит отражение в межгосударственных отношениях. Каждое государство определяя свою военную и внешнеполитическую доктрину, проводит теоретическую классификацию союзников и врагов. Естественно, что в это время на первый план выходит фактор национальных интересов. А в вопросе формирования национальных интересов роль культурного фактора отрицать нельзя. В настоящее время Армения исходя из национальных интересов, тесно сотрудничает с Ираном и интересы этих государств в определенных вопросах совпадают. Но когда Армения становится между выбором - Россия или Иран, кого она выберет прогнозировать несложно. Еще одно направление влияния цивилизаций связано с определением модели национального экономического развития. В большинстве стран Востока экономика основывается на попытках найти эффективные механизмы использования существующих природных богатств. Выражаясь иными словами, экономические возможности государства зависимы от его географического местоположения и в большинстве этих стран промышленность по сравнению со странами Запада развивается слабее. А Запад наоборот состоит из государств не имеющих огромных природных ресурсов, в тоже время по уровню экономического развития входящих в список мировых лидеров.

Придуманый идеологами Запада и представляемый как плоскость для межцивилизационного диалога процесс глобализации дает много интересных тем для этой дискуссии (Сергеев, Казанцев, 2008:128).

В настоящее время глобализация как самая актуальная проблема можно сказать находится в центре внимания всех наук. Логические реалии, вытекающие из универсального процесса, предполагающего культурную, экономическую, политическую интеграцию народов мира и представляющий человечество как единый механизм, оказывают значительное влияние на характер взаимоотношений между государствами, содержание отношений между народами. «Глобализация бросает вызов национальным государствам. Интеграция мировой экономики и финансов понижает значимость решений, принимаемых национальными государствами. Если раньше государственные границы входили в полномочия властей, в настоящее время государство все больше втягивается в мировую экономику, попадает в зависимость от экономических процессов мирового масштаба» (Рустамов, 2005:13).

Идеологическая сущность глобализации в основном содержит в себе такой подход, что между национальными государствами не должно быть никаких финансовых, экономических и информационных границ, должны создаваться условия для свободной экономики и торговли, свободной конкуренции и максимальной свободы. Истинное содержание глобализации именно из этого и состоит. Она определяет новую и более совершенную форму претворения в жизнь экономических интеграционных идей. Но даже в самых развитых государствах есть те кто опасается глобализации, считает, что эта идея уничтожит исторические достижения народов, их национальные и духовные ценности. Но одним из основных превосходств глобализации является то, что она дает возможность представить мировую интеграцию в контексте национальных интересов

каждого народа (Гринин, 2008:124).

Существование в содержании понятия «глобализация» конкретной идеологии неопровержимый факт. Другими словами, глобализация является не только экономическим и политическим процессом, ко всему прочему она по сути и есть явление. Факт непризнания глобализацией национальных границ не дает возможность опровергать ее влияние на национальные идеологии. Одним из главных результатов процесса глобализации является то, что она находит отражение во влиянии на сознание личностей, а затем и на общественное сознание, национальное мышление. Глобализация не является процессом, ограниченным конкретным периодом, это универсальное явление, сохраняющее свою силу влияния в различных периодах и общественно-политических обстановках. «Глобализация не сопровождается лишь региональной интеграцией и транснационализацией. Она также создает дезинтеграцию на региональном и локальном уровнях, нарушает внутреннее равновесие новых обществ, вовлеченных в глобализацию» (Рустамов, 2005:14).

Глобализация наряду с тем что помогает развивающимся странам достичь новых достижений, создает условия для расширения экономических возможностей и отношений, от результатов этого процесса больше выгоды получают развитые страны. Дело в том, что эти государства находятся на таком уровне экономического прогресса, что полученные огромные экономические дивиденды в контексте общих экономических показателей страны могут казаться очень мизерными. Но эти низкие показатели в сравнении с «титаническими экономическими достижениями» других государств являются очень большими. Одной из главных причин этого является несправедливое распределение экономических дивидендов. Одним из важных результатов глобализации является то, что экономические дивиденды распределяются именно в соответствии с интересами ведущих мировых государств.

Глобализация играет решающую роль в определении концептуальных основ социально-экономического развития государств. Каждое государство при определении основных направлений развития обречено принимать во внимание влияние этого фактора.

Факты, подтверждающие обычаи, традиции народов, их национальное своеобразие, теряют свою прежнюю значимость и функцию на фоне процесса глобализации. А ввиду того, что демократия, права человека и другие ценности принимают все больше и больше общечеловеческое содержание, они выходят из рамок «западных ценностей» и превращаются в достояние всего человечества. Естественно, что это может восприниматься как идеологическое господство Запада в мире. Но после того как эти ценности прививаются к другим цивилизациям, они становятся их достоянием и оказывают влияние на формирование национальных идеологий. «В Америке в последнее время возникают определенные беспокойства по поводу будущего страны. Американцы стали воспринимать развитие незападных цивилизаций как угрозу себе. Естественно, что это исходит из-за того, что у американцев нет достаточной объективной информации о происходящих в мире процессах» (Scheler, McAleer, 2010:25).

Одним из последних условий глобализации является мобилизация потенциала всего человечества для решения экологических проблем в верном направлении (Рублев, 2004:40). Условия глобализации учитываются в политических доктринах государств, проводящих политику интеграции в мировое сообщество. В виду того, что глобализация уже воспринимается как универсальный процесс, охватывающий весь мир, невозможно,

чтобы какое-либо государство осталось вне его влияния. Глобализация не признает государственных границ не только в экономических, научно-технических областях, но и социологическом, политико-психологическом понимании. Глобализация приносит с собой новые для общества ценности, направленные на объединение интересов человечества под единым знаменателем. В сентябре 2004 года в Тбилиси на международном форуме на тему «Глобализация и диалог цивилизаций» в очередной раз было подтверждено влияние глобализации на формирование национальных идеологий: «Несомненно, что влияние глобализации на национальное самосознание и национальную культуру очень велико. В результате этого влияния часть человеческой цивилизации становясь подвластно времени, остается на другой стороне истории. Другая часть не только обновляется и становится современной, в тоже время развивается, достигает научно-технического прогресса, создает идеальную модель саморегулирования человеческого общества» (Туркмен, 2008:56).

На основании вышесказанного мы можем отметить два аспекта влияния глобализации на национальные идеологии - положительный и отрицательный. По нашему мнению, отрицательный аспект влияния глобализации на национальные идеологии состоит из ниже перечисленного:

- Глобализация в той или иной мере может стать причиной прививания национально-духовных ценностей. В это время национальное самосознание, веками сформированные традиции, если выразаться образно, подвергаются эрозии или же наполняется новым содержанием.

- Может стать причиной ослабления национальной самоидентификации, привести к замене национального сознания космополитическим сознанием. Потому что глобализация фактически отрицает национальные границы, представляет человечество единым целым.

- Другой отрицательный аспект влияния глобализации на национальные идеологии связан с тем, что данный процесс приводит к постепенному ослаблению национальных государств и становится причиной того, что идея глобального государства выходит на передовые позиции. На самом деле выдвигаемая большинством западных ученых идея глобального государства преследует цель оправдать существование однополярного мира. В результате это говорит об оправдании попадания маленьких и слабых государств в зависимость более крупных, их ослабления.

Несомненно вместе с этим, глобализация имеет влияние на национальные идеологии не только в отрицательном контексте. Процесс глобализации также оказывает и положительное влияние на усовершенствование национальных идеологий. С этой точки зрения положительные аспекты влияния глобализации на национальные идеологии можно сгруппировать так:

- Глобализация придает стимул прививанию национальными идеологиями таких универсальных ценностей современного мира как демократия, права человека, гражданское общество и др. В результате это приводит к усилению в каждом обществе национального единства и солидарности, укреплению национальной государственности, усилению доверия между гражданами и государством.

- Ускоряет интеграцию национальных экономик в мировую экономику, тем самым открывает новые и более обширные возможности для экономического развития.

- Создает новые возможности для взаимопонимания между государствами и народами, придает стимул различным народам для более лучшего восприятия друг друга, совместной борьбы человечества с глобальными проблемами.

– С точки зрения углубления доверия и согласия в международных отношениях влияние процесса глобализации очень велико. Потому что благодаря именно глобализации национальные интересы отдельных государств на фоне интересов человечества, которые для мира имеют намного большее значение, переходят на второй план. Сюда мы можем отнести ядерное оружие, глобальные экономические кризисы и др.

– В итоге влияние глобализации на национальные идеологии неизбежно. Но считаем, что сейчас главная задача это - по мере возможности снизить отрицательные аспекты этого влияния, достичь усиления влияния положительных аспектов.

Литერატურა:

1. Рустамов Ю., Роль США в системе международных отношений (заочный диалог с З. Бжезинским. Баку, «Эльм», 2005 г., 202 стр.
2. Васильев В. В., Кротов А.А., Бугай Д.В., История философии. Москва: Академический Проект, 2005, 518 с.
3. Гринин Л.Е., Национальный суверенитет и процессы глобализации (вводные замечания) // Полис, 2008. № 1, с.123-134.
4. Латуш С., Конец западной мечты // Свободная мысль-XXI. 2004. №8. с.56-64.
5. Медведко Л.И., Россия, Запад, Ислам: "Столкновение цивилизаций" Москва: [Кучково поле](#), 2003, 512 с.
6. Рублев Г.В., Глобализация и современный мир. // Вестн. Краснояр. гос. ун-та. 2004, №6 (Гуманитарные науки), ст 35-45.
7. Сергеев В.М., Казанцев А.А., Сетевая динамика глобализации и типология "глобальных ворот. // Полис, 2008, № 1, с.123-134.
8. Туркмен Илкер. Распределение сил в Евразии после 11 сентября. // Материалы Тбилисскаяя форума «Глобализация и диалог цивилизации». Жур. «Диалог Евразия», Тбилиси: 2008, № 5, с.56-57.
9. Фукуяма Ф., Конец истории и последний человек. / Пер с.англ. М.Б.Левин. Москва: Ермак, 2005, 588 с.
10. Хантингтон С., Столкновение цивилизаций./пер с. англ.Т. Велимеева, Ю.Новикова, Москва: АСТ, 2005. 663 с.
11. Хьюбшер А., Мыслители нашего времени. Справочник по философии Запада XX века (62 портрета). Изд: ЦТР МГП ВОС, 2004 г. 320 стр.
12. Шпенглер О., [Закат Европы](#). Москва.: Эксмо. 2009, 800 с.
13. Ясперс К., Смысл и назначение истории./Пер. с нем. Москва.: Политиздат, 1991. 527 с.
14. Scheler M., McAleer G. The Nature of Sympathy. New Jersey: Transaction Publishers, 2010, p. 274.

ელზად მირალემი
ნაციონალური იდეოლოგიის ფორმირება ცივილიზაციათა ურთიერთობისა
და გლობალიზაციის პროცესების კონტექსტში
რეზიუმე

ცივილიზაციის ცნების გაგება არის მთავარი ფაქტორი, რაც განაპირობებს ხალხებისა და ეროვნული სახელმწიფოების ფორმირებისა და განვითარების იდეო-

ლოგიურ ასპექტებს. კონკრეტულ პოლიტიკურ და გეოპოლიტიკურ ინტერესებთან ერთად, სახელმწიფოს აქვს ინტერესები, რომლებიც მიუთითებენ, თუ რომელ ცივილიზაციას მიეკუთვნება ის.

მეორე ფაქტორი, რომელიც გავლენას ახდენს ნაციონალური იდეოლოგიის ჩამოყალიბებაზე, გამოიხატება ხალხების თვითიდენტიფიკაციაში, მესამე კი – სახელმწიფოთა ურთიერთობაში.

ნაციონალური იდეოლოგიის ჩამოყალიბებაზე გლობალური პროცესების გავლენის უარყოფა შეუძლებელია. გლობალიზაცია სტიმულს აძლევს ისეთი დირებულებების გამოხატვას, როგორებიცაა: დემოკრატია, ადამიანის უფლებები, სამოქალაქო საზოგადოება და სხვ.; აჩქარებს ნაციონალური ეკონომიკის მსოფლიო ეკონომიკაში ინტეგრაციის პროცესს, რითაც მეტი შესაძლებლობა ჩნდება ეკონომიკის განვითარებისათვის.

Elshad Miralem

Formation of national ideologies in the light of relations between civilizations and the process of globalization

Summary

The notion of civilization is about to become a main factor determining nations formation and development as well as the ideological aspects of national states.

The second important factor indicating the formation of national ideologies of civilization is expressed in self-identification of people and self-differentiation.

The third important course of the influence of civilization to the formation of national ideologies is reflected in intergovernmental relations.

The influence of globalization on the formation of national ideologies is not deniable. Globalization stimulates national ideologies to reflect universal values such as democracy, human rights, civil society, etc. accepted by modern world. It expedites the integration of national economy to world economy, hereby establishes new and very large opportunities for economic development.

Эмин Мамедов
(Азербайджан)

ДИАСПОРА, КАК ГРУППА ИНТЕРЕСОВ: ФОРМИРОВАНИЕ И ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

Миграции исторически сопутствуют развитию цивилизации. Движущей силой добровольных и принудительных переселений могли быть самые разнообразные причины – природные катаклизмы, политические, экономические либо социальные предпосылки, войны, национализм либо любые другие, но чаще всего негативные предпосылки. На современном этапе процессы глобализации ещё более ускорили международную миграцию. В результате большинство государств и этнических сообществ образовали свои диаспоры в других государствах и этот процесс продолжается и сегодня.

Диаспоры, активно участвующие в общественно-политической жизни страны, могут оказывать большое влияние на её внутреннюю и внешнюю политику. Это влияние иногда может распространиться даже на региональные и международные организации. Т.о. включение диаспор в политические процессы как на местном, региональном, так и международном уровне делает их весьма интересным объектом исследования.

Слово «диаспора» («*διασπορα*») образовано из греческого «*diaspeira*», включающего «*dia*» - «внутри», «*между*», и «*speirein*» - «распространять», «*рассыпать*», что даёт значение «*рассыпаться внутри*». Древние греки использовали это слово в смысле рассыпать, раскидывать (войско, деньги). Позже «диаспора» приобрела смысл объединения переселенцев, мигрантов либо же самого этноса.

Сегодня «диаспора», несмотря на широкое распространение, точного определения не имеет. Большинство исследователей считают, что это часть этноса, живущая за пределами своей Родины. Русские авторы Ж. Тощенко и Т. Чаптыгова, трактуя «диаспору» в широком смысле, включают сюда даже этнические группы в составе единого государства, но вне своей «*титульной*» республики (чуваша, татары, буряты, башкиры и др.) (Балезин, 1993). Другие исследователи считают, что «диаспора» соответствует понятию субэтноса. Под субэтмосом подразумевается «*региональная группа народа или нации*», характеризующаяся локальной спецификой разговорного речи, культуры и традиций (Полоскова, 1999:9). Говард Адельман же считает, что «диаспора» - это рассыпанные по всему миру и вместе со своими сородичами, живущими на Родине, ведущие борьбу за её независимость этнические группы (Fred W.R.). В различных научных источниках даются следующие интерпретации понятия «диаспора»:

1. Выселение евреев из Израиля в VI в. до н. э.;
2. Еврейские общины за пределами современной Палестины и Израиля;
3. Высылка людей из Родины и созданные ими общества;
4. Распространение культурных и языковых традиций (Diaspora, Etymology. www.education.yahoo.com).

В широком смысле, «диаспора» - это сообщество людей за пределами своей Родины, но в той или иной форме отождествляющие себя с сородичами на Родине или со своим государством. При этом не имеет значения причина, по которой они покинули Родину. По моему мнению, отношение к двум принципам – «*эмиграция*» и «*Родина*»

позволяет выделить диаспору из других групп. Эмигранты – люди добровольно или принудительно покинувшие свою страну (Zaur Əliyev, 2005:9). Диаспоры возникали по разным причинам – завоевание либо колониализм, ссылка либо массовые репрессии, трудовая миграция, политическая борьба, конфликты и войны. Например, азербайджанская диаспора в России возникла, в основном, за счёт трудовой миграции. А вот диаспора Южного Азербайджана состоит, в основном, из политэмигрантов.

Другим важным понятием является «Родина». Что такое Родина в понятии диаспоры, где она расположена? С одной стороны, возможно восприятие Родины как некой мифической территории. В этом смысле, хотя путешествие на эту территорию вообразимо, но массовое возвращение и заселение невозможно. С другой стороны, возможно существование Родины как независимого государства и нет причин, мешающих их возвращению. В обоих случаях под Родиной подразумевается такой регион или страна, который члены диаспоры покинули либо к которому считают себя причастными. Но и здесь есть свои нюансы: иногда территория, носящая звание «Родины», не соответствует взглядам диаспоры о ней. К примеру, большинство армян считают своей Родиной не Армянскую Республику, а территории, входящие в современную Турцию.

Диаспоры, конечно, формируются на основе этнических групп, и национальные факторы, такие как язык, религия, культура, общность территории и др., играют здесь важную роль. Но важно подчеркнуть также разницу между понятием «диаспора» и «этническая группа». «Этническая группа – это группа людей, объединяющая себя по принципу, отделяющему её от других групп, либо же на том же основании выделяемая остальными» (Ethnic group. [www.wikipedia.org/Ethnic group](http://www.wikipedia.org/Ethnic_group)). Каждая диаспора сама по себе – этническая группа, но не каждая этническая общность – это диаспора. Для того чтобы этническая группа стала диаспорой должна произойти эмиграция и, главное, она должна быть организована. Диаспоры формируют институты и организации, поддерживающие и развивающие этническое своеобразие группы, связи между исторической Родиной и страной проживания, её участие в общественно-экономической жизни страны проживания. Т. о. в отличие от этнических групп, для диаспоры важны институционализация, концентрация этнокультурных и этнополитических признаков, сохранения понятия и связи с Родиной или символической территорией. Эти признаки возможны, но не обязательны для этнических групп (Полоскова, 1999:14).

Вышесказанное даёт основание утверждать, что: «Диаспора – это общество, проживающее вне этно-исторической Родины, но имеющее с ней активные связи и хранящее этническую самобытность».

Основу любой диаспоры составляет «национальная идея». Чтобы сохранить эту идею и передать будущим поколениям, претворить в жизнь интересы, исходящие из этой идеи, диаспора нуждается в организации. Диаспоры, идущие по этому пути, могут стать важным звеном политической системы страны проживания и направлять здесь события в русло своих интересов, активно участвуя в её общественно-политической жизни. Такая политика диаспор относительно государственных органов известна как «лоббизм».

«Лобби» (от лат. «lobium» - коридор, кулуар) появился впервые как термин в политологии США в начале XIX в., а с конца XIX в. стал одним из основных понятий в теории «групп интересов». В широком смысле лоббизм – это тактика заинтересованных групп, направленная на оказание давления на официальные органы, с целью приведения

государственной политики в соответствии с собственными интересами и принятия интересующих их решений. Группы интересов, использующие эту тактику, называют лоббистскими группами, а саму тактику – лоббизмом. С этой точки зрения диаспоры можно считать «этническими группами интересов» или же «этническими лоббистами».

Лоббизм в США – широко распространённое политическое явление, проявляющее себя во многих сферах общественно-политической жизни. По этой причине можно выделить множество форм лоббизма. Однако, в целом, всё это множество подразделяется на две основные группы – «прямой лоббизм» и «посредственный лоббизм». Обширное рассмотрение этих двух направлений важный шаг в понимании сущности лоббизма.

«Лоббизм прямой» - классическая и относительно простая форма деятельности «групп интересов». Сюда входит непосредственное донесение до власти своих мыслей и желаний через личные встречи, письма, заявления, телефонные переговоры и т.д. В рамках этой тактики лоббист работает в двух основных направлениях:

а) участие в слушаниях парламентских комитетов и выступления с лекциями по разным вопросам;

б) оказывать помощь законотворчеству в формах, не ограниченных законодательством (Kenneth, Jeffrey, Jerry, 1992:359).

Слушания – официальные процедуры информирования, устраиваемые комитетами Конгресса и независимыми комиссиями, и потому часто используются лоббистами для непосредственного контакта с конгрессменами. Во время слушаний заинтересованные стороны, выступая с доводами относительно какого-либо законопроекта, стремятся привлечь внимание нужных лиц к предмету обсуждения. Это считается действенным средством для выстраивания отношений с законодателями.

Процесс законодательства многоэтапный процесс, на каждой ступени которого стоят люди, играющие в этом процессе ключевую роль. Лоббист должен вовремя информировать соответствующие лица, что указывает на первостепенное значение выбора времени и человека в процессе лоббирования интересов. Не менее важно держать всегда каналы связи с представителями власти, для чего необходимо спонсировать их политические компании, устраивать для них званые вечера, развлечения, путешествия и т.п., что общепринято в лоббизме. Одним из таких методов является «фундрайзинг», что означает сбор денег в пользу законодателя вне зависимости от места и времени.

Период предвыборной кампании – лучшее время для контакта с законодателями. Ведь в это время, можно сказать, все кандидаты нуждаются в помощи. Группы давления в это время стремятся определить или направить отношение кандидатов к предметам их интереса и соответственно определиться – кого они поддержат. К примеру, Национальный Армянский Американский Республиканский Совет (National Armenian American Republican Council – NAARC) в период предвыборных гонок старается контролировать голоса избирателей-армян и направить их в сторону кандидатов положительно относящихся к «армянскому вопросу».

Другой характер имеет тактика «групп интересов», известная как “грассрут лоббинг” («корни травы») или «посредственный лоббизм». Причиной такой политики являются факторы, затрудняющие непосредственный контакт с законодателями. Зная, что представители власти придают большое значение общественному мнению, группы интересов ведут целенаправленную деятельность для формирования выгодного им настроения, т. о. оказывая давление от имени общественности на власть. Для

формирования нужного общественного мнения широко используются публичные связи («паблик релейшнз») и пропаганда. Пропаганда используется для долговременного воздействия на общественное мнение, с целью его формирования и достижения поддержки при непосредственном давлении на власть.

Под публичными связями подразумеваются прежде всего связи со СМИ (средствами массовой связи). Лоббисты воздействуют на общественное мнение, используя выступления на телевидении, радио, газетах, журналах, а также объявления, статьи и т.д. Помимо этого издаются брошюры, бюллетени, книги, члены группы привлекаются к участию в предвыборных кампаниях. Возможно также внедрение лоббистских интересов в научные учреждения, исследования которых также могут оказывать влияние на общественное настроение.

Последним методом, к которому могут прибегнуть лоббисты, могут быть митинги, акции массового протеста. Однако группы интересов предпочитают достигать своих целей через сотрудничество с властями и потому эти методы нужно считать последними в их арсенале.

Анализ лоббистской деятельности даёт основание считать её многосторонним и сложным процессом. При необходимом финансировании и достаточных людских ресурсах группы интересов способны формировать общественное мнение и оказывать давление на власть, добиваясь успеха в продвижении собственных интересов.

Сегодня многие государства широко используют лоббистскую деятельность для обеспечения своих интересов. Этим занимаются как диаспоры, так и специализированные лоббистские организации. Однако, диаспоры, отличающиеся рядом преимуществ, представляют особый интерес для внешней политики любой страны и необходимость иметь собственные концепции связи и развития диаспор. Независимый Азербайджан также заинтересован в этом, определив политику диаспор как одно из приоритетных направлений своей внешней политики.

Есть две причины, по которым лоббизм необходим для Азербайджана: во-первых, как государство молодое, относительно недавно ставшее независимым, Азербайджан нуждается в международном признании, стремится обеспечить себе достойное место в международных отношениях и свою информационную безопасность; во-вторых, в большинстве сильных государств мира уже существует высокоорганизованная, обладающая большими возможностями и агрессивно настроенная против нашего государства армянская диаспора, активно проводящая антиазербайджанскую пропаганду, распространяющая лживую информацию об армяно-азербайджанском, Нагорно-Карабахском конфликте, стремящаяся арменизировать не только исторические территории Азербайджана, но даже его культурное наследие. Всё это, в конечном счёте, наносит ущерб имиджу Азербайджанского государства в глазах международной общественности, развитию межгосударственных отношений, а также мирному решению существующих проблем, в особенности, армяно-азербайджанского, Нагорно-Карабахского конфликта. В этом отношении сегодня Азербайджан сильно нуждается в помощи этнической диаспоры, чтобы обеспечить свои интересы и воспрепятствовать антипропаганде армян.

В целом, Азербайджанское государство может использовать следующие факторы для формирования собственного лобби:

1. Лоббизм азербайджанской диаспоры за рубежом;
2. Расположение сил, сочувствующих Азербайджану;
3. Влияние крупных, особенно, нефтяных компаний, сотрудничающих с

Азербайджанской Республикой;

4. Сотрудничество с турецким лобби;
5. Сотрудничество с могущественным еврейским лобби.

Сегодня не приходится говорить о сильном и полностью сформированном азербайджанском лобби. В различные годы различные силы стремились к этому, но это ещё не говорит об организации лоббистской деятельности. Однако в этом направлении предпринимаются целенаправленные шаги и, конечно, в этом деле первоочередную роль должны сыграть азербайджанские диаспоры. Преимущества же лобби диаспоры очевидны:

- они обладают большим человеческим потенциалом: до 10 миллионов этнических азербайджанцев проживают в различных странах мира (это не считая южных азербайджанцев);

- лоббизм диаспоры финансово более независим, т.к. обеспечивается, в основном, самой диаспорой.

Ясно, что формирование диаспор, как социо-политического института и участника политических процессов, форма взаимовыгодного межэтнического сотрудничества и важный фактор формирования гражданского общества. Диаспоры, являясь автономно формирующимся институтом гражданского общества, создают условия для гражданского и массового вовлечения эмигрантов в государственное управление и другие общественные процессы.

Литერатура:

1. Zaur Əliyev. Dünya diasporları. Bakı: Qismət, 2005, 349 s. (Zaur Алиев. Диаспоры мира. Гисмет. 2005. 349 стр.)
2. Балезин А.С., Немецкая община в Намибии: к вопросу о формировании субэтнуса // Этнографическое обозрение, 1993, № 5. www.journal.iea.ras.ru/archive.htm
3. Полоскова Т., Современные диаспоры: внутривнутриполитические и международные аспекты. Москва: Научная книга, 1999, 252 с.
4. Diaspora, Etymology. www.education.yahoo.com
5. Ethnic group. www.wikipedia.org/Ethnic_group
6. Fred W.R., Diasporas. Some Conceptual Considerations. www2.hawaii.edu/~fredr/diacon.htm#affect
7. Kenneth J., Jeffrey M., Jerry G., The Challenge of Democracy. Government in America. Boston, Toronto: Houghton Mifflin Compan, 1992, 759 p.

ემინ მამედოვი დიასპორა, როგორც ინტერესების ჯგუფი: ფორმირება და საქმიანობა რეზიუმე

მიგრაცია ისტორიულად ცივილიზაციის თანხმლები პროცესია. თანამედროვე ეტაპზე გლობალიზაციის პროცესებმა კიდევ უფრო დააჩქარეს საერთაშორისო მიგრაცია. შედეგად – სახელმწიფოებისა და ეთნიკური საზოგადოებების უმრავლესობამ შექმნეს თავიანთი დიასპორები სხვა ქვეყნებში და ეს პროცესი დღესაც

გრძელდება.

დღისპორები აქტიურად მონაწილეობენ ქვეყნის საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ცხოვრებაში და შეუძლიათ დიდი გავლენა მოახდინონ მის საშინაო და საგარეო პოლიტიკაზე.

Emin Mamedov

Formation and activity of diasporas as unions of common interest

Summary

Migration accompanies civilization development. In the modern era globalization processes speed up international migration. As a result of this fact, many states and ethnic communities have formed their own diasporas in different countries and this process goes on.

Diasporas take active part in social and political life of the country, their impact on internal and international policy is significant. This influence sometimes can extend to regional and international organization level.

ეკონომიკა და ტურიზმი -
ECONOMICS AND TOURISM - ЭКОНОМИКА И ТУРИЗМ

ღარისა თაკალანძე
(საქართველო)

კულტურის სფეროში მენეჯმენტის ზოგიერთი საკითხისათვის

თანამედროვე პირობებში კულტურულ დაწესებულებათა მართვის გარდაქმნის და რესტრუქტურისაციის აუცილებლობა დაკავშირებულია სამეწარმეო საქმიანობის განვითარებასთან. აღნიშნულ დაწესებულებათა სტრუქტურა უნდა შეესაბამებოდეს სისტემის ახალ დანიშნულებას – არა მარტო დააკმაყოფილოს საზოგადოებრივი მოთხოვნილებები, არამედ აგრეთვე უზრუნველყოს თავიანთი ბაზისა და რესურსების განვითარება.

ამრიგად, გარდა საყოველთაოდ ცნობილი სტრუქტურის წარმომქმნელი ფაქტორებისა (მიზნის არსებობა, სოციალურ-დემოგრაფიული სიტუაციები, ეკონომიკური ბაზრები, საწარმოო სიმძლავრეები), ახლა უკვე მნიშვნელოვანია მხედველობაში მიღებულ იქნეს საბაზრო მექანიზმის არსებითი ნიუანსები – სამომხმარებლო მოთხოვნის შესწავლა, საქმიანობის ახალ სახეობათა შემუშავება მისი დაკმაყოფილების მიზნით, დადებითი იმიჯის შექმნა, სარეკლამო საქმიანობა. ყოველივე ეს მოითხოვს და აუცილებელს ხდის კულტურულ დაწესებულებათა რესტრუქტურისაციას, რაც ორი გზით ხორციელდება.

პირველი გზა გულისხმობს ფასიანი მომსახურებისა და მეწარმეობის ორგანიზებისათვის საქმიანობაში კულტურულ დაწესებულებათა რაც შეიძლება მეტი სტრუქტურული ქვედანაყოფის ჩართვას. ფასიანი მომსახურების სისტემის ფორმირება შეიძლება განხორციელდეს მოსახლეობის იმ კატეგორიის გამოყოფით, რომელთაც მომსახურება ესაჭიროება ან მოსახლეობის ინტერესის განსაზღვრით მომსახურების ამა თუ იმ ფორმაზე.

მეორე გზა დაკავშირებულია მარკეტინგული სტრატეგიის შემუშავებასთან, რომელსაც უშუალო დამოკიდებულება და კავშირი აქვს ფასიანი მომსახურების ასორტიმენტთან, სამეწარმეო საქმიანობის სპექტრის გაფართოებასთან, დამატებითი სტრუქტურების შექმნასთან. ყველაფერი ეს მიმართულია დასახული მიზნების განხორციელებისკენ.

ერთ-ერთ ასეთ სტრუქტურად შეიძლება იქცეს მარკეტინგისა და განვითარების განყოფილება, რომლის თანამშრომლებიც წყვეტენ ყველა ზემოაღნიშნულ საკითხს და, ამასთან, დაკავებულნი არიან სამომხმარებლო მოთხოვნის შესწავლით, ქმნიან განვითარების ახალ ინოვაციურ პროექტებს, ამუშავებენ საზოგადოებასთან ფართო კავშირების დამყარების სისტემას, აყალიბებენ ორგანიზაციის დადებით იმიჯს, ორგანიზებას უკეთებენ სარეკლამო კამპანიების ჩატარებას.

არცთუ იშვიათად სოციალურ-კულტურული სფეროს ორგანიზაციები, როგორებიცაა: მუზეუმები, თეატრები, საგამოფენო დარბაზები, კარგ მაგალითს იძლევიან თავიანთი ნაყოფიერი საქმიანობით.

მარკეტინგის განყოფილების მუშაკები მაღალი კვალიფიკაციის სპეციალისტები უნდა იყვნენ: მარკეტინგულ გამოკვლევათა, რეკლამირების სპეციალისტები, კულტურულ მომსახურებათა მომხმარებლამდე დაყვანის ორგანიზატორები და ა.შ.

საზოგადოებრიობის კეთილგანწყობისა და დადებითი იმიჯის შესაქმნელად დაწესებულების მარკეტინგის განყოფილებამ ორგანიზება უნდა გაუკეთოს სხვადასხვა საქველმოქმედო ღონისძიებასა და პროგრამას. სხენებული სახის ღონისძიებები რეკომენდებულია მოაწიონ: კონკრეტულ პირთა სასარგებლოდ, მოსახლეობის იმ გარკვეული ჯგუფებისათვის, რომლებიც საჭიროებენ სოციალურ დაცვასა და მხარდაჭერას (ბავშვები, ინვალიდები, პენსიონრები), პრესტიჟული ღონისძიებების დაფინანსებაში მონაწილეობის მიღება, მეცენატების რანგში მონაწილეობა კულტურის მოღვაწეების, ხალხური ტრადიციებისა და სხვათა მიმართ, არასარეკლამო და სარეკლამო ბუკლეტების გამოცემა და სხვ. აღნიშნულ ღონისძიებათა ამოცანაა მოსახლეობის ინფორმირება, რომ გარკვეული ორგანიზაციები იღვწიან მათი ინტერესებისათვის და არა მოგების მისაღებად.

ზემოაღნიშნული ორი გზა სულაც არ ზღუდავს ორგანიზაციული სტრუქტურის სრულყოფის შესაძლებლობებს სოციალურ-კულტურული სფეროს და სხვა საბიუჯეტო ორგანიზაციებში. მათ სრული უფლებამოსილება აქვთ მინიჭებული, სამომხმარებლო ბაზარზე ჩამოყალიბებული სიტუაციიდან გამომდინარე, განახორციელონ მართვის ორგანიზაციული სტრუქტურის სრულყოფა, როგორც მისი დივერსიფიკაციის მიმართულებით, ასევე უნიფიკაციის თვალსაზრისით.

ქვეყნის მეურნეობის სრულიად ახალ სისტემაზე გადასვლისა და სახელმწიფო დოტაციების მუდმივად შემცირების ტენდენციის ჩამოყალიბების გამო წარმოიშვა ახალ საბაზრო გარემოსთან ადაპტაციისა და არაკომერციული სოციალურ-კულტურული სფეროს საბიუჯეტო ორგანიზაციათა მართვის მეთოდების არსებითად შეცვლის აუცილებლობა. თუ გავითვალისწინებთ, რომ მუზეუმები, თეატრები, ცირკები, ბიბლიოთეკები, კულტურის სახლები, საგანმანათლებლო დაწესებულებები მიეკუთვნებიან ზემოჩამოთვლილ ორგანიზაციებს, მაშინ აშკარაა, რომ ზემოაღნიშნული საკვებით შეეხება მათაც.

ახალ გარემოსთან ადაპტაციის ერთ-ერთი საშუალებაა მართვის ახალი ან განახლებული ორგანიზაციული სტრუქტურის დაპროექტება, რომელიც სრულიად შეესაბამება ახალ პირობებში ორგანიზაციათა ფუნქციონირების მიზნებს და ამოცანებს. მსგავსი გარდაქმნის საინტერესო გზები და მეთოდები განხილული აქვთ რუს მეცნიერებს ნ. მიხეევას და ლ. გალენსკაიას (Михеева, Галенская, 2000:76) სახელმწიფო ერმიტაჟის მაგალითზე, რომელიც, ვფიქრობთ, არც ჩვენი რეალობისათვის იქნება ინტერესმოკლებული.

იმ პროგრამის შესასრულებლად, რომლის მიზანია ერმიტაჟის სრულყოფა მსოფლიო სტანდარტების კლასის მუზეუმების დონემდე, ავტორთა რეკომენდაციით, აუცილებელია რამდენიმე მიმართულებით პროგრესის მიღწევა (ერმიტაჟისთვის დამახასიათებელი ტრადიციების შენარჩუნების პირობებში).

ამ მხრივ, უმნიშვნელოვანესია დამატებითი ფინანსირების მოძიება და მოზიდვა და მუზეუმების მუშაობის ორიენტაცია მნახველთა (დამთვალიერებელთა) მოთხოვნილებების მაქსიმალურად დაკმაყოფილებაზე. ამ მიზნის მისაღწევად და წარმატებით გადასაწყვეტად აუცილებელ ინსტრუმენტად მიჩნეულ უნდა იქნეს „სტუმართმძღობის სამსახურის“! შექმნა. ვფიქრობთ, სტუმართმძღობის იდეა ქართული ფენომენისათვის უცხო და მიუღებელი არ უნდა იყოს.

„სტუმართმიღების“ სამსახურის ძირითად ამოცანებს წარმოადგენს:

– მაქსიმალურად ხელსაყრელი ატმოსფეროს შექმნა მნახველთა ყველა კატეგორიისათვის (მათ შორის, უცხოელი სტუმრებისათვის, საქმიანი ადამიანებისათვის), განსხვავებული სურვილებისა და მოთხოვნილებათა გათვალისწინებით, მათ შორის, სერვისის დარგშიც;

– მუზეუმებისათვის, დამატებითი ფინანსირების მოზიდვის მიზნით, მიმზიდველი და პოზიტიური იმიჯის შექმნა;

– თვითმმართველობითი სამუზეუმო სამსახურის შექმნა.

სტუმართმიღების სამსახურის ძირითადი ფუნქციაა მომსვლელთა მოთხოვნებზე ყურადღების გამახვილება და დამთვალიერებლებთან კონტაქტში მყოფი მუზეუმის სამსახურების ოპტიმალური მართვა.

სავარაუდო სტუმართმიღების სამსახური უნდა შედგებოდეს შემდეგი სექტორებისაგან: შემაჯავლი ზონებიდან ადმინისტრატორების მეთაურობით, ინფორმაციული უზრუნველყოფის, პარტნიორებთან მუშაობის, მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებთან მუშაობისა და საზოგადოებასთან კავშირის დარგში. სექტორების შემადგენლობაში შესაძლებელია ჩართულ იქნეს როგორც ახლად შექმნილი განყოფილებები (მაგ., მარკეტინგისა და განვითარების), ასევე მუზეუმის არსებული განყოფილებები.

სტუმართმიღების სამსახურის სათავეში უნდა იყოს ხელმძღვანელი, რომელიც თანამდებობაზე ინიშნება და სამსახურიდან თავისუფლდება მუზეუმის დირექტორის ბრძანებით. სტუმართმიღების სამსახურის სექტორებს სათავეში უდგანან გამგეები, რომლებიც სტუმართმიღების სამსახურის ხელმძღვანელს ექვემდებარებიან.

სტუმართმიღების სამსახურის ხელმძღვანელი პასუხს უნდა აგებდეს სამსახურეობრივი ამოცანებისა და ფუნქციების შესრულებაზე, სამსახურის ყველა თანამშრომლების მიერ შრომის შინაგანი განაწესის წესების დაცვაზე, შრომის დაცვის ინსტრუქციების მოთხოვნათა შესრულებაზე; თანამშრომლების პასუხისმგებლობის საკითხი განისაზღვრება შესაბამისი თანამდებობრივი ინსტრუქციებით.

სტუმართმიღების სამსახურისთვის დაკისრებული ამოცანების საფუძველზე სპეციალურად შემუშავებული დებულებით შეიძლება განისაზღვროს ამ სამსახურის მიერ შესრულებული შემდეგი ძირითადი ფუნქციები:

1. მონაწილეობის მიღება შესასვლელი და რეკრეაციული ზონის რეკონსტრუქციის გეგმის შემუშავებაში და კონტროლის განხორციელება მის შესრულებაზე, მაქსიმალურად ხელსაყრელი და კომფორტული ზონების შექმნა მნახველთა მისაღებად;

2. კონტროლი მუზეუმის დროულად გახსნაზე, დამთვალიერებლის მომსახურებაზე.

3. მომსვლელთა მოთხოვნილებების განსაზღვრა მომსახურების სფეროში;

4. მუზეუმის მოთხოვნათა შემუშავება გარეშე ორგანიზაციების მიმართ, ამ უკანასკნელთა მუზეუმთან ურთიერთობების რეგლამენტაციის მიზნით;

5. მუზეუმის ურთიერთობების ანალიზი გარე ორგანიზაციებთან სახელშეკრულებო ურთიერთობათა ეფექტიანობის თვალსაზრისით (ცხადია, დამთვალიერებელთა მომსახურების პოზიციიდან);

6. მომსახურების ისეთი ახალი ფორმების შემუშავება და რეალიზაცია, რომელიც მიზნად ექნება ნებისმიერი მომხმარებლისათვის და მათ შორის უცხოელი დამთვალიერებლისათვის;

7. მსოფლიო დონისა და კლასის მუზეუმების მიერ სტუმრების, დამთვალიერებლებისა და საერთოდ, მომსახურების გამოცდილების შესწავლა;

8. შიდასამუზეუმო და მუზეუმის გარე სივრცის კონტროლი და ინფორმაციის სხვადასხვა საშუალებებით უზრუნველყოფა; ამ ფუნქციის შესასრულებლად კი როგორც მუზეუმის თანამშრომლების, ასევე წამყვანი სარეკლამო და საგამომცემლო ფირმების გამოყენება;

9. მუზეუმის საქმიანობის რეკლამირება ტურისტულ სააგენტოებში, სასწავლო დაწესებულებებში, სასტუმროებში და ქალაქის სხვა ორგანიზაციებში;

10. პრეს-კონფერენციები, ბრიფინგების და სხვა ღონისძიებების მომზადება, ორგანიზება და ჩატარება მასობრივი ინფორმაციის წარმომადგენლების მონაწილეობით;

11. საინფორმაციო მასალების მომზადება და გაგრძელება, რომლებიც მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებისა და საზოგადოებისათვის არის განკუთვნილი;

12. სახელმწიფო მუზეუმის განვითარების პროგრამების საინფორმაციო მხარდაჭერა მასობრივ საინფორმაციო საშუალებებში, მათ შორის უცხოეთში;

13. სამეცნიერო-საგანმანათლებლო განყოფილებასთან მჭიდრო კონტაქტში მუზეუმებში დამთვალიერებლების დინამიკის შესწავლა

ამასთან ერთად, მუზეუმის სტუმართმძღობის სამსახურს შემდეგი უფლებები უნდა მიენიჭოს:

1. გადაწყვეტილებების მიღება საკითხებზე, რომლებიც პირდაპირ არიან დაკავშირებული დამთვალიერებლების მიღებასთან და მომსახურებასთან, მათ შორის საექსკურსიო მომსახურებასთან;

2. წინადადებების შეტანა ხელშეკრულების კორექტირების შესახებ, რომელიც გაფორმებულია გარე ორგანიზაციებთან დამთვალიერებელთა მიღებისა და მომსახურების საკითხებზე;

3. წინადადებების შეტანა მუზეუმის ტერიტორიაზე კომერციული საქმიანობის ორგანიზების მიზნით, რომელიც მიმართულია დამთვალიერებელთა მომსახურების გაუმჯობესებისა და დამატებითი შემოსავლის მისაღებად.

4. მუზეუმის სხვა დანარჩენი სტრუქტურული ქვედანაყოფებისაგან ინფორმაციის მიღება, რომელიც დაეხმარება მუზეუმებში მომსვლელთა მიღებისა და მომსახურების საქმის გაუმჯობესებაში.

5. ზოგიერთ განყოფილებათა მუშაობის გარდაქმნა სტუმართმძღობის სამსახურის ფუნქციათა შესრულების უზრუნველსაყოფად;

6. ცალკეულ დამთვალიერებელთა მიერ მუზეუმში ქცევის წესების დარღვევის ფაქტების გამოვლინებისას, აგრეთვე საექსკურსიო მომსახურების წესების დარღვევისას მუზეუმის უსაფრთხოების სამსახურთან ერთად შეადგინოს შესაბამისი აქტი;

7. კონფლიქტური სიტუაციების საკითხის გარჩევის უფლებამოსილება, რომლებსაც ადგილი ქონდა დამთვალიერებელთა მიღების ზონაში;

8. სარეკლამო-საინფორმაციო მიზნებისათვის მუზეუმის ფინანსური სახსრების გამოყენება;

9. თანამშრომელთა საწარმომადგენლო ტანსაცმლით უზრუნველყოფის უფლებამოსილება;

10. მუზეუმში დადგენილი შეღავათების, კომპენსაციის, წანამატის და დანამატის გავრცელება აღნიშნულის თაობაზე შესაბამისი დოკუმენტების არსებობის შემთხვევაში.

ზემოხსენებული უფლებები რეალიზებულ უნდა იქნეს სტუმართმძღობის სამსახურის ხელმძღვანელობის მიერ; ამ მხრივ, გარკვეული უფლებები შეიძლება მიეცეთ განყოფილებების სხვა თანამშრომლებსაც მათი თანამდებობრივი ინსტრუქციების შესაბამისად.

სტუმართმძღობის სამსახურის თანამშრომლების უფლებები განსაზღვრულია შესაბამის თანამდებობრივ ინსტრუქციებში.

სტუმართმძღობის სამსახურის უმნიშვნელოვანესი ამოცანაა მუზეუმის სხვა სამსახურებთან მუშაობის კოორდინაცია, მაგალითად:

- ექსპოზიციების შემნახველთა ჯგუფის მუშაობის კოორდინაცია უშიშროების სამსახურთან;

- სერვისის ჯგუფის - კადრების განყოფილებასთან, სარეგისტრაციო და საინჟინრო სამსახურებთან;

- ადმინისტრაციული და საინფორმაციო სისტემების - მთავარ არქიტექტორთან და სამშენებლო სამსახურებთან;

- შესწავლისა და დაგეგმვის ჯგუფის - განვითარებისა და შენახვის განყოფილებასთან;

- მუზეუმის მნახველთა განყოფილების - ბუღალტერიასთან, პუბლიკაციების გაფორმება სამსახურთან და მომარაგების სამსახურთან.

სტუმართმძღობის სამსახურის ორგანიზების პროცესში ყველა ქმედება ახალი განყოფილებების შესაქმნელად, არსებული ქვედანაყოფების მუშაობის გარდაქმნისათვის უნდა დაიყოს სამ ფაზად.

პირველ ფაზაში პრიორიტეტულია მნიშვნელოვანი განყოფილებების შექმნა, რომლებიც ზრუნავენ მუზეუმში მომსვლელთა კომფორტზე. მეორე და მესამე ფაზას ემატება მიმართულებები, რომლებიც აუცილებელია მომსვლელთა კომპლექსური მომსახურებისათვის. აღნიშნულის შედეგად განხორციელებული იქნება მუზეუმის შიგა რეორგანიზაცია, რომლის შედეგად იქმნება ახალი სტრუქტურული ქვედანაყოფი - სტუმართმძღობის სამსახური.

წარმოქმნილ სიძნელეთა გადასაწყვეტად საჭიროა მკვეთრად განისაზღვროს სტუმართმძღობის სამსახურის ხელმძღვანელი ფუნქციები, რომლებიც, როგორც წესი, წინასწარ განსაზღვრულია მმართველობითი საქმიანობის მიზნებით, მოვალეობებით, უფლებებითა და შედეგების შეფასების კრიტერიუმებით.

სტუმართმძღობის სამსახურის მუშაობის შედეგების შეფასების საჭიროება განპირობებულია სხვადასხვა რაოდენობრივი და ხარისხობრივი პარამეტრებით, რომლებიც კონკრეტული და დაზუსტებული უნდა იქნეს სტუმართმძღობის ხელმძღვანელების მიერ.

რაოდენობრივი პარამეტრები შესაძლებელია განხილულ იქნას მაკრო- და მიკრო დონეებზე. მაკროპარამეტრებია: ბილეთების გაყიდვიდან მიღებული შემოსავალი, მეორადი დამთვალიერებლების რაოდენობა, დამთვალიერებლების რიცხოვნობა, რომლებსაც კაფეში ან რესტორანში გაეწია მომსახურება; დამთვალიერ-

რებლების რაოდენობა, რომლებმაც ივაჭრეს და რაღაც შეიძინეს მაღაზიაში, უცხოელი ტურისტების რიცხოვნობა.

მიკროპარამეტრებია: რიგები შესვლაზე, გარდერობში, საღაროებთან (იანგარიშება დროის მიხედვით), დრო, რომელიც დაიხარჯა ნაკლოვანებების გამოვლენის მომენტიდან მათ აღმოფხვრაზე.

ხარისხობრივ პარამეტრებს შეიძლება მიკუთვნებულ იქნეს: სტუმართმილების სამსახურის შესახებ ინფორმაციის გავრცელების ხარისხი, მისი შექმნისა და განვითარებისათვის (მხედველობაშია სტუმართმილების სამსახური) პერსონალის მომზადების დონე, სერვისის ხარისხი.

რასაკვირველია, ყველა რაოდენობრივ პარამეტრს უნდა გააჩნდეს თავისი ზუსტი მაჩვენებლები და უმჯობესია ისინი ასახულ და გაანალიზებულ იქნეს გასულ წლებთან შედარებით. სწორედ ამ მაჩვენებლებში აისახება სტუმართმილების სამსახურის დანერგვით და საქმიანობით მისაღები მოსალოდნელი ეკონომიკური ეფექტიანობა, ისევე, როგორც თვით მუზეუმის საკუთარი საქმიანობის შედეგად მიღებული საერთო შემოსავლები.

ლიტერატურა:

1. Михеева Н.А., Галенская Л.Н., Менеджмент в социально-культурной сфере. Санкт-Петербург, изд. Михайлова В.А., 2000.

Larisa Takalandze ***On some management issues in cultural sphere*** **Summary**

Currently necessity of management, transformation and restructuring of the cultural institutions is related to realization of the following objective – not only meet the public requirements but also secure development of their own basis and resources.

Thus, now it is significant to take into consideration, in addition to the widely known structure creating factors (existence of the goal, sociodemographic situations, economic markets, production capacities), the substantial nuances of the market mechanism – study of the consumer demand, development of the new types of activities for the purpose of meeting of such demand, development of the positive image, advertising activities. All this require restructuring of the cultural institutions and make such restructuring inevitable. This article provides discussion of the ways of restructuring, the issues of management in cultural sphere.

Лариса Такаландзе ***К вопросу менеджмента в сфере культуры*** **Резюме**

В современных условиях необходимость реструктуризации управления организации обусловлена реализацией задачи – не только удовлетворением общественных потребностей, но и обеспечения развития собственной базы и ресурсов. Таким образом,

кроме общеизвестных структурообразующих факторов (наличие цели, социально-демографические ситуации, экономические рынки, производственные мощности), в настоящее время важное значение имеют существенные нюансы рыночного механизма – изучение потребительского поведения, разработка новых видов деятельности с целью их удовлетворения, создание положительного имиджа, рекламная деятельность. Все это требует и делает необходимым реструктуризацию организации в сфере культуры. В статье рассматриваются пути реструктуризации, вопросы менеджмента в сфере культуры.

Sara Huseynova
(Azerbaijan)

ROLE OF INFORMATION IN MARKETING RESEARCH

XXI century is called the "information age" and the coincidence information is regarded as a particularly valuable commodity. Before starting any enterprise or business, people always seek pre get as much information about him. And marketing is not also the exception. The greater the marketing manager will be able to get information about market conditions and the status of its product, the more his chances of success. It should be said that the market has no physical boundaries, and it met the interests of many people, it is very difficult to identify who and how many would like to purchase the product and how much to pay for it. If the market is not fully understood, the company faces the risk of complete failure in its efforts to producing and marketing the product. Often produce the product - a much easier task than to sell it. Consequently, the marketing department should make every effort to determine the market conditions and possible reactions to the product produced by the company.

Analysis, planning, implementation and monitoring of marketing activities need specific information about the environment - about customers, competitors, dealers, the dynamics of supply and demand, etc.

Mandatory information is an essential foundation for all marketing activities and the more research. According to many experts in marketing, information work is one-third to half of all marketing activities.

You need know for the success of marketing activities:

- Existing demand for goods firm;
- Its segment structure;
- Especially the consumer behaviour of customers in different segments;
- Trends in demand and consumer behaviour;
- Availability of needs not covered by existing supply;
- The structure of competition and strategy of competitors;
- The immediate prospects of scientific and technical progress in their industry and in industries that produce or may produce products substitutes, and much more.

It is very important to know the demand for the firm. This applies, above all, of the firm, which is going to enter a new market for themselves, but constantly study the state of demand is necessary and thereafter. In the collection , classification, analysis, evaluation and dissemination of timely and accurate information necessary to develop special marketing information systems.

Generalization of all the information necessary to perform marketing activities, referred a marketing information system (Марданова, 2007:145).

P. Kotler defines marketing information, as a permanent system of connection between people, equipment, instructional techniques designed to collect, classify, analyze, evaluate and disseminate relevant, current and accurate information for use by managers in marketing , improve the planning, implementation of life and monitoring of marketing activities (Марданова, 2007:76).

Marketers emphasize that the marketing information system consists of the following subsystems: internal information, external information and collecting primary data, analyzing

the information. These subsystems are often viewed as independent marketing information systems in practice.

An approximate model of marketing information system is displayed in Fig.1.1.

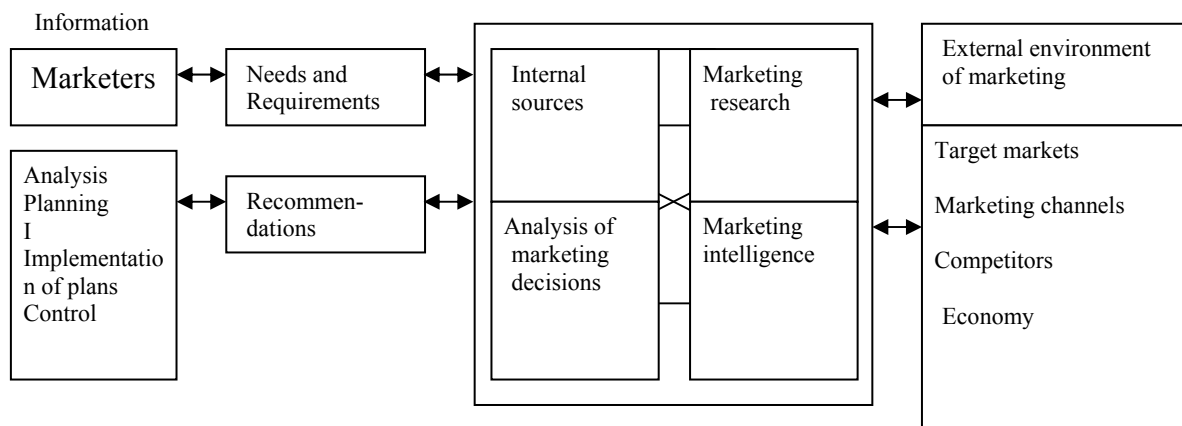

Fig. 1.1 The model of marketing information system [2-62]

Considering the informational support of the management company should pay attention to such an integral part, as an information base that contains information about the micro and macro-marketing.

Today market conditions is successfully and rapidly developing only those firms, and experts who have complete, accurate and timely information on all aspects of business. To solve this problem is necessary to create just the same marketing information system and using it (Марданова, 2007:147):

- Internal reporting company characterizing the performance of sales, purchases, the value of the cost amounts of inventory, and also includes data on the movement of the working capital of receivables and payables, etc.;
- Market research, to ensure the collection of information, relevant from the viewpoint of the firm facing a specific problem;
- External current information about events happening in the business environment;
- Analysis of marketing information containing specific proposals for the adoption of the necessary management decisions.

Proceedings of inside information: the statistical reporting enterprise; financial statements; materials of earlier studies, audits and reports, data requests, purchase orders, contracts, entering data, various certificates, reports, business correspondence, etc. This information is not used in isolation from other sources and types of information, because it contains many of the necessary information.

The established system of external information sources and focused on instructional techniques by which you can get information about events and situations emerging in the external marketing environment.

The external release of information sources in this system:

General marketing information (books of general economic orientation, reference books, television, radio, exhibitions, legislation, advertising and mass character, etc.).

Narrowly profile of marketing information (highly specialized publications, books, manuals, reference books on marketing, commercial databases and database, personal communication channels, etc.).

Flowing information to study the management company, is divided into two types - primary and secondary (processed).

Primary information - it is by no processed data collected for the first time specifically for a particular purpose.

Secondary information or use information - is the stuff that someone at one time produced in processed form, pursuing their specific goals, other than one who uses this information as a secondary. It includes data published in open sources - the official publications of government agencies, periodicals, books and records of previous studies, compiled in the firm itself, or available to it, usually for a fee. Secondary information is very valuable to its readable form, it is cheaper and more accessible. Familiarity with the new to the subject is always recommended to begin with it. However, the data processed for specific purposes, most often find themselves in terms of required in this case, the information outdated, inaccurate, incomplete, unreliable or inconvenient to aggregate (Маркетинг, 2006:124).

Secondary information is the basis which to proceed independently gather the information. That is called marketing research. Marketing research is a collection, processing and analysis of primary data in order to reduce the uncertainty that accompanies the adoption of marketing decisions. Studies are the market, competitors, consumers, prices, internal capacity of enterprises. Serve as the basis of their general scientific and analytical and forecasting methods. Concrete result of the marketing research is the development, which are used in selecting and implementing the strategy and tactics of marketing of the company.

Direct market research - the most common trend in marketing research. It is conducted to obtain information about market conditions to determine the activity of the enterprise. Marketers often write that without market research is impossible to systematically collect, analyze and collate all the information required to make important decisions related to the choice of the market, the definition of sales forecasting and planning marketing activities (Маркетинг, 2008:81).

The objects of study in this context are the trends and processes of market development, including analysis of changes in economic, scientific, technological, demographic, environmental, legislative and other factors. We study also its structure, geography and capacity, sales dynamics, the state of competition prevailing market conditions, opportunities and risks. The main results of market research are projections of development, the assessment of short-term trends, identify key success factors. Identifies the most effective ways of waging competition policy and to expand into new markets. Performed market segmentation, selection of target markets and market niches.

Analysis and research of consumers can identify and explore the full range of motivating factors that guide consumers in choosing goods (income, social status, age and sex structure, education). As objects are the individual consumers, families, households and organizations. Subject matter is the motivation of the consumer market behaviour and its determinants. We study the structure of consumption, the provision of goods, the trend of consumer demand.

They also review the processes and conditions to satisfy the basic rights of consumers. Developments here are a typology of consumers, modelling their behaviour on the market, forecast the expected demand. The purpose of this study - consumer segmentation, selection of target market segments (Горелова, 2007:61).

Identification and synthesis of the competition is obtain the necessary data to ensure that the benefits of the market and find opportunities for collaboration and cooperation with potential competitors. To this end, analyze their strengths and weaknesses, the study they occupy the market share of consumer response to their marketing resources (improvement of product, price changes, trademark, conduct ad campaigns, development of service). In addition, the study material, financial, labour potential competitors, the organization management. Results of such research are the choice of ways and opportunities to achieve the most favourable market position (leader, follow the leader, the avoidance of competition), the definition of active and passive strategies to achieve cost advantage or benefit from the quality of the offered goods (Маркетинг, 2006:83).

Analysis of the original structure of the market is conducted to obtain information about possible mediators through which the company will be able to "attend" in selected markets. In addition to commercial, retail and other intermediaries, the company must have a correct idea of the other "helpers" in their activities in the markets.

It's freight-forwarding, advertising, insurance, legal, financial, consulting and other companies and organizations creating a combined marketing infrastructure market.

Market research products aimed at the determination of their technical and economic performance and quality demands and requirements of customers, as well as the analysis of competitiveness. Research product provides information on what the consumer wants, what parameters of the product (design, reliability, price, ergonomics, service, functionality) it is most appreciated. Along with this we can get the data for the formation of the most successful advertising campaign arguments, the choice of suitable resellers.

Data objects of research are consumer characteristics of goods and analogy products, competitors, consumer response to new products, and their prospective requirements, product portfolio, packaging, quality service, product conformity with legal regulations. Results of the study allow the company to develop its own product range in accordance with the requirements of customers, enhance its competitiveness, identify activities, depending on the different stages of the life cycle of products, find an idea and develop new products, modify manufactured products, improve labelling, to develop a corporate identity, determine how to patent protection.

The study aimed to determine the price level and the ratio of prices to be able to get the most profit at the least cost (cost minimization and maximization of benefits). As objects are the costs to develop, manufacture and marketing of goods (costing), the impact of competition from other companies and product analogues (compare feasibility and consumer settings), behaviour and consumer response to the price (demand elasticity). As a result, selected the most efficient, cost-price (domestic conditions, production costs), as well as price-earnings (external conditions) (Горелова, 2007:63).

Investigation of product promotion and sales aims to identify the best ways, ways and means to bring the fastest product to the consumer and its implementation. The main objects here are the channels of commerce, middlemen, vendors, forms and methods of sale, distribution costs (comparison of trading costs with the size of their profits).

Study of sales promotion and advertising - is also one of the important areas of marketing

research (Горелова, 2007:64). His goal is to identify how, when and by what means better promote sales, increase credibility commodity on the market, successfully implement promotional events. As the objects in this case is the behaviour of suppliers, resellers and customers, advertising effectiveness, the ratio of consumer society, contacts with customers. The research results provide a "policy of" public relations "(relations with the public), to create a favourable attitude towards the company, its products (to form an image) to determine the methods of formation of public demand, the impact on suppliers and intermediaries, effectiveness of communication links, including advertising.

Analysis and identification of the internal environment of the enterprise aims to determine the real level of competitiveness by comparing the relevant factors in the external and internal environment. Therefore, most marketing research involves collecting and analyzing primary data.

Generalization of marketing research consists of a complex sequence of partial actions (steps) (Герчикова, 2005:56):

1. Developing the concept of research (problem statement, defining goals and objectives).

2. Receipt and analysis of empirical data (development of working tools, improved data collection, processing and analysis).

3. Formation of the main findings and results of the study design.

Marketing studies suggest that the first phase should clearly articulate what is the main problem you are trying to solve. This may be a need to increase sales, the need to find out why the product is bought up a competitor is better than yours, or view on the market an entirely new product and determine the appropriate response to it. Perspective of marketing research can be derived from the type of goods and specificity of its consumption, the level of saturation of the market, promotion channels and the actions of competitors, predict future demand, the effectiveness of advertising, price levels needed to implement the product, identify potential consumers of your product. Consequently, the task is study the first of those problems that affect the current state and further development of the market.

Conclusion

In general, the problem of marketing research can be reduced to the determination of the potential buyers of your product, location and size of the funds that they are inclined to pay for this product, the reasons for its purchase. Also, you need to know which communication tools you can use to appeal to potential buyers. The need for these data is due to the following reasons: failure to place advertising in all media and the need to deliver the product within the existing distribution system.

From the general formulation of problems and in fact the prevailing market situation depends on the purpose of research, which is derived from strategic marketing units of the company and is aimed at reducing the level of uncertainty in making management decisions. Full program of market research is not necessary for all, without exception, the data that you want to get. This should reflect the degree of necessary information, the cost of its acquisition and value for your purposes (Панкрухин, 2005:56).

Considering ate basic concepts associated with the information necessary to perform marketing activities, be sure to create a system of marketing information. Marketers have to agree with P. Kotler, who defines a system of marketing information, as a permanent system interconnection of people, equipment and teaching techniques. These techniques are designed to collect, classify, analyze, evaluate and disseminate relevant, current and accurate

information for use by managers in marketing with a view to improving the planning, implementation in practice and control over the execution of marketing activities.

Literature:

1. Марданова Э., Маркетинговая информационная система как основа принятия бизнес-решений // Маркетинг и маркетинговые исследования, 2007. №3. С.144-150.
2. Панкрухин А.П., Маркетинг. М.: Омега-Л, 2005. 656 с.
3. Маркетинг: общий курс./ Под ред. Н.Я.Колужновой, А.Я.Якобсона. М.: Омега-Л, 2006. 476 с.
4. Маркетинг. Принципы и технология маркетинга в свободной рыночной системе: Учебник для вузов/Под ред. Н.Д. Эриашвили. М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 2008. 255с.
5. Герчикова И., Методика проведения маркетинговых исследований // Маркетинг, 2005. №3. С.56-62.
6. Горелова А., Маркетинговое исследование: многоаспектный взгляд // Маркетинг, 2007. № 6. С.59-68.

სარა ჰუსეინოვა ინფორმაციის როლი მარკეტინგულ კვლევაში რეზიუმე

სტატიაში ნაჩვენებია, რომ საჭირო ინფორმაცია ნებისმიერი მარკეტინგული ქმედების და, მით უმეტეს, კვლევის მნიშვნელოვანი საფუძველია. ანალიზის, დაგეგმვის, რეალიზაციის დროს აუცილებელია კონკრეტული ინფორმაცია გარემომცველ სამყაროზე – მომხმარებელზე, კონკურენტებზე, დილერებზე, მოთხოვნის დინამიკაზე და ა. შ.

მარკეტინგული კვლევის პრობლემატიკა შეიძლება გამომდინარეობდეს პროდუქტის სახეობიდან და მისი მოხმარების სპეციფიკიდან, კონკურენტების საქმიანობიდან, მომავალში მოთხოვნის პროგნოზირებიდან, რეკლამის ეფექტურობიდან, ფასების დონიდან, პროდუქტის პოტენციური მომხმარებლის განსაზღვრიდან. შესაბამისად, მთავარი ამოცანაა იმ პრობლემების კვლევა, რომლებზეც დამოკიდებულია ბაზრის თანამედროვე მდგომარეობა და მომავალი განვითარება.

Сара Гусейнова Роль информации в маркетинговом исследовании Резюме

Данная статья посвящена роли информации в маркетинговом исследовании. В ней автор подчеркивает, что нужная информация является важнейшим основанием для любого маркетингового действия и тем более исследования. При анализе, планировании, реализации и контроле реализации мероприятий маркетинга необходима конкретная информация о состоянии окружающей среды — о потребителях, конкурентах, дилерах, динамике спроса и т.д.

Проблематика маркетингового исследования может вытекать из вида товара и специфики его потребления, уровня насыщенности рынка, каналов продвижения и действий конкурентов, прогнозирования будущего спроса, эффективности рекламы, уровня цен, необходимого для реализации продукта, определения потенциальных потребителей вашего продукта. Следовательно, задача заключается в исследовании в первую очередь тех проблем, от которых зависят современное состояние и дальнейшее развитие рынка.

მაია ჭანია
(საქართველო)

სავალუტო უსაფრთხოების როლი ქვეყნის მდგრად განვითარებაში

საქართველოს ეკონომიკური უსაფრთხოება ეროვნული ეკონომიკური სისტემების დამოუკიდებლობის, თვითმყოფადობის, მდგრადი განვითარების, საშინაო და საგარეო მუქარების პრევენციის, თავიდან აცილების, ან მინიმიზების უნარს გამოხატავს. მისი უზრუნველყოფა სახელმწიფოს მუდმივი და უმნიშვნელოვანესი მოვალეობაა.

თანამედროვეობის თავისებურებაა ის, რომ სწრაფად ვითარდება პოსტინდუსტრიული საზოგადოების შესაბამისი სრულიად ახალი ეკონომიკა – ნეოეკონომიკა, რომლის თავისებურებას განვითარების სტრატეგიის სფეროში წარმოადგენს მდგრადი და უსაფრთხო განვითარების სტრატეგიის განხორციელება.

მეცნიერულ-ტექნოლოგიური რევოლუციის გლობალიზაციისა და ლოკალიზაციის გამოწვევებისადმი მზადყოფნა საქართველოს ეკონომიკური უსაფრთხოების უმნიშვნელოვანესი ფუნქციაა.

დღეს ეკონომიკის წინაშე დგას ახალი კურსის შემუშავების საკითხი, რომლის უმნიშვნელოვანესი ელემენტი სავალუტო უსაფრთხოების სტრატეგიაა. იგი მოითხოვს თანამიმდევრულ, მიზნობრივ პრაქტიკულ სამუშაოებს, რომლებიც მიმართული იქნება ეკონომიკის გამოცოცხლებისა და მისი ზრდის ამადლებისაკენ. ამგვარად, სავალუტო სისტემის ეფექტური ფუნქციონირება უზრუნველყოფს ქვეყნის საფინანსო-ეკონომიკური მექანიზმის ყველა ელემენტის უსაფრთხო ფუნქციონირებას.

ამგვარად, საქართველოში ეკონომიკური რეფორმების განხორციელების დროს, აუცილებლად უნდა იყოს გათვალისწინებული ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ინტერესები. ეროვნული უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად დაცული უნდა იყოს ქვეყნის ეკონომიკური უსაფრთხოების მოთხოვნები.

საქართველოს უმთავრესი ეროვნული ინტერესია მისი იდენტურობის, თვითმყოფადობის, თვითგანვითარების უნარის უზრუნველყოფა, თითოეული მოქალაქის თავისუფალი და ყოველმხრივი განვითარება.

სავალუტო უსაფრთხოების მაკროეკონომიკური პოლიტიკა სახელმწიფოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიისა და ეროვნული უსაფრთხოების სისტემის შემადგენელი ნაწილია. იგი გულისხმობს ისეთ მდგომარეობას, როდესაც გარანტირებულია ეროვნული ინტერესების დაცვა, სავალუტო სისტემების დამოუკიდებელი ფუნქციონირება და თვითგანვითარება შინაგანი და გარეგანი პროცესების ყველაზე უფრო არახელსაყრელ პირობებშიც კი. *სავალუტო უსაფრთხოების ვრძელვადიანი პროგრამის ამოცანებია:*

- ქვეყნის სავალუტო სისტემის ანალიზი, მისი ჩამორჩენილობის, ხელისშემშლელი და ხელშემწყობი ფაქტორების განსაზღვრა;
- სავალუტო სისტემის ეროვნული ინტერესებისა და სტრატეგიული მიზნების განსაზღვრა;
- სავალუტო უსაფრთხოების გამოწვევების, მუქარებისა და ზღვრული მაჩვენებლების განსაზღვრა;
- საფინანსო სფეროს მდგრადი და უსაფრთხო განვითარების სტადიაზე გადასვლის პარამეტრების პროგნოზი;
- სავალუტო უსაფრთხოების პროგრამის შესრულების ეტაპიზაცია;

– პროგრამის შესრულების მონიტორინგის სისტემის განსაზღვრა.

ფუძემდებლური მნიშვნელობა ენიჭება, უწინარეს ყოვლისა, სავალუტო უსაფრთხოების კვლევისა და მართვისადმი კომპლექსური, მისი ყველა სტრუქტურული ელემენტის, შინაგანი და გარეგანი ფაქტორების ურთიერთქმედების გათვალისწინებას. სავალუტო უსაფრთხოების კვლევის პროცესის თანმიმდევრულად წარმართვისათვის ასევე აუცილებელია მისი ფაქტობრივი და ზღვრული ინდიკატორების ურთიერთზემოქმედება და მათი გავლენის ხარისხი როგორც თვით სავალუტო სისტემის მდგრად და უსაფრთხო განვითარებაზე, ასევე მასთან დაკავშირებული ეკონომიკური სისტემის სხვა ელემენტებისადმი.

ასევე საჭიროა, სავალუტო უსაფრთხოების მაჩვენებელთა შეფასების მეთოდების განსაზღვრა და მაჩვენებელთა ეფექტიანობის შეფასების თვალსაზრისით. სახელმწიფოს ეკონომიკური უსაფრთხოების უმნიშვნელოვანეს შემადგენელ კომპონენტებს წარმოადგენს: ფინანსური, ენერგეტიკული, თავდაცვითი-სამრეწველო, ინფორმაციული და სასურსათო უსაფრთხოება.

ქვეყნის სავალუტო უსაფრთხოება კი ფინანსური უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ერთ-ერთი აუცილებელი კომპონენტია.

სავალუტო უსაფრთხოება არის სავალუტო სისტემის ისეთი მდგომარეობა, როდესაც სახელმწიფოს შეუძლია განსაზღვრულ ფარგლებში სავალუტო სისტემისა და საბაზრო ინსტრუმენტების ფუნქციონირების საერთო ეკონომიკური უპირატესობების გარანტირება.

სავალუტო უსაფრთხოების სფეროში მთავარ ამოცანას წარმოადგენს სავალუტო სისტემის მდგრადობის უზრუნველყოფა, ფულადი სახსრების მიმოქცევის ნორმალიზაცია, საბანკო სისტემის მდგრადობა, შიდა და საგარეო დავალიანების შემცირება, საინვესტიციო და ინოვაციური საქმიანობის აქტივიზაციისათვის ხელსაყრელი სავალუტო პირობების უზრუნველყოფა.

მსოფლიო გამოცდილებამ გვიჩვენა, რომ სავალუტო უსაფრთხოების პოზიციიდან გამომდინარე, სავალუტო სისტემის მოდელის შექმნისას მნიშვნელოვანია არ აღმოვჩნდეთ ორი უკიდურესობის წინაშე. პირველ უკიდურესობას განეკუთვნება ისეთი დეცენტრალიზაცია, როდესაც სახელმწიფოს სავალუტო სისტემას არ რჩება სახსრების აუცილებელი მინიმუმი ნორმალური ფუნქციონირების უზრუნველსაყოფად. მეორე უკიდურესობისას კი სახსრების ისეთი მკაცრი ცენტრალიზაცია ბიუჯეტში, რომ არც კომპანიებს, არც მცირე ბიზნესს და არც ინდივიდებს არ რჩებათ დამოუკიდებელი ინოვაციური განვითარებისათვის აუცილებელი სახსრები.

ქვეყნის სავალუტო უსაფრთხოების ძირითად სტრუქტურულ რგოლებს წარმოადგენს: ქვეყნის ბიუჯეტი, ოქროსავალუტო რეზერვები, მყარი ეროვნული ვალუტა, მონეტარიზაციის დონე და სხვა.

სავალუტო უსაფრთხოების განხილვა შეუძლებელია სავალუტო სისტემის მდგრადობის განმსაზღვრელი ფაქტორების ერთობლიობის ანალიზისა და პროგნოზირების, მისი ფუნქციონირების მუქარების და სუსტი მხარეების გამოვლენის გარეშე, რათა ამ სისტემის ყოველი ელემენტის ფუნქციონირება უფრო კონსტრუირებული და გამჭვირვალე გახდეს. ასეთი მიდგომა საშუალებას იძლევა განსაზღვროს, თუ რა ზომითაა დამოკიდებული სავალუტო და ფინანსური უსაფრთხოება და მდგრადობა ერთის მხრივ, სავალუტო-საფინანსო ფაქტორებზე, მეორე მხრივ კი – ეკონომიკის თავისებურებებსა და რეალური სექტორის განვითარების ტექნოლოგიებზე.

ფულად-საკრედიტო პოლიტიკა ეკონომიკური კურსის მაკროდადგენილებებს ექვემდებარება, როდესაც იგი ეკონომიკური პროცესების რეალური მსვლელობის მოთხოვნილებებს არ შეესაბამება და შედეგად, ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ

განვითარებაზე ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის ზემოქმედების პროდუქტიულობა მცირდება. ასეთ დროს არ ხდება იმ გარემოების გათვალისწინება, რასაც საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლა მოითხოვს. კერძოდ, ფულადი პოლიტიკის მეტი დამოუკიდებლობა და ფულად-საკრედიტო რეგულატორების აქტიური გამოყენება ფულად-სასაქონლო დაბალანსებისა და ეკონომიკური სუბიექტების ინტერესების დაცვის უზრუნველსაყოფად.

მსოფლიო ეკონომიკურ მეცნიერებაში დაგროვდა უდიდესი გამოცდილება ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის ფორმირებისა და გამოყენების თეორიულ-მეთოდოლოგიური საკითხების შესახებ.

თანამედროვე ფულად-საკრედიტო პოლიტიკა, რომლის ძირითადი მიმართულებები საერთაშორისო სავალუტო ფონდის მოთხოვნებიდან ექვემდებარება, უგულვებელყოფს იმ ფაქტს, რომ საემისიო პროცესის სტაბილურობის უზრუნველყოფა – ეკონომიკური პროცესების მართვისა და რეგულატორების სტაბილურობის აუცილებელი კომპონენტი – განაპირობებს შემოსავლებისა და კაპიტალის ზრდის მულტიპლიკაციურ ეფექტს მწარმოებლური სისტემის ყველა სტრუქტურული ელემენტის მიმართ.

ეკონომიკის კრიზისული მდგომარეობა მიგვანიშნებს საფინანსო „გამოცოცხლების“ ღონისძიებების აუცილებლობაზე, რაც მოიცავს შემდეგ გადაწყვეტილებებს: შიდა ფულის მიმოქცევის ნორმალური სისტემის შექმნა ფულის საკმაო რაოდენობით და მყარი ფულის ერთეულით, დოლარიზაციის მასშტაბების და არეალის თანმიმდევრული შემცირება. ამ საფუძველზე შესაძლებელია საგადასახდელო-საანგარიშსწორებო სისტემის კრიზისის დაძლევა.

განვითარების თანამედროვე ეტაპზე რეალურად გამოიკვეთა სავალუტო უსაფრთხოების შინაგანი და გარეგანი მუქარები, რომელთა თავიდან აცილება ნებისმიერი სახელმწიფოს პოლიტიკის უმნიშვნელოვანესი ამოცანაა.

შინაგან მუქარებს წარმოადგენს:

- საფინანსო სისტემის არამდგრადობა;
- მაკროეკონომიკური მაჩვენებლების (მშპ, წარმოების მოცულობა, შემოსავლები და სხვა) დინამიკების დისბალანსი;
- დიდი საგარეო და შიდა ვალი;
- სახელმწიფოს ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის არაეფექტურობა;
- ფინანსური და საბანკო სისტემების პოტენციალის უკმარისობა;
- საგადასახდელო ბალანსის დეფიციტის მაღალი დონე;
- ინფლაციის მაღალი ტემპები;
- მონეტარიზაციის დაბალი ხარისხი;
- საგარეო ვალის მომსახურების გაძნელება;
- ეროვნული ვალუტის სისუსტე და დაუცველობა;
- “არარეგისტრირებული ბრუნვის” წილი
- საინვესტიციო სფეროს კრიზისული მდგომარეობა;
- ფულის მასის შეზღუდვა მიმოქცევის არხებში.

გარეგანი მუქარების სახით წარმოგვიდგება სხვა სახელმწიფოების ნაციონალური ძალა, რაც თავის თავში მოიცავს როგორც სამეცნიერო-ტექნიკურ პოტენციალს, ასევე საფინანსო-ეკონომიკურ და თავდაცვით პოტენციალს. რაც უფრო მეტია ამა თუ იმ სახელმწიფოს ნაციონალური ძალა, მით მეტი საფრთხე ექმნება სხვა სახელმწიფოს ეროვნულ ინტერესებს. გარეგანი მუქარები მხოლოდ სამხედრო თავდასხმის საშიშროებას არ წარმოადგენს. იგი სხვა ქვეყნების ნაციონალური ინ-

ტერესების რეალიზებისას ეკონომიკის, ფინანსების, ვაჭრობის, ინფორმაციის სფეროში აგრესიულ ქმედებებსაც გულისხმობს.

სავალუტო უსაფრთხოების გარეგანი მუქარებიდან მთავარია:

– ქვეყნის სუსტი მონაწილეობა საერთაშორისო ეკონომიკაში, მსოფლიო შემოსავლების განაწილებაში;

– კაპიტალის გადინება;

– კონტრაბანდის დიდი მასშტაბები;

– საერთაშორისო ორგანიზაციების არაადეკვატური, ეროვნული ინტერესების დაცვის გამომრიცხავი რეკომენდაციები.

შინაგან და გარეგან მუქარებს შორის ხშირად ძნელია მკვეთრი ზღვრების გაკლება. მაგალითად, საგარეო ვალი წარმოადგენს, ერთი მხრივ, საგარეო საფრთხეს, რამდენადაც კრედიტორს გადაუხდელობის შემთხვევაში შეუძლია მიიღოს მკაცრი ეკონომიკური და სხვა სახის სანქციები, მეორე მხრივ კი, ამ მუქარის სათავე ქვეყნის შიგნით ყალიბდება, როდესაც ეკონომიკის კრიზისული მდგომარეობის გამო იგი ფინანსირების საგარეო წყაროების მოთხოვნილებას განიცდის.

სავალუტო უსაფრთხოების ერთ-ერთ მოსალოდნელ საფრთხედ უნდა ჩაითვალოს ეროვნული ვალუტის კურსის მკვეთრი ცვლილებები. ამასთან, უარყოფითად ზემოქმედებს დევალვაცია, ასევე რევალვაციაც. ორივე ტენდენცია დამანგრეველია ქვეყნის ფულადი სისტემის ორმაგი ხასიათის გამო, რაც ეფუძნება როგორც სამამულო, ასევე საზღვარგარეთულ ვალუტას. ბანკების, წამყვანი კომპანიების, მოსახლეობის დანაზოგებში უცხოური ვალუტის მაღალი წილი, ეროვნული ვალუტის მკვეთრი რყევები აუცილებლად გამოიწვევს შემოსავლებისა და ფასების, საფინანსო და საბანკო სისტემის ფუნქციონირების „აფეთქებას“. ამიტომ, ძალიან მნიშვნელოვანია საგარეო-ეკონომიკური საქმიანობის რეგულირების ღონისძიებების გატარება ეროვნულ ვალუტაზე, მათი შესაძლო ზემოქმედების პოზიციიდან გამომდინარე. ამასთან დაკავშირებით, დიდ შეცდომაა ზოგიერთი ეკონომისტისა და ბიზნესმენის წინადადება სავალუტო ბაზარზე ექსპორტის სავალუტო ამონაგების ნორმატივების შემცირების შესახებ. ეს გამოიწვევს ფულის მიწოდების შემცირებას და ეროვნული ვალუტის კურსის მკვეთრ დაცემას, რასაც მოყვება სამომხმარებლო ფასების ზრდა და მოსახლეობის რეალური შემოსავლების შემცირება, მრავალი კომპანიისა და ბანკის განადგურება.

თანამედროვე ეტაპზე სავალუტო უსაფრთხოების შეფასება ზოგადად სახელმწიფოს ეკონომიკური უსაფრთხოების შეფასების მეთოდებიდან გამომდინარეობს. კერძოდ:

- ძირითადი მაკროეკონომიკური მაჩვენებლების შესწავლა და მათი შედარება ზღვრულ მაჩვენებლებთან, რომლებიც მსოფლიო საშუალო მაჩვენებლების მნიშვნელობაზე ნაკლები არ უნდა იყოს;
- ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის ტემპების შეფასება მთავარი მაკროეკონომიკური მაჩვენებლებისა და მათი ცვლილებების დინამიკის შესახებ;
- ექსპერტთა შეფასების მეთოდები, რომლებიც გამოიყენება საკვლევი პროცესების რაოდენობრივი და თვისობრივი კვლევისათვის;
- სცენარების დამუშავებისა და ანალიზის მეთოდი;
- ოპტიმიზაციის მეთოდი;
- სარგებლიანობის მეთოდი;
- მრავალგანზომილებიანი სტატისტიკური ანალიზის მეთოდი.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ რაც არ უნდა სასარგებლო იყოს მრავალგანზომილებიანი სტატისტიკური მიდგომა, იგი მაინც ვერ იქნება უნივერსალური. ზუსტი მათემატიკური აპარატის გამოყენების აუცილებლობა შესამჩნევად ზღუდავს შეფასებისათვის საჭირო მაჩვენებლების გამოყენების შესაძლებლობას, რადგან ეკონომიკური უსაფრთხოების ყველა მაჩვენებლის გამოხატვა რაოდენობრივი ფორმით შეუძლებელია. მათზე ყურადღების გამახვილება კი მეტად აუცილებელია, მაგრამ ამ მიდგომის გამოყენება იმ მხარეების დანახვის შესაძლებლობას იძლევა, რომელთა გამოვლენა ძნელია რამდენიმე, თუნდაც ძალიან მნიშვნელოვან მაჩვენებელზე დაყრდნობითაც კი. ამავე დროს, მრავალგანზომილებიანი სტატისტიკის მეთოდი წარმოადგენს სამეცნიერო ანალიზის სხვა მეთოდის დამატებას და გაგრძელებას.

ლიტერატურა:

1. ბასილია თ., სილაგაძე ა., ჩიკვაიძე თ., პოსტსოციალისტურ ტრანზორმაცია: საქართველოს ეკონომიკა XXI საუკუნის მიჯნაზე, თბ., 2001.
2. აბრალავა ა., გლობალიზაცია და ეროვნული ეკონომიკა, თბ., 2005.
3. ჭანია მ., ეკონომიკური ზრდისა და საგადასახდელო ბალანსის პრობლემები პოსტკომუნისტურ საზოგადოებაში, თბ., 2004.
4. კვარაცხელია დ., საქართველოს ეკონომიკური განვითარების პრიორიტეტები, თბ., 2008.
5. სვირავა გ., სვირავა გ., ბიზნესის მდგრადი და უსაფრთხო განვითარების რეგიონული ასპექტები, თბ., 2011.
6. ჭანია მ., ეკონომიკური ზრდისა და სავალუტო უსაფრთხოების ზოგიერთი საკითხები, თბ., 2009.

Maia Chania
***The Role of Currency Stability in Economic and Sustainable
Development of the Country***
Summary

Currency stability represents the social-economical development strategy and the national security system of the state. It also means the condition when the protection of the national interests, the currency system independent functioning and the self-development of internal and external working processes even in the most undesirable conditions are guaranteed. The objects of the currency safety long-term project represent: the analysis of the currency system of the country, its falls behind, the definition of the favorable and hindering factors; the definition of the currency system national interests and strategic goals; the definition of the currency safety challenges, the threats and the limit indices; the staging definition of the currency safety project.

Майя Чания
Роль валютной безопасности в устойчивом развитии страны
Резюме

Валютная безопасность одна из главных составляющих частей стратегии социально-экономического развития страны и национальной безопасности. Она подразумевает положение, которое гарантирует защиту национальных интересов, саморазвитие и независимое функционирование валютных систем, даже в самых неблагоприятных условиях внутренних и внешних процессов. Задачами долгосрочной программы валютной безопасности являются: анализ валютной системы страны, определение факторов ее отставания, а также препятствующих и помогающих факторов; определение стратегических целей национальных интересов валютной системы; определение вызовов валютной безопасности, угрозы ограниченных показателей; этапизация исполнения программ валютной безопасности.

Akilbek Ahmetov
(Kazakhstan)

SYSTEM - CATEGORICAL ANALYSIS OF BASIC CONCEPTS OF THE ECONOMIC UPBRINGING - THE ECONOMIC THINKING AND ECONOMIC CONSCIOUSNESS AT PEDAGOGICAL SCIENCE

The category of “Economic Thinking” can often be found in scientifically-pedagogical literature. It’s noted that Economic Thinking is a high form of the reflection of economic activity, its laws, relationships and connections. This concept has a creative nature, at considerable measure it depends on different factors: the degree of the development of the science, the general culture of the person, the economic conditions of the family and the conditions of the economic upbringing. The Economic Thinking reflects reality in the forms of economic concepts, introductions, categories and laws. It enables the person to handle them, to realize the phenomena of economic life, to convert the operative information, to know how to analyze this or that new economic processes, to see the prospects of the development to economic life, to estimate economic practice and on the base of this to achieve total result in all spheres of economic activity. The Economic Thinking, whose results, achievements enrich the consciousness, organically connected with economic consciousness.

The Problem of methodologies of the economic thinking is not still enough worked out. Such aspects, for instance, as specifics of the Economic Thinking, essence and structure, its correlation with economic consciousness, education, upbringing and culture need for additional study.

As well known, essence, social contents of any economic concept, categories, and laws are defined by nature of acting public-economic system, systems of the production relations.

The Economic Thinking, either as thinking in general, is an active process, activity, determined system mental operation. The structured elements of the modern economic thinking are:

- a) scientifically-notional device;
- b) skill to handle the concept, category and law. This allows, on the one hand, working out new concepts and approaches corresponding to the present time and, with the other to solve practical problems in concrete optimum variant;
- c) orientation for high final result, for leading science, technology, for research progress, for the most efficient methods and forms of management and planning;
- d) account of unity organizational, educational and economic-practical work.

Presence and interaction of all named elements enable to work out the new style of the economic thinking, identical modern level of the economic development.

It is necessary to notice that Economic Thinking itself is an element of broader system - an economic consciousness, its high, intellectual level.

The Economic consciousness is characterized in science as collection of the economic knowledge, ideas, laws, interest, and moods. It includes the economic views of the separate people, social groups. It - an effect of the cognition, direct reflection by people of the economic relations and expression those its relations to different phenomena of the economic life to families, schools, society at concrete period.

The important element of the economic education youth is an economic incentive - goal-directed and organized economic influence on its consciousness, feeling and will. The

purpose of stimulus, which on its nature subdivide into material and moral, - increasing economic, labor and public activity of the learner, his observance of economic rates and rules of the behavior in groups and in daily routine. The whole system of such stimulus is subordinated to solve main problems - an upbringing of growing generations. Perceived and reflected in its internal world, they change into internal the motive.

Shaping the economic consciousness considers and as development of the economic thinking, revealing two interconnected levels: theoretical and empirical. *The Theoretical* economic thinking is a reflection consciousness of the people of the public economic relations in the form of economic theory, notion, and category. *The Empirical* economic thinking is a comprehension and assimilation by people dug by society of the economic knowledge, including operative economic information, and using them to solve the concrete economic problems. The indissoluble unity of two levels of the Economic Thinking creates the premises for arising person feeling of subject production. The new type of the economic thinking expects the initiative in labour, authentic enterprising, high responsibility, creative searching for of the ways, leading to best economic result under the least expenses, active participation at development and realization economic politicians as systems economic action state.

So we can see *thinking* is activity, active internal process, which external expression is an ability of the person on base of the achievements practical persons to increase and improve the notional device, work out the new style of the thinking and economic correctly to solve the production problems, provide the maximum return under the minimum expenses of the labour.

Shaping of the modern economic thinking is not an insulated problem, but component part of the complex process of determined reorientations of the public consciousness. Necessity in reorientations of the public consciousness is caused by deep qualitative change, occurring to life society. Today, in condition of the transition to the market the critical comprehension of many earlier established theoretical presentations is required, and also overcoming of stereotype of the thinking.

The modern level of the economic thinking expresses the ability of the person not only correct, scientifically comprehend the natural processes and trends of the development of the economy, systems of the production relations, all groups and level interest, but also other motives and impetuses, to direct practically and realize its activity for achievement of top final agricultural results, on ensuring of the society coming out to the qualitative new borders. All this will mean provision of a unity of word and deal in management, development of the high professionalism, skills to see the prospect of the development.

Such qualitative feature expresses, in our opinion, essence of the new level economic consciousness, the individual economic consciousness of which should be raised.

Shaping of the Economic Thinking must be considered as component part of world view work, it must be conducted constantly and around the world. Because not any economic thinking possible to consider as a modern, but only such, which corresponds to the needs of economic and social development at given period and in future. So, formed once an economic thinking, corresponding to determined needs of the development, can grow old and change into a brake of the progress. That is why work on improvement of the Economic Thinking is an ensuring spiritual factor economic development, economic and research progress.

However, as it is well known, social progress passes the periods not only of evolutionary developments, when in the process of changing the economic thinking one can be limited with partial adjustment, but also revolutionary in itself transformations, requiring resolute breaking settled stereotype in thinking.

აკილბეკ ახმეტოვი
ეკონომიკური აღზრდის ძირითადი ცნებების სისტემურ-კატეგორიული ანალიზი –
ეკონომიკური აზროვნება და ეკონომიკური
ცნობიერება პედაგოგიურ მეცნიერებაში
რეზიუმე

სტატიაში გაანალიზებულია ეკონომიკური აღზრდის ზოგიერთი ძირითადი ცნება. ეკონომიკური აზროვნება გამოხატავს სინამდვილეს ეკონომიკური ცნებების, წარმოდგენების, კატეგორიების, კანონების ფორმით. ეკონომიკური აზროვნების მეთოდოლოგია სრულყოფილად შემუშავებული არ არის. დამატებით შესწავლას საჭიროებს ისეთი ასპექტები, როგორებიცაა: ეკონომიკური აზროვნების სპეციფიკა, არსი და სტრუქტურა, მისი თანაფარდობა ეკონომიკურ ცნობიერებასთან, განათლებასთან, აღზრდასა და კულტურასთან. ეკონომიკური ცნობიერების ფორმირება განიხილება, როგორც ორ, ურთიერთდაკავშირებულ დონეზე (თეორიულსა და ემპირიულზე) ეკონომიკური აზროვნების განვითარება.

Акылбек Ахметов
Системно-категорический анализ основных понятий экономического воспитания –
экономическое мышление и экономическое сознание в педагогических науках
Резюме

В статье проводится анализ некоторых основных понятий экономического воспитания будущих учителей. Экономическое мышление отражает действительность в форме экономических понятий, представлений, категорий, законов. Проблема методологии экономического мышления разработана недостаточно полно. Нуждаются в дополнительном изучении такие ее аспекты, как специфика экономического мышления, сущность и структура, его соотношение с экономическим сознанием, образованием, воспитанием и культурой. Формирование экономического сознания рассматривается как развитие экономического мышления на двух взаимосвязанных уровнях: теоретическом и эмпирическом.

Туран Джафаров
(Азербайджан)

ВОПРОСЫ ЭФФЕКТИВНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ РЕСУРСОВ В ХОЗЯЙСТВАХ ЛЕГКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

Факторы, влияющие на эффективное использование ресурсов, ускорение социально-экономического развития отраслей промышленности, и в частности, легкой промышленности ориентируют производственные коллективы на максимальную экономию живого и овеществленного труда. При этом основным источником интенсивного экономического роста выступает в этих условиях перестройка на новой технико-технологической основе созданного производственного потенциала, повышение качества продукции, более полное комплексное использование всех резервов производства.

Рыночная концепция управления отраслями производства и сферы услуг нацеливает экономику на удовлетворение постоянно растущих потребностей общества и его членов в различных видах товаров и услуг, обеспечивает комплексное решение деятельности всех субъектов экономических отношений, высокую результативность деятельности и эффективное использование природных, материально-технических, энергетических, трудовых и денежных ресурсов. Эффективность использования ресурсов хозяйств легкой промышленности требует учесть основных теоретико-методологических принципов хозяйствования. Эти принципы могут быть сформулированы по ниже следующему:

- Маркетинговый анализ потребности и наличие ресурсов хозяйств легкой промышленности. Практика в странах мирового сообщества показывает, что целесообразно начинать перестройку организационной структуры управления хозяйствами легкой промышленности с усилением роли отдела сбыта и расширении функций по изучению рынка. Вследствие этого на начальном этапе перестройки деятельности хозяйств легкой промышленности по освоению ресурсов на принципах маркетинга, с возложением функций маркетинга отделу сбыта. И так, формируется отдел маркетинговых исследований в хозяйствах легкой промышленности.
- Научный подход. При планировании и организации эффективного использования ресурсов в хозяйствах легкой промышленности необходимо учесть основные требования объективных экономических законов и достижений научно-технического прогресса.
- Системный подход. При планировании и организации эффективного использования ресурсов легкой промышленности необходимо рассмотреть объект освоения ресурсов, как кибернетической системы. Ясно, что все элементы кибернетической системы взаимосвязаны и взаимообусловлены.
- Комплексный подход. При планировании и организации эффективного использования ресурсов в хозяйствах легкой промышленности необходимо учесть комплексных: технико-технологических, организационных, социальных, экологических и экономических факторов.
- Экономичность. При планировании и организации эффективного использования ресурсов в хозяйствах легкой промышленности необходимо добиться наиболее эффективного использования природных, материально-технических, энергетических,

- трудовых и финансовых ресурсов при соблюдении режима экономии.
- Сочетание отраслевых и территориальных принципов управления хозяйствами легкой промышленности по наиболее эффективному использованию ресурсов.
 - Оптимальность. При планировании и организации эффективного использования ресурсов необходимо учесть многовариантность в освоении и использовании ресурсов, находящихся в распоряжении хозяйств легкой промышленности. При этом возникает необходимость в выборе из многочисленных вариантов самого лучшего, т.е. оптимального варианта. Выбор оптимального варианта основаны на экономико-математическом моделировании использования ресурсов и с последующей реализацией этих моделей с внедрением информационно-коммуникационных технологий.
 - Сочетание личных, коллективных и общенародных интересов. При планировании и организации эффективного использования ресурсов хозяйств легкой промышленности необходимо обеспечить сочетание личных, коллективных и общенародных интересов при критерии государственного интереса.
 - Эффективность. При планировании и организации эффективного использования ресурсов хозяйств легкой промышленности необходимо обеспечить экономическую эффективность выбранного варианта использования ресурсов.
 - Обеспечение конкурентоспособности продукции хозяйств легкой промышленности по использованию ресурсов. При планировании и организации эффективного использования ресурсов необходимо широко использовать опыт работы высокорентабельных местных и зарубежных хозяйств по наиболее эффективному функционированию хозяйств легкой промышленности, обеспечивающих конкурентоспособность продуктов и услуг.
 - Материальное и моральное стимулирование труда. При планировании и организации эффективного использования ресурсов необходимо обеспечить материальное и моральное стимулирование труда работников хозяйств легкой промышленности.
 - Экологичность и охрана окружающей среды. При планировании и организации эффективного использования ресурсов в хозяйствах легкой промышленности необходимо разработать комплексное мероприятие и их внедрение, обеспечивающих экологическую безопасность и охрану окружающей среды.
 - Контроль и проверка исполнения. При планировании и организации эффективного использования ресурсов необходимо осуществить контроль по внедрению режима экономии и использованию ресурсов, а также проверка исполнения намеченных.

Ускорение социально-экономического развития легкой промышленности требует прежде всего, наиболее эффективное использование имеющихся в их распоряжении всех природных, материально-технических, энергетических, трудовых и финансовых ресурсов отрасли.

Разработка текущего и стратегического бизнес-плана хозяйств легкой промышленности предусматривает предварительный учет нижеследующих методов:

- Техничко-технологические методы. Применение этого метода основаны на внедрении достижений научно-технического прогресса, в частности, технико-технологических машин и оборудований, обеспечивающих экологическую стабильность в хозяйствах легкой промышленности;
- Организационные методы. Применение этого метода основано на подготовке, переподготовке, распределении, размещении и эффективном использовании кадров соответствующих назначений в хозяйствах легкой промышленности;

- Социальные методы. Применение этого метода основано на создании нормальных жилищно-бытовых условий, а также для эффективного использования свободного времени в хозяйствах легкой промышленности.
- Экологические методы. Применение этого метода основано на разработке и внедрении комплексных мероприятий, обеспечивающих экологическую безопасность и охрану окружающей среды;
- Экономические методы. Применение этого метода основано на разработке мероприятий по совершенствованию формы и системы заработной платы и с широким внедрением системы материального поощрения в хозяйствах легкой промышленности.

Текущий и стратегический бизнес-план хозяйств легкой промышленности разрабатывается по нижеследующим разделам:

- Планирование маркетинговых исследований по определению спроса и предложения на рынках товаров и услуг легкой промышленности с учетом прибыльности;
- Планирование общего объема производства и услуг легкой промышленности с учетом прибыльности;
- Планирование основных показателей производственной программы по использованию станков и оборудования хозяйств легкой промышленности с учетом прибыльности;
- Планирование внедрения достижений научно-технического прогресса, изобретений и рационализаторских предложений работников хозяйств легкой промышленности с учетом прибыльности.
- Планирование разработки стандартов, норм и нормативов, необходимых при планировании всесторонней деятельности в хозяйствах легкой промышленности с учетом прибыльности;
- Планирование капитального строительства, реконструкции и расширения в хозяйствах легкой промышленности с учетом прибыльности;
- Планирование вспомогательных и подсобных хозяйств легкой промышленности с учетом прибыльности;
- Планирование разработки цен и тарифов на продукцию и услуги легкой промышленности с учетом прибыльности;
- Планирование эффективного использования всех ресурсов хозяйств легкой промышленности с учетом прибыльности;
- Планирование фонда заработной платы в хозяйствах легкой промышленности с учетом прибыльности;
- Планирование себестоимости продукции и услуг, а также общей суммы производственных расходов в хозяйствах легкой промышленности с учетом прибыльности;
- Планирование финансовой деятельности хозяйств легкой промышленности с учетом прибыльности.

При анализе и оценке эффективности использования ресурсов в хозяйствах легкой промышленности наряду с общеизвестными, необходимо исчислить нижеследующие показатели доходности и прибыльности материально-технических, природных, энергетических и трудовых ресурсов; производительность труда по чистой продукции. Коэффициенты доходности и прибыльности финансовых ресурсов, общая и расчетная рентабельность продукции и услуг, общая и расчетная рентабельность хозяйств легкой промышленности.

На основе вышеуказанных показателей исчисляются учетные, плановые и норма-

тивныe показатели, а также показатели в передовых хозяйствах легкой промышленности сопоставляются, сравниваются, анализируются, обобщаются и оцениваются.

Литература:

1. Савицкая Г.В., Анализ хозяйственной деятельности предприятия. ИП "Экоперспектива", Минск, 1998, 498 с.
2. Джафаров Т.В., Принципы и методы эффективного использования ресурсов в хозяйствах легкой промышленности. Экономика, социология и право. Журнал научных публикаций. Москва, "Наука+", 2009, стр. 9-13.
3. Джумшудов С.Г., Принципы разработки решений в системе государственного управления (на Азерб. языке). Ученое записки Азербайджанского Технического Университета, № 3, Баку, 2007, стр. 62-64.

**ტურან ჯაფაროვი
მსუბუქი მრეწველობაში რესურსების ეფექტური
გამოყენების საკითხები
რეზიუმე**

წარმოდგენილი სტატია ეხება ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების ერთ-ერთ აქტუალურ პრობლემას. დღეისათვის მრეწველობის ბევრი დარგი, მათ შორის, მსუბუქი მრეწველობა მუშაობს დაბალ სიმძლავრეზე. ფინანსური უზრუნველყოფის გასაუმჯობესებლად აუცილებელია მთელი რიგი რეფორმების გატარება. ასევე მნიშვნელოვანია რესურსების ეფექტური გამოყენება.

**Turan Jafarov
The issues of efficient use of resources in economy of light industry
Summary**

This article is dedicated to of principles and methods of the resources in the farm of light industry. Special attention is paid to efficient use of principles of the resources in the farm of light industry.

Giorgi Rusiashvili, Nino Ketsbaia
(Georgia)

**STUDY OF CORRELATION BETWEEN FOREIGN (EXTERNAL) DEBT,
GINI (INCOME EQUALITY COEFFICIENT) AND HUMAN DEVELOPMENT
INDICES IN THE DEVELOPED COUNTRIES FOR ESTIMATION OF
WELFARE PERSPECTIVES: THE EMPIRICAL ANALYSIS**

External debt (or **foreign debt**) is that part of the total [debt](#) in a country that is owed to [creditors](#) outside the country. The debtors can be the government, corporations or private households. The debt includes money owed to private commercial [banks](#), other [governments](#), or [international financial institutions](#) such as the [IMF](#) and [World Bank](#).

Public debt which is the cumulative total of all [government borrowings](#) less repayments that are denominated in a country's home currency should not be confused with [external debt](#), which reflects the foreign currency liabilities of both the private and public sector and must be financed out of foreign exchange earnings. The public debt relative information provided by national sources is not always objective and true, given the fact that there is no an independent research in these matters.

Therefore in this study we prefer to rely on the figures of external debt represented as a percentage of annual [gross domestic product](#).

Enclosed is given the **list of countries by external debt** (see below appendix 1), the total public and private debt owed to nonresidents repayable in foreign currency, goods, or services, where the [public debt](#) is the money or credit owed by any level of government, from central to local, and the [private debt](#) the money or credit owed by private households or private corporations based in the countries under consideration. Note that this list is gross debt, not net debt^{1, 2, 3}.

The **Human Development Index (HDI)** is a composite statistic comparative measuring of life expectancy, literacy, education, standards of living and income per capita for countries worldwide, used to rank countries by their level of human development. It is a standard mean of measuring well-being, especially future generations' welfare. It is also used to distinguish which countries are developed, developing or under-developed and also to measure the impact of economic policies on quality of life. HDIs can also be calculated for regions, cities, etc. HDI values lie between 0 and 1, representing minimum and maximum possible levels of development.

The origins of the HDI are to be found in the United Nations Development Programme's Human Development Reports. These were devised, developed and launched by Pakistani Economist Mahbub ul Haq and Indian economist Amartya Sen in 1990 and had the

1 IMF defines it as "Gross external debt, at any given time, is the outstanding amount of those actual current, and not contingent, liabilities that require payment(s) of principal and/or interest by the debtor at some point(s) in the future and that are owed to nonresidents by residents of an economy".

2 The list of the countries by the % of Foreign (External) debt to GDP is listed from largest to smallest. Here are listed only those countries whose ratio of % to GDP is higher than average (of those of Eurozone, World and EU for example).

3 Iceland's External debt totalled 13,650 b.kr. at the end of the quarter. Thereof external debt of financial institutions undergoing winding-up proceedings were 10,260 b.kr. or about 75% of total external debt.

explicit purpose “to shift the focus of development economics from national income accounting to people centered policies”.

The HDI has been used since 1990 by the United Nations Development Programme for its annual Human Development Reports (we rank the countries namely by UN indices, see below). However other organizations and companies also make HD Indices with differing formulae and results.

The HDI combined three dimensions up until its 2009 report:

- Life expectancy at birth, as an index of population health and longevity.
- Knowledge and education, as measured by the adult literacy rate (with two-thirds weighting) and the combined primary, secondary, and tertiary gross enrollment ratio (with one-third weighting).
- Standard of living, as indicated by the natural logarithm of gross domestic product per capita at purchasing power parity.
- In its [2010 Human Development Report](#) the UNDP began using a new method of calculating the HDI. The following three indices are used:

- 1. [Life Expectancy Index](#) (LEI) $\frac{LE - 20}{83.2 - 20}$

- 2. [Education Index](#) (EI) $\frac{\sqrt{MYSI - EYSI} - 0}{0.951 - 0}$

- 2.1 [Mean Years of Schooling Index](#) (MYSI) $\frac{MYS - 0}{13.2 - 0}$

- 2.2 [Expected Years of Schooling Index](#) (EYSI) $\frac{EYS - 0}{20.6 - 0}$

- 3. [Income Index](#) (II) $\frac{\ln GNIpc - \ln 163}{\ln 108.211 - \ln 163}$

- Finally, the HDI is the [geometric mean](#) of the previous three normalized indices:

- $HDI = \sqrt[3]{LEI \cdot EI \cdot II}$

- LE: [Life expectancy at birth](#)

MYS: Mean years of schooling (years that someone aged 25 or older has spent in education)

EYS: Expected years of schooling (mean years that a 5-year-old child is projected to spend in education).

GNIpc: [Gross national income at purchasing power parity per capita](#).

Starting with the 2010 Human Development Report the HDI combines three dimensions:

- A long and healthy life: Life expectancy at birth.
- Access to knowledge: Mean years of schooling and Expected years of schooling.
- A decent standard of living: GNI per capita (PPP US\$).

The 2010 Human Development Report by the United Nations Development Program was released on November 4, 2010, and calculates HDI values based on estimates for 2010. Below is the list of the "Very High Development" countries (see Appendix 2; the green arrows

(▲), red arrows (▼), and blue dashes (—) represent changes in rank when compared to the 2010 HDI)¹:

- Similar HDI values in the current list do not lead to ranking ties, since the HDI rank is actually determined using HDI values to the sixth decimal point.
- This revision of the index was released on 4 November 2010 and estimates the HDI of countries for 2010.
- The number in brackets represents the number of ranks the country has climbed (up or down) relative to the revised estimates for 2007, released on 5 October 2009.

Due to the new methodology adopted in 2010 HD Report, its HDI figures appear lower than the HDI figures in previous reports.

The 2010 Human Development Report was also the first to calculate an Inequality-adjusted Human Development Index, which factors in inequalities in the three basic dimensions of human development (income, life expectancy, and education). Below is the list of the "Very High Development" countries under this index (see Appendix 3).

Countries, mentioned (in 2010 Human Development Report) as having a "Very High Development", but which were not included in the 2010 Inequality-adjusted HDI - due to lack of data are: Andorra, Bahrain, Barbados, Brunei, Hong Kong, Japan, Liechtenstein, Malta, New Zealand, Qatar, Singapore, and the United Arab Emirates.

The **Gini coefficient** is a [measure of statistical dispersion](#) developed by the [Italian statistician](#) and [sociologist Corrado Gini](#) and published in his 1912 paper "Variability and Mutability".

The Gini coefficient is a measure of the inequality of a distribution, a value of 0 expressing total equality and a value of 1 maximal inequality. It has found application in the study of inequalities in disciplines as diverse as [sociology](#), [economics](#), [health science](#), [ecology](#), [chemistry](#), [engineering](#) and [agriculture](#).

It is commonly used as a measure of inequality of [income](#) or [wealth](#). Worldwide, Gini coefficients for income range from approximately 0.23 (Sweden) to 0.70 (Namibia) although not every country has been assessed.

The Gini coefficient is usually defined [mathematically](#) based on the [Lorenz curve](#), which plots the proportion of the total income of the population (y axis) that is cumulatively earned by the bottom x% of the population (see diagram). The line at 45 degrees thus represents perfect equality of incomes. The Gini coefficient can then be thought of as the [ratio](#) of the [area](#) that lies between the line of equality and the Lorenz curve (marked 'A' in the diagram) over the total area under the line of equality (marked 'A' and 'B' in the diagram); i.e., $G=A/(A+B)$.

¹ This is a **list of all countries by Human Development Index** as included in a United Nations Development Program's Human Development Report released on 4 November 2010, compiled on the basis of estimates for 2010. It covers 168 UN member states (out of 192) and Hong Kong, China. 24 UN member states are not included due to lack of data. The average HDI of regions of the World and groups of countries are also included for comparison. Countries fall into four broad human development categories, each of which comprises 42 countries (except for the second category, comprising 43 countries): very high, high, medium, low. Starting in the report for 2007, the first category is referred to as *developed countries*, and the last three are all grouped in *developing countries*. The original "high human development" category has been split into two as above in the report for 2007. Some older groupings (*high/medium/low income countries*) have been removed that were based on the gross domestic product (GDP) in purchasing power parity (PPP) per capita, and have been replaced by another index based on the gross national income (GNI) in purchasing power parity per capita.

The Gini coefficient can range from 0 to 1; it is sometimes multiplied by 100 to range between 0 and 100. A low Gini coefficient indicates a more equal distribution, with 0 corresponding to complete equality, while higher Gini coefficients indicate more unequal distribution, with 1 corresponding to complete inequality. To be validly computed, no negative goods can be distributed. Thus, if the Gini coefficient is being used to describe [household income](#) inequality, then no [household](#) can have a negative income. When used as a measure of income inequality, the most unequal society will be one in which a single person receives 100% of the total income and the remaining people receive none ($G=1$); and the most equal society will be one in which every person receives the same income ($G=0$).

Some find it more intuitive (and it is mathematically equivalent) to think of the Gini coefficient as half of the [relative mean difference](#). The mean difference is the average [absolute difference](#) between two items selected randomly from a population, and the relative mean difference is the mean difference divided by the average, to normalize for scale.

We present in the appendix the list of countries ranked according to Gini index (income equality coefficient) (relation of richest 10-20% of population to poorest 10-20% of population in the country) (see Appendix 4).

Conclusion:

Our empirical analysis of Study of correlation between foreign (external) debt, Gini (income equality coefficient) and Human Development Indices in the Developed Countries For Estimation of Welfare Perspectives shows that:

- there is positive and direct correlation between these factors
- the more is the level of foreign (external) debt, the more is the income distribution equality and human development index
- lower is the level of foreign (external) debt, lower is income distribution equality and human development index.

In general this is in agreement with the creditary economics principles of modern capitalistic economies which assume that within the Fisher's Quantitative Theory of Money, equilibrium between money in circulation and goods and services supplied on market, or $MV=PQ$, within the M (money) growth only after Q (goods and services) is increasing, V (velocity of money turnover) fixation and P (price increase) inflationary increase, is breached non-inflationary or increase of Q is only possible by means of creditary economic relations introduction & support in the economy.

Therefore we see that higher is GDP produced by creditary economics in foreign (external) debt-burden countries (mainly of Western Europe (Norway, Denmark, Finland, Sweden, Iceland, Ireland, France, Switzerland, Netherlands, Austria, Luxembourg, Liechtenstein, Belgium, UK, Germany, Italy, Spain, Portugal, Greece, Cyprus) widely recognized as highly developed countries), as a subsequence income distribution equality is closer to average mean in these countries (relation of richest 10-20% of population to poorest 10-20% of population in the country) and higher is human development achieved in these countries.

We think that such injustice in welfare provision between the world nations in favor of those which have better access to such financial instruments (foreign debt) will end by the fact of ending the creditary economics based economics principles for eliminating Social Inequality among world nations and adjust Human Development all over the world or otherwise the latter done for its permanent sustainability coverage will cause the world's irrevocable financial

crisis with destructive results for the developed countries in Western Europe in first instance by means of increasing the gap with the poor nations.

APPENDIX I

Rank	Country	External debt US dollars	Date	Per capita US dollars	% of GDP
1	Luxembourg	1,892,000,000,000	30 June 2010	4,028,283	4636%
2	Ireland	2,131,000,000,000	30 June 2010	515,671	1224%
3	Norway	2,232,000,000,000	30 June 2010	113,174	861%
4	Liberia	3,200,000,000	2005 est.	930	606%
5	United Kingdom	8,981,000,000,000	30 June 2010	144,757	398%
6	Switzerland	1,190,000,000,000	30 June 2010	182,899	364%
7	Sao Tome and Principe	318,000,000	2002	2,193	349%
8	Netherlands	2,344,296,360,000	3rd quarter of 2010	226,503	344%
9	Belgium	1,275,601,020,000	3rd quarter of 2010	126,188	322%
10	Denmark	559,500,000,000	30 June 2010	110,216	274%
11	Sweden	853,300,000,000	30 June 2010	72,594	241%
12	Hong Kong	754,631,000,000	3rd quarter of 2010	92,725	233%
13	Austria	755,000,000,000	30 June 2010	97,411	226%
14	Guinea-Bissau	941,500,000	2000 est.	722	203%
15	Burundi	1,200,000,000	2003	167	202%
16	Portugal	497,800,000,000	30 June 2010	47,632	201%
17	Finland	370,800,000,000	30 June 2010	68,180	200%
18	France	4,698,000,000,000	30 June 2010	74,410	188%
19	Gambia, The	530,000,000	31 December 2010 est.	438	170%
20	Greece	532,900,000,000	30 June 2010	49,525	165%
21	Sierra Leone	1,610,000,000	2003 est.	311	163%
22	Seychelles	1,374,000,000	31 December 2010 est.	14,706	163%
23	Spain	2,166,000,000,000	30 June 2010	52,588	157%
24	Congo, Republic of the	5,000,000,000	2000 est.	1,722	155%
25	Latvia	37,280,000,000	31 December 2010 est.	16,811	145%
26	Germany	4,713,000,000,000	30 June 2010	57,646	143%
27	Zimbabwe	5,772,000,000	31 December 2010 est.	496	132%
28	Australia	1,169,000,000,000	31 December 2010 est.	42,057	131%
29	Cyprus	32,860,000,000	31 December 2008 est.	41,648	129%
30	Italy	2,223,000,000,000	30 June 2010 est.	39,234	124%
—	Eurozone	14,166,135,000,000	3rd quarter of 2010	43,110	120%
31	Comoros	232,000,000	2000 est.	420	115%

32		Estonia	22,125,000,000	31 December 2010 est.	16,510	114%
33		Slovenia	51,570,000,000	30 June 2010	27,282	112%
34		Bulgaria	36,150,000,000	31 December 2010 est.	6,511	105%
35		Congo, Democratic Republic of the	4,300,000,000	2009 est.	164	100%
36		Lithuania	27,600,000,000	31 December 2010 est.	10,924	98%
37		United States	14,392,451,000,000	30 September 2010	46,577	97%
38		Jamaica	12,660,000,000	31 Dec 2010 est.	4,260	97%
—		<i>World</i>	59,090,000,000,000	31 Dec 2010 est.	8,731	95%
39		Croatia	59,700,000,000	31 Dec 2010 est.	13,390	94%
40		Ukraine	97,500,000,000	31 Dec 2010 est.	2,275	90%
41		Kazakhstan	94,440,000,000	31 Dec 2010 est.	5,987	85%
42		Mali	2,800,000,000	2002	240	84%
—		<i>European Union</i>	13,720,000,000,000	30 June 2010	27,382	83%

Very high human development (developed countries)

APPENDIX II

Rank		Country	HDI		Rank		Country	HDI	
New 2010 estimates for 2010	Change compared to old 2009 values for 2007		New 2010 estimates for 2010	Change compared to new 2010 estimates for 2009	New 2010 estimates for 2010	Change compared to old 2009 values for 2007		New 2010 estimates for 2010	Change compared to new 2010 estimates for 2009
1	—	Norway	0.938	▲0.001	22	▲(3)	Greece	0.855	▲0.002
2	—	Australia	0.937	▲0.002	23	▼(5)	Italy	0.854	▲0.003
3	▲(17)	New Zealand	0.907	▲0.003	24	▼(13)	Luxembourg	0.852	▲0.002
4	▲(9)	United States	0.902	▲0.003	25	▼(11)	Austria	0.851	▲0.002
5	—	Ireland	0.895	▲0.001	26	▼(5)	United Kingdom	0.849	▲0.002
6	▲(13)	Liechtenstein	0.891	▲0.002	27	▼(5)	Singapore	0.846	▲0.005
7	▼(1)	Netherlands	0.890	▲0.002	28	▲(8)	Czech Republic	0.841	—
8	▼(4)	Canada	0.888	▲0.002	29	—	Slovenia	0.828	▲0.002
9	▼(2)	Sweden	0.885	▲0.001	30	▲(2)	Andorra	0.824	▲0.002
10	▲(12)	Germany	0.885	▲0.002	31	▲(11)	Slovakia	0.818	▲0.003
11	▼(1)	Japan	0.884	▲0.003	32	▲(3)	United Arab Emirates	0.815	▲0.003
12	▲(14)	South Korea	0.877	▲0.005	33	▲(5)	Malta	0.815	▲0.002
13	▼(4)	Switzerland	0.874	▲0.002	34	▲(6)	Estonia	0.812	▲0.003
14	▼(6)	France	0.872	▲0.003	35	▼(3)	Cyprus	0.810	▲0.001
15	▲(12)	Israel	0.872	▲0.001	36	▲(7)	Hungary	0.805	▲0.002
16	▼(4)	Finland	0.871	▲0.002	37	▼(7)	Brunei	0.805	▲0.001
17	▼(14)	Iceland	0.869	—					

18	(1)	Belgium	0.867	0.002	38	(5)	Qatar	0.803	0.005
19	(3)	Denmark	0.866	0.002	39		Bahrain	0.801	0.003
20	(5)	Spain	0.863	0.002	40	(6)	Portugal	0.795	0.004
21	(3)	Hong Kong	0.862	0.005	41		Poland	0.795	0.004
					42	(5)	Barbados	0.788	0.001

APPENDIX III

1.		Norway 0.876 (—)	11.		Finland 0.806 (▲ 5)	21.		United Kingdom 0.766 (▲ 5)
2.		Australia 0.864 (—)	12.		United States 0.799 (▼ 8)	22.		Slovakia 0.764 (▲ 9)
3.		Sweden 0.824 (▲ 6)	13.		Belgium 0.794 (▲ 5)	23.		Israel 0.763 (▼ 8)
4.		Netherlands 0.818 (▲ 3)	14.		France 0.792 (—)	24.		Italy 0.752 (▼ 1)
5.		Germany 0.814 (▲ 5)	15.		Czech Republic 0.790 (▲ 13)	25.		Hungary 0.736 (▲ 11)
6.		Switzerland 0.813 (▲ 7)	16.		Austria 0.787 (▲ 9)	26.		Estonia 0.733 (▲ 8)
7.		Ireland 0.813 (▼ 2)	17.		Spain 0.779 (▲ 3)	27.		South Korea 0.731 (▼ 15)
8.		Canada 0.812 (—)	18.		Luxembourg 0.775 (▲ 6)	28.		Cyprus 0.716 (▲ 7)
9.		Iceland 0.811 (▲ 8)	19.		Slovenia 0.771 (▲ 10)	29.		Poland 0.709 (▲ 11)
10.		Denmark 0.810 (▲ 9)	20.		Greece 0.768 (▲ 2)	30.		Portugal 0.700 (▲ 10)

APPENDIX IV

Country	UN R/P 10%	UN R/P 20%	UN Gini	CIA R/P 10%	Year	CIA Gini	Year	GPI Gini 2008
Denmark	008.1	4.3	24.7	12.0	2000 est.	29	2007	-
Japan	004.5	3.4	24.9	4.5	1993	38.1	2002	-
Sweden	006.2	4	25	6.2	2000	23	2005	-
Czech Republic	005.2	3.5	25.4	5.2	1996	26	2005	-
Norway	006.1	3.9	25.8	6.0	2000	25	2008	-
Slovakia	006.7	4	25.8	6.7	1996	26	2005	-
Bosnia and Herzegovina	005.4	3.8	26.2	5.5	2001	56.2	2007	-
Finland	005.6	3.8	26.9	5.7	2000	26.8	2008	-
Hungary	005.5	3.8	26.9	5.6	2002	28	2005	-
Ukraine	005.9	4.1	28.1	7.6	2006	31	2006	-
Germany	006.9	4.3	28.3	6.9	2000	27	2006	-
Slovenia	005.9	3.9	28.4	5.9	1998	28.4	2008	-
Croatia	007.3	4.8	29	7.2	2003 est.	29	2008	-
Austria	006.9	4.4	29.1	6.8	2004	26	2007	-
Bulgaria	007	4.4	29.2	8.8	2005	29.8	2008	-
Belarus	006.9	4.5	29.7	6.9	2002	27.9	2005	-
Ethiopia	006.6	4.3	30	6.5	2000	30	2000	-
Kyrgyzstan	006.4	4.4	30.3	6.4	2003	30.3	2003	-

	Pakistan	006.5	4.3	30.6	6.6	2002	30.6	2008	-
	Netherlands	009.2	5.1	30.9	9.2	1999	30.9	2007	-
	Romania	007.5	4.9	31	7.4	2003	32	2008	-
	Albania	007.2	4.8	31.1	7.2	2004	26.7	2005	-
	South Korea	007.8	4.7	31.6	8.6	2005 est.	31.3	2007	-
	Canada	009.4	5.5	32.6	9.5	2000	32.1	2005	-
	Tajikistan	007.8	5.2	32.6	7.8	2003	32.8	2006	-
	France	009.1	5.6	32.7	8.3	2004	32.7	2008	-
	Mongolia	008.2	5.4	32.8	8.2	2002	32.8	2002	-
	Belgium	008.2	4.9	33	8.3	2000	28	2005	-
	Moldova	008.2	5.3	33.2	8.3	2003	33.2	2003	-
	Bangladesh	007.5	4.9	33.4	7.5	2000 est.	33.2	2005	-
	Yemen	008.6	5.6	33.4	8.6	2003	37.7	2005	-
	Switzerland	009	5.5	33.7	8.9	2000	33.7	2008	-
	Armenia	008	5	33.8	25.8	2004	37	2006	-
	Kazakhstan	008.5	5.6	33.9	8.0	2004 est.	28.8	2008	-
	Greece	010.2	6.2	34.3	10.4	2000 est.	33	2005	-
	Indonesia	007.8	5.2	34.3	7.9	2002	39.4	2005	-
	Ireland	009.4	5.6	34.3	9.4	2000	30.7	2008	-
	Egypt	008	5.1	34.4	8.0	2000	34.4	2001	-
	Vietnam	006.9	4.9	34.4	10.0	2004	37	2004	-
	Poland	008.8	5.6	34.5	8.7	2002	34.9	2005	-
	Laos	008.3	5.4	34.6	8.4	2002	34.6	2002	-
	Tanzania	009.2	5.8	34.6	9.3	2000	34.6	2000	-
	Spain	010.3	6	34.7	10.2	2000	32	2005	-
	Australia	012.5	7	35.2	12.7	1994	30.5	2006	-
	Algeria	009.6	6.1	35.3	9.6	1995	35.3	1995	-
	Estonia	010.8	6.4	35.8	11.0	2003	34	2008	-
	Italy	011.6	6.5	36	11.7	2000	32	2006	-
	Lithuania	010.4	6.3	36	10.3	2003	36	2005	-
	United Kingdom	013.8	7.2	36	13.6	1999	34	2005	-

Litrature:

1. Human Development Index (HDI) - 2010 Rankings, United Nations Development Programme.
2. "History of the Human Development Report". United Nations Development Programme. <http://hdr.undp.org/en/humandev/reports/>. Retrieved 26 March 2009.
3. Human development Report. Retrieved 4 November 2010.

4. "2010 Human development Report". United Nations Development Programme. pp. 148–151. http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2010_EN_Complete.pdf. Retrieved 4 November 2010.
5. "2010 Human development Report". United Nations Development Programme. p. 151. http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2010_EN_Complete.pdf. Retrieved 4 November 2010.
6. <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2009/>
7. "The State of Human Development" (PDF). United Nations Development Programme. 1998. http://hdr.undp.org/en/media/hdr_1998_en_chap1.pdf. Retrieved 26 March 2009.
8. "Human Development Report 2000" (PDF). United Nations Development Programme. 2000. p. 163. http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2000_EN.pdf. Retrieved 26 March 2009.
9. "Human Development Report: Somalia 2001" (PDF). 2001. p. 198. http://hdr.undp.org/en/reports/nationalreports/africa/somalia/Somalia_2001_en.pdf. Retrieved 26 March 2009.
10. <http://www.dgbas.gov.tw/public/Data/11715541971.pdf>. Retrieved 2010-07-02.
11. "Puerto Rico (United States)". United Nations Environment Programme. 2 March 1998. <http://islands.unep.ch/CSV.htm>. Retrieved 26 March 2009.. Note: Appears to be simply the United States's HDI published on the 1997 report.
12. "Greenland (Denmark)". United Nations Environment Programme. 2 March 1998. <http://islands.unep.ch/CTP.htm>. Retrieved 26 March 2009.. Note: Appears to be simply Denmark's HDI published on the 1997 report.
13. The UN did not calculate the HDI of Macau. The government of Macau calculates its own HDI. If it were included in the UN's HDI figures as of 2007, Macau would rank 23rd or 24th (tying either Singapore or Hong Kong). "Macao in Figures 2010" (in en). Statistics and Census Service, Macau SAR. 2010. http://www.dsec.gov.mo/getAttachment/6ba9054b-39ed-4a06-95fa-be5fdc961af1/E_MN_PUB_2010_Y.aspx. Retrieved 2010-07-01.
14. "Human Development Report - Kosovo 2004". UNDP. 2004. p. 14. <http://www.ks.undp.org/repository/docs/KHDR2004.pdf>. Retrieved 2011-01-22.
15. Human Development Index (HDI) - 2010 Rankings, United Nations Development Programme
16. Sakiko Fukuda-Parr The Human Development Paradigm: operationalizing Sen's ideas on capabilities *Feminist Economics* 9(2 – 3), 2003, 301 – 317
17. United Nations Development Programme. 1999. Human Development Report 1999. New York:Oxford University Press.
18. Barro, R.J and J.-W.Lee.(2010). "A New Data Set of Educational Attainment in the World, 1950-2010."NBER Working Paper No. 15902.
19. UNESCO Institute for Statistics (2010). Correspondence on education indicators. March. Montreal.
20. 2010 Human Development Index
21. 2010 Human Development Complete Report
22. International Human Rights Development Indicators, UNDP
23. "Samoa left out of UNDP index", *Samoa Observer*, January 22, 2010
24. Cuba country profile, UNDP
25. Report of Directorate General of Budget, Accounting and Statistics, Executive Yuan, R.O.C.(Taiwan)
26. http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2009_EN_Complete.pdf Human Development Report 2009 (p. 171, 204)

27. News – Human Development Reports (UNDP)
28. HDR 2007/2008 – Human Development Reports (UNDP)
29. Daponte Beth Osborne, and Hu difei: "*Technical Note on Re-Calculating the HDI, Using Projections of Components of the HDI*", April 2010, United Nations Development Programme, Human Development Report Office.
30. <http://www.ophi.org.uk/wp-content/uploads/ophi-wp38.pdf>
31. Wolff, H., H. Chong and M. Auffhammer (2011 forthcoming): Classification, Detection and Consequences of Data Error: Evidence from the Human Development Index, *Economic Journal* currently available as NBER Working Paper.
32. Ambuj D. Sagara, Adil Najam, "The human development index: a critical review", *Ecological Economics*, Vol. 25, No. 3, pp. 249–264, June 1998.
33. McGillivray, Mark, "The human development index: yet another redundant composite development indicator?", *World Development*, Vol. 19, No. 10, pp. 1461–1468, Oct. 1991.
34. T.N. Srinivasan "Human Development: A New Paradigm or Reinvention of the Wheel?", *American Economic Review*, Vol. 84, No. 2, pp. 238–243, May 1994.
35. Mark McGillivray, Howard White, "Measuring development? The UNDP's human development index", *Journal of International Development*, Vol. 5, No. 2, pp. 183–192, Nov, 2006.
36. Against the Human Development Index Comment Posted May 22, 2009, Bryan Caplan – Library of Economics and Liberty
37. UNDP Human Development Report Office's comments, January 2011, The Economist
38. The Economist (pages 60-61 in the issue of Jan 8, 2011)
39. Rao VVB, 1991. Human development report 1990: review and assessment. *World Development*, Vol 19 No. 10, pp. 1451–1460.
40. McGillivray M. The Human Development Index: Yet Another Redundant Composite Development Indicator? *World Development*, 1991, vol 18, no. 10:1461–1468.
41. Hopkins M. Human development revisited: A new UNDP report. *World Development*, 1991. vol 19, no. 10, 1461–1468.
42. Davies, A. and G. Quinlivan (2006), A Panel Data Analysis of the Impact of Trade on Human Development, *Journal of Socioeconomics*
43. <http://www.international-relations.com/CM6-2WB/HDI-Ancient-India.htm>
44. Farhad Noorbakhsh, "The human development index: some technical issues and alternative indices", *Journal of International Development*, Vol. 10, No. 5, pp. 589–605, Dec. 1998.
45. Hastings, David A. (2009) Filling Gaps in the Human Development Index. United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific, Working Paper WP/09/02
46. Hastings, David A. (2011) A "Classic" Human Development Index with 232 Countries. HumanSecurityIndex.org Information Note linked to data
47. Debt – external. Definition in The World Factbook.
48. Debt - external, The World Factbook, United States Central Intelligence Agency. Accessed on May 22, 2010.
49. Total Midyear Population, U.S. Census Bureau, International Data Base, accessed on May 22, 2010. Note: Used for Cuba, Monaco, North Korea, Somalia, Netherlands Antilles, Palestine, Montenegro, Aruba, Bermuda, Cook Islands, Marshall Islands, New Caledonia, Cayman Islands, Faroe Islands, Federated States of Micronesia, Greenland, British Virgin Islands, Nauru, Montserrat, Anguilla, Wallis and Futuna, Liechtenstein, Macau and Palau.
50. World Economic Outlook Database, April 2010, International Monetary Fund. Accessed on May 22, 2010. Note: Used for the rest of the countries.

51. GDP (official exchange rate), The World Factbook, United States Central Intelligence Agency. Accessed on May 22, 2010. Note: Used for Cuba, Aruba, Marshall Islands, Macau and Turkmenistan.
52. World Economic Outlook Database, April 2010, International Monetary Fund. Accessed on May 22, 2010. Note: Used for the rest of the countries.
53. Table A: Gross External Debt Position*: September 30, 2010. Treasury International Capital System (TIC).
54. External transactions and positions - Financial account. ECB Monthly Bulletin
55. Belgium: Economic and financial data from National Bank of Belgium
56. External debt. Central Bank of Iceland. Dec 2, 2010.
57. Economic and Financial Data for Colombia. Central Bank of Colombia
58. Gini, C. (1912) (*Italian: Variabilità e mutabilità (Variability and Mutability)*), C. Cuppini, Bologna, 156 pages. Reprinted in *Memorie di metodologica statistica* (Ed. Pizetti E, Salvemini, T). Rome: Libreria Eredi Virgilio Veschi (1955).
59. Gini, C (1909) Concentration and dependency ratios (in Italian). English translation in *Rivista di Politica Economica*, 87 (1997), 769-789.
60. Sadras, V.O., Bongiovanni, R., 2004. Use of Lorenz curves and Gini coefficients to assess yield inequality within paddocks. *Field Crops Res.* 90, 303-310.
61. Gini, C. (1936) On the Measure of Concentration with Special Reference to Income and Statistics, Colorado College Publication, General Series No. 208, 73-79.
62. Firebaugh, Glenn (1999). "Empirics of World Income Inequality". *American Journal of Sociology* **104** (6): 1597–1630. doi:10.1086/210218.
63. "Inequality: What it is and how it is measured". *The New Geography of Global Income Inequality*. Cambridge, MA: Harvard University Press. ISBN 0674010671 (2003).
64. Bob Sutcliffe (April 2007). "[Postscript to the article 'World inequality and globalization' \(Oxford Review of Economic Policy, Spring 2004\)](#)".
<http://siteresources.worldbank.org/INTDECINEQ/Resources/PSBSutcliffe.pdf>. Retrieved 2007-12-13
65. United Nations Development Programme
66. "Gini Ratios for Households, by Race and Hispanic Origin of Householder: 1967 to 2007". *Historical Income Tables - Households*. United States Census Bureau. <http://www.census.gov/hhes/www/income/histinc/h04.html>.
67. "Table 3. Income Distribution Measures Using Money Income and Equivalence-Adjusted Income: 2007 and 2008". *Income, Poverty, and Health Insurance Coverage in the United States: 2008*. United States Census Bureau. p. 17. <http://www.census.gov/prod/2009pubs/p60-236.pdf>.
68. "Income, Poverty and Health Insurance Coverage in the United States: 2009". *Newsroom*. United States Census Bureau. http://www.census.gov/newsroom/releases/archives/income_wealth/cb10-144.html.
69. "Monitoring quality of life in Europe - Gini index". *Eurofound*. 26 August 2009. <http://www.eurofound.europa.eu/areas/qualityoflife/eurlife/index.php?template=3&radioindic=158&idDomain=3>.
70. Ray, Debraj (1998). *Development Economics*. Princeton, NJ: Princeton University Press. p. 188. ISBN 0691017069.
71. (Data from the Statistics Sweden)

72. Blomquist, N. (1981). "A comparison of distributions of annual and lifetime income: Sweden around 1970". *Review of Income and Wealth* **27** (3): 243–264. doi:10.1111/j.1475-4991.1981.tb00227.x.
73. Millar, James R. (1987). *Politics, work, and daily life in the USSR*. New York: Cambridge University Press. p. 193. ISBN 0521348900.
74. *The Analytics of risk model validation*
75. Wittebolle, Lieven; *et al.* (2009). "Initial community evenness favours functionality under selective stress". *Nature* **458** (7238): 623–626. doi:10.1038/nature07840. PMID 19270679.
76. Asada, Yukiko (2005). "Assessment of the health of Americans: the average health-related quality of life and its inequality across individuals and groups". *Population Health Metrics* **3**: 7. doi:10.1186/1478-7954-3-7. PMC 1192818. PMID 16014174. <http://www.pubmedcentral.nih.gov/articlerender.fcgi?tool=pmcentrez&artid=1192818>.
77. Halffman, Willem; Leydesdorff, L (2010). "Is Inequality Among Universities Increasing? Gini Coefficients and the Elusive Rise of Elite Universities". *Minerva* **48** (1): 55–72. doi:10.1007/s11024-010-9141-3. PMC 2850525. PMID 20401157. <http://www.pubmedcentral.nih.gov/articlerender.fcgi?tool=pmcentrez&artid=2850525>.
78. Graczyk, Piotr (2007). "Gini Coefficient: A New Way To Express Selectivity of Kinase Inhibitors against a Family of Kinases". *Journal of Medicinal Chemistry* **50** (23): 5773–5779. doi:10.1021/jm070562u. PMID 17948979.
79. Shi, Hongyuan; Sethu, Harish (2003). "Greedy Fair Queueing: A Goal-Oriented Strategy for Fair Real-Time Packet Scheduling". *Proceedings of the 24th IEEE Real-Time Systems Symposium*. IEEE Computer Society. pp. 345–356. ISBN 0-7695-2044-8
80. Gonzalez, Luis; *et al.* (2010). "The Similarity between the Square of the Coefficient of Variation and the Gini Index of a General Random Variable". *Journal of Quantitative Methods for Economics and Business Administration* **10**: 5-18. ISSN 1886-516X. <http://www.upo.es/RevMetCuant/art.php?id=40>.
81. Distribution of family income - Gini index, The World Factbook, CIA, updated on January 24, 2008.
82. Global Peace Index calculation incorporates UN Gini scores where available, so countries with a UN Gini calculation are left blank in this column.
83. Stephen Young (2010) Gini Coefficient [<http://www.nationmultimedia.com/home/2010/04/21/opinion/Gini-Coefficient-30127515.html>] Nation Multimedia]
84. http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2009_EN_Complete.pdf
85. <http://www.faqs.org/docs/factbook/fields/2172.html>

გიორგი რუსიაშვილი, ნინო ქეცბაია

განვითარებული ქვეყნების საგარეო ვალს, ჯინის (შემოსავლის გამოთანაბრების კოეფიციენტი) და ადამიანური განვითარების ინდექსებს შორის კორელაციის შესწავლა ცხოვრების დონის პერსპექტივების შესაფასებლად: ემპირიკული ანალიზი

რეზიუმე

ცხოვრების დონის პერსპექტივების შესაფასებლად განვითარებულ ქვეყნებში საგარეო ვალს, ჯინის (შემოსავლის გამოთანაბრების კოეფიციენტი) და ადამიანური განვითარების ინდექსებს შორის კორელაციის ჩვენ მიერ ჩატარებული კვლევის ფარგლებში ემპირიკულმა ანალიზმა გვიჩვენა, რომ:

- არსებობს დადებითი და პირდაპირი კორელაცია აღნიშნულ ფაქტორებს შორის.

- რაც უფრო მაღალია საგარეო ვალის დონე, მით უფრო მაღალია შემოსავლების განაწილების გამოთანაბრება და, ასევე, მაღალია ადამიანური განვითარების ინდექსი ამ ქვეყნებში.

- შესაბამისად, რაც უფრო დაბალია საგარეო ვალის დონე, მით უფრო დაბალი იქნება შემოსავლების განაწილების გამოთანაბრება და, ასევე, დაბალი იქნება ადამიანური განვითარების ინდექსი

ზოგადად, ეს აღმოჩენა თანხმობაში მოდის თანამედროვე კაპიტალისტური ეკონომიკის საკრედიტო ეკონომიკური ფუნქციონირების პრინციპებთან, რომლის მიხედვით დაშვებულია, რომ ფიშერის ფულის რაოდენობრივი თეორიის ჩარჩოებში მიმოქცევაში არსებულ ფულის მასასა და ბაზარზე გატანილ საქონელსა და მომსახურებას შორის წონასწორობის პირობებში ანუ $MV=PQ$, M -ის (ფულის მასის) არაინფლაციური ზრდა შესაძლებელია მხოლოდ მას შემდეგ, რაც Q (საქონელი და მომსახურება) იზრდება რაოდენობრივად. V (ფულის მასის მიმოქცევის სიჩქარის) ფიქსირებულობის და P (ფასის) ინფლაციური ზრდის პირობებში აღნიშნული წონასწორობა არაინფლაციურად ირღვევა, ანუ Q -ის ზრდა შესაძლებელია მხოლოდ მაშინ, როდესაც ეკონომიკაში შემოდის და განვითარებას პოულობს საკრედიტო ეკონომიკური ურთიერთობები.

ამგვარად, ჩვენ ვადგენთ, რომ რაც უფრო მაღალია მთლიანი შიდა პროდუქტი, წარმოებული, მათ შორის, კრედიტორული ეკონომიკის ხარჯზე საგარეო ვალით დაამძიმებულ ქვეყნებში (ძირითადად, დასავლეთ ევროპის ქვეყნები: ნორვეგია, დანია, ფინეთი, შვედეთი, ისლანდია, ირლანდია, საფრანგეთი, შვეიცარია, პოლანდია, ავსტრია, ლუქსემბურგი, ლიხტენშტეინი, ბელგია, დიდი ბრიტანეთი, გერმანია, ესპანეთი, იტალია, პორტუგალია, საბერძნეთი, კვიპროსი, რომლებიც აღიარებულია სწორედ მაღალ განვითარებულ ქვეყნებად), როგორც შედეგი, შემოსავლის განაწილების გამოთანაბრებაც საშუალო მაჩვენებელთან (მოსახლეობის უმდიდრესთა ფენის 10-20%-ის შეფარდება მოსახლეობის უღარიბესთა ფენის 10-20%-თან) მაღალია და სასურველი ადამიანური განვითარების ინდექსიც სწორედ ამ ქვეყნებში მიიღწევა.

ჩვენი აზრით, არსებული უთანაბრობა კეთილდღეობის კუთხით მსოფლიოს ქვეყნებს შორის იმ ქვეყნების სასარგებლოდ, ვისაც ადვილად მიუწვდებათ ხელი ამგვარ ფინანსურ ინსტრუმენტებზე (საგარეო სესხებზე), დასრულდება საკრედიტო ურთიერთიერთობებზე დაფუძნებული ეკონომიკური პრინციპების კორექციით იმისთვის, რომ აღმოიფხვრას სოციალური უთანასწორობა მსოფლიოს სხვადასხვა ერს

შორის და მიღწეულ იქნეს ადამიანური განვითარების მაღალი დონე მთელი მსოფლიოს მასშტაბით, ან ამის საწინააღმდეგოდ, მსოფლიო ფინანსური კრიზისის ფონზე, რომლის მიზეზსაც აღნიშნული საგარეო სესხების მოზიდვის შედეგად გამოწვეული ფინანსური დისბალანსის მუდმივი გაწონასწორება წარმოადგენს, ასევე გაგრძელდება შეუქცევადი დამანგრეველი სოციალურ-ეკონომიკური შედეგები მთელი მსოფლიოსთვის ღარიბი ქვეყნების ჩამორჩენის ხარჯზე და, მათ შორის, უპირველესად განვითარებული ქვეყნებისთვის დასავლეთ ევროპაში.

Георгий Русиашвили, Нино Кецабаია

Изучение корреляции между индексом внешнего долга, индексом Джини (коэффициент выравнивания доходов) и индексом человеческого развития с целью оценки перспектив уровня жизни в развитых странах: эмпирический анализ

Резюме

На основании эмпирического анализа проведенного в рамках изучения корреляции между индексом внешнего долга, индексом Джини (коэффициент выравнивания доходов) и индексом человеческого развития с целью оценки перспектив уровня жизни в развитых странах, наше исследование показало, что:

- существует ярко выраженная положительная и прямая корреляция между этими факторами
- чем выше уровень внешнего долга, тем выше уровень выравнивания населения при распределении доходов и также высок индекс человеческого развития в этих странах
- соответственно, чем ниже уровень внешнего долга, тем ниже будет и уровень выравнивания доходов среди слоев населения в этих странах и таким образом низким будет и общий уровень человеческого развития в таких странах.

В целом этот вывод в согласии с кредитно-экономическими принципами функционирования современных капиталистических экономик, что допускается в условиях количественной теории Фишера на основании достижения и сохранения равновесия между денежной массой в обращении и товарами и услугами вынесенными на рынок, или когда $MV=PQ$. Таким образом допускается, что неинфляционное увеличение M (денежная масса) возможно только после того, как количественно увеличивается и Q (товары и услуги). В условиях фиксированности V (скорость обращения денежной массы) и P (цен) при инфляционном росте, указанное равновесие неинфляционно нарушается, или рост Q возможен только тогда, когда в экономику внедряются и развиваются кредитные экономические отношения.

Таким образом, мы определяем, что чем выше валовый внутренний продукт, также произведенный за счет кредитных экономических отношений в странах обремененных внешним долгом (в основном это страны западной европы: Норвегия, Дания, Финляндия, Швеция, Исландия, Ирландия, Франция, Швейцария, Голландия, Австрия, Люксембург, Лихтенштейн, Бельгия, Великобритания, Германия, Италия, Португалия, Греция, Кипр; которые справедливо и считаются именно высоко развитыми во всех отношениях государствами), как следствие высок и средний уровень

выравнивания распределения доходов в этих странах выше среднего мирового уровня (соотношение 10-20%-ов самого богатого слоя населения страны с 10-20%-ами самого бедного слоя населения) и также желательный уровень индекса человеческого развития достигается в таких странах.

С нашей точки зрения существующая неравноправность с точки зрения благосостояния и благополучия разных народов и стран мира в сторону тех самых стран, кто имеет больше возможностей привлечь такие финансовые инструменты (внешние долги) завершится необратимой коррекцией принципов экономического функционирования основанных на кредитных отношениях с целью устранения социального неравноправия между различными нациями и странами мира и достижения высокого уровня человеческого развития во всем мире без исключения. Или же в противном случае, на фоне глобального финансового кризиса, причиной которого и является перманентная нужда в достижении равновесия финансового дисбаланса, вызванного именно привлечением внешних долгов со стороны стран-исключений, также продолжится наступление необратимых разрушительных социально-экономических последствий для всего мира за счет все углубляющегося отставания бедных стран и в первую очередь для развитых европейских стран.

პედაგოგობა და ფსიქოლოგია - PEDAGOGICS AND PSYCHOLOGY - ПЕДАГОГИКА И ПСИХОЛОГИЯ

Thomas R. Cardwell, Rita Prokopenko
(USA) (Georgia)

GEORGIAN EDUCATIONAL AND CAREER ASSISTANCE PROGRAM (GECAP)

Abstract

Today approximately seven percent of the population of Georgia is internally displaced. This displacement is the result of ethnic Georgian's being forced from two regions (Abkhazia and South Ossetia) within the country that are historically Georgian but currently under Russian control (2). Approximately 230,000 people were displaced in the early 1990's following the collapse of the Soviet Union (15). Another 26,000 Georgian's were displaced in 2008 as a result of a brief war with Russia in South Ossetia. Since that time many IDPs have struggled trying to re-establish themselves in a new location, find gainful employment and start new lives (15, 17, 26). In Tbilisi alone 800 buildings have been "renovated" to house families of internally displaced persons (3). These accommodations are sparse with 4-5 people often relegated to one room and several families sharing a communal toilet. Many IDPs have been unable to find work and subsist on meager state pensions (only 13 USD per month) and the good will of international agencies (5,10,13). As a result often IDPs have adopted a pattern of "learned helplessness." and have become essentially resigned to their circumstances (5,13). In a developing economy such as Georgia's state assistance is quite limited and the government has sought innovative cost effective programs to help IDPs become self-sufficient.

An innovative program; GECAP shows promise of bringing people out of poverty. GECAP (Georgian Educational and Career assistance Program) involves immersing young people in an intensive 20 day educational experience in the United States. It permits students to learn about leadership, democratic principles and higher educational opportunities. After two successful pilots the GECAP program has shown promise of helping IDPs become self-motivated and productive.

GECAP is based on the concept of transformative learning (TL) developed by Mezirow (21,22,23,24). Transformative learning comprises participation in an educational experience that is so impactful it changes ones life significantly. To work it requires a meaningful experience that is coupled with guided self-reflection on the activities during the experience and after its conclusion. By using self -reflection changes in thinking are identified, solidified, integrated and acted on (24, 25, 17). Much "transformative" learning takes place in classrooms facilitated by exceptional instructors and it has been studied extensively. However, there is little research showing how short-term travel experiences might lead to transformative learning (28, 25, 12). There is some research that hints at its value (9,12). Based on their experiences, Cardwell and Prokopenko felt that even a brief three week immersion experience in the United States could significantly improve a student's motivation for personal and professional success.

Introduction

Georgia has had a contentious relationship with Russia for several centuries dating

back to at least 1783 with the Treaty of Georgievsk which made Khartli-kakheti a protectorate of Russia. At the time Russia was supposed to protect Georgia from Muslim invaders but did nothing to protect 50,000 Georgians who were slaughtered by Persian forces. In general, the relationship since then has always involved Russia subjugating Georgia and offering nothing in return. Because of its warm (tbili) climate and hospitable people, Georgia has been quite popular with Russian artists, authors, poets and politicians who have assumed a sense of entitlement to use Georgia for its purposes. Georgia has not been so similarly enamored with Russia. In 1918 following the collapse of the Russian Empire Georgian leader Noe Zhordania immediately declared independence from Russia (Background Note: Georgia, 8/2010). The freedom was short lived however as in Feb. 1921 the Russian Bolshevik army invaded and annexed Georgia. Georgia became one of 15 Soviet republics and remained so until 1990 when the communist party was ousted in the first Georgian national election since the 1920's. Georgia fully regained its independence on July 9, 1991(2). Since then many believe that Russia has routinely fomented civil unrest in Abkhazia and South Ossetia in order to undermine Georgia (15). This appears to be out of fear of a westward leaning state on its border (15,28). A real concern of Russia is Georgia's location in relation to oil and gas transit routes (28). Currently Russia controls most of the gas and oil pipeline delivery system in central Asia and the Caspian/Black sea area. Georgia represents a viable alternative to Russia's stranglehold on the delivery of energy to Europe.

Russia likes to portray itself as a stabilizing force in the Caucasus but its credentials are seriously lacking. Where Georgia has become a thriving democracy Russia is a de facto dictatorship (The Economist, 3/2010). Where the Georgian language, people and traditions are quite ancient, Russia's history is relatively recent and less distinguished. Although it dates back to the 3rd century AD (with the in migration of Eastern Slavs), most Russian history began later with the arrival of the Kievan Rus from Ukraine in the 9th century. Russia is an important a player in the region but unfortunately its transparent underlying political motivation is to dominate and subjugate neighbors (28).

Georgia (Growing Stronger but still divided)

Georgia today is impressive. Despite being invaded more than 40 times in its history it has retained an ancient rich culture while making great strides towards becoming a modern democratic state. Georgia is making great strides in many areas including creating a business climate attractive to investors, promoting tourism, expanding export markets and improving public education at all levels. Infrastructure, e.g. highways and the electrical grid are vastly improved over the last six years. However, despite its rich culture and a modern forward looking nation, Georgia must cope with 20 percent of its land being occupied and resultant IDPs. This is a significant problem.

Separatist Regions of Abkhazia and South Ossetia

An ongoing problem for Georgia is the existence of two separatist regions; South Ossetia and Abkhazia, which are part of Georgia but not under the government's control (2) . These regions have been used as political pawns by Russia to interfere with Georgia's western leaning government and people. Russia has had great difficulty accepting that its former status as the primary power within the Soviet Union waned severely after 1991. The Soviet Union's demise led to the emergence of a number of new democracies including Georgia. Many of these new states have drifted further and further from Russia. One might think that Russia would support Georgia as they share a common dominant Orthodox faith but that is not the case. Just as Russia once unilaterally abolished the Autocephalous Georgian Orthodox church, it still seeks to dominate its neighbor through whatever means necessary.

Some have suggested that Russia is disingenuous in defending the claims of sovereignty of a small minority of ethnic Ossetians and Abkhazians (29). An argument can be made that Russia supports these two regions in order to destabilize Georgia. Although these separatist regions do not speak Georgian as their first language they have historically been part of Georgia (16, p. 90-94). Ethnic Georgians and non-Georgian speaking Abkhaz peoples have mingled and intermarried since the second millennium B.C. as part of a single Colchian culture” (16, p. 90-91). There have been similar positive relations with Ossetians for several centuries. This is not to say there isn't discord at the present time. Like many small ethnic groups in recent years, Abkhazians have worried about ethnic extinction (though their fears appeared unfounded to outside observers). The years since the collapse of the Soviet Union have been difficult for many small states and quasi-states in the Caucasus' including Georgia. There are so many languages spoken in the Caucasus' that if an independent state developed on that basis alone there would be possibly hundreds of small failed states that would end up in conflict with neighbors over scarce resources. Even Georgia has four mutually unintelligible Georgian dialects. Georgia is large enough to thrive independently but Abkhazia and South Ossetia are not. Never-the-less, sensitivity to fears of cultural extinction is important and has in fact caused serious rifts between Georgia and these ethnic factions. In the early 1990's Georgia clearly did not do enough to calm ethnic fears. Georgia's first president in 1991 was Zviad Gamsakhurdia. Though respected as a freedom fighter he was not a great president and his slogan “Georgia for Georgians” fanned ethnic fears tremendously (16). At one point Gamsakhurdia would only allow instruction in the Georgian language in Abkhazian schools. This ironically was the same policy that Russia had used in Georgia to try to extinguish the Georgian language and culture. Of course it did not work in either case. It is interesting to note that ethnic Abkhazians were actually doing fairly well as part of Georgia. Between 1939 and 1989 the percentage of ethnic Abkhazians as a proportion of Georgia's population actually grew in absolute terms (16, p. 96). In the 1990's Ethnic Abkhazians were asserting that they were not given enough deference in the governance of the Abkhazian region but in reality the Abkhazian population was given political power in excess of what would have been awarded based on census data alone(16, p. 92-93). Arguably the biggest factor leading to dissent between Georgians and ethnic Abkhazians was the relentless campaign of disinformation fed by Russia. Because of Russia “stirring the pot” Abkhazians began to believe they were politically and economically oppressed. Although Gamsakhurdia did Georgia no favors, experts believe Russia was the primary cause of ethnic dissention. Russia exploited Abkhazian and Ossetian people's fears of extinction to further its own interests (1, P. 11-12).

Georgian Internally Displaced Persons

Military conflicts ensued and with Russian military support large numbers of ethnic Georgians were forced off their land. It is estimated that since 1991 approximately 6-7 percent of Georgia's population (upwards of 260,000 people) have been forced off their property and into exile in their own country. These internally displaced persons are known as IDPs or “idzulebit” in Georgia. Many live in the city of Zugdidi in western Georgia or in the Capital Tbilisi. Interestingly, Abkhazians are finding that being annexed by Russia is no picnic. In recent years Russians have moved in droves to Abkhazia buying up the prime real estate. Abkhazians, meanwhile are not getting the promised economic assistance from Russia. It is reminiscent of Russia's promises of protection made to Georgia in the 1800's.

Over the last 17 years conditions have not much improved. Many IDPs live in inadequate shelters without access to basic necessities (14, April, 2009). IDPs often subsist on meager state stipends and are reliant on family and friends for food and other essentials

(Transparency International, (4). A good education for IDPs is difficult to achieve. There are some schools specifically for IDPs but their success is mixed. These “schools in exile” employ the former teachers of schools in Abkhazia prior to their “deportation or fleeing”. The teachers are dedicated but the school facilities are poor and instructional materials woefully inadequate. They are preferred by some students and parents because they perceive their treatment to be better though they have fewer instructional resources at their disposal (13). Many have chosen to attend regular Georgian public schools (because they have more resources) though they are sometimes treated as second class citizens.

There are also many social and health problems faced by IDPs. They are often forced to make difficult choices such as between better housing or better access to jobs. In general it is a very difficult life for IDPs who have been forced into a marginal existence with no obvious means of improving their lives (Transparency International (14, 26). Many people have developed a sense of fatalism or learned helplessness in this environment.

Despite these poor conditions many young people have a positive attitude and a desire for a better life (3, 15). To Georgia’s credit massive education reform in 2005 has permitted more economically disadvantaged students to receive college educations where a few years earlier only people with influence and money got in to the best state schools (7,8). Still, opportunities are quite limited for most students. The US Bureau of Educational and Cultural Affairs through agencies such as American Councils and IREX administer important fellowship programs for Eurasian students such as FLEX, UGRAD and Muskie. They are excellent programs but limited in their availability. Only a few students are awarded each year. One thing that is obvious is that the students who are selected for these fellowship programs besides being elite students share a strong command of English. English has become the world’s preferred second language and it is apparent that knowing English gives students an advantage in a variety of ways. Students tend to do better in Georgian schools and they are more competitive when applying for study abroad in US or other English speaking countries. They also have better luck obtaining jobs in Georgia, as many companies require English proficiency. Traveling to the United States even for a brief trip is likely to be helpful to Georgians in their lives and careers. Students who have been there are able to use this experience to their advantage in quests for acceptance to better universities and in obtaining better jobs.

Transformative learning:

For years educators have talked about teachable moments. Many articles and training materials tout the value of engaging students in meaningful activities that are “hands on”, interactive and require reflection in hopes of sparking intellectual curiosity and love of learning.

Likewise psychologists speak of that moment when a light bulb “comes on” for a client and s/he has a new insight into an old problem. Sometimes a special “teachable moment” or “insight” changes everything. Central to “personal change” is the notion that the individual must put the pieces together his or her self and “discover” the new insight to an old problem. The “insight” cannot be imparted or transferred by the therapist, only the “conditions for change” can be created. The actual change must come from within the client.

Educators and therapists have struggled to discern how to reproduce these profound moments. Psychologists have known for years that for change to take place it must be accompanied by emotional investment. A promising concept for educators has been transformative learning (TL). Transformative learning (23,24) involves provision of educative events that foster exposure to new ideas, critical thinking, reflection, discussion, deep learning

(emotional and cognitive) and changes in behavior. This type of learning is thought to produce durable new perspectives, and at times changed convictions/values accompanied by new behaviors. Exemplary educators try to “reach” students by fostering conditions for transformative learning in classrooms. Although often attempted, such powerful learning experiences are difficult to achieve. Mezirow (24) believes that in order for a life changing new perspective to occur it normally must be precipitated by a crisis or major life transformation. This “crisis level” event is theorized to be impactful because it is disorienting. It unexpectedly confuses a person forcing a mental reconstruction of experiences that led to a particular perspective permitting a new conclusion. It does not have to be a catastrophe but it must be something that “shakes a person to their core”, an upheaval of the status quo.

The disorienting event must involve unexpected events leading to unexpected change. Transformative learning experiences are typically structured and guided but allow freedom for exploration and finding unique individual meaning. To have impact the experience must also be emotionally relevant. As in therapy emotional investment in deep learning is critical.

Can International Travel prompt transformative learning?

Colleges and universities have often promoted foreign travel for its transformative properties but few people have actually studied the effects of such travel. A study by Dirkx et al (2009) looked at the transformative effect of short term international travel on graduate students. They built on previous work indicating that short term travel precipitated self-identity work (4, 6) and may have an impact on intellectual or personal lives. Dirkx et al (2009) found that students made sense of their experience in different ways that were mediated by 1) expectations, 2) prior international experience and 3) relational issues within the group. All reportedly enjoyed the experience but did not necessarily interpret it as transformative. In the Dirkx et al (2009) study younger undergraduate students tended to conceptualize the experience as personal and related it to their identity development (needs hopes, fears, etc.). The graduate students experienced the trip as an important professional development opportunity and to an extent something that affected their sense of “self formation”. In retrospect Dirkx (2009) suggested that the particular short term travel excursion he examined did not permit adequate time for reflection by participants and he concluded it limited the transformative effect on the trip participants. He noted it was impactful none the less .

Of course there are differences between a population of graduate students from the United States studying in England and a population of internally displaced young people coming from Georgia to the United States where English is not their first language. Few studies have looked at the factors influencing international student satisfaction with travel to English speaking countries. Brown (2008) studied 150 graduate students from SE Asia, Europe, Africa and the Middle East coming to study in England. Brown found that though all the students possessed the requisite language test scores (IELT 6) there were major differences in spoken language ability. Lack of language proficiency produced much anxiety in students who placed great value on the opportunity to study in England. Brown found that preparation was important but the more intangible attributes of extroversion and motivation (to learn English) were critical. Cardwell and Prokopenko realized that picking the right students was important. The ideal Students seemed to be those who were self-confident, motivated, had moderately good English and were mildly extroverted.

In the case of IDPs, factors such as internal displacement from war, economic deprivation and psychologically stressed home environments compound lack of English proficiency. Magro (2008) studied the challenges of immigrants from war affected

backgrounds to Canada and found as might be expected that traumatic events affect students. In addition to learning English refugees typically have concerns related to safety, mental health and cultural adaptation beyond that of other immigrants. Magro (2008) notes that “the effects of war on people are profound and lasting and need to be more fully considered by host countries”. Further, this concern must extend to not only those directly affected by war but to the next generation. Obviously personality type, IDP related trauma experiences and having English as a second language were all important considerations.

The Development of the GECAP Program

Cardwell and Prokopenko were aware of the potential positive impact of international travel to the United States. As a college Dean and Global Education Chair Cardwell administered the U.S. State Departments: GLOBAL UGRAD, Congress Bundestag and the Egyptian Summit initiative programs at his institution. He noted that after returning home international students frequently voiced the transformative nature of their year in the United States. A few years earlier (2005) Cardwell participated in a teacher exchange program and spent two weeks in Georgia. He was aware of how impactful even such a short trip could be. He speculated that several factors made it meaningful. The most important thing was he was placed with a host family and was with the same people throughout the two weeks. Second the focus squarely was on education and it provided a window into the lives of teachers, administrators and young people. As a result of close contact with the same people over a 2 ½ week period Cardwell made a number of lasting friendships. Prokopenko had “first hand” experience as both an Abkhazian IDP and as a visiting American Councils “JFDP fellow” at the University of Nebraska. The idea for short term international immersion experiences for students came about in the summer of 2009. During a visit to Georgia Cardwell met with Prokopenko and they mused about the value of a short term trip to the U.S. They thought about it in relation to the theory of transformative learning as explicated by Mezirow (2000).

Prokopenko was aware that the Georgian government was interested in new ideas to help IDPs. She was acutely aware that the government has struggled with how to best help IDPs obtain productive meaningful lives in view of limited government resources. Because of their experiences Cardwell and Prokopenko wanted to develop an impactful short term experience for Georgian IDPs to help them transcend barriers to their educational and career aspirations. Both Cardwell and Prokopenko felt that the Lincoln was a good travel destination as it is safe and with friendly welcoming people. It was designed to be semi-structured, intense and involve exposure to new ideas, goal setting and reflection.

They hoped the GECAP experience based on the transformative learning research would improve students’ academic and career success and increase student civic engagement contributing to a stronger more democratic Georgia. They conceptualized the experience as 2 to 3 weeks in length with the following goals.

- 1) Promote critical thinking
- 2) Encourage self-confidence and positive personal identity development
- 3) Facilitate a better understanding of US culture
- 4) Develop a better understanding of democratic governance at the local and state level.
- 5) Learn about the US educational system.
- 6) Provide information about specific higher educational opportunities in the United States.
- 7) Help students develop a personal plan for improving their life especially...
 - a. Develop a career objective
 - b. Develop a detailed plan to reach those objectives

c. Improve English language skills

After developing a prototype for the venture, Prokopenko met with Abkhazian regional officials, and they agreed to provide partial funding of a trip to Nebraska. A 20 day trip itinerary was developed focusing on the objectives described above.

Methodology

Logistics (letters of invitation, itinerary)

In Georgia, Prokopenko utilized her nongovernmental organization “Multinational Georgia for Strengthening Democratic Values” to recruit students. Cardwell worked with Prokopenko to develop a schedule of meaningful activities. In order for the group to come to the United States official letters of invitation to the Georgian students were needed for presentation to the US consulate for visas. Cardwell secured letters of invitation from his Local Rotary club, Rotary District 5650, the University of Nebraska and Southeast Community College. Each organization played an important role in the GECAP experience. The organizations providing invitation letters were selected for their importance to democratic governance and their academic relevance. Rotary is organized according to an efficient business model. Besides promoting efficiency and ethical business practices Rotary is highly interested in international affairs and is devoted to world peace and friendship. The University of Nebraska (UNL) is an elite state university with a strong emphasis on the importance of internationalization at many levels. Southeast Community College (SCC) is one of the premier community colleges in the United States with several nationally ranked national programs.

The hosting organizations provided specific activities such as visiting area colleges and universities, and learning about admissions and enrollment criteria. The delegation also visited a number of state and local agencies and met people in elected leadership positions. The delegation also went many parks and museums as well as being hosted at a variety of receptions. There was also an important reciprocal obligation on the part of the visiting students to discuss Georgian culture and education with peers. The hosted delegation had developed several programs and presentations to share with American audiences regarding Georgian culture and history. With the letters of invitation in hand Prokopenko secured visas for the students.

Once they had arrived in Lincoln the students were again oriented to the purpose of the activities and their responsibilities and were asked to reflect upon their initial arrival in the US. This provided a benchmark for later feelings and impressions.

Pre-trip planning for students

Based on their professional experiences Cardwell and Prokopenko developed the itinerary and activities which they hoped would create the conditions for transformative learning (TL). In order to facilitate optimal TL conditions students were asked to do several things. A pre-trip survey was administered to applicants to ascertain their individual motivation and life goals. The group was then interviewed and selections made. Those selected were asked to consider in advance what they hoped to gain from the trip and were asked to develop personalized goals and expectations. Students were then briefed on required activities including nightly journaling and group meetings to reflect on their learning and any changes in perspective. At the end of the 3 week stay an evaluation was administered and students rated the extent to which they accomplished their goals (or changed their goals) as a result of their experiences. Student were also required to do an oral report on their stay to large group at a going away celebration.

Objectives:

Objective 1 – Selection of a meaningful destination.

The trip was intentionally planned to the United States because it is a predominately English speaking country and a successful democracy. The four objectives of the GECAP immersion program were to motivate students to:

- 1) Acquire improved English language skills,
- 2) Aspire to greater post-secondary educational aspirations
- 3) Develop greater self-confidence and a stronger sense of identity
- 4) Develop an appreciation of the importance of democratic institutions and civic involvement

Student applicants were told they would be required to speak only in English even in private among themselves. Students were given a number of opportunities to interact with peers in classrooms and other social occasions in order facilitate English proficiency. Students were asked to journal daily about their experiences in English.

Lincoln Nebraska was chosen for the location of the TL immersion experience because it is the home of the author. It was also the place where the co-coordinator from Tbilisi Georgia had been placed as a visiting professor through the American Councils Junior Faculty Development Program in 2007-08. Besides those considerations Lincoln was seen as a good venue because the schools are excellent at all levels and the quality of life is high for residents with many nice parks, bike trails, and art & cultural opportunities.

Objective 2 – Inspire participants to greater Post-Secondary Education aspirations

Students were provided opportunities to visit classrooms and talk with admissions representatives at several colleges. Southeast Community college is a two year college with a strong transfer program. The University of Nebraska- Lincoln is top research institution offering bachelors and advanced degrees. Nebraska Wesleyan University is a highly ranked private four year college offering bachelors and advanced degrees in many majors. In addition students visited several high schools in order to witness how interactive instruction is delivered in American secondary institutions. The instructors who invited the Georgian students into their classrooms were selected because they had either traveled to Georgia or had international travel experience and they were very welcoming to the students.

The students visited classrooms in psychology, sociology, interpersonal relations and geography at SCC and talked to students about similarities and differences in their cultures and educational systems at the secondary and post secondary level. These particular classes were a good fit because they focused on psychological and cultural concepts. The visitors also toured other educational institutions including Nebraska Wesleyan University and the University of Nebraska - Lincoln. At Wesleyan students were hosted by the International Student office and spent a day touring the campus and visiting classes as well as having lunch with a student organization. It was impactful because they saw and interacted with other successful international students. At the UNL students visited with faculty in several departments and with International Admissions staff. They also met a number of international students which helped reinforce the realism of studying in the United States.

At each college and university the students also met with admissions representatives to discuss possible future enrollment, The group also visited three local high schools and performed at all school assemblies. As it happened the Georgians were hosted at each Lincoln high school by faculty who had previously traveled to Georgia. One day the students attended an alternative high school in Omaha designed for academically at risk students.

Objective 3 – Increase participants self confidence

This objective was perhaps the most important and it was accomplished in part by the

other three. The idea was to suggest to students that they can control their destinies to a larger extent than they realize. This was accomplished by a process of reflecting on their experiences, discussing them in depth and considering their applicability personally and professionally and as active citizens of country. The students were encouraged to think broadly and critically and to problem solve barriers they encountered or expected to their goals. The emphasis was on critical and imaginative thinking.

Some activities were intentionally planned to facilitate a more positive experience. To the delight of Lincoln hosts (SCC, Rotary, etc.) the Georgian visitors also graciously performed ethnic dance demonstrations at several venues including each of three SCC campuses, Lincoln South Rotary and Lincoln Southwest High school. The Georgian guests also prepared ethnic foods which were shared at various engagements. Numerous positive comments were received regarding the intricate “floating” dance demonstrations and the delicious Georgian cuisine especially Kinkhali (a dumpling containing spiced pork and beef). Later students discussed how important it was for them to make a positive impression on their audiences in the United States. This aspect of the trip was quite significant to the Georgian students and gave them a sense of pride at having performed well and to an extent a sense of more personal control. This turned out to be a very important aspect of the trip because it endeared the Georgian students to the American s they encountered , which facilitated a much more impactful experience overall.

Objective 4 – Increase civic engagement

An important aspect of the program was to increase the desire of students to be actively involved in local government as civic leaders. To this end several appointments were scheduled to permit students to meet elected officials such as the Nebraska Lt. Governor, the Nebraska Supreme Court Chief Justice and the Mayor of Lincoln. The group discussed the separation of powers, budgeting, political parties and some local and state political issues. The delegation also toured the state capital discussed the states unique unicameral legislature. Interestingly, Georgia’s legislature also has only one house. Later the entire group was made both Lincoln and Nebraska honorary Citizens.

Cultural experiences

Additional cultural activities included visiting arguably the nicest zoo in the United States located in Omaha, touring the SAC Air and Space Museum, swimming and picnicking at Mahoney State park . Other cultural activities included a trip to Arbor Lodge and the Louis and Clark museum in Nebraska City and of the Winnebago (Ho Chunk) Reservation in Northern Nebraska. Georgian guests visited many Lincoln attractions including Pioneers Park, the Nebraska State Capital and Morrill hall Museum at UNL. One of the more memorable experiences was attending a UNL football game. Prior to the game, the guests watched the UNL Band drum line warm up and were amazed by their precision. Nebraska is respected nationwide for the loyalty, enthusiasm and politeness of its fans. The stadium holds over 80,000 screaming fans and becomes Nebraska’s third last city on game days. One evening students walked after dark in a local park and visited an observatory. Another evening, students saw a laser light show while listening to a Pink Floyd concert. Lincoln is a relatively safe city so students could enjoy some free time where they might walk around town and go to the historic Haymarket district to shop, enjoy coffee shops and restaurants. Of course the guests wanted to try local cuisine and they enjoyed Runzas, Valentino’s Pizza, Lazlo’s and Starbucks coffee house. These experiences all were intentionally designed to leave a positive impression on the students.

One highlight was a BBQ held by Rotarians one Sunday evening. The evening event

was punctuated by lively conversation, grilled burgers and apple cider. Some tried their hand at Bocce Ball or croquet. Another enjoyable afternoon was spent visiting a local vineyard. Wine is very special to Georgians. The word wine reputedly originated in Georgia and the country is renowned for its 140 plus commercial wines and 500 plus varieties of grapes. On the last day Dr. Prokopenko met with SCC president Dr. Jack Huck and discussed Georgian culture and the in-migration of German's from Russia into the Lincoln Area. Later that day the group enjoyed ice cream cones and toured a botanical park on the University of Nebraska East Campus. There was also discussion of future collaboration including reciprocal visits by SCC students and faculty.

Down time:

There was some "downtime" scheduled during the three weeks so students had time to think and reflect and assimilate the information or reject the experiences and learning opportunities they were exposed to. During this time small groups would site see in downtown Lincoln, shop at local malls, or in one case go to a favorite hamburger joint.

Results

Two trips were planned and implemented (Oct, 2009 and Aug. 2010). Evaluations from both trips indicate that the immersion experience is powerful and has affected students positively and profoundly. Based on evaluative data received, it appears that students are more motivated and more successful in their job seeking success. The students from both trips now have an increased interest in post secondary and graduate educational options. Random comments included; How has the trip affected you? "I loved it!!". "Since arriving I have changed many views about my future". "I have more opportunities for continuing my education". "The host families were warm and friendly". "I am very motivated to continue studies in the USA". "I will have a never ending relationship with Lincoln". "I couldn't imagine a city so clean and calm." "Maybe I haven't changed but I love Lincoln." "I would say come to Lincoln and see the real America ."

First GECAP trip results: seven students reflecting on October 2009 trip

Complete list Top 4 experiences identified by students:

- Visiting classes at Southeast Community College
- English language enhancement
- Seeing Lincoln including parks, museums
- Receptions/BBQs for students at homes of guest hosts
- Receiving Information regarding higher education options
- Meeting the Lt. Governor of Nebraska
- Meeting the Mayor of Lincoln
- Host Family experiences
- Final celebration and sharing opportunity
- Attendance at Rotary meetings and events
- Cultural experiences e.g. visiting the Winnebago reservation
- Visiting several local high schools and an alternative high school in Omaha
- Working together as team or group

Changes in perspective

- I am more motivated to pursue higher education.
- I plan to study harder in the future.
- I plan to study English more.
- The trip has given me more options for my future.

- I have much more positive views about the United States.

Second GECAP trip results - Six students reflecting on August 2010 trip

Complete list of top four experiences identified by students:

- Language enhancement
- Staying with the host families
- Seeing Lincoln including parks, museums
- Receptions/BBQs for students at homes of guest hosts
- Visiting Southeast Community College classes, faculty and administrators
- Receiving info. regarding higher educational options
- Meeting the Lt. Governor of Nebraska
- Meeting the Mayor of Lincoln
- Meeting with Justices of the Nebraska Supreme Court
- The final celebration and sharing opportunity
- Attending Rotary meetings and functions
- Visiting high schools
- Visiting a large “working” American farm

Changes in Perspective:

- I will look at world differently
- I am more motivated to pursue higher education.
- I plan to study harder in the future.
- I plan to study English more.
- The trip has given me more options for my future.
- I have much more positive views about the United States.
- I have decided to study in the US

Discussion (Thoughts and Suggestions for the Future)

Both trips showed overwhelmingly positive evaluations. One somewhat unanticipated consequence of the trip was the ongoing communication between trip participants and Americans they met in the United States through social media like Facebook. Students and adult leaders have all continued communications with people they have met in the United States. Even people in Georgia who had not previously known each other introduced themselves on Facebook and are now sharing information about their goals and activities.

Another unanticipated finding was how important it was for the Georgians to be able to offer something of value to their American student peers and hosting institutions. Since many people and institutions freely offered their time and expertise to the Georgians, they began to feel pretty indebted. Although the American hosts welcomed the students with no expectation of reward or payment it is important to remember that all human beings want to be able to repay kindnesses. As it happened some Georgian students were quite excellent dancers and shared nicely choreographed dance routines at a number of venues. One day at the University of Nebraska they actually instructed American students in Georgian dances. The dance class experience was very impactful because it was an opportunity to share Georgian culture which made the Georgian students feel useful and special and that they were giving something back to their American hosts.

One consideration which was not given enough credence was the importance of unplanned down time for reflection and consolidation of new thinking. A consequence of trying to build a significant experience can be too much packed into too few days. There is a point where too many individual experiences can detract from the overall quality of the trip.

The GECAP program graduates should be tracked longitudinally to see how they compare 5 years hence to their peers who have not had this type of transformative immersion experience in the United States.

Lessons learned include the following:

- 1) The students need reasonably good English prior to coming to Lincoln
- 2) Students need adequate time between appointments (especially younger students)
- 3) Students need to be required to journal each evening with no exceptions
- 4) Students benefit greatly from the host families and that time should be protected
- 5) Students should spend more time with fewer students so they have more chances to develop friendships sufficiently strong to facilitate e-mailing and social networking.
- 6) Friendships make the experience much richer and in effect they continue the experience well beyond the 2-3 weeks of the actual trip.
- 7) American students also benefit greatly from this exchange. It helps a somewhat isolated and insular Midwestern student population to become more worldly.

Literature:

1. Aphrasidze, D. & Siroky D. (2010) Frozen Transitions and Unfrozen Conflicts, Or What Went Wrong in Georgia? Spotlight in Security Vol. 5, Issue 2 – Spring/Summer 2010
2. Background Note: Georgia. Bureau of European and Eurasian Affairs, U.S. Department of State – Diplomacy in Action 6/2010
3. Baramia, Girogi (11/2010) Chair of Abkhazian Government in Exile for Georgia. Personal Communication.
4. Brown, Lorraine. (2008) Language and Anxiety: An Ethnographic Study of International Postgraduate Students. Evaluation and Research in Education. Vol. 21, No. 2. 2008
5. Corso, Molly & Kumkova, K. (8/2010) Aid Organizations: Georgia's IDPs Face Risk of Hunger
6. Dirkx, J., Spohr, R., Tepper, L., and Tons, S. (2009). Paper presented at the Midwest Research-to-Practice Conference in Adult, Continuing, and Community Education (2009) ,
7. Dundua, Shalva, 2003. The Legacy of the Soviet Educational System and Attempts to Introduce New Methodologies of Teaching in Georgia.
8. Georgia – When Hard Work and Learning are the Only Way Out. Worldbank.org 7/2005
9. Grabov, Valarie. “The Many Facets of Transformative Learning Theory and Practice.” In Transformative learning in Action: Insights From Practice. New Directions for Adult and Continuing Education NO. 74, edited by P. Cranton, pp. 89-96. San Francisco, CA Jossey-Bass, Summer 1997.
10. Deakin-Crick, Ruth, Joldersma, Clarence W. (2007) Lifelong Learning and Citizenship Education. In Stud Philos Educ. (2007) 26: 77-95 DOI 10 1007/s12217 006-9015-1
11. Human Rights Council 10th Session Agenda Item 3 (2/2009) United Nations General Assembly
12. Ibarra, H. (2003). Working Identity: Unconventional Strategies for Reinventing Your Career, Boston, Mass.: Harvard Business School Press.
13. IDMC - Georgia Norwegian Refugee Council (7/2009) IDPs Employment Compared to the General Population
14. Internally Displaced Persons in Georgia: Issues of Concern. (4/2009) by Transparency International www.transparency.ge
15. Institute for War and Peace Reporting, Georgian Conflict Exploitation Concerns, 24.

December 2009, CRS No. 525, available at:

<http://www.unhcr.org/refworld/docid/4b3b178624.html>

16. Kaufman, J. Stuart. (2001) Modern Hatreds: The Symbolic Politics of Ethnic War. 87-123. Cornell University Press
17. Kroth, M., Boverie, P. (2009) Using the Discovering Model to Facilitate Transformational Learning and Career Development in Journal of Adult Education Volume 38, No. 1, 2009
18. Lobjakas, Ahto, Kahtleen Moore (9/2009) EU Report on the Causes of the 5 day war in August 2008
www.rferl.org/content/EU_Sponsored_Report_To_Split_Blame_for_Russian_Georgia_War/1839451.html
19. Magro, K. (2008) Exploring the Experiences and Challenges of Adults from War – Affected Backgrounds : New Directions for Literacy Educators. Adult Basic Education and Learning Journal. Vol. 2, Number 1. Spring 2008
20. Matiashvili, Anna. (2004) IDP Education Profile Review in Georgia.
www.undp.org.ge/Projects/new_approach.html
21. Mezirow, J. (1978) Perspective Transformation: Adult Education, 100-110
22. Mezirow, J. (1981) A Critical Theory of Adult Learning. Adult Education 32 (1981): 3-23
23. Mezirow, J. (1991) Transformative Dimensions of Adult Learning. San Francisco, CA: Jossey-Bass, 1991.
24. Mezirow, J. (2000). Learning as Transformation: Critical Perspectives on a Theory in Progress. San Francisco: Jossey Bass.
25. O’Sullivan, E. (2003) Bringing a Perspective of Transformative Learning to Globalized Consumption. International Journal of Consumer Studies, 27 (4), 326-330
26. State Strategy on IDPs (2/2007) Ministry of Refugees and Accommodation. Decree #47 Of the Government of Georgia. www.mra.gov.ge
27. Taylor, Edward W. The Theory and Practice of Transformative Learning: A Critical Review. Information Series No. 374. Columbus: ERIC Clearinghouse on Adult, Career and Vocational Education, Center on Education and Training for Employment, College of Education, the Ohio State University, 1998
28. The Economist. (3/2010) Another Great Leap Forward.
www.economist.com/world/europe.

თომას გარდველი, რიტა პროკოპენკო
განათლებისა და კარიერის დაგეგმვის პროგრამა საქართველოში
რეზიუმე

ინოვაციური პროგრამა GECAP (Georgian Educational and Career Assistance Program) – საქართველოს განათლებისა და კარიერის დაგეგმვის პროგრამა – მოიცავს მოსწავლე-ახალგაზრდების ჩართულობას 20 დღიან ინტენსიური განათლების გამოცდილების ტურში ამერიკის შეერთებულ შტატებში. პროგრამა შესაძლებლობას აძლევს მოსწავლე-ახალგაზრდებს შეიმეცნონ ლიდერობა, დემოკრატიული პრინციპები და უმაღლესი განათლების გაგრძელების შესაძლებლობები. GECAP-ის ორი წარმატებული საპილოტე პროექტის შედეგად გამოვლინდა პერსპექტივა დავეხმაროთ საქართველოში მცხოვრებ იძულებით გადაადგილებულ პირებს გახდნენ თვითმოტივირებული და პროდუქტიულები.

GECAP პროგრამა ეყრდნობა ტრანსფორმაციული სწავლის კონცეფციას, რომე-

230

ლიც ჩამოაყალიბა მერიზოვმა. ტრანსფორმაციული სწავლა მოიცავს განათლების გამოცდილებაში მონაწილეობას, რაც იმდენად ეფექტურია, რომ მრავალმნიშვნელოვნად ცვლის ადამიანის ცხოვრებას. ამის მისაღწევად საჭიროა მიზნობრივი გამოცდილება, რომელიც შერწყმული იქნება თვითგამოხატულებით ნაკარნახევ აქტივობებთან გამოცდილების მიღების პროცესში და დამთავრების შემდეგ. თვითგამოხატულების გამოყენებით ხდება აზროვნებაში ცვლილებების იდენტიფიცირება, გამყარება, ინტეგრირება და ზემოქმედება. „ტრანსფორმაციული“ სწავლა უმეტესწილად ხდება საკლასო ოთახში გამონაკლისი მასწავლებლის ფასილიტაციის შედეგად და ვრცლად ისწავლება. თუმცა, არსებობს პატარა კვლევა, რომელიც უჩვენებს, თუ როგორ შეიძლება მოკლევადიანი მგზავრობის გამოცდილება გაგვიძღვეს ტრანსფორმაციულ სწავლამდე. არსებობს კვლევები, რომლებიც ხაზს უსვამენ მის ღირებულებებს. ჩვენმა გამოცდილებამ ცხადყო, რომ მოკლე ვადიანი (სამი კვირა) განათლების მიღებამ ამერიკის შეერთებულ შტატებში შეძლო მოსწავლე-ახალგაზრდების პირადი და პროფესიული წარმატებულობის მოტივაციის მნიშვნელოვნად გაზრდა.

Томас Гардвелл, Рита Прокопенко
Программа планирования образования и карьеры Грузии
Резюме

Программа планирования образования и карьеры Грузии включает в себя участие молодежи в двадцатидневное интенсивное образовательное турне в США. Программа дает возможность молодым людям изучить лидерство, демократические принципы и возможность продолжения учебы в Высших учебных заведениях. В результате успешных пилотных проектов выявилась перспектива помочь беженцам, живущим в Грузии, стать мотивированными и продуктивными.

Программа опирается на концепцию трансформационного учения. Это учение подразумевает участие в образовательных процессах, что является эффективным и основательно меняет жизнь человека.

Образовательный опыт докторов Т. Гардвелла и Р. Прокопенко в области образования в США показал всесторонний рост личной и профессиональной мотивации молодежи.

Nana Khazalia
(Georgia)

COMMUNICATIVE COMPETENCE IN THE LIGHT OF THE METHODS OF EDUCATIONAL PSYCHOLOGY

In the philosophical understanding of communication, or interaction, it is the need of man in a man. This problem is both general and private issue that is investigated depending on the perspective of the question. Here we will try to illuminate some of the pedagogical methods of communication through the prism of educational psychology.

Historical patterns of socio-economic development have caused a transition to a new educational paradigm, hallmark of which is primarily student-oriented approach to learner. As is known, in an authoritarian pedagogy, the principle of leveling is personal quality of a student. He is not an object of teaching, but is the subject of pedagogical communication. Famous Serbian educator and psychologist I. Ivich, suggested in his book "Active School" (1999) ingenious formula: "the child minus personality is equal of a student".

The logic of historical development of society poses new demands: for the advancement of society as a whole and the realization of personal potential of every individual is not smart enough to learn. For the realization of the individual in society the time proposes a new model: the professional (ability to learn), plus the ability to the shortest and the best way to find answers to the tasks; correctly, but convincing evidence of his innocence, be prepared to hear the opponent and the logic of his arguments. Consequently, it is time to reconsider a look at the role and place of the student, the student in the educational-training process.

In this regard, we would like to highlight some aspects of educational psychology. Educational Psychology does not only explore the psychological mechanisms and regularities of the processes taking place in education, but also seeks to integrate them into a modern educational practice.

Educational Psychology – a science, subject field of which is education. The main purpose of education in modern conditions is education of the individual capable to be self-educated and self-developed, free and competent defined in society, culture, profession. Contemporary Educational Psychology is based on the principle of continuity of subject and object. Due to the complexity of the educational process there is a tendency to emphasize the diversity of the subject of Educational Psychology, which lies on the tools and patterns of development of social and cultural experience of the person (child) in the process of changing its intellectual and personal development as a subject of training activities organized and managed by teacher.

In psychology, including teaching, so far developed two methodological approaches to the study of man: the Sciences and the Humanitarian.

Natural science approach seeks to build a true picture of what is happening, knowing the objective, the general laws of nature. Psychologist takes stand aloof researcher, not affecting what is happening to the object being studied. Exclude the influence of their own attitudes to what is happening, the values that recognizes the researcher. Different typologies, classifications are the result of the use of mathematical methods for processing the results.

Humanitarian approach focuses on the most essential manifestations of human nature: the value, meaning, freedom and responsibility. For this approach, the most important is not so much understanding of the psychological patterns and facts as man's relation to these facts,

meaning that it attaches to. In human cognition the emphasis shifts to identifying common patterns in the search for an individual. In addition, a humanitarian approach acknowledges the complexity, inconsistency and variability of human existence.

Empirical evidence of educational psychology is analyzed on the basis of the following key strategies.

Observing Strategy, which provides data collection, within the context of the given task, accumulation of empirical data in order to continue the description of the regularities observed process or phenomenon.

Strategy science of ascertaining the experiment, which reveals a phenomenon or process under controlled conditions to measure its quantitative characteristics and a qualitative description.

Strategy of forming specific process with the desired properties involves active collaboration of a psychologist with another person. The emergence of this strategy due to the fact that modern Educational Psychology that is the science, which is not about personal well-established human consciousness, but the consciousness of becoming, evolving, growing spiritually conscious person who commits an effort and work on its development. There are particularly important skills of psychologists and teachers to implement this strategy to interpret, understand, reflect on, “problematize”, and engage in dialogue with another person.

Among the main methods of Educational Psychology it should be specified the following:

- * observation
- * experiment
- * survey method
- * method of studying the products of activity
- * sociometry
- * biographical method
- * methods of psychological assistance and support
- * methods of active social learning.

Let us concentrate on some of the methods listed here.

Observation is understood as a purposeful, organized and specially fixed item of the object. Application of this method allows you to identify the psychological characteristics of the child/student, teacher or parent in their natural environment. The student can watch during the classes or games while interacting with peers. The observer should be based on objectively observable parameters of behavior and not interpret them as errors of observation for the most part are connected with the personality of the observer (the halo effect, the error of a false agreement, etc.). Kind of observation is introspection.

Experiment - is method of gathering the facts in a controlled and managed environment which fosters the active manifestation of the studied psychic phenomena. We should distinguish natural and laboratory experiment. Natural experiment is conducted in a familiar subject of activity (in the classroom, in the game). Laboratory experiment is conducted in specially created environments. Note that this type of experiment is carried out very often, because there is a problem transfer obtained in the laboratory data in real teaching practice. The experiment may be ascertaining and forming. Special form of the experiment is to examine by means of the tests.

Tests are standardized tasks designed to measure a comparable magnitude of individual-psychological characteristics of personality, as well as knowledge and skills. In teaching practice for the first time tests were used in 1864 in the UK to test students' knowledge. In the

broad scientific and pedagogical sciences the term "test" was introduced by American psychologist J. M. Cattell (1890), who created a series of tests aimed at determining the level of intellectual development.

The quality of any test is determined by its reliability (stability of test results), validity (compliance test diagnostic purposes), the differentiating power of the job (ability to divide the test subjects by the expression of the studied characteristics).

The method of the survey provides information on the process of direct (conversation, interviews) or indirect (questionnaires, survey) communication. To clarify literate of the questionnaires and interviews it is important to make issues so that they should be understood by the students. It is essential that while preparing questionnaires we should not use confusing scientific terms.

The method of activity of the products can gather the facts, based on analysis of materialized products of mental activity. A researcher that uses this method does not deal with the man himself, and the material products of its activities: academic, creative, etc.

Requirements for the method: 1) analyzing the products of the activity, should establish whether they are the result of a typical characteristic of human activity or created by accident, and 2) you need to know in what conditions the activity proceeded, and 3) to analyze not isolated, and many of the products.

Sociometry is a method of studying the peculiarities of interpersonal relations in small groups. The basic measurement technique is the issue, responding to which each member shows his attitude towards others. The results are recorded on sociogram - schedule on which the arrows indicate the election (rejection) of members of the group or in a table that counts the number of elections received by each member of the group. Positive status characterizes the leadership position as a member of. Negative - disorganize trends in the behavior of the individual. Used group and individual forms sociometry, as well as modifications in the form of games, picturesque tests, etc.

Biographical method is collecting and analyzing data about the life of the individual. Study of life style and personality script can be used to identify the features of formation of the student lifestyle. This method has an important therapeutic and remedial burden both in terms of the individual and group counseling.

In addition to support the planning and processing the results of the experiment, in test surveys, questionnaires and interviews there are used mathematical methods.

Naturally, we stopped here only on one aspect of educational psychology. In general, the tasks of modern educational psychology are determined by the humanitarian ideals of science, aimed at producing an independent human being in the process of unique spiritual education in training and education.

Literature:

1. Василюк Ф.Е., От психологической практики к психотехнической теории//Московский психотерапевтический журнал, I, М.,1992.
2. Джеймс М., Джонгвард Д., Рожденные выигрывать, М., 1993.
3. Ивич И., Активная школа, Белград, 1999.
4. Педагогическая психология. Учеб. для студ. высш учеб заведений/Под ред. Н.В. Ключевой. М., 2003.
5. Романова Е.С., Потемкина О.Ф., Проективные методы в психологической диагностике, М., 1991.
6. Шванцара И., Диагностика психического развития. Прага, 1998.

ნანა ხაზალია
*კომუნიკატიური კომპეტენცია პედაგოგიური
ფსიქოლოგიის მეთოდთა ჭრილში*
რეზიუმე

სტატია აღწერს უცხო ენების სწავლების მეთოდის მიმართებას პედაგოგიურ ფსიქოლოგიასთან. თუ მეთოდის იკვლევს და განსაზღვრავს ამა თუ იმ საგნის სწავლების მიზნებს, ამოცანებსა და შინაარსს, ფსიქოლოგია იკვლევს ამ პროცესთან დაკავშირებულ ფსიქიკურ მოვლენებს, სწავლის, როგორც ადამიანის ქცევის ერთ-ერთ ფორმას.

უცხოური ენის სწავლების მეთოდისა და ფსიქოლოგიის მიმართება ორმხრივია და, როცა ფსიქოლოგი სწავლობს უცხოური ენის სწავლებასთან დაკავშირებულ ფსიქიკურ მოვლენებს, ის აუცილებლად უნდა იცნობდეს და ითვალისწინებდეს სასწავლო-მეთოდურ კანონზომიერებებს.

Нана Хазалия
*Коммуникативная компетенция в свете методов
педагогической психологии*
Резюме

В данной статье рассматриваются тенденции, подчеркивающие многоплановость предмета педагогической психологии, которая заключается в том, что с помощью фактов, механизмов и закономерностей освоения социокультурного опыта человека (ребенка) идет процесс изменения его интеллектуального и личностного развития как субъекта учебной деятельности, организуемой и управляемой педагогом.

მინედა ჭანტურია, ანტონინა მსხილაძე, დარეჯან გულბანი
(საქართველო)

**წყალბადის მაჩვენებლის ბაანგარიშების შესწავლა
ინოვაციური მეთოდებით**

ქიმიის სფეროში სპეციალისტთა მომზადების გარკვეული მიმართულებები ჩამოყალიბდა. შეიცვალა მოთხოვნილება ქიმიკოსის კომპეტენციებთან მიმართებაში. მეტი როლი ენიჭება ინფორმაციის მოპოვების, გადამუშავების, ანალიზის, კომუნიკაციის, მომიჯნავე მეცნიერებათა სექტორის ცოდნის უნარს. საბაზრო ეკონომიკის ჩამოყალიბებასთან ერთად გაჩნდა ახალი სფეროები და მოთხოვნილება ქიმიკოსის კვალიფიკაციაზე. ქიმიაში განათლების პროგრამების შემუშავების ამოცანას წარმოადგენს იმ ადამიანთა პროფესიონალური განათლება და მომზადება, რომლებიც პასუხობენ საზოგადოების დაკვეთას (მანჯგალაძე, მახარაძე, ჩიჩუა, 1991:7).

წინამდებარე სტატია მიზნად ისახავს ქიმიის სწავლების ახალი მეთოდების დაწერვას, მოდულური ტექნოლოგიების, ინოვაციური მიდგომების შემუშავებას. განათლების სისტემაში მიმდინარე რეფორმებმა განაპირობეს დარგის კვალიფიციური სპეციალისტების მოსამზადებლად ხარისხის უზრუნველყოფის პროცედურების გაუმჯობესების აუცილებლობა, მეცნიერული სიახლეებისა და ინდუსტრიასთან კავშირის გაცნობა, სტუდენტთა დამოუკიდებელი მუშაობის გააქტიურება, რაც გულისხმობს სალექციო მასალის ჩანაწერების გაკეთებას, შესაბამისი ლიტერატურის მოძიებასა და შესწავლას, ამოცანების ამოხსნას, ლაბორატორიული სამუშაოების, საშინაო დავალებების შესრულებას, ექსპერიმენტული მონაცემების დამუშავებას, ცხრილების შედგენასა და შევსებას, მზადებას ტესტური გამოკითხვის, სემინარული მეცადინეობებისა და საკონტროლო სამუშაოებისათვის, რეფერატების დაწერას, პრეზენტაციას. ზემოაღნიშნულის მისაღწევად საჭიროა ახალი სტრატეგიების დიება ქიმიის სწავლების პროცესში (<http://www.nanojournal.ru>, <http://www.nanonewsnet.ru>).

ახალი მიდგომის რეალიზების საფუძველს შეადგენს მოდულური სწავლების პრინციპი, რომლის არსი იმაში მდგომარეობს, რომ ის საშუალებას აძლევს თითოეულ სტუდენტს დამოუკიდებლად მიაღწიოს სასწავლო-შემეცნებითი მოღვაწეობის კონკრეტულ მიზანს. ამ თვალსაზრისით განვიხილავთ წყალბადის მაჩვენებლის გაანგარიშების შესწავლის საკვანძო ეტაპებს. ლექციის მსვლელობის პროცესში აუდიტორიის მოტივირებისა და სტიმულირების მიზნით, აქცენტი გაკეთებულია თემის შესწავლის აქტუალობასა და მომავალ პროფესიაში მისი გამოყენების აუცილებლობაზე.

პრობლემის მნიშვნელობას ის ფაქტი განაპირობებს, რომ ადამიანის ორგანიზმში შინაგანი გარემოს მუდმივობის შენარჩუნება, უპირველეს ყოვლისა, უჯრედებსა და ბიოლოგიურ სითხეებში წყალბადიონთა კონცენტრაციის სტაბილურობას გულისხმობს, რადგან ბიომოლეკულების სტრუქტურის მუდმივობა და ბიოლოგიური აქტივობა მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული გარემოს pH-ზე. ორგანიზმში pH-ის სიდიდის მეთავეით ცვლილებამაც კი შეიძლება სიცოცხლესთან შეუთავსებელი

ბელი დარღვევები გამოიწვიოს. კლინიკურ პრაქტიკაში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება სხვადასხვა ბიოლოგიურ სითხეში (სისხლი, შარდი და სხვა) წყალბადიონთა კონცენტრაციის განსაზღვრას, რადგან რიგი დაავადების დროს – შაქრიანი დიაბეტი, გულის იშემიური დაავადება – მისი ცვლილება დაავადების გართულების მაჩვენებელია (გაბრიჩიძე, არზიანი, 2003).

მჟავები, სხვა ნაერთებთან ერთად, დიდ როლს ასრულებენ ფიზიკურ-ქიმიურ, ბიოლოგიურ, ტექნოლოგიურ პროცესებში. მჟავას pH-ის განსაზღვრის ასათვისებლად მასალას განვიხილავთ ეტაპობრივად, ვცდილობთ ყოველი თემა დავაკავშიროთ მისი ჩამოყალიბების ისტორიულ ასპექტთან, რათა სტუდენტებს საშუალება მიეცეთ შეაფასონ თანამედროვე ცნებების ჩამოყალიბების თანმიმდევრობა.

I ეტაპი – მოკლე ისტორიული ექსკურსი – მჟავათა კონცეფციები. ამ თვალსაზრისით, მეტად მნიშვნელოვანია იმ თეორიული მასალის ცოდნა, რომელიც განსაზღვრავს მჟავას როლს წონასწორულ პროცესებში. სალექციო მასალა ლოგიკური თანმიმდევრობით უნდა იყოს ორგანიზებული (მარტივიდან რთულისაკენ) და ადვილად გასაგები აუდიტორიისათვის. 300 წელი გავიდა მას შემდეგ, რაც ქიმიაში დამკვიდრდა ტერმინი „მჟავა“, მაგრამ ჯერ კიდევ არაა ერთმნიშვნელოვნად განსაზღვრული, თუ რომელი ნაერთები მიეკუთვნებიან მას. შესაბამისად, არ არსებობს ყველასათვის მისაღები სრულყოფილი განმარტება (მანჯგალაძე, მახარაძე, ჩიჩუა, 1991). განვიხილავთ სხვადასხვა ეპოქის ცნობილ მეცნიერთა მიერ მოწოდებულ მჟავათა განმარტებებს, რომელთა თანახმადაც, მჟავა არის ნივთიერება:

- რომელსაც აქვს დამახასიათებელი მჟავე გემო და წითლად აფერადებს ღურჯ ლაკმუსს (ინგლისელი ფიზიკო-ქიმიკოსი რობერტ ბოილი, 1663);
- რომელსაც აქვს დამახასიათებელი მჟავე გემო, წითლად აფერადებს ღურჯ ლაკმუსს და ცარცთან ურთიერთქმედებისას გამოყოფს ბუშტუკებს (ამერიკელი ფიზიკო-ქიმიკოსი უ. ლუისი, 1746);
- რომლის შემადგენლობაში აუცილებლად შედის ელემენტი ჟანგბადი (ინგლისელი ფიზიკო-ქიმიკოსი ლავუაზიე, 1778);
- რომლის შემადგენლობაში აუცილებლად შედის ელემენტი წყალბადი (ინგლისელი ფიზიკო-ქიმიკოსი დევი, ფრანგი ფიზიკო-ქიმიკოსი პ. დიულინგი, 1814, 1815);
- რომელიც შეიცავს მეტალით ჩანაცვლების უნარის მქონე წყალბადს (გერმანელი ფიზიკო-ქიმიკოსი ი. ლიბიხი, 1833, 1838);
- რომელიც წყალხსნარში წყალბადის იონის წარმოქმნით დისოცირდება (შვედი ფიზიკო-ქიმიკოსი ს. არენიუსი, 1887);
- რომლის დისოციაციის დროს მიიღება გამხსნელის კატიონის ანალოგიური კატიონი (ამერიკელი მეცნიერი ვ. ფრანკლინი, 1905);
- რომელიც წყლიდან იკავშირებს ჰიდროქსიდის იონს, რითაც ხსნარში ზრდის წყალბადის იონის კონცენტრაციას (შვეიცარიელი მეცნიერი ა. ვერნერი და უნგრელი ქიმიკოსი ი. პფეიფერი, 1907);
- წყალბადშემცველი, რომელიც იჩენს პროტონის გაცემის უნარს, ე.ი. პროტონის დონორია (დანიელი მეცნიერი ნ. ბრენსტედი, ინგლისელი ქიმიკოსი ტ. ლორი, 1923, 1928);
- რომელიც ქიმიური რეაქციის დროს იერთებს ელექტრონს და ელექტრონული წყვილით კოვალენტურ ბმას წარმოქმნის (ამერიკელი ფიზიკო-ქიმიკოსი პ. ლუისი, 1923);
- რომელიც ფუძესთან ურთიერთქმედების დროს მარილს წარმოქმნის და

შეუძლია გასცეს კატიონი (პროტონი) ან შეიერთოს ანიონი (ელექტრონი) (რუსი ფიზიკო-ქიმიკოსი მ. უსანოვიჩი, 1938);

- რომელიც გამსხნელების მოლეკულასთან ურთიერთქმედებისას გადასცემს მას კატიონს – პროტონს (გუტმან-ლინდკვისტი, 1954);

- რომელსაც მჟავასთვის დამახასიათებელი ყველა თვისება აქვს და ფუძესთან ურთიერთქმედების დროს იქცევა ისევე, როგორც მისი ანტიპოდი (რუსი ქიმიკოსი ა. კრეშკოვი, 1967);

- „რბილი მჟავა“ – ნივთიერება ან ნაწილაკი, რომელიც ელექტრონის აქცეპტორს წარმოადგენს და მაღალი პოლარიზების უნარით ხასიათდება.

- „ხისტი მჟავა“ – ელექტროაქცეპტორული ნაწილაკი, რომელიც პოლარიზების დაბალი უნარით გამოირჩევა.

თანამედროვე ზოგადსაგანმანათლებლო სტანდარტით გათვალისწინებულ ქიმიის სასწავლო კურსებში მჟავების და ფუძეების კლასიკური განმარტება მოცემულია შვედი ქიმიკოსის სვანტე არენიუსის მიერ მოწოდებულ ელექტროლიტური დისოციაციის თეორიაში, რომლის განსაკუთრებული მნიშვნელობის აღიარებისათვის 1903 წელს მას მიენიჭა ნობელის პრემია. ამ თეორიის მიხედვით, მჟავა ეწოდება ნივთიერებას, რომელიც წყალში დისოციაციისას იძლევა წყალბადიონებს (1887). მიუხედავად ნაკლოვანი მხარეებისა, წყალხსნარებში წყალბადიონთა კონცენტრაციის განსაზღვრის არენიუსისეული მეთოდური ხერხებით დღემდე სარგებლობენ ქიმიაში (მანჯგალაძე, მახარაძე, ჩიჩუა, 1991). 1909 წელს დანიელმა ქიმიკოსმა სორენსენმა შემოიღო **pH** – წყალბადის მაჩვენებლის ცნება (**potentio Hydrogenium** – წყალბადის ძალა) **pH = -lg[H⁺]**.

II ეტაპი – წყალბადიონთა კონცენტრაციისა და pH-ის გაანგარიშების მეთოდების შესწავლა

- სუსტ ერთფუძიან მჟავებში;
- სუსტ პოლიპროტონულ მჟავებში;
- ძლიერ მჟავებში;
- ორფუძიან მჟავებში;
- სამფუძიან მჟავებში.

როგორ მოვახერხოთ, რომ სტუდენტებმა ეფექტურად აითვისონ ცოდნა? ცოდნის ათვისების სამი ფაზაა – **კოგნიტური, შეთვისების, ავტომატიზაციის**. ძალზე მნიშვნელოვანია ცოდნის ათვისების თითოეულ ეტაპზე შესაბამისი მასალის და მეთოდების ზუსტი გამოყენება. **კოგნიტურ ფაზაზე ხდება** ინფორმაციის გააზრება, გადამუშავება, დასკვნის გაკეთება, ყურადღების კონცენტრაცია. საჭიროა სერიოზული ძალისხმევა ასათვისებელი მასალის წვდომისათვის. მაგალითისათვის მოტანილია სუსტი ერთპროტონული მჟავების ხსნარების წყალბადიონის კონცენტრაციისა და pH-ის გაანგარიშება. ამ მიზნით, წყალხსნარში სუსტი მჟავას დისოციაციას განვიხილავთ მოქმედ მასათა კანონის საფუძველზე და მჟავას დისოციაციის კონსტანტას გამოვსახავთ მათემატიკურად: $HA \rightleftharpoons H^+ + A^-$. $K_A = \frac{[H^+] \cdot [A^-]}{[HA]}$

ერთფუძიანი მჟავებისათვის წყალბადის იონის კონცენტრაცია ტოლია წარმოქმნილი მჟავას ანიონის კონცენტრაციის:

$$[H^+] = [A^-].$$

არაიონიზირებული მოლეკულის HA ნაშთი ტოლია მჟავას საერთო კონცენტრაციის და წყალბადის იონის კონცენტრაციის სხვაობის:

$$[HA] = C_{HA} - [H^+]$$

$$K_A = \frac{[H^+]^2}{C_{HA} - [H^+]}; \quad H^+ = \sqrt{K_A \cdot (C_{HA} - [H^+])};$$

$$[H^+]^2 + K_{HA}[H^+] - K_{HA} \cdot C_{HA} = 0;$$

$$[H^+] = \frac{-K_{HA} \pm \sqrt{K_{HA}^2 + 4K_{HA} \cdot C_{HA}}}{2},$$

თუ $\alpha < 0,03$, მაშინ სუსტად დისოცირებული მჟავასათვის წყალბადის იონის კონცენტრაცია C_{HA} -ის კონცენტრაციასთან შედარებით იმდენად მცირეა, რომ შესაძლებელია მისი უგულებელყოფა და $[HA] = C_{HA}$;

$K_A = \frac{[H^+]^2}{C_{HA}}$ ტოლობა დებულობს შემდეგ სახეს:

$$[H^+] = \sqrt{K_{HA} \cdot C_{HA}}.$$

ამ ტოლობის გალოგარითმებით უარყოფითი ნიშნით, მიიღება:

$$-\lg[H^+] = -\frac{1}{2} \lg K_{HA} - \frac{1}{2} \lg C_{HA}; \quad \text{ვინაიდან } pK_{HA} = -\lg K_{HA},$$

$$pH = -\frac{1}{2} \lg K_{HA} - \frac{1}{2} \lg C_{HA}.$$

მჟავების pH-ის გამოსათვლელი შეჯამებული ფორმულები იძლევა კარგად ცნობილი თეორიული მასალის თავიდან გააზრების და ხელახლა დანახვის, ახლის აღმოჩენის საშუალებას. **შეთვისების ფაზაზე ხდება** შეცდომების გამოვლენა-აღმოჩენა და კომპეტენციის ზრდასთან ერთად მათი გამოსწორება. ამ ეტაპზე არ უნდა მიეწოდოს სტუდენტებს ბევრი, კომპლექსური, ახალი ინფორმაცია. მათ ეძლევათ დამოუკიდებელი სამუშაოები. ისინი ავსებენ ცხრილებს, იყენებენ მოცემულ ფორმულებს კონკრეტულ ამოცანებში და ა.შ. (გაბრიჩიძე, არზიანი, 2003:6).

მჟავების წყალხსნარებში $[H^+]$ და $[OH^-]$ -ის გასაანგარიშებელი ფორმულები

ელექტროლიტი	$[H^+]$	$[OH^-]$
წყალი	$[H^+] = \sqrt{K_w}$	$[OH^-] = \sqrt{K_w}$
ძლიერი მჟავა	C_{HA}	$\frac{K_w}{[H^+]} = \frac{K_w}{C_{HA}}$
სუსტი მჟავა	$\sqrt{K_{HA} \cdot C_{HA}}$	$\frac{K_w}{[H^+]} = \frac{K_w}{\sqrt{K_{HA} \cdot C_{HA}}}$

მჟავების pH-ის გამოსათვლელი ფორმულები

ელექტროლიტი	ფორმულა
ძლიერი მჟავა	$pH = -\lg C_{HA}$
სუსტი ერთფუძიანი მჟავა	$pH = -\frac{1}{2} pK_{HA} - \frac{1}{2} \lg C_{HA}$
სუსტი პოლიპროტონული მჟავა	$pH = \frac{1}{2} pK_1 - \frac{1}{2} \lg C_{HA}$
ორფუძიანი მჟავები	$pH = \frac{1}{2} pK_{A_1} + \frac{1}{2} pK_{A_2}$
სამფუძიანი მჟავები	$pH = \frac{1}{2} pK_2 + \frac{1}{2} pK_3$

III ეტაპი – ტესტური დავალებების შესრულება და ამოცანების ამოხსნა

ტესტური დავალებების შესრულება ქიმიის ზოგად საკითხებზე და აღნიშნულ თემაზე თითოეულ სტუდენტს მისცემს საშუალებას დამოუკიდებლად იმუშაოს მოდულური სისტემის შესაბამისად. ტესტი ფართოდ გამოიყენება განათლების ყველა საფეხურზე, როგორც შეფასების ერთ-ერთი ობიექტური და სწრაფი მეთოდი პიროვნული თავისებურებების, ინტელექტის კოეფიციენტის ან ცოდნის დონის შესამოწმებლად.

ამ თემასთან დაკავშირებული ტესტების მაგალითებია:

1. სუსტი ერთფუძიანი მჟავას დისოციაციის ხარისხი 0,2 N ხსნარში ტოლია 0,03. გამოიანგარიშეთ წყალბადის მაჩვენებელი.

ა) 11,78; ბ) 7,98; გ) 9,78; დ) 12,67.

2. იპოვეთ 0,1 N ძმარმჟავას ხსნარის წყალბადის მაჩვენებელი, თუ ცნობილია, რომ $K(CH_3COOH) = 1.76 \cdot 10^{-5}$

ა) 3,46; ბ) 2,87; გ) 4,14; დ) 3,16.

ამოცანების ამოხსნა წარმოადგენს ქიმიის მოდულური სწავლების ერთიანი სისტემის მნიშვნელოვან ნაწილს. იგი დაკავშირებულია შესასწავლ თეორიულ მასალასთან და სისტემატურ ხასიათს ატარებს დამოუკიდებელი მუშაობის ყველა ეტაპზე. ასეთი მიდგომა ხელს უწყობს ადრე ათვისებული ცოდნის გადრმავება-განმტკიცებას და იმ აუცილებელი ურთიერთკავშირის დამყარებას, რომელიც მნიშვნელოვანია ქიმიური აზროვნების განვითარებისათვის (ბუნებისმეტყველება..., 2006-2011).

მაგალითისთვის განვიხილოთ ტიპური ამოცანების ამოხსნა.

ამოცანა №1. გამოიანგარიშეთ $[H^+]$, a_{H^+} , pH და p_aH 0,01 N ძმარმჟავას ხსნარისათვის იონთა აქტიურობის კოეფიციენტის გათვალისწინებით, თუ ცნობილია, რომ ძმარმჟავას იონიზაციის კონსტანტა $K_{CH_3COOH} = 1,8 \cdot 10^{-5}$.

მოც.: $C_N(\text{CH}_3\text{COOH})=0,01 \text{ N}$ $[\text{H}^+]=?$ $a_{\text{H}^+}=?$ $\text{pH}=?$ $\text{p}_a\text{H}=?$	საცნობარო ლიტერატურით დადგენილია, რომ 0,01 M მმარ-მჟავას აქტიურობის კოეფიციენტი ტოლია $f_{\text{H}^+}=0,92 \cdot C_N = C_M$. $[\text{H}^+] = \frac{1}{0,92} \sqrt{1,8 \cdot 10^{-5} \cdot 1 \cdot 10^{-2}} = 4,7 \cdot 10^{-4} \text{ მოლი/ლ.}$

$$\text{pH} = -\lg[\text{H}^+] = -\lg 4,7 \cdot 10^{-4} = -(\lg 4,7 + \lg 10^{-4}) = 4 - 0,7 = 3,3.$$

$$a_{\text{H}^+} = \sqrt{1,8 \cdot 10^{-5} \cdot 1 \cdot 10^{-2}} = 4,2 \cdot 10^{-4} \text{ მოლი/ლ.}$$

$$\text{p}_a\text{H} = -\lg a_{\text{H}^+} = -\lg 4,2 \cdot 10^{-4} = -(\lg 4,2 + \lg 10^{-4}) = 4 - 0,6 = 3,4.$$

ამოცანა №2. განსაზღვრეთ 0,01 M მარილმჟავას ხსნარის pH, წყალბადის იონის აქტიურობა ხსნარის იონური ძალის გათვალისწინებით.

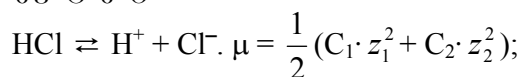
ამოხსნა:

მოც.:

$$C_M(\text{HCl})=0,01 \text{ მოლი/ლ}$$

$$\text{pH}(\text{HCl})=? \text{ p}_a\text{H}=?$$

ძლიერი მჟავები დისოცირდებიან სრულად. მათი ხსნარები შეიცავენ წყალბადის იონების დიდ კონცენტრაციას, ამიტომ ძლიერი მჟავების pH-ის გათვლისას გასათვალისწინებელია ხსნარის იონური ძალა და წყალბადის იონის აქტიურობის კოეფიციენტი.

$$C_{\text{H}^+} = 0,01 \text{ მოლი/ლ}; C_{\text{Cl}^-} = 0,01 \text{ მოლი/ლ}; z_{\text{H}^+} = +1; z_{\text{Cl}^-} = -1;$$

$$\mu = \frac{1}{2} (0,01 \cdot 1^2 + 0,01 \cdot 1^2) = 0,01.$$

აქტიურობის კოეფიციენტის ცხრილიდან ვპოულობთ $f_{\text{H}^+}=0,91$.

$$a_{\text{H}^+} = C_{\text{HCl}} \cdot f_{\text{H}^+} = 0,01 \cdot 0,91 = 9,1 \cdot 10^{-3} \text{ მოლი/ლ.}$$

წყალბადის იონის აქტიურობის მაჩვენებელი იქნება:

$$\text{p}_a\text{H} = -\lg a_{\text{H}^+} = -\lg 9,1 \cdot 10^{-3} = -(\lg 9,1 + \lg 10^{-3}) = 2,04$$

როგორც ვხედავთ, ძლიერი მჟავების განზავებული ხსნარებისათვის pH-ის მიახლოებითი გათვლები შესაძლებელია H^+ იონების კონცენტრაციის მიხედვით ხსნარის იონური ძალის გათვალისწინების გარეშე (ჭანტურია, 2007).

IV ეტაპი – სამეცნიერო კვლევებისათვის აუცილებელი მეთოდებისა და მეთოდების ასათვისებლად, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია შემდეგი ლაბორატორიული სამუშაოების შესრულება: pH-ის განსაზღვრა კოლორიმეტრული მეთოდით, მინის ელექტროდის საშუალებით, პოტენციომეტრული ტიტვრა.

pH-ის განსაზღვრის კოლორიმეტრული მეთოდი წყალბადიონთა კონცენტრაციის განსაზღვრის ერთ-ერთი მარტივი მეთოდია, რომელიც დაფუძნებულია ინდიკატორის უნარზე შეიცვალოს ფერი pH-ის ცვლილებასთან დამოკიდებულებით. რაც შეეხება pH-ის განსაზღვრას მინის ელექტროდის საშუალებით, პოტენციომეტრულ მეთოდს, მას რიგი უპირატესობა აქვს კოლორიმეტრულ მეთოდთან შედარე-

ბით. იგი უფრო ზუსტია და მისი გამოყენება შეიძლება, როდესაც ხსნარი შეფერილია, ხსნარში არსებული იონები წარმოქმნიან ნალექს დამატებულ რეგენტთან ან ადვილად იცვლიან ჟანგვის ხარისხს. ამ მეთოდის საშუალებით შეიძლება ორგანიზმში pH-ის განსაზღვრა სისტემის დაუშლელად, მინიატურული ელექტროდის საშუალებით – გამოკვლევის ჩატარება უჯრედის ღონეზე (გაბრიჩიძე, არზიანი, 2003).

ქიმიური დისციპლინის შესწავლის პროცესში სტუდენტები წერენ რეფერტებს, რაც არის მათი კვლევის შედეგი და წარმოადგენს მოღუღლური სისტემის ერთ-ერთ შემადგენელ ნაწილს. რეფერატში გამოყენებულ უნდა იქნეს სადექციო, ლაბორატორიული სამუშაოებისა და განხორციელებული ექსპერიმენტების მონაცემები. ეს არის **ავტომატიზაციის ფაზა** - სტუდენტი აღარ ფიქრობს წესებსა და კანონებზე, ის ავტომატურად, ცხოვრებისეულ კონტექსტში იყენებს ათვისებულ **სტრატეგიულ** ცოდნას. პრობლემური ამოცანების დროს ხდება სწორედ ასეთი ტიპის ცოდნის წარმოჩინება.

წლების განმავლობაში არსებულმა პრაქტიკამ ცხადყო, რომ ასეთი ლოგიკური თანმიმდევრობის პრინციპით მიცემული თეორიული და პრაქტიკული ხასიათის მასალა ბაკალავრსა და მაგისტრანტს დაეხმარება ორგანიზმში მიმდინარე ბიოქიმიური და ფიზიოლოგიური პროცესების შესწავლაში, უნიფიცირებული მეთოდების საშუალებით კი ისინი შეძლებენ სხვადასხვა ბიოლოგიური არის და ორგანოს pH-ის განსაზღვრას, მათ გამოუმუშავებთ აუცილებელი სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობის უნარი.

ამრიგად, პროფესიული მოღვაწეობისადმი შემოქმედებითი მიდგომის ორიენტრების მიზნით, აუცილებელია ქიმიის კურსის დამოუკიდებელი სამუშაოების მოცულობის გაზრდა და სამეცნიერო-კვლევითი მოღვაწეობის გაძლიერება სპეციალისტების მომზადების სისტემაში.

ლიტერატურა:

1. მანჯგალაძე ო., მახარაძე გ., ჩიჩუა გ., მუავურ-ფუძური თეორიები, თბ., 1991.
2. გაბრიჩიძე ო., არზიანი ბ., სამედიცინო ქიმია, „ინტელექტი“, 2003.
3. დოლიძე ვ., ციციშვილი ვ., რუსულ-ქართულ-ინგლისურ-გერმანული ქიმიური ლექსიკონი, თბ., 2004.
4. ბუნებისმეტყველება, ტესტები ერთიანი ეროვნული გამოცდებისათვის, თბ., 2006-2011.
5. Глинка Н.Л., Общая химия. Из-во «Интеграл-Пресс», М. 2005
6. ჭანტურია მ., წყალბადისა და ჰიდროქსიდის მაჩვენებლების განსაზღვრის ხერხები, თბ., 2007.
7. ინტერნეტ-რესურსი
<http://www.nanojournal.ru>, <http://www.nanonewsnet.ru>

Mineda Chanturia, Antonina Mskhiladze, Darejan Gulbani ***Innovative methods of hydrogen ion exponent determination study*** **Summary**

The present paper aims at the encouragement of students' independent work by discussing the main principles of innovative methods of pH determination study in stages. Acid concepts,

the formulas of determination of pH in acids, tests and samples of tasks, laboratory work are given. The practice made evident that the material given at in such an order will help the BA and MA students in studying the biochemical and physiological processes that are going on in the organism and with the help of unified methods they will be able to determine the pH of various biological area and organ.

Минеда Чантурия, Антонина Мсхиладзе, Дареджан Гулбани
Изучение вычисления водородного показателя инновационными методами
Резюме

В статье поэтапно рассмотрены основные принципы изучения вычислений pH кислот с целью активизации самостоятельной работы студентов. Даны концепции кислот, в виде таблиц приведены формулы вычисления pH кислот, тестовые задания и примеры решений задач, также лабораторные работы. Многолетний накопленный практический опыт показал, что по принципу такой логической последовательности переданный материал дает возможность бакалаврам и магистрам изучить биохимические и физиологические процессы, протекающие в организме, с помощью унифицированных методов сможет определить pH разных биологических органов

ДОСТОЙНО ПОХВАЛЫ ДЕЯНИЕ, А НЕ САМ ЧЕЛОВЕК

(Мишель де Монтень)

История общества неразрывно связана с деятельностью людей, также как и отношения между государствами. Чем больше умных, интересных, творческих личностей – тем глубже и тверже отношения. Большое счастье, когда такие люди приходят в дипломатию, так как они не только занимаются политической деятельностью, но и активно участвуют в культурной, научной и общественной жизни, оставляя в ней заметный след.

Азербайджан по праву может гордиться своими сыновьями. Одним из них является Намик Алиев - дипломат, ученый, общественный деятель.

В Грузии отмечают, что за пять лет пребывания Чрезвычайным и Полномочным послом Азербайджана в Грузии, он сделал многое для сближения двух народов. Профессор Намик Алиев знакомил грузинскую общественность с политическими и экономическими процессами, происходящими в Азербайджане, культурной и научной жизнью, новыми книгами. При его поддержке и руководстве были переведены на грузинский язык и изданы народные творения из сокровищницы азербайджанской культуры, произведения азербайджанских писателей и поэтов.

Особенно хочется отметить его тесные отношения с Академией Наук Грузии, ВУЗами страны, где не раз проходили интересные презентации. В двух государственных университетах (Тбилиском и Сухумском) функционирует аудитория « Клуб друзей Азербайджана», которая оснащена современной офисной мебелью, техникой, книгами. В этих аудиториях проводятся конференции, круглые столы, мероприятия, посвященные знаменательным датам Азербайджана и Грузии. Это результат тесного сотрудничества Азербайджанского посольства с Высшими учебными заведениями страны. Намик Алиев является Действительным членом многих академий и Почетным доктором нескольких грузинских университетов.

Толерантность – особая черта азербайджанского и грузинского народов и здесь господин профессор не исключение. Мы много раз были свидетелями его уважительного отношения к древнейшей христианской вере, грузинскому православию, знаем о его добрых и теплых отношениях со Светлейшим и Блаженнейшим, Патриархом Всея Грузии Ильей II. Гелатская Академия Наук, оценив заслуги господина посла, избрала его своим иностранным членом.

Господин Намик Алиев – патриот своей Родины. В каждом его выступлении, на всех мероприятиях, встречах, чувствуется огромная любовь к Азербайджану. И, конечно же, его большая боль - Нагорный Карабах, о котором он много пишет и как ученый, юрист, стараясь донести до мирового сообщества правовые аспекты конфликта.

19 мая профессору Намику Алиеву исполнилось 55 лет. Редакция и международный редакционный совет журнала «Межкультурные коммуникации», руководство и профессорско-преподавательский состав Сухумского государственного университета, общественность Грузии поздравляют господина Посла с Днем Рождения. Желают большого здоровья, счастья, больших успехов в своей деятельности.

1. ჟანეტა ვარძელაშვილი.....	3
<i>კულტურული ეპისტემა, როგორც ცნობიერების მოდელი და აზრის ვერბალიზაციის პრობლემა</i>	
Janeta Vardzelashvili	
<i>Cultural episteme as a model of consciousness and a problem of verbalising the opinion</i>	
Жанетта Вардзелашвили	
<i>Культурная эпистема как модель сознания и проблемы вербализации смысла</i>	
2. თამარ მერაბიშვილი.....	8
<i>სამეტყველო აქტების თეორია უახლეს ლინგვისტიკაში</i>	
Tamar Merabishvili	
<i>The Theory of Communicative Acts in Contemporary Linguistics</i>	
Тамар Мерабишвили	
<i>Теория речевых актов в современной лингвистике</i>	
3. მარია დიმასი, ელეფსერიოს ქარაციდისი.....	13
<i>კულტურული ელემენტების დაკარგვა ან შენახვა/შენარჩუნება ლიტერატურული ნაწარმოებების თარგმანში: რუსული ლიტერატურის წიგნები საბერძნეთის საშუალო განათლების სისტემაში</i>	
Maria Dimasi, Eleftherios Charatsidis	
<i>Loss or retention of cultural elements in translation of literary works: the case of works of Russian literature books for the teaching of literature in Secondary Education in Greece</i>	
Мария Димаси, Элефсериос Каратсидис	
<i>Потеря или сохранение культурных элементов в переводе литературных произведений: книги по русской литературе для преподавания литературы в средних школах Греции</i>	
4. თამარ მერაბიშვილი.....	21
<i>კომუნიკატივისტიკა, როგორც ლინგვისტიკის მიმართულება</i>	
Tamar Merabishvili	
<i>Communicativistics as a direction of contemporary Linguistics</i>	
Тамар Мерабишвили	
<i>Коммуникативистика как направление современной лингвистики</i>	
5. ირინა ყრუაშვილი.....	25
<i>სიტყვათა თამაშის ფუნქციები და შესაძლებლობები</i>	
Irina Kruashvili	
<i>Functions and possibilities of wordplay</i>	
Ирина Круашвили	
<i>Функции и возможности игры слов</i>	

6. მარინა ალექსიძე.....	36
<i>ენობრივი მასალის შერჩევა ქართველი სტუდენტების რუსულ ენაზე მეტყველებაში შეგუდიანების გამომხატველი საშუალებების აქტივიზაციისათვის</i>	
Marina Aleksidze	
<i>Selection of Language Material for the Activating of Usage of the Means of Expression of Intention in the Russian Speech of Georgian Students</i>	
Марина Алексидзе	
<i>Отбор языкового материала для активизации употребления средств выражения побуждения в русской речи студентов - грузин</i>	
7. მარინე აროშიძე.....	43
<i>ენობრივი სიტუაცია და ენობრივი პოლიტიკა გლობალიზაციის პროცესში</i>	
Marine Aroshidze	
<i>Language Situation and Language Policy in the Course of Globalization</i>	
Марине Арошидзе	
<i>Языковая ситуация и языковая политика в условиях глобализации</i>	
8. ასმათ არძენაძე.....	47
<i>კულტურათა სხვაობა – „როგორ გავუგოთ ერთმანეთს“</i>	
Asmat Ardzenadze	
<i>Difference in Cultures - How to Understand Each Other</i>	
Асмаат Ардзенадзе	
<i>Различие культур - «Как понять друг друга»</i>	
9. დარეჯან რაზმაძე.....	50
<i>ემოტიური ლექსიკის ერთეულები, როგორც ლინგვოკულტურული კონცეპტები</i>	
Darejan Razmadze	
<i>Emotive Lexical Units as Linguocultural Concepts</i>	
Дареджан Размадзе	
<i>Эмотивные лексические единицы как лингвокультурные концепты</i>	
10. სალომე მენაბდე.....	55
<i>ფული, როგორც ეკონომიკური ტერმინი და კულტურათა შორისი კონცეპტი</i>	
Salome Menabde	
<i>Money as an Economic Term and Intercultural Concept</i>	
Саломе Менабде	
<i>Деньги как экономический термин и межкультурный концепт</i>	
11. თეა ჯგარკავა.....	59
<i>პროტაგონისტის დახასიათების ტექსტობრივი ბადე შტ. ცვაიგის მოთხრობაში „მწველი საიდუმლო“. პროტაგონისტის, როგორც პიროვნების „შიდა განზომილება“ (შინაგანი სამყარო)</i>	
Tea Jgarkava	
<i>The main character's textual net in Stefan Zweig story "Burning Secret"</i>	
Тея Джгаркава	
<i>Текстовая сеть главного героя в новелле Стефана Цвейга "Жгучая тайна"</i>	

12. ვარდო ჩოხარაძე.....	62
<i>შავშური ლექსიკის ზოგიერთი საკითხი</i>	
Vardo Chokharadze	
<i>Some issues on Shavshian lexics</i>	
Вардо Чохарадзе	
<i>Некоторые вопросы шавшетской лексики</i>	
13. ელმირა ზოგრანიანი.....	67
<i>ტემპორალობის კოგნიტიური მოდელები</i>	
Elmira Zogranyan	
<i>Cognitive Models of Temporality</i>	
Эльмира Зогранян	
<i>Когнитивные модели темпоральности</i>	
14. ლეონიდე ჯახაია, ხრისტო მუტაფოვი.....	71
<i>სამეცნიერო ტექსტის სტრუქტურული ელემენტების საკითხისათვის</i>	
Leonid Djakhiaia, Khristo Mutafov	
<i>The question of structural elements of scientific text</i>	
Леонид Джахая, Христо Мутафов	
<i>К вопросу о структурных элементах научного текста</i>	
15. ლუარა სორდია.....	74
<i>ღმერთისუარმყოფელი ეპოქის ტრაგედიების ასახვა გალაკტიონის პოეზიაში</i>	
Luara Sordia	
<i>Display of Godless Era Tragedies in Galaktion Tabidze's Poetry</i>	
Луара Сордиа	
<i>Выражение трагедии эпохи богоотрицания в поэзии Галактиона Табидзе</i>	
16. მედეა კვარაცხელია.....	84
<i>ბავრატ შინკუბას საბავშვო პოეზია</i>	
Medea Kvaratskhelia	
<i>Children's Poetry by Bagrat Shinkuba</i>	
Медея Кварацхелия	
<i>Детская поэзия Баграта Шинкуба</i>	
17. სალომე კაპანაძე.....	96
<i>შტრიხი თანამედროვე ქართული პოეზიისათვის – ზაზა ბიბილაშვილის „ჩემი მღვავის მარცვალი“</i>	
Salome Kapanadze	
<i>Stroke for modern Georgian poetry – “My mustard grain” by Zaza Bibilashvili</i>	
Саломе Капанაძე	
<i>Штрихи к современной грузинской поэзии - Заза Бибилашвили – «Зерно моей горчицы»</i>	

18. ლალა ახმედოვა.....	102
<i>თანამედროვე რიტორიკული სკოლები ორატორული ხელოვნების ისტორიული ევოლუციის ფონზე</i>	
Lala Akhmedova	
<i>Historical evolution of eloquence and modern oratory schools</i>	
Лала Ахмедова	
<i>Современные риторические школы в свете исторической эволюции ораторского искусства</i>	
19. მალახატ ოსმანოვა.....	110
<i>ადმოსავლური მოტივები კ. ჰაინეს შემოქმედებაში</i>	
Malakhat Osmanova	
<i>Oriental motives in Henry Heine's Works</i>	
Малахат Османова	
<i>Ориентальные мотивы в творчестве Генриха Гейне</i>	
20. ფარგანა ზულფუგაროვა.....	115
<i>თანამედროვე მწერალი და მისი სამყარო</i>	
Fargana Zulfugarova	
<i>The Modern Writer and Her World</i>	
Фаргана Зулфугарова	
<i>Современный писатель и его мир</i>	
21. მანანა თავდგირიძე.....	120
<i>მწერალთა გაერთიანებები XX საუკუნის I ნახევრის აჭარაში</i>	
Manana Tavdgiridze	
<i>Adjara Writers' Unions at the beginning of XX century</i>	
Манана Тавдგიридзе	
<i>Писательские объединения в Аджарии первой половины XX века</i>	
22. მახაბატ გასანოვა.....	125
<i>განმანათლებლური იდეებისა და რომანტიზმის ელემენტების ანალიზი ჯ. ჯაბარლის შემოქმედებაში</i>	
Makhabbat Gasanova	
<i>Analysis of Enlightenment Ideas and Romanticism Element in D.Dzhabbarly's Works</i>	
Махаббат Гасанова	
<i>Анализ просветенских идей и элементов романтизма в творчестве Дж. Джаббарлы</i>	
კულტუროლოგია - CULTUROLOGY - КУЛЬТУРОЛОГИЯ	
23. მარია კორნელია ბარლიბა.....	130
<i>მრავალფეროვნება და კულტურათშორისი კომუნიკაციები</i>	
Maria Cornelia Barliba	
<i>Linguistic Diversity and Inercultural Communication</i>	
Мария Корнелия Барлиба	
<i>Разносторонность и межкультурные коммуникации</i>	

24. ლია შენგელია.....	141
<i>კულტურა და მენეჯმენტი: როგორ შევათავსოთ შეუთავსებელი?</i>	
Lia Shengelia	
<i>Culture and Management: how to integrate them</i>	
Лия Шенгелия	
<i>Культура и менеджмент: как совместить несовместимое</i>	

ისტორია და პოლიტოლოგია - HISTORY AND POLITOLOGY - ИСТОРИЯ И ПОЛИТОЛОГИЯ

25. ალმაზ ალიევა	145
<i>„ნატო“-ს ადგილი და როლი თანამედროვე მსოფლიო პოლიტიკაში</i>	
Алмаз Алиева	
<i>The Place and Role of NATO in modern world politics</i>	
Алмаз Алиева	
<i>Место и роль НАТО в современной мировой политике</i>	

26. საბირ შახტახტი (გაჯიევი).....	151
<i>20 იანვრის ტრაგედია აზერბაიჯანში: საბჭოთა იმპერიის დაშლის კატალიზატორი</i>	
Sabir Shakhtakhti (Gajiev)	
<i>The tragedy of the 20th January in Azerbaijan-the catalyst of Soviet empire breakdown</i>	
Сабир Шахтахты (Гаджиев)	
<i>Трагедия 20 января в Азербайджане: катализатор развала Советской империи</i>	

27. ტელმან ნიფტალიევი	156
<i>სოციალური ფუნქციების შესრულების ზოგიერთი თავისებურება და მექანიზმი სამხედრო ინსტიტუტებისათვის</i>	
Telman Niftaliev	
<i>Some peculiarities and mechanisms of social functions implementations for military institutions</i>	
Тельман Нифталиев	
<i>Особенности и механизмы реализации социальных функций военных институтов</i>	

28. ელშად მირალემი	163
<i>ნაციონალური იდეოლოგიის ფორმირება ცივილიზაციათა ურთიერთობისა და გლობალიზაციის პროცესების კონტექსტში</i>	
Elshad Miralem	
<i>Formation of national ideologies in the light of relations between civilizations and the process of globalization</i>	
Эльшад Миралем	
<i>Формирование национальных идеологий в контексте межцивилизационных отношений и процессов глобализации</i>	

29. ემიბ მამედოვი.....	170
<i>დიასპორა, როგორც ინტერესების ჯგუფი: ფორმირება და საქმიანობა</i>	
Emin Mamedov	
<i>Formation and activity of diasporas as unions of common interest</i>	
Эмин Мамедов	
<i>Диаспора, как группа интересов: формирование и деятельность</i>	

ეკონომიკა და ტურიზმი
ECONOMICS AND TOURISM - ЭКОНОМИКА И ТУРИЗМ

30. ლარისა თაკალანძე.....	176
<i>კულტურის სფეროში მენეჯმენტის ზოგიერთი საკითხისათვის</i>	
Larisa Takalandze	
<i>On some management issues in cultural sphere</i>	
Лариса Такаландзе	
<i>К вопросу менеджмента в сфере культуры</i>	

31. სარა ჰუსეინოვა	183
<i>ინფორმაციის როლი მარკეტინგულ კვლევაში</i>	
Sara Huseynova	
<i>Role of Information in Marketing Research</i>	
Сара Гусейнова	
<i>Роль информации в маркетинговом исследовании</i>	

32. მაია ჭანია.....	190
<i>სავალუტო უსაფრთხოების როლი ქვეყნის მდგრად განვითარებაში</i>	
Maia Chania	
<i>The Role of Currency Stability in Economic and Sustainable Development of the Country</i>	
Майя Чания	
<i>Роль валютной безопасности в устойчивом развитии страны</i>	

33. აკილბეკ ახმეტოვი	196
<i>ეკონომიკური აღზრდის ძირითადი ცნებების სისტემურ-კატეგორიული ანალიზი – ეკონომიკური აზროვნება და ეკონომიკური ცნობიერება პედაგოგიურ მეცნიერებაში</i>	
Akilbek Ahmetov	
<i>System – Categorical Analysis of Basic Concepts of the Economic upbringing – the Economic thinking and Economic Consciousness at Pedagogical Science</i>	
Акылбек Ахметов	
<i>Системно-категорический анализ основных понятий экономического воспитания – экономическое мышление и экономическое сознание в педагогических наук</i>	

34. ტურან ჯაფაროვი.....	199
<i>მსუბუქ მრეწველობაში რესურსების ეფექტური გამოყენების საკითხები</i>	
Turan Jafarov	
<i>The issues of efficient use of resources in economy of light industry</i>	
Туран Джафаров	
<i>Вопросы эффективного использования ресурсов в хозяйствах легкой промышленности</i>	

35. გიორგი რუსიაშვილი, ნინო ქეცბაია203
განვითარებული ქვეყნების საგარეო ვალს, ჯინის (შემოსავლის გამოთანაბრების კოეფიციენტი) და ადამიანური განვითარების ინდექსებს შორის კორელაციის შესწავლა ცხოვრების დონის პერსპექტივების შესაფასებლად: ემპირიკული ანალიზი
Giorgi Rusiashvili, Nino Ketsbaia
Study of correlation between Foreign (external) debt, gini (income Equality Coefficient) and Human Development indices in the Developed Countries for estimation of welfare perspectives: the empirikal analysis
Георгий Русиашвили, Нино Кецбаия,
Изучение корреляции между индексом внешнего долга, индексом Джини (коэффициент выравнивания доходов) и индексом человеческого развития с целью оценки перспектив уровня жизни в развитых странах: эмпирический анализ

**პედაგოგიკა და ფსიქოლოგია - PEDAGOGICS AND PSYCHOLOGY -
 ПЕДАГОГИКА И ПСИХОЛОГИЯ**

36. თომას გარდველი, რიტა პროკოპენკო218
განათლებისა და კარიერის დაგეგმვის პროგრამა საქართველოში
Thomas R. Cardwell, Rita Prokopenko
Georgian Educational and career assistance program
Томас Гардвелл, Рита Прокопенко
Программа планирования образования и карьеры Грузии

37. ნანა ხაზალია232
კომუნიკატიური კომპეტენცია პედაგოგიური ფსიქოლოგიის მეთოდთა ჭრილში
Nana Khazalia
Communicative competence in the light of the methods of Educational Psychology
Нана Хазалия
Коммуникативная компетенция в свете методов педагогической психологии

ბუნებისმეტყველება - NATURAL SCIENCE - ПРИРОДОВЕДЕНИЕ

38. მინედა ჭანტურია, ანტონინა მსხილაძე, დარეჯან გულბანი236
წყალბადის მაჩვენებლის გაანგარიშების შესწავლა ინოვაციური მეთოდებით
Mineda Chanturia, Antonina Mskhiladze, Darejan Gulbani
Innovative methods of hydrogen ion exponent determination study
Минеда Чантурия, Антонина Мсхиладзе, Дареджан Гулбани
Изучение вычисления водородного показателя иновационными методами

ოზბოლუ - JUBILEE - ЮБИЛЕЙ

- ДОСТОЙНО ПОХВАЛЫ ДЕЯНИЕ, А НЕ САМ ЧЕЛОВЕК244

ჟურნალის ელექტრონული ვერსია:
<http://www.nplg.gov.ge>

E-mail: Tel.: (+ 995 32) 30 25 48; (+ 995 32) 54 14 49
indira@dzagania.com Mob.: (+995 93) 93 20 91
irsociety@rambler.ru

ჟურნალში გამოქვეყნებულ მასალაზე
პასუხისმგებელია ავტორი.

გამომცემლობა ' ' უნივერსალი ' '

თბილისი, 0179, ი. ჭავჭავაძის გზა, 19, ☎: 22 36 09, 8(99) 17 22 30

E-mail: universal@internet.ge

9 771512 436007